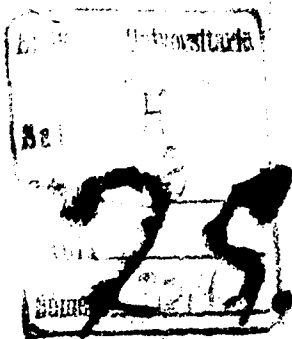

a

8-15.

a
8-19.

R. 2586

NICOLAI BVRGVNDI I. C.
ET PROFESSORIS ORDINARI
CODICIS IN ACADEMIA
INGOLSTADIENSI,

HISTORIA
BELGICA,

AB ANNO M. D. LVIII.

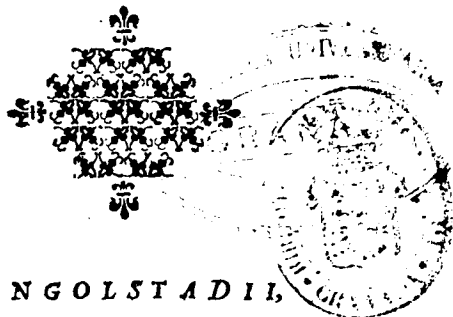
INGOLSTADII,
Ex Officinâ WILHELMI EDERI.
Apud IOANNEM BAYR.
ANNO DOMINI M. DC. XXXIII.

R. 2586

NICOLAI BVRGVNDI I. C.
ET PROFESSORIS ORDINARI
CODICIS IN ACADEMIA
INGOLSTADIENSI,

HISTORIA
BELGICA,

AB ANNO M. D. LVIII.

INGOLSTADII,
Ex Officina WILHELMI EDERI.
Apud IOANNEM BAYR.
ANNO DOMINI M. DC. XXXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
P R I N C I P I
MAXIMILIANO

S. R. I.
ARCHIDAPIFERO
ELECTORI,
VTRIVSQUE BAVARÆ
D V C I
E T
C O M I T I
PALATINO RHENI.

NON offendam, MAXIMILIANE Princeps Serenissime, si hunc libellum sub nominis Tui Magnitudine exire patiar. Belgium meum cum felicissimum ac miserimum simul fuit, veluti in pictura quadam represento. Videbis virtutis vitiorumque certamen. Videbis perfidiam cum fide lu-

stantem. Sectasque nostrorum temporum
in religionem attollentes supercilium. Bre-
viter, quidquid malorum prorupit in pu-
blicam perniciem, ex æmulatione & invi-
diâ Magnarum, Principi suo non fat obe-
dientium. Hæc sunt initia, quibus populus
ille distractus est in partes. His causis inter
se nunc commissus, totius Orbis oculos,
tanquam ad spectaculum quoddam gladi-
atorium, in se avertit. Pulchrum tibi erit a-
liene gentis calamitates percurrere, ut sub-
ditorum tuorum felicitatē agnoscas, quos
pestilentissimum hoc sydus nunquam af-
flavit, in mediis tamen collidentium inter
se religionum fluctibus deprehensos. Ego
cum hæc scriberem, non semel inhorru-
i. In acerbâ illâ miseriarum contemplatione
diutiùs hære non erat animus, nisi relu-
ctantem coëgissent viri magni, quibus nec
negare quidquam debebam, nec poteram.
Fatigatus igitur forensium occupationum
molestiâ, alienas curas in hoc otio deposui,
posteritatisq; negotium agere institui. Ne
autem liber iste jamdiu neglectus, inter
quisquilias meas pulverulentus ingemiscat,
sub nomine Serenitatis Tuæ manumisi. Ut
si livorem cōtrahat, inveniat patrociniū;
si pu-

si publicum favorem, inter donaria nume-
retur. Persis olim nefas fuit sine munuscu-
lo Reges accedere. Horum exemplo Se-
renitati Tuæ voveo, quod semper habui
inter pignora charissimum. Agnosco enim
quo me favore exceperis, cum è Belgio
evocatum, celeberrimæ Tuæ Academiæ
Ingolstadiensi adscripsisti. Sed si quæfissim
Fastigio Tuo dignum munus, non inveni-
rem satis idoneum. Possem equidem in
virtutes Tuas ire, Victorias extollere, qui-
bus contumaces inimicorum spiritus con-
fecisti. Sed laudes Tuas tam ægre admittis,
quam cæteri mortales lubenter audiunt.
Virtutis mercedem in conscientia facti re-
ponis, solidamque gloriam, nullâ adulasi-
one libatam, à posteritate expectas. Ad-
mitte igitur benigno oculo exile monu-
mentum ingenij mei, & hoc donario Se-
renitatem Tuam adorari patere.

SERENITATI TVÆ

Devotus

Nicolaus Burgundius.

AD LECTOREM.

Historiam Belgicam hic habes. Si tempora aestimes, prope antiquam: si res gestas, prope novam. Multi hactenus provinciam illam ingressi sunt: sed non omnes fidem intulere quam debebant. Plerisque ad veritatem affectus obfuit. Alij rectis monumentis destituti, rerum alieno aevi gestarum ignorantia laborant. Ego sanè polliceri possum, nihil me posteritati imponere. Fidelissimis manuscriptis adjutus sum. Quidquid in Belgicis concilijs actum, ex schedis Viglij accepi. quidquid in Hispanicis, ex commentarijs Tissenacuj. Viri illi falli non potuerunt. Vterque enim rebus interfuit. Litteras denique omnes percurri, quas & Rex ad Gubernatricem, & ad Regem transmisit Gubernatrix. Ex quibus multa hausi, qua temporum ratio & ignorantia absconderant. Quisquis hæc leget, nisi malignus esse velit, bonam fidem aestimabit.

* 3

V. G.

V. C. NICOLAO BVRGVNDIO IVRISCONS.

Summo, in summâ Flandriæ Curiâ
causarum Patrono.

Cum à Sereniss. Duce Bavarix
evocatus ad lectionem Iuris publicam
in Academia suâ Ingolstadiensi
staret in procinctu suæ
professionis.

Sciò scio. Amicitia primæva ab origine nostra,
Et voto docti tempore colloquij:
Quod sanxere novem, nostri, sacra Numina, amoris;
Accum prudenti Pallade, iusta Themis:
Non male suada tuam penetravit opinio mentem,
Quæ enervet Fidei roborâ firma mea.
Nam illa, velut scopulus contra maris impetum inanem,
Immoto rumpens navis agam undam animo:
Mutui in aeternum victuræ conscia Amoris;
Non per longinqui radia discidij,
Sit labefactari potis: hanc per corporum amantum
Vastitatem, aut præfens quæ mala langor habet.
Atque aded si quis nigrâ sit sensus in urnâ,
Virere post mortem hanc experiere meam.
Verum etiam ut nostri quædam extera symbola Amoris;
Fidi index animi; sit tibi, sitque aliis:
Hoc tibi, BVRGVNDI, huic nostro adpositi Monumenta
Mnemosunum; æterna pignus Amicitix.
Nam cluens nostri licet ingens Belgica seclis
Læus, ut Pieridum delicia & Charitum:
Nec vix in quoquam tibi se æquiparare potissit:
Atque vicissim me quoque perditæ ames:

* 4

Comitæ

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE
LIBER I.

BATO generis humani quemadmo-
dum siderum, ita & rerum vicēs cir-
cumaguntur. Prima potestas in po-
pulo multis fuit; quæ citò ad primores fle-
ctendo; & ibi fracta, discordiis, apud reges
demùm fessa confedit: unde iterum ad exor-
dium suum exosa revertitur. Raro gentibus
tàm felicia fata sunt, ut in eodem statu tran-
quillæ perdurent. Vnumquodque sæculum
sua calamitas prosequitur simul, atque depo-
nit. Igitur semper bella nasci, pacem subsequi,
marcentem pacem vitia excipere, & hæc ipsa
rursus ubi processerint in summa, iratum nu-
men ad ultionem provocant. Quippe natura
multitudine onusta quietis est intolerans. &
ob id se velut ipsam accito Marte necessum
expurgat: qualiq; renascitur, ut in profundo
otio iterùm confenescat. Sed vitæ mortalium
dux atque moderatrix sapientia est, quæ con-
tra omnes casus virtute instructa, impenden-
tia mala ex alto prospicit, minantemque tem-
pestatem immota expectat. Secura potissi-
mum,

A

mum,

*Connitar tamen (heic favens mihi S. ANCE, FIDIQUE!)
Hanc tibi in hoc stadio laureolam eripere.
BURGUNDI (quem Astræa, suo cum Præsidi, MVSÆE;
Et Pallas curâ perpoliere pari)
Mortale est quodcumque vides: Anima sed origo;
In cuius penetrati inlatabravit Amor
Seu ille tui, æterna est: sic nostri mutua nexus
Fœdera; ut illius undique pars melior.
Quare etiam frustrâ est, nostros tibi ut eloquar ignes.
Nam qui cera potest parvula eos capere?
Cum penita nequeant vix hoc in corde medulla.
Tanta meus superat flamma cupidinibus.
Hinc scio nil Pyladus, nil Thesei fama valeret.
Vnanimique nihil gloria Peirithoi:
Illo nos olim si vixissemus in ævo;
Omnibus ac noster cognitus esset Amor.
At tibi sit semper mens sana in corpore sano,
BURGUNDI; ex voto & vita superstes eat.
Misculataque scripta volent: perfingeret æstum
Ne inrepens sensim torpor Amicitie.
Sed potius (meminens nostri) alternata, requirant
Sæpe, satius salva? Sic tibi, miq; vale.*

IEREMIAS PIERSSENÆVS.

I. V. D.

in eadem Curia Regis Catholici Consiliarius
& Fisci Patronus

Amico Optimo Maximo

cum mœrore L. M. Q. P.

ac omnia felicia & beata cum incremento Dignitatis
suarum EX VOTO adprecor

in Maximâ Flandror. ipsi Kal. Septembr.

M. D. C. XXVII.

NICO.

mum, non ob aliud, quam quod nihil acerbius accidere videat, quod non aliquando acciderit. Omnis ætas de sæculo suo queritur, & suum quisque infelicissimum falsò credit; quia suum: hoc est; quod nulla calamitas altius penetret, quam quæ sentitur. Homines cottidiè mutantur; mores hominum in orbem redeunt. eadem fabula sæpius, iterumque peragitur sub aliis, atque aliis personis. Luxus, fraus, libido, peculatus, & ejusmodi flagitia quæ hodiernos affligunt mores, & olim prona, atque in aperto fuere. Sed non aliter ad posteros, quam per silentium veniunt. Quocirca reipublicæ interest scriptores existere. Hi sunt qui famam rerum gestarum longius traducunt; eventum, præceptisque salubria docent; iniquitati denique temporum constantiâ, vel consilio occurrere. Quippe nemo rectius, quam exemplis instruitur. Proinde operæpretium duxi, aggredi bellum, quo nullum unquam diuturnius aut acerbius Belgium habuit, tum conflictu totius orbis Christiani, cum atrocitate præliorum, & narratione victoriæ, exercitibus hinc pro religione & imperio, illinc pro vindicandâ libertate non minore animo concurrentibus. Nam qui hæc leget, facile discet scenam rerum humanarum. Eadem causa, idem furor, eadem rabies primo Gallias inflammavit, mox in Scotiam deflexit, inde Belgia inoubuit. At mihi princi-

principium narrandi facturo, pauca explanare convenit de statu reipublicæ. Nam & exteris me scribere memini, qui aliis, atque aliis conditionibus regnantur.

Belgica omnis longè, latèque, per Gallias, Germaniamque diffunditur. Cujus non una gens; sed propriis nationibus, provinciis, nominibusque discreta, in commune Belgæ vocantur, aut inferioris Germaniæ populi. Olim in singulis provinciis imperium fecerant. Imperium dominicum; inde regium, hoc est; legitimum; quoad vim dominationis privilegiis frangendo in formam principatus concessit. Summa imperii penes singulos, quos nascendi fors, & promiscua successio, non aura popularis, vel ambitio rebus præposuit. Licentia principum supra leges. post insanis castigata privilegiis, multorum motuum causam dedit. nunquam satis concordi potentia, quæ ad unum, vel plures, aut omnes tota non pertinet. Insurgentibus enim principibus, populus contra niti cæpit; non passus vim dominorum intendi, quorum jugum jam exuere cœperat. Brevique ostendit, nullum majus esse privilegium, quam carere omni privilegio, cujus umbrâ publica tranquillitas sæpe illuditur. Sed hæc ipsa Principes ab initio benignius indulserant, ut immunitatis dulcedine animarent multitudinem ad opificia, & exterarum

*Status
Belgiæ
brevis de-
scriptio.*

gentium commercia elicerent. Nec sefellit, hæc moderatio dominationis magnum quoque incrementum dedit. Quippe ibi populus, & divitiæ, ubi & libertas. in tantum brevi potentia crevit, ut etiam formidolosa haberetur Principibus suis, nec iisdem artibus quibus erat elata, deprimi posset. Post multos deinde per ordinem successionis dominos, universa Belgarum scepra in Burgundicam gentem felicitas transtulit, nuptiis, pacis, successione, & fortunâ ad omnia prodigâ. tunc cum sub uno spiritu, unoque rectore, ad terrorem Europæ circumferrentur Belgica signa, statim quoque popularis licentia cessit, magnitudine potentiæ debilitata, & timore compulsâ ad reverentiam obsequii. simul ad imaginem regni adunatæ provinciæ, in unum quasi reipublicæ corpus formamque coaluere. Status autem habitusque talis erat. Porro titulo alio, atque alio, omnes tamen unus nuntum arbitrabantur. Penes eundem pacis, bellique arbitrium, & administratio erat. Militiæ nomina dabant, non lecti, aut iussi: sed voluntarii. Namque populus olim ad pacem mitigatus, stipendiorum collatione vacationem redemerat. Lætis Principibus, & augmentum potestatis libenter retinentibus, quippè fordidâ adulatione exoluti, nec à libidine, vel ingenio plebis pendentes, vim armorum, hoc est; materiam facemq; seditionum turbidæ multitudi-

tudinis audaciæ eripuerant. Subsidia & tributa Ordinibus imperabantur, non promiscuo jure veluti in solutis regnis: sed consensu civium, hoc unum ex imagine libertatis retinentium, ut peteretur, quod negari jure non potest necessitatem æstimantibus. Ordines autem, constituiebant delegati cujusque provinciæ, quos ex ecclesiasticis, nobilitate & civitatibus suffragia elegerant. Erario principis senatus præerat. Finantiarum nomine designabatur, quem duo præfides (vulgo capitani nominantur) cum thesaurario & præfectis aliquot constituunt, patrimonium, & domesticas principis opes, simul & ingentia tributa curabat. Judicia magistratibus permissa. Necubi tamen Justitia gemeret, provocatio placuit ad supremas curias provinciarum. Unde ad Mechliniense tribunal à plerisque recurritur. Gentis proceres provinciis præerant, gubernaculis urbium admovebantur, legionibus imperabant, populum in obsequio principis; & subinde principem in metu tenebant benevolentiam populi diuturnitate victâ. Minorum gentium nobilitas per urbes sparsa, atque diffusa, cum plebe magistratus implere, suæ quisque patriæ operam dare, præsidio esse, incrementum querere. Populus suis vivebat legibus, pace adules, commerciis potens, obsequium principi, inter libertatem, & servitutum. Cæterum Carolo Cæsare in longinqua

gingua abstracto, tantum imperium à Mariâ sorore videbatur aptè regi non posse, quàm si cum multis communicaret consilium. Senaturn igitur excitat, qui de statu rerum, hoc est, de bello, pace, fœderibus Principum, præsidiiisque & munitioibus deliberaret, & ob id Concilium Status appellavit. Procere gentium ut plurimum citrà numerum assumebantur. procere, quod commilitio Cæsaris assueti, tamen procul illo agente ab administratione non exclusi, absentiam & desiderium principis per speciem fallerent. gentium verò, ne peregrinorum odia in seditionem erumperent. an quod imperia patientius populus ferat, quæ à suis proficiuntur? Huic Concilio Princeps præerat, aut Gubernator. Præsidem quoque civilibus curiam aperuit. Præsidem ei imposuit. Concilium Sanctius, aut Privatum nominavit. Privatum enim cum Principe expendit arcana imperii. Apud Græcos olim apocleti vocabantur. Per hos provinciarum, urbiumque querelæ, atque discordiæ plerumque dirimuntur, diplomata edita, & rescripta, abolitiones quoque, & indulgentias, ut & alia quædam Suprema in Belgio Concilia expediunt, atque omnia ea quæ supra leges, citrà tamen injuriam princeps potest. Neceæ potentium dignitas fuit. sine respectu generis, sine curâ ambitionis, duodècim primo assumpti sunt, quos fama,

& vir-

& virtus, legumque studium supra vulgus evexerat. nunc pro regnantium arbitrio numerus constat. Interjecto Cæsar tempore provinciarum habenas in filium transtulit, onustus senectute, ægròque corpore, & fessus longâ potentiâ. Philippus ergo inter initia imperii, vim omnem principatus ad se revocavit. salutarî more potentiam repetens, quâ subinde procere assuetudine imperandi ignavis dominis totam eripiunt. Bellum adversus Gallos supererat, assiduos hostes, & ut ita dicam prope hereditarios. sed quo interim vacuum foret de pace agere, annorum quinque inducias condixit. Quas paullo post Gallus fregit, & manifestius quàm ut à scelere excusari possit. Ingenio velox, pœnitentiâ mobilis, ad pacem, ad bellum perinde subitus. Et nunquam postea aperto Marte, nisi infelicitè dimicavit. scires curæ esse Deo ulationem. Sed mutuis vulneribus fatigati, cum uterque sibi consideret, neuter frangeretur ad tranquillitatem respexere; ultimum semper lassus, vel exhaustus refugium. Hinc à pace mihi initium historiæ. sine amore, sine odi o partium. quibus hætenus virtus maxime laboratum est. Multi sterilitate litterarum, plerique inscitiâ genii tam regionis, quam populi & reipublicæ; plures tamen religionibus vel infensi nimis, vel nimis obnoxii. Mihi sacrorum cultus, quem à majoribus

ribus accepi, non adimet libertatem; quam felicitas temporum promiscuam fecit.

Gallus ergo praesentium rerum fastidium conceperat. Laeto amoribus, venustisque studiis ingenio, & horum loco adversa fortuna armorum statim rædium fecit, & pacem quam bellum malebat. Similis querulo, quod tam frigide à Paulo Pontifice exceptus fuerat cum Guffio exercitus. Nec eundem videbat in bellum instructum, cujus impulsu causaque, pacem ruperat. Et sine dubio Pontificis cervicibus vires Hispanorum graves erant: at si frangerentur, Gallorum mores suspecti. Proinde (ut fertur) non causæ, non studiis partium; sed nec amori reipublicæ bellum dederat. contentus inter se commississe reges, ut utroque lassato, & ad pacem respiciente, Etruriam ipse, tanquam adhuc incerta possessionis sibi auferret. Et hinc promissa extrahere cœperat; satis gnarus, non bello magis, quam morâ belli Gallos consumi, qui victoriam omnem in imperu constituunt, cujus statim obliviscuntur, ubi in externos exundant. Proinde Gallis tam ingentes conatus in Italia frustra expertis, postremæ duæ clades cum interfectione nobilitatis; de supercilio eorum multum detraxerant. Sed præcipuus concordiaë auctor Anna Montmorancius, Magister equitum, seu Franciæ Conestabilis, regii exercitus prætor. Sancto-Quintino prælio in

Belga-

Belgarum manus venerat. dein convento pretio remissus, spem, & fiduciam pacis, quam captivus fecerat, liber non abjecit. Huic uni viro bellum adversus Philippum semper displicuit. solus omnium suaserat, Regi, ne feralem Gallis repeteret Italiam, equites se transiuros Alpes, ut pedites inde reverterentur asfirmans. Nec e contra Philippus abhorrebat à concordia. ingenio ad tranquilla promptiore, & alienis magis armis, quam propria voluntate, ad bellum compulsus. Nam & Carolum patrem extinctum accipiens, animum cogitationemque ad Hispaniam appulerat. Et hinc proclivior ad tranquillitatem temporum, cujus ante desiderium conceperat. Sed in part Regum voto, nemo erat qui prior loqui vellet. Pudebat confessione propriaë infirmitatis victorem hostem facere. Inerat magnus utriusque animus. & accessione Italicarum virium, part jam victori victus exercitus. Cunctantibus ergo publicam calamitatem extinguere privatâ verecundiâ, Christiana Lotharingi vidua concordiaë mentionem iniecit. Prudens, & virilis animi mulier. Alteri regum sanguine, alteri per conjunctionem filii annexa erat. ac tum quidem per finitimum rabiem exposita injuriis, haut ægrè expugnavit, ut consentirent in colloquium. Actumque ut circa Idus Octob. Cericampum

pum

M. 15. LVIII
Pax cum
Gallis cœ-
penitur.

pum convenirent. Cœnobium est Cisterciensis Ordinis, inter terminos utriusque regni. Cardinalis Lotharingus, Ioannes Morvellerius Aurelianensium episcopus, Annas Montmorantius Conestabilis, Iacobus Albo Sancto-andreae, tribunus militum sive (ut dicunt) Marechalus, & Claudius Albaspinæus Secretarius, ab Henrico rege præmissi. & ut cupidores pacis viderentur, Philippi caduceatores paullo diutius expectavere. A Philippo autem hi succedebant, Antonius Perenottus Granvellanus Atrebatensium episcopus, Ferdinandus Alvares à Toledo, dux Albanus, Guillelmus Nassovius princeps, Ruygomès de Sylva Melitæ comes, & Vlricus Viglius ab Aytà Suichemus præses Privati Consilij. Ante omnia caduceatoribus placuit dimitti utrimque exercitus. ne proximus armorum strepitus, tam salutare turbaret commercium. At ne tunc quoque dilationem Gallus fecit. equitibus domum remissis, pedites in præsidia distribuit. curam deducendorum Germanorum Nivernio tradidit. Nam & Philippus jam in Atrebatibus exercitum dissolvebat. Magna pro Sabaudia contentio fuit. Gallus per successionem aviæ ad se trahens, & quod omni iure potentius est, præmio victoriæ retinebat. Multum ex adverso Thomâ Langusco Stropianæ comite, ac Præside Astensi pro Phileberto niten-

tenti-

tentibus, non armis in hoc contendendum esse; sed foram ex more, legesque respuerent. Nec displicuit Gallis resumere cognitionem. at longè aliud posebatur, ut patrici civitatibus pignori relictis, sua Phileberto restitueretur possessio. Sed hoc ipsum à Gallis contumaciter negabatur. Nec aliter quàm in gratiam Margaretæ sororis Henrici Regis Philebertus postea obtinuit, quam in uxorem ducturum spondit. Tota igitur concordia moles circa Caletum fuit, ut ibem in Gallico littore positam, multis ætibus Angli infederant, quæ longa possessio effecit, ut veluti suam constantius vindicarem. Gliscebatur inter partes certamen, & neuter remissurus aliquid videbatur de pertinaciâ: cum Philippus, & ipse de pace desperans, Comitem Feriæ dimisit in Angliam, ad percunctandam uxorem Mariam, an mercari pacem vellet, quæ sine damno ejus componi non posset: si bellum haberet in animo, nuptiis Elisabethæ sororis in spem successionis regni sui Sabaudum adoptaret, ad quem jam potissimum detrimentum omne armorum perveniat. Sed medio tempore Maria decessit. eujus mors colloquium fœderis in tempus dissolvit. Elisabetha verò scæptrum adeptæ, & semper per dissimulationem dubia, tanquàm alicui nuptura, primum externis, deinde & domesticis, postea omnibus imposuit. seque & regnum hac arte egre-

in eam causam publicata, vel distracta restituntor. demtiam tamen Neapolitanorum, Siculorum, atque Insubrium exulibus.

Oppida ab hinc octennio capta, vtrinque redduntor. Gallus Theonyillam; Marieburgum, Ivosium, Danvillerium, Montmedium, Valentiam Insubria, ejusque arces, & castella. Philippus verò Sancto-Quintinum, Hanum, & Castelletum.

Eo statu quo nunc est Terouana restituntor. Ivosium manibus nudator, alterutrum munire jus non esto. non arcem, non propugnaculum in proximis mille passibus exstruere.

Ditio Carolatensis, cum Hæsdino ad Philippum spectato. Delfinus Gallie in Crepacordij possessionem admittuntor; salvo jure Crunij toparche.

Philippus Elisabetham regis filiam matrimonio adiunguntor. trecenta aureorum millia dos esto.

Emanueli Phileberto omnis Sabaudia, trans, cisque Alpes redduntor. Augusta Taurinorum, Pinarolum, Clerium, Clavasium & Villanova loco pignoris à Gallo retinetor, quo ad de jure successioneis pronuntiatum fuerit. interim & Vercellæ & Asta Hispanorum presidii occupantor.

Dux Sabaudia neutralis maneto. Margaretam Regis sororem in vxorem ducito. trecenta aureorum millia cum usufructu principatus Bituricensis dos sumto.

Gallorum Rex presidium Etruriæ ducito. patricij Senenses, alique ad Ilcimi-montem profugi restituntor. si imperio audientes fuerint bona his redduntor.

Gallus

Gallus Corsicam, & qua in Liguriâ occupat Genuensibus restituntor. Genuenses contra ejusdem Regis amicitiam coluntor. militiam ejus secutis, & proscriptis poenam remittuntor.

Arx Bullonia Leodiensium episcopo restituntor, negotium Sedanense excipitor.

Lusitana dote maternâ securè fruitor.

Quidquid alteruter Monferrati occupat Guillelmo duci Mantue restituntor. arces & munimenta à se exstructa cuique diruere jus esto.

Maria Borbonia Fano-Pauli securè fruitor, salvis aliorum actionibus.

Gallus intra proximum trimestre prior pacta exequitor. Inde Philippus post alterum mensem fidem prestat. obsides interim tradito.

Is demùm annus III. Non. April. Potentissimos validissimòsque Reges, veriùs lassavit, bellumque magis, quàm bonâ fide diffidentiam, odiâque sustulit. In Castro Cameracensi conditiones hæ conveniant. & hinc pax Cameracensis vulgò dicitur. quæ Pontificè, Ferrarientem, Mediolanenses, Etruscos, Neapolitanos, Siculos, Genuenses, id est, propè totam Italiam tot annorum bello absolvit. quorum causa, Belgas, simul & Hispanos & Anglos, cū Gallis commiserat. At Senensibus libertatis infeliciter auspicate finem attulit. quam pleriq; exules etiam tum à Gallo incassum repetentes, sanctitate fœderis repulsi sunt. Cæterùm & Pontifex, & Cæsar, & Electores, tetrarchæ, civita-

civitateſque imperiū; ſimul Polonus, Danus, Suevus, Anglus, Scotus, Veneti, Helvetii, Rheti, Sabaudus, Lotharingus, Parmenſis, Ferrarienſis, Mantuanus, Genuenſes, ac Lucenſes; breviter, tota Europa fœderi adſcripta. proſus ut non cum una gente & pugnatum hæcenus, & compoſitum: ſed in unâ gente totus Chriſtianus orbis, & concuſſus, & ſedatus videretur. Paullò poſt conditiones Galus implevit. Albanum, Auriacum, Egmondanum, & Arſchoranum obſides habuit.

MICHAEL LIBER.
Stylus ve-
teri Rex
Philippus
Gubernator
Belgicæ Bel-
gio impo-
nit.

Hinc converſus ad pacem Philippus, primum omnium paternis manibus ingenti pompâ Bruxellæ parentavit. Mox navigaturus in Hiſpaniam, provincias ordinat, ſtatuntque reipublicæ componit, ac ſirmit. Sed eum maximè agitabat, quem cum poteſtate ſummæ rerum, ac gubernaculo præficeret. Imperator Ferdinandus pro Archiduce filio haut obſcurè ambiebat. Auriacus & Egmondanum rumoribus populi maxime deſtinabantur. neutrum tamen in ſermone Rex habuerat. non quod factiones metueret ex æqualium invidiâ, atque inde diſcrimen: quamvis hoc quoque ſpectaretur. at quia magnatum potentia, aliâs gravis, & ſemper nimia, periculum accerferet; ne quod ex alieno ſumerent arbitrio, ex ſuo deponerent. Cuncta ſcrutanti, optimum viſum, paterno exemplo gentis ſuæ feminam Belgis imponere. Animus huic ſexui quaa-

quantum vis impotens; tamen ad res novas videbatur meticuloſus, ac mollior. Nec dubitabatur, quin tantæ familiæ ſplendor, ac majeſtas, tot illuſtriſſimis Belgarum proceribus venerationem incuteret. Secretò agitatum de Chriſtiannâ Lotharingi viduâ, & Margaretâ uxore Parmenſis. illa quidem amittæ filia, hæc ex concubinâ foror. alioquin virtute animoq; & cætera pares, ac fortunâ proſus dignâ tanto ſaſtigio. Sed difficiliorem electionem reddebant ſtudia procerum in diverſum accenſa. non amore, vel curâ reipublicæ. ſua quemque ſpes, vel ambitio impulerat hanc, vel illam ſuffragijs deſtinare imperio. Auriacus Lotharingæ fautor aderat. adſtrepente vulgi famâ anteferendam eſſe, utpote Belgis acceptam, morumque ſimilitudine propiorem, cui & pacem ſe debere meminerant. Ille tamen ad longè aliud intendebat. jam pridem nec minore ambitu filiæ ejus Dorotheæ nuptias ſollicitaverat. tunc quidem majorum ornamentis ac ſtirpe imperatoriâ tumens: mox pretio ſuffultus tanti certaminis, & veluti jure exacturus ſi gubernaculi munus beneficii ſui feciſſet. Nec ſegnius Granvellanus Atrebatenſium epiſcopus pro Margarita nitebatur, ardore retinendæ potentia; quâ hæcenus in aula prævaluerat. Verum tamen ut conſilio ſuo adjiceret robur, Albanum ſimul in partes exſtimulat, promptum ſuâ ſponte, & adverſus

Belgas satis obliquum. Erat tunc Philippo frequens, seorsim, & quasi aliud agentis sententias exquirere. quod plerosque reges sapienter factitasse legimus; ne qui in commune rogantur, in gratiam potentiorum consilia flectant, aut solita purpuratis adulatione consilia dirigant, quo principem ire vident. Albanus ergo pro more rogatus, in expedito regi suavit, *Securitatis interesse Margaretam eligi. sanctimoniam vitam, fideque probatam. cujus filium veluti obsidem, maritum tenere in Italia clausum; & alioquin destitutum potentiam ad occupandum facinus. Lotharingos Belgii finitimos esse, & affinitate Gallorum, veterisque inimicitia recordatione suspectos: Geldriam denique ad se trahere. timere ergo ne fiducia virium, & favore populi diuturnitate victo periculum faciant. maxime cum & jam per speciem amicitiae proceribus blandiantur. sacrosanctum principatus arcanum esse, neminem aliquem magnum facere, cujus fortunam in potestate non teneas. nimiam credulitatem multos perdere. suspectandum semper dominantibus qui capax habetur, & imperio proximis. Nec Christiannam accusari; quamvis vulgi rumore prodigam, atque alieni aris famam laborantem: sed humanum ingenium potentia avidum, ac per fas nefasque praeceptis ad profundam animi cupidinem.* Ratio tam salubris consilij facile vicit, ut Margareta sine mora evocaretur, tribus subnixis Concilij

Concilij rectura provincias. fatali indignatione Auriaci, qui exinde Granvellano adversus, sanctissimam hastenus amicitiam tesseram fregit, atque inexpiabile odium concipiens, venturae calamitatis fundamenta posuit.

Provincias vero inter proceres Rex divisit, ut praeter summam imperii, Brabantiam quoque Parmensis haberet. Flandriam, Artesiamque Egmondano tradidit, divitiis, armisque validissimas. Hollandia, Zeelandia, Ultrajectum, Auriaco data sunt. nauticus populus, & hanc unam artem eam tempestate sibi vindicans, cujus nunc commercium unus orbis non capit. Frisia, ac Transislandia Joanni de Ligne comiti Arenbergio: Geldria, cum Zutphania Carolo de Brimeu comiti Meghemo permissa. Petrus Ernestus comes Mansveldius Luxemburgum sortitus est. In Hannoniam Ioannes Glimæus marchio Bergensis missus, ad junctis Valencenis, atque arce Cameracensi. Namurcum Barlaimontio; Insulae, Duacum, & Orcinum Joanni Montmorantio Courruirii domino; Tornacum Florentio Montmorantio Baroni Montignæo evenere. In Transmosanos Brabantiae terminos, destinatus est Ioannes comes Frisiae Orientalis.

Ordinarias equitum turmas, (vulgo Ordinantiarum) inter magnates quoque distribuit. Hodie nomina tantum, & solatia. olim

Provincias inter Proceres distribuit.

Ordinarias equitum turmas magnas

*granibus
assignat.*

flos provinciæ, vires, nervusque exercitus. si-
ve numerum spectes, tria equitum millia fece-
rant: si ve robur, omnes electi: si ve animos,
plerique nobiles habebantur. Bello feroces,
& ad improvisos impetus prompti, validique:
pace verò in suas quisque domos disparati, ac
tributis exempti, ad usum præliorum sine sti-
pendio seponebantur.

*Comitis
Hornani
& Gran-
vellani
dissidium.*

Philippum Montmorantium comitem
Hornanum mari classique Rex præposuit. An-
te illum diem Geldriam sub fiduciâ rexerat, &
eandem provinciam porrò affectabat. Sed
fuère qui in eo suspectarent artes Granvella-
ni; ut ingenium turbidum, & olim sibi discors,
procul amoliretur à republicâ. Ac profectò
tardè, nec sine præcibus, Concilio Status ad-
scriptum convenit. seu conscius rei Granvel-
lanus, si ve innocens fuerit: tamen suspitioni-
bus odia fovebantur, propemodum deterio-
ra præteritis discordiis. Nam tristissimas inter
se pridem similtates exercuerant; quarum
causa hæc fuit. Simonem Renardum Debre-
montii toparcham Granvellanus detulerat,
non satis integrâ fide insolentes inducias cum
Gallo pepigisse. Et eundem Renardum ob
eam causam in aulâ suspectum, Carolus La-
laignii comes tanquam suum dedecus acce-
pit. Siquidem legationis ejus princeps fue-
rat. Hinc contentio, mox jurgium. Solitâ-
que contagione proximos, & affines indigna-

tio corripuit. Ante alios Hornanus excanduit;
naturâ suâ vehemens, & Lalaignio affinis, qui
sororem illius habebat uxorem. sed postea
quoque Granvellanus proprio nomine iram
ejus elicuit, asperavitque. Cum enim ab eo
Hornanus quæreret, an sibi Geldriæ præfe-
cturam relicturus esset Rex: & quid, (respon-
dit ille) si sciam, an proditurum me putas tibi?
Haut dubiè superba vox erat. Sed opinor ira-
to exciderat. Hornanum tamen vehementer
offendit. Itaque clam Granvellanum pro-
scindere cœpit, actisque ejus obstrepere, do-
nec in aperta odia erumperent. Contumelia
enim in virum non inciderat ut altius abscon-
deretur per dissimulationem, vel constantia
virtutis indignationem concoqueret. Nam si
discussâ opinionum caligine verum volumus,
aut omninò injuriam in rerum naturâ non ex-
istere, aut in faciente esse necesse est: quia sa-
pientis animum non afficit.

Cæterum ad firmandum religionis statum,
comitia Ordinum Gandavi Rex indixit. Ipse
sibi per Mechliniam iter pronuntiat. Nun-
quam satis de religione securus, quam supre-
mo Concilio volebat commendare. Satis do-
ctus, mutationem status in expedito fore, si
noxia superstitione caperetur populus pace
lasciviens, & ad novandum naturâ propensus:
quem magnates armatum occupando, pro
suâ quisque vel egestate, vel ambitione, aut

*Philip-
pus Rex
Mechli-
niam pro-
fiscetur.*

vindicatâ , pietatis obtentu in principes exstimulant. Proinde magno animo exerceri leges jubet ; pœnaſque exigâ à ſectariis exutâ omnidiffimulatione, & miſericordia.

*Novus
epiſcopatus
modus.*

Et pridem Francicum Zonnium theologum Lovanienfem, ad Paulum Pontificem legaverat, cum mandatis ejuſmodi: Invalere cottidie hæreticorum vecordiam, atque uti habem proximas quaſque civitates invadere. de cætero verendum, ne flagrantibus uſquequaque finitimis, ipſa contagio & Belgas corripiat. Publicâ circa res divinas torpedine, & vileſcente ſacrorum majeſtate per ſacerdotum incuriam. Remotiores episcopos, ut officia intendant. latius imperium, quàm ut in ordinem redigant, non genio populi, non commercio linguæ conjunctum. præſentiſſimum tot malis remedium, ſingulis provincijs assignari præfulés, ac partito onere curam in anguſtias contrahere. Adjecitque libellum. Magnitudo Belgarum continebatur. quot archiepiscopos, quot episcopos deſtinaret: ſedes, opes, juridiſtionem. in cathedralibus eccleſijs tres omnino theologos, totidemque juridiſconfultos ac nobiles requirebat. Archidiaconos, & archipræbyteros pro magnitudine imperij. quæ cuncta Granvellanus curioſe deſcripſerat.

*Concilium
ſtatus
reſtituit.*

Poſt hæc ad priſtinam formam revocavit Concilium Status, quod ſub initia imperij ad ſere-

ſe retraxerat. Ad hujus miniſterij procuratoriam Antonius Perenottus Granvellanus episcopos Atrebatentis, Guillelmus Nallovius princeps Auriacus, Amorallus comes Eginondanus, Philippus à Stavele Glaionij dominus, Carolus baro Barlaimontius, Viglius Aya Suichemus aſſumpti ſunt. At enim ſecretis codicillis imperat Gubernatrici, in perplexitate rerum & reliquos Aurei Velleris equites in communionem adſciſceret. Concilium ipſa cogeret, quoties videretur. ipſa præſeſſet, ſuſfragia exquireret, ſequeretur, aut ſtatueret, non quod plures ſentirent: ſed quod putaret optimum. nunc cum paucis, aliquando cum omnibus, sæpe cum multis, ſemper tamen cū Granvellano deliberaret, è Finatijs ſubinde ac Privato concilio vires advocando. Sic nihil temerè, omnia tũdè agi. ſingulos falli poſſe, neminem omnes decipere. Comeſium quoque Figueroam Feriæ comitem Concilio Status adſcripſerat, & in Belgio relicturus erat. Sed neſcio quo fato mutaverit conſilium. Procerum arte factum dicitur; maxime invidiâ eorum penes quos auctoritas, & ſi deijcerentur externi, plus potentiaæ ſperantium. Nam ut primum Ordines Gandavum convenire, non uno prætextu alium ab alio diverſos admonebant, *ne ſinerent prodi libertatem publicam. Peſſimo conſilio ſubiugari provincias. Externorum dominationem ſenſim inſurgere. adeone*

*Ordines
Provinciarum*

instruatur à proceribus.

effertam patriam, ut reipublica Senatum suppeditare nequeat? an provincialium fides periclitata irasset, nisi in Concilium peregrini veniant? Comitum Ferie Senatui Status adscriptum. Quantum abesse, ut omne provincialium regimen Hispani in se transcriberent? à patriis honoribus Belgas excluderent? & ad similitudinem victarum gentium cunctis imperarent? Primas dominandi spes in modico. Vbi semel processerint paulatim insurrecturos, atque ad se tracturos omnia. Quid enim illis cum his provincijs? nisi ut arcana imperij scrutarentur, ac dominandi licentiam à suâ cupiditate in patientiam Belgarum transferrent? sensumque populum assuescerent, non tam Regi absenti, quam genti servire in quâ Rex degeret? adesse Hispanicis legiones, & in præsidia distribuî, tãquam sua patria Belgis tunc credi non possit. A provincialibus stipendia expectare. & sic nullum tributorum sine fore, manentibus semper exigendi & conferendi causis. nepe ut quod nunc voluntatis, & liberalitatis esset, in necessitate, dominiumque verteretur. pudendum sibi, pudendum populo servitium, cum nihil civium oculis nisi Hispanicum occurreret, atque omnia externa. Meminissent ergo missionem exposcere, jampridã promissam. Et hoc potissimum Ordinibus convenire. Pronis auribus hæc accepta. & certatim inclinatio animorum sequebatur. Inflammantibus insuper Antverpiensium querelis. Nam & Atrebatenses adversus insolentiam militum orabant auxiliû. Cæteris quoque promissam missionis

fionis

fionis spem in suum ludibrium recedisse murmurantibus. Igitur inter se de remedio consultabant. Præsentissima materies ad resolvendam vim principatus, cujus rationem quam singuli non audent, omnes exigunt; & nihil magis unquam dominantibus displicuit, quam ex totâ gente concilium. Fremebant omnes tuendam libertatem. Plerisque addentibus, si promissa missio non procederet, revocanda esse tributa in decem annos indulta. Alii revolvebantur ad privilegia sua, & hoc ipsum acerrimum telum adversus licentiam principum.

Philippus interim Rex magnâ curâ justè perfolvebat manibus Henrici Galliarum Regis, paulò antè miserabiliter extincti. Inter ludos hæstiles cum comite Montgomerio III. Cal. Augusti. concurrens, dextro oculo vulnus acceperat unde statim ex equo collapsus exanimis, sequentibus Nonis expiravit. Cujus morti Philippus ingemuisse dicitur. Sed & Andream Vesalium, de salute ejus sollicitus, in Galliam dimiserat. Erat enim nobilis medicus, Philippum sequens, natione Belga, qui non solum illius ætatis genium; sed ferè omnes ante se mortales humani corporis peritiã superavit.

Hinc aurei velleris solemnia Rex celebrat. In cujus Ordinem assumpti sunt Franciscus Rex Galliarum, Guidobaldus à Monfetre dux Urbini, Marcus Antonius Columna dux Pa-

Rex Philippus Galliarum Regi parantur.

Aurei Velleris equites creat.

liani, Philippus Montmorantius dominus Ha-
chicourtius, Balduinus Lanoyus dominus
Tourcoignii, Guillelmus Croyus marchio
Rentei, Florentius Montmorantius baro Mō-
tignæi, Philippus comes Lignius, Carolus La-
noyus Princeps Sulmonensis, Antonius Lalai-
gnius come Hoochstratanus, Ioachimus baro
Nieuhausius, Cancellarius Bohemiae.

Ingressus inde conventum Ordinum ex
more suo pauca locutus est. sed sermonem e-
jus Granvellanus excipiens, ejusmodi verba
fecit. *Optandum erat Regi, parta jam pace frui
posse, ac vobiscum unâ diutius in commune consule-
re. sed nutantia alibi scepra in vitum abstrahunt.
Hispania novo Caesaris imperio non sat firmata, si-
ne Rege diutius esse non possunt. Seditionis consi-
lia apertius agitant, quam aut fallere possint, aut
contemni debeant. Præsentia maiestatis haut ul-
lo negotio dissipabit periculum adhuc incipiens, cæ-
teroque forte noxium. Vos interim nisi spectatos
haberet, hortaretur ad constantiam. Sed nec ves-
tri mores, nec fiducia eius patiuntur. Dubitare
nefas, similes adhuc vobis, id est, an Belga sitis.
Fidem, & obsequium, nec per metum, hætenus re-
tinuistis. Quam cætera nationes in Principe fortun-
nam, vos in fortuna Principem reveremini. Sed
hæc laus ita manebit inculcata, si sæda sectariorum
contagio non obligeret. nec id vestro; sed rei vitio;
quæ sine concussione status non invalescit. Reliqua
scelera nocent singulis. hoc unum armatum est in*

*Orat'io
G. anve-
lani ad
Ordines
provin-
ciarum.*

permi-

*perniciem universi. Aliorum exitus vos docere pos-
sunt, quam fragile sit imperium quod religionis tur-
bine quatitur. Remissio legum Germaniam perdidit.
Providendum vobis est, ne eadem indulgentia
& Belgium corrumpat. ut tolli seclarij possint, puni-
endi sunt. Bonis nocet qui pepercit malis. reme-
dium erit in ceteros, si unus, atque alter in exem-
plum veniat. Enimvero Princeps edicto pridem in-
tonuit sed peccavit, si in hoc leges dedit, ut per si-
lentium, & secordiam iudicium populus disceret li-
centius transgredi. aut exercenda pena sunt, aut im-
pares eritis flagitiis. Et quidem si satis esse crederet
supremis Conciliis hoc ipsum mandasse: hodie solici-
tudinem, fidemq; vestram nequaquam imploraret.
sed in magno discrimine non satis prospicitur. Nihil
firmari non potest cui scepra nituntur, & imperia
serviunt. De cætero, in omnem ipse partem sic pro-
spexit, ut nisi quod sine illo eritis, abesse non sentietis.
Et quoniam Sabauda ad sua regressus est, Marga-
retam sorore in duos annos gubernaculo substituit.
Carolus filium daturus vobis erat, si ejus esset ata-
tis, qua librare posset imperij corpus tot periculis se-
ptum. Belgam tamen legit, recturam Belgis. ita ut
quoties discrimen impenderit, coram eundem habi-
turi sitis & Principem, & imperatorem. Nec ante ab
illo, quam a periculis desituemini. Vos interim cul-
tum, & reverentiam quam debetis Principi, deser-
te gubernatrici: & quanti illum facitis, in hac o-
stendite. Reliqui veneratione, & silentio; Syndi-
cus Gandavenis (quippe sic cõvenerat) Ordini-*

num

Ordinum
repositio.

num nomine gratias egit benevolentia Regis. Caterum, inquit, idem animus futurus est tuum qui fuit semper, ad religionem constans, quia pro Principe pertinax. Et tamen Deus avertat nefas, interim si irruerit, paratos habebis ultores. Summus quidem quod nec id ipsum imperaturus fueris, si nua esset potest ate, sollicitudini, quam voluptatibus, otioque mensuram ponere. Quippe haec tenemus & religiosi legum custodes, & acerrimi vindicet sumus. Veruntamen constantiam nostram paullo ante extulisti supra mortales. Pudori nostro grave praconium: sed ex affectu tuo natum, cuius fiducia audebimus petere a maiestate tua, ut alienigenas elimines, qui tanta laudis gratiam inusitabili moram infingunt. Quid obsecro ad hanc rem publicam peregrina nomina? nunquid nos ut caetera nationes inconstantia, aut stoliditatis arguant? Ac ne externo quidem opus praesidio in pace sedentibus, fides nostra faciet ut stabile, firmumque sit imperium. Benevolentia populi optimus regni custos. Vanum est in pace alere, propter quod pacem fecimus, sic lenior pace Mars erit, quia tum necessitas patientiam acuit, in tranquillitate calamitatibus succumbimus. An externos credis temperaturos ab iniuria, quos praesentia Regis sui in modestia non continuit? ecce Antverpienses, Atrebatensesque, & Cameracenses de vi conquerruntur. Theonvilla, ac Marieburgum deserta oppida. Pacem vero fecisti, non ut ibi solitudinem relinqueres, quae tamen ex magna parte manebit, si depopulatores istos non eduxeris,

eduxeris, Belgica praesidia imponens. Forte tamen Gallorum inconstantiam, iam ante prospicis. Recte id quidem, sed fama longe bellum praecurrit. Interim quid attinet magno are peregrinos redimere, in alieno semper rapidos; & tanquam mox abituros, spolia intendentes? supersunt validi Belgarum manipuli. haec sunt praesidia, quorum viriuti Caesar gravissimis temporibus rempub. credidit. cur iam damnetur illorum fides, quam per tot saecula inviolatam praestitere maioribus tuis? tantisper autem bellum protrahet, donec externa gentes sub signa conveniant, aut e proximo concurratur ad auxilium. Fulminatus est Rex improvisa exoptulatione, admiratusque novitatem exempli, irascereturne haut facile dixerim. Nec dubio, arcana imperij tentari senserat. confestim tamen descendit e folio. Dixisse quidam ferunt, num & se exisse vellent qui Hispanus utique sit. Simul extra curiam se proripuit. Nulla tamen postea iracundiae signa ostendit. Dux Sabaudiae pervicaciam Ordinum verbis castigavit. Nam in illum diem vicarium imperium gesserat. Et mirari se aiebat tam proccaciter interpellari principem, qui praeteritis comitijs fidem praestitisset suam. certiora pignora dare non posse, pollicendo sancire Reges, nec eorum aliam esse cautionem. Detur ergo iustum esse quod peterent, interim non frustrari desideria Ordinum. tantum expectarent in alterum vel tertium mensem, saltem donec in Hispaniam venisset

Rex,

Rex, ubi stationes & hyberna assignaturus est legionibus, quæ præsens locus ostendit melius. Serò quidem Ordines pœnituit, iracundiam Regis veritos. Sabaudum tamen hortati sunt, ut causam provinciarum ageret.

Rex è Belgio solvit & in Hispaniam navigat.

VII. Calend. Septemb. Vlissinga Rex solvit. Comitum Feriæ secum unà reduxit, & nequam querelæ materiam, procul se agente, in provinciâ relinqueret, externorum præsidia post sextum mensem in Italiam revocavit. arcesque & gubernacula civitatum provincialibus tradidit. In comitatu ejus pauci è Belgis fuère. Hornanus classi præerat. Carolus Tifinacquius à consiliis Belgicis futurus Regi: Iodocus Cortevillius à secretis.

Hinc varii sermones per omnem provinciam, plerisque laudantibus Regem, plerisque arguentibus, prout cuique amor, odium, aut ingenium erat. Prudentiores tamen causam abscessus, statùmque reipublicæ expendebant. Regem quidem necessitate actum in Hispaniam velificasse, quæ tot sceptramagnitudine caperet: unde Italiæ commodè prospici, Indiæ contineri, atque ex opposito Barbari compesci possint. Seditiones verò obtentui sumptas, quò facilius imponeret populo, cuncta rapienti in deterius. Neutiquam tamen res in Belgio tutas esse, turbari faciliè ac misceri posse, principe in Hispaniis continenter agente, crudoque ad longinqua imperia.

peria. qui non sæculi vitiiis, non ingenii hominum æstimatis, arces, præsidia, civitates, provincias, hoc est; præmia defectionis optimatibus prodidit. Quid enim sequetur, nisi ut populus in unius Regis sui reverentiam antè intentus, nunc propiore spe, atque utilitate suis præfectis veluti principibus sensim assuescat, ac confurgendi fiduciam, viresque sufficiat? Formidabiles revera quorundam opes. & hos quoque in Concilium Status adscitos, ut intutæ potentæ adjicerentur vires publici consilii. Sapienter eos dixisse, qui suassent Regi, ut suæ gentis Proceres aliquot, quorum fortunam haberet in manu, cum auctoritate in Belgio relinqueret; qui Procerum acta specularentur, & non sibi, sed Regi cogent administrare rempublicam. Æquum fortè multis videri, ut Belgæ relinquuntur legibus suis, sine peregrino magistratu, sine externo exercitu. sed hæc ipsa in provinciarum perniciem quandoque redundatura, otii ebrietate, ac longa pacis segnitie.

Profecto Rege luxuriare cœpit Belgica felicitas, crescentibus sensim divitiis quibus secura pax viam aperuit. Divitias autem sua exceperet vitia; hoc est, superbia, lascivia, luxuria privatorum, & magnificentia principum. Inter Proceres statim gliscebatur æmulatio: quæ præsentia Philippi Regis haut ægrè com-

MOLX. Style veteri.

Initium discordiæ inter Proceres.

compressa, eodem absente sine retinaculo erumpebat. Plerique Granvellano infensi, criminabantur potentiam sibi gravem, multis nimiam. Et primo quidem Simon Renardus multo ante discors, veteres inimicitias animose exercebat. Sed non ultra, quam ut actis ejus contradiceret. Tacitis adhuc cætorum odijs, & manente in speciem concordia; donec Egmondanus atrocius erumperet. nullâ vetere irâ: sed irritatus, quod Helfautij toparcham, ad Hefdini præfecturam Granvellanus extulerat; adhibitis aulæ artibus, quas optimi principes & declinant semper, & incurrunt. Iusserat Rex inter alia imperij decreta, ut ad vacua, & honorata ministeria, à gubernatoribus provinciarum nominarentur tres, è quibus postea iudicium sibi, & electionem permetterent. Egmondanus ergo totidem repræsentaturus erat Regi. Quippe Hefdinum Artesiæ oppidum gubernaculo ejus suberat. Sed ut quarto loco, at que extra ordinem Helfautium adscriberet, precibus Granvellani dederat; spondentis quidem, non ob aliud se id velle, quam ut Helfautius splendidâ repulsâ Regi notus, ad futura momenta referretur. Detecta fraus obliquis animis accepta. sed amicorum adulatione indignationem auxit, inserendo sæpius querelas, & ambiguos de Granvellano sermones. Clientes quoq; maledicendi licentiâ insolentius efferebant;

rebant; ad læta, & tristia Procerum perinde semper compositi. Nec deerat Auriacus inveterato odio æstuans: Sororem Ducis Saxonie acceperat uxorem. & has ei tedas ut infastas reipublicæ, & religionis exitium portendentes Granvellanus exprobraverat. Ad hæc Lazarus Swendius homo Germanus, Auriacum in gratiam cum Egmondano reduxit. ut qui ante illum diem inter se discordes, conspiratis animis Granvellani potentiam destruerent. Nam & ipse Swendius armis inclytus, & magnatum amicitia subnixus, remoto Granvellano altiorem fortunam præsumebat animo, hunc unum sibi credens ad fastigium officere.

Tali rerum statu, cum offensi proceres ad ultionem spectarent, novorum episcoporum fama adfertur. Res haut dubiè saluberrima, & à multis retrò principibus frustra agitata. quâ plerique sæcordiâ, plures bello retenti, Cæsar quoque ob consanguinitatem amicitiamque circumsedentium antistitum extraxerat, Philippo filio quasi per successionem tradens. Indignum ratus alienæ gentis episcopos, longum & sæcors in suos exercere imperium. Atque ea tempestate in Belgio quatuor omnino episcopatus. Atrebatensis ex olim. Tornacensem, Ultrajectinum, & Cameracensem diversæ principum pactiones adjecerant. sed tot simul provinciis pares illi esse non poterat.

Mr. Lk.
Stylo vet.

Novi episcopi in
Asinam.

Externi deinde Archiepiscopi his imminabant, qui salubria illorum decreta turbare aut evertere consueverant. Igitur Pius Quartus Pontifex Maximus, re cum septem Cardinalibus deliberata, in tres archiepiscopatus discrete provincias. Designatæ sedes, Mechlinia, Ultrajectum, Cameracum. E quibus Mechlinia dignitate eminentior, sex complecteretur episcopatus: Antverpiensem, & Silvæducentem in Brabantia: Gandavensem, Brugesem, & Ipreensem in Flandria: Ruremondensem in Geldria: quinque episcopi Ultrajectino submissi, Harlemensis in Hollandia; Middelburgensis in Zeelandia, Leeuwardensis in Frisia: Daventriensis in Transilvania, & Groningensis. reliquæ provinciæ lingua, situque Gallis affines, quatuor episcopatus sub imperio Cameracensis explebant. Atrebatensem, & Audomarenses in Artesia, Tornacensem, & Namurenses. Reliquum erat ut novæ dignitates honestis opibus instruerentur. Frequens curia sub Paulo Quarto Romæ decreverat, proximorum monasteriorum decimis tria aureorum millia detrahi. Deinde repertum, ut expunctis abbatibus, episcopi substituerentur. Ejus consilii autorem Granvellanum fuisse invidia ostendit. Et sinistra de monachis fama, Pii Pontificis assensum facile attraxit. Præsidentibus enim episcopis, in ordinem redituri credebantur, qui solutis

vetu-

vetustate moribus, sanctissimam majorum disciplinam corruperant. Præpositusque Granvellanus ei curæ, proxima quæque monasteria corripuit. Forte ea tempestate Affligemium, sanctusque Bernardus & Tongerloa abbates non habebant, & circa eligendi successoris consilium intentos, Mechliniensi, Antverpiensi, & Silvæducenti assignat. Nam & Donfanum Brugensi, & Martinianum Iprensi, & Egmondanum Harlemensi, Margarittanumque ac Liddanum Leeuwardensi, Bertinianum, sanctumque Gerardum Audomarensi atque Namurcensi ita addixit, ut quamdiu supervivissent abbates priorem opulentiam complecterentur, episcopis interim dotem conferrent. Gandavi S. Bavonis Præpositura erat, magnis opibus florês; nec multo divitiis inferior S. Lævini Præpositura Daventriæ pollebat, quas utriusque urbis episcopus ad se retraxit. Archiepiscopus Mechliniensis Granvellano cessit. Antverpia Philippo Nigri destinata: Sonnius Silvæducentibus præficitur: Cornelius Jansenius theologus Lovaniensis Gandavensibus: Petrus Curtius Brugesibus: Martinus Ritrovius theologus Iprensibus: Guillelmus Damasi Lindanus theol. Ruremondensibus: Fredericus Schenc à Tautenbergh, Ultrajectum retinuit. Harlemum Nicolao à Terra-Novas Daventrium Ægidio de Monte Franciscano: Leeuwerdia Cunero Petri à Brauwershavê;

C 2

Groe-

Groeninga Ioanni Cnifio Franciscano evenere. Nicolaus à Castro Abbas Præmonstratensium Middelburgensibus imponitur. patrimoniumq; omne cum monachis partitus, abbatiam transtulit in cæthedralem ecclesiã. Maximilianus à Bergis Cameraci relictus est: Carolus Croyus Tornaci. Franciscus Richardotus Burgundus Granvellano Atrebatî successit. Namurcum Antonio Havetio Dominicano; Audomarum Gerardo Hamericourtio abbati Bertinienfî contigit.

Hanc mutationem rerum adversus rumor excepit, quem pro diverso animorum motu multi explicabant. Procerum pars Granvellano infensa, & ad eptã materiã ad criminationẽ verrebatur. Inde & contagionem attraxit nobilitas magnis potissimum domibus annexa. Nam promptissimus quisque adulatione, & obsequio, honoribus colebatur. sed & populus statim exarsit, irritatus acerbo multorum sermone, vagis auctoribus sparso, tanquam in privilegia impingeret Rex, quod sine Ordinum cõsensu ejusmodi novitatem induceret. aliud specie præferri, aliud re agi. Granvellanum hominem arrogantem & Hispanis obnoxium; ac Hispanos dominationem cogitantes, hæc ipsã moliri. qui per artem intruderent episcopos, ut atrocitatem Inquisitionis inferrent. Nec dubitabatur, quin confestim tres theologi, nobilesque, & totidem jurisconsulti

sulti in cathedralibus ecclesiis ad canonicatus subveherentur. Duo ex his Inquisitioni præfuturi erant. Inquisitõres vocarentur. reliqui verò Assessores. quippe ea cuncta Romani Pontificis diploma promiserat. Credulitatem juvete monachorum querele, in deterius cuncta trahentes. & has passim jactas, temere creditas, inquieta multorum, & fecunda rumoribus ingenia, cottidie in auctus differebant. At profundã irã Auriacus Proceres alium ab alio diversos aggrediebatur, novorumque episcoporum consilium arguebat. simul & Granvellanum onerabat ingenti invidiã. Erat enim ingenio solers, & demerendis hominibus apto. splendore familiaris, juxta opibus potens, quamvis plerumque falsa, & inania ingereret, tamen cum fide audiebatur. Quippe multis opinionem fecerat penetrasse se in arcana Regis, cujus innocentiam modestè criminabatur; fluxam illi fidem, nec Principe dignam. peregrinis consiliis imbutum, & Granvellano obnoxium, in summo imperio, non nisi imperium cogitare. Inde plerique fastidire Regem, cum potissimum jactaretur, abrogationem privilegiorum imminere à Principe Belgis infesto, in quorum exitium Inquisitionem induceret. Multi proinde Granvellani acta propius expendere, amicitiam, congressum, familiaritatem exuere; qui contra nitens, & spernen-

dis rumoribus validus, archiepiscopatum Mechliniensem nihilo segnius auspicatum ibat. Annotavêre curiosi, neminem ex Proceribus extitisse, qui honoris causâ obviam processerit. sive tamen neglexerint, sive aspernati sint officium honestatis, novi sermonis irritamentum fuit.

Gravissimè in Ordinem Cardinalium affectum est.

Sed eum paullo post in Ordinem Cardinalium Pontifex adoptavit. Galerum autem ipse Rex transiit in purpuratorum insigne, ut eminentiâ dignitatis Proceribus æquatum invidiâ subtraheret, quem fastiditum omnibus jam pridem cognoverat. Nec ideo tamen invidiam imminuit, adeo difficile est hominibus conceptû semel odium exuere, cujus nullus est modus, cum semel terminum transierit.

Sectariorum studia sua.

Cæterum antehac nihil adhuc adversus religionem proruperat. metu legum, quas olim inexorabiles, infesta Procerum dissidia resolvebant. Externorum commercia non paucos Belgarum corruperant. & hi episcopos insectandi specie, subinde religioni & cæremoniis illudebant. Jam enim mortalium omnium odia in episcopos se converterant. Execrabatur eos populus, ut Inquisitores; fastidiebant ecclesiastici, ut severissimos morû censores; monachi denique, ut bonorum suorum raptores. idem omnibus questus, ex causis diversis. miscentibus se sectariis, atque animis multitudinis tædium pristinae religionis,

simul

simul & studia sua insinuantibus; propter libidinem talia loquendi impunitam, cujus exemplum Proceres fecerant. nullum enim populo majus momentum ad virtutes aut vitia, quam inclinatio Principum, ad quorum mores cæteri componuntur. Hinc ad hæresim ne sibi quidem satis notam inclinari cœpit. occultis primùm studiis, & odid nocentioribus. Donec aliis scrutatis, pluribus conscientia obstructis, & ubi aderant vires, in parte religionis fuit publicare flagitium.

Primus furor Tornaco erupit. circa Calend. Septemb. è secreto & latebris in apertum prodiit. Incolas ejus civitatis jus commercii Gallis potissimum miscuerat, corruperatque. sed non aliud adhuc. quam psalmos more suo noctu modulabantur. audacia ruti, quam tenebræ absconderant. Accessit deinde ad impetum novitatis Matthæus Launoy, homo ingeniose malus, & præstigiatori similis, prurientibus facem subjiciens. Is apud Calvinum adoleverat à primâ ætate, & in illa schola studiorum suorum rudimenta posuerat. Tornacum inde accitus, multos eloquentiâ seduxit, cui speciem pietatis intexerat. Emptæ furtim mulierculæ fanaticum morbum mentiebantur; quæ deinde mimicam sanitatem acceptum ei ferebant. His potissimum commentis auctoritatem astruxit. Nam è proximis urbibus, pagisque, &

Sectariorum insurgeret. incip. unt.

undique effundebantur homines tanquam ad miraculum. Et fuere qui sanctitatis famam ei circumdarent. ne quid deesset mendacio, contones vestium in religione habebantur, quas pro reliquiis ignari colebant, & profana manu contigisse in parte felicitatis reposuerant. Nec deerat ipse cohortari singulos, adire municipia, ubique adesse, Ministri munus exequi; neque jam occulto; sed propalam: nisi quod adhuc concionaretur in silvis, abditisque salibus audaciam concluderet. Munia que ipse non poterat, obibant discipuli. qui non minori impostura rudem populum ludificabantur. sed non occultum diu mendacium fuit. Fanaticæ illæ mulierculæ, promissum operæ suæ pretium exigentes; & cum negaretur, larvam omnem detrahere. Ne quis à nobis ficta hæc esse crederet, ipse Launoi libello vulgavit. quippe postea reditus est Romænæ ecclesiæ; vanæque credulitatis vestigia sustulit. Paulo tristius Valencenæ conflagravere, Philippi Maiart, & Simonis Faveau vecordiâ accensæ. obscuro & ex ultima plebe homines Ministrorum provinciam assumerant. sed flagitii comperti, conduntur in carcerem. agrè id ferebant sectarii. totaque nocte per forum & tenebras lymphantibus similes volitabant, clamoribus turbidi, & psalmodiarum cantilenis in vernaculum numerum traductis lasciv-

lascivientes. Sed nec abstinebant minis in prætorem, cujus aures crebris verberabant injurijs. simul auxilium afflictis spondebant. Nec magistratus obviam ibat. plurimum vesania audaciam excusserat. & inconsultâ gubernatrice, cum periculo seditionis incipere nemo audebat. Parmensis re cognitâ animosè leges exerceri jubet. Itaque primotes civitatis in curiam coeunt, quam compleverant armatis; ac ne effusa opificum turba seditionem faceret, primo diluculo reos traducit ad publicum judicium. Ingens multitudo ad rogam concurrat, quem in foro excitaverat licitor. Iamque eò quoque damnari producebantur; cum à plerisque lapidatio urgeri cœpit. deinde ira pervenit in rabiem. impetûque facto audacissimi quique violentis manibus rogam dissipant. itum inde ad damnatos, quos licitor tumultu in carcerem timidus retraxerat. effractis fortibus vincula rumpunt. carnificumque manibus in præfens noxios eripiunt, ut paulò post vecordem spiritum digno redderent supplicio. Igitur venere iudices extra ordinem à gubernatrice. præsidium militare ex proximis hybernis unâ transmissum. Ferocissimorum sanguine expiatum est facinus. cæteris autem mens obtorpuit, jam attonitis, & sibi metuentibus. ut facile appareret vim populi in multitudine pernitiosam: sparsam vero, atque solutam impune contemni.

Hæc impendentium malorum initia, seu portenta erant; reliquis gentibus fortasse terribilia: Belgis tamen non intelligebantur. Tanta animorum obstinatio fuit. Immemores alienæ calamitatis, sibi que imminentis, turbari religionem malebant, quam non arcerè episcopos, quos etiam ultro in remedium expetere debuerant. At illi nihilominus ad destinatas sibi provincias accingebantur. Flandri, & Audomarenſes haut ægrè admiffère. Silvæducenſes, & Harlemedenſes parumper commoti ſunt. Reliqua Brabantia ut ad jugum inhorruit. Forte Ordinum frequentiam ſolita tunc comitia Bruxellam contraxerant. Ibi abbates identidem ingerebant; *majorum mores, & privilegia pollui. episcopos in cænobia intrudi; haut aliâ cauſâ quam ut primo loco ſederent in comitijs, provinciarum vires ſpecularentur, principumque petitionibus meſuram ſtatuèrent ex ſuâ libidine: Denique ut nihil liberum, nihil ſincerum amplius eſſet in Ordinibus. Quem enim in comitijs liberam vocem exercere, quem recuſare aliquid, aut hiſcere contra auſurum? imminentibus ſupra caput episcopis, cuiusque nutum verbaque notantibus? aut adulandum fore illis hominibus, aut ſpem honorum in poſterum abijciendam, quando nemo deinceps ad magiſtratus, quam per episcopos perveniret. Tam rectores illos in aula voluptatibus habitos, fractosque, à monaſticâ diſciplinâ prorfus abhorrere. & hoc nihil aliud eſſe, quam perturbationem Ordinum, & confuſionem ſacro-*

ſacrorum inducere. Tantum abeſſe ut religionis incrementum quaereretur; Inquiſitionis præfectos mutato in mollius nomine appellari episcopos. Per artem nunc theologos aſſumi, ut quemadmodum nova imperia, ita quoque egregijs virtutibus auctoritatem ſanciant. Irrupturos mox aulicos illos. irrupturos alienigenarum liberos, nullo patria amore retentos. Qui non conſcientiam, non integros mores in comitia adferrent: ſed aulicorum ambitu evecti, ac dominationem cogitantes, aliena tantum cupiditati inſervirent. Neminem principum aquis oculis libertatem aſpicere. vltimum in principatu ſemper eſſe regnum. Nec divitias illas totas ſuas eſſe. benignam majorum liberalitatem partim in hoſpitalitatem, partim in compendium pauperum contuliſſe. manere adhuc poſteros eorum. quo animo laturos, parentum ſuorum beneficia episcoporum faſtui, ac pompæ tanquam instrumenta luxuriæ accedere? Omnia ſe expertos conſilia. juriſconſultos toto orbe Chriſtiano quaſiſſe. nec laborare de jure, ſi leges valerent. Nunc cum imperio ageretur æſtimare neceſſitatem. Si tamen Ordines ſecum miſcerentur, fiduciam ponere in benignitate Regis. qui non ſuâ voluntate; ſed paucorum ambitione circumventus tranſiſſet in hæc conſilia. Illum Ordines adirent. omnium nomine aſſerentur, cauſæque ſuæ juſtitiam repræſentarent. Hæc & plura hic atque ibi jaçtata, traxerunt Ordines in ſententiam.

Eâ tempeſtate Geneva urbs antiqua, & ſtudij nobilis, paſſim à Belgis frequentabatur. Non tam liberalium artium cauſa, quæ Lovanii non

nij non minus laudabiliter colebantur : quam quod Gallorum sermonem simul ediscerent. Cæterum novitate religionum, qua tunc maxime Geneveses præter cæteros insignes habebantur, offensus Rex, litterarum commercio ejus urbis, Belgis interdixit. Et quo facilius lubricam juvenum ætatem concessis studijs retineret, novam Academiam ex consilio Viglij, Duaci instituit. Neque ea res criminationibus caruit. Lovaniensibus potissimum in detrimentam sui interpretantibus. solitudinem urbi redituram, in cujus solatium olim Academia subvenerat. Brabantia Ordines apud Gubernatricem supplices, & ob magnitudinem negotij rejeçti ad Regem, delegatos decernunt in Hispaniam, privilegia sua memoraturos. Quippe ne abbatia in commendas transfunderentur, veterum Principum indulta caverant. Delegati cum assensu auditi sunt à Rege. Scribente potissimum Gubernatrice, quam periculose leges verterentur, quibus publicus status innititur. Monasteria Abbatibus permissa, octingentos quorannis florenos episcopis conferre jubentur. De Academia nihil mutatum. Antverpienses seorsim legationem ornaverant, civium querelas, & vota laturam. Nam si metu Inquisitionis advenæ tenerentur, moritura commercia referrebant. *Scire se quidem nihil triste ab episcopis timendum esse, nec alio consilio institutos, quam ut in custodia*

diam religionis vigilarent; sed hoc ipsum suspicacibus externorum animis persuaderi non posse; & plurimum urbi sua accessuram, si hoc incommodo absolventur. multitudinem non aliter vanis, & inanibus, quam vero terreri: & malorum hominum deliramentis concussam, stultè omnia in metus trahere. Philippus Rex deliberaturum se præfatus, libellos recepit. Rêque pensatâ possessionem episcopatus in adventum suum vacuum esse jussit. His auditis, Geldrij, Frisij, Groeningenses, & Daventrienses contumacioties reddebantur. Nam & ipsi ab initio adventantes episcopos constanter repulerant. animati studijs Procerum, invidiam Granvellano ex omni parte quærentium.

Medio tempore nuntiatum est discordare Gallias, & ingenti apparatu in civile bellum revolvi. Et à Carolo Rege aderant legati, auxilium orantes in ultionem sceleris erga se perpetrati, cujus exemplum communis Regum causa postularet. suberat tamè metus, ne complexi dexteram verterent arma, & infesta signa Belgis inferrent. Proceres in concilium vocatos Gubernatrix perpendere jubet, quid sibi agendum, & post triduum referre sententiam. Egressi curiâ, multi ex his cum Auriaco concedunt ad epulas, quas tum forte solemniores instruxerat. Ibi de Granvellano plurimus sermo. Iam enim plerisque videbatur elatior quàm ferri posset. Quippe sine illius suffragatione

tionem neminem ad magna, & honorata ministeria provehi aspexerant. & si quid in Hispaniam scriberetur, haut aliæ sententiæ Rex accedebat, quam cuius ille auctor fuerat. tantam de se prudentiæ opinionem fecerat. vir sanè præstans, disciplinà, & indole erectus ad magna, Regique charissimus, atque illo amicitie gradu dignus, in quem consilij publici fata hætenus recubuerant. Hinc porissimum dolor, & indignatio, quod homo talis, & quidem externus, occuparet primum gratiæ locum apud Regem, & in secretorum omnium admitteretur consortium. Itaque ut sæpe alias, tunc quoque passim criminabantur, quod solus ille rempublicam regeret. quod ex libidine cunctos extolleret, aut deprimeret. quod sui ratio non haberetur, prævalescere semper illius sententiæ, tanquam plus omnibus saperet. vnum quidem è senatoribus esse; sed re verà imperij summam habere in manibus. & ob id, suis artibus Gubernatricem ad provinciarum regimen evexisse, non viribus, non experientia validam, ut reipublica munia sibi arrogaret, ex arbitrio statum formaret, ceterosque calcaret recentipotentiâ. Nil se in concilio quam numerum facere, egregie scilicet ornatos, vano, & supervacuo titulo, vno Granvellano in sacra, in profana, & in omnia regimen usurpante. Non aliâ causâ novos introduxisse episcopos, quam ut invisibilibus, & sui similibus Ordines impleret, ne qua pars reipublica Granvellanistis careat. mox fratres, mox cognatos & affines Concilio Status à laturum. qui actio-

nes Procerum observent, & apud Regem universos accensent, ut supplantatâ nobilitate ad Hispanorum arbitrium rempublicam instituunt. Olim Principes omnia per Magnates egisse. nec penitere veteris status. ad stabiliendum imperium maximè pertinere, si ratio apud vnum, cura cum multis communicetur. Eundem obviam vanitati, & arrogantie hominis. Et hoc in expedito fore, si unanimes fuerint, atque vno semper ore sententiam promiserint. idem velle, idem nolle, id est; amicos esse debere, qui societate velleris propiore nexu jungerentur. eaque concordia auctoritatem illius convulsuros. Et instabat Auriacus, ut privatim nunc statuerent, quid post triduum dicturi essent in curia. Pauci quidem assentiebantur ei. Neque enim usque adeo corrupti mores erant. plerisque adhuc privatas similitates sic exercentibus, ut salutis publicæ curam non deponeret. Ab his igitur responsum, tres dies ad deliberandum datos, ut ab eo quod hodiè placeret, medio tempore liceret recedere. neque convenire, ut privatim inter se de tanta re decernant, qui coram, & sub oculis Gubernatricis iussi essent ferre suffragium. Condicto autem die, cum super inopia ætarij, Gallorumque postulatis consulere, sinceris iudicijs decrevere, referendum esse ad Regem. actumque ut Montignæus ea legationeungeretur.

Inter quæ Hornanus ex Hispaniâ supervenit, Consiliarij Status titulo excultus. vetus odium

odium diuturnitate non exuerat. Statimque se factiosis applicuit. Cæterū Auriacus pluribus artibus nobilitatē juxta, ac plebem sibi devinxerat. comis, liberalis, magnificus, non contemptor, non superbus, commune nobilitatis vitium: solertissimè populo blandus, congressu & sermone familiaris, infimo cuique honorem reddebat, proffus vulgari auræ commodissimus. totque bonas artes prudentia, calliditate, & solertia miscuerat; vitijs nisi plerisque Principum familiaribus, non corruperat. nihil temere loqui, egregiè dissimulare, aliud lingua præferre, aliud pectore claudere, tutissima quæq; metuere. magnæ sanè virtutes quoties in virtum bonum, & civilia patientem inci derint. Ingenium ejus olim notaverat Carolus Cæsar, & reipublicæ quandoque grave, & periculosum fore prædixerat. Regi quoque paulò suspectior erat, quàm volebat videri. & ob id Flandriam ambientem, Hollandiæ præposuerat, eâ tempestate inopi, atque infirmæ provinciæ. Granvellanum quoque eustodiæ causâ abhibuerat Concilio Status; virum constantem, & obstrepere ausum, quoties à ratione abiretur, & justitia. Quæ res potissimum Granvellani invidiam inexpiabilem fecit. Proceribus libertati ejus irascentibus, nec satis patientibus secundo gradu post illum consistere. sed jam furore, & ambitu cuncta compleverant. consilia do-

mi

mi frequenter habere, apud Gubernatricem impotentiam criminari, consiliis ejus officere, nihil pensî habere dum è provinciis amolirentur.

Eò tandem res deducitur, ut Auriacus, Egmondanus, & Hornanus ad Regem scriberent in hunc modum. *Agris oculis Proceres summam reipublica in unum aliquem translatam aspiciere. Quæ jam ut maximè incolumis esset, stare tamen non posse, nisi amoto Granvellano, cujus impotentiam omnes fastidire inciperent. se ad id consilii publico urgeri periculo. Malum esse displicere cunctis ut uni placeas. si qua suaderent, etiam crederet, omnia in melius processura. Placida Parmensis imperia populum continere. Neque hac in ambitionem consuli, cujus causas procul haberent. Pro beneficio accepturos, si expungerentur è Concilio Status, ubi Granvellano præsentè, non indoli, non existimationi, ac ne sacramento quidem suo satisfacerent. Religionis curam diligenter acturos. Et illam hætenus inviolatam steterisse sollicitudine suâ: qua dissolutis Granvellani moribus perire sensim inciperet.*

Rerum novitas ingentem Regi sollicitudinem incussit. Mox Debremontii dominum redire in Burgundiam iubet. quem pridem Granvellano infensum, mutuas similtates exercere perceperat. Proceribus autem in hæc verba rescriptit. *Affectum animi vestri perspectum habeo. cur tamen res in præsens mutari debeant, non video. si ex vobis alteruter excurrerit;*

D

cuncta

Proceres ad Regem scribunt ut Granvellanum amoveat.

Responsum Regis Philippo.

MILIT. Stylo vet.

cuncta ex liquido cognoscam. Regem me esse memini, & inauditum damnare non posse. Ingrata Proceribus epistola fuit. Quippe non obscure repulsi erant. & hoc ipsum in contemptum sui interpretabantur. Inde ad fortiora consilia respexere. & quod presentissimum remedium rebantur, Generalia Ordinum concilia sollicitare incipiunt. Sed Gubernatrix decretum Regis in contrarium obtendebat. Nam inter plura alia aræana mandata, hoc ipsum diligentissimè iusserat Rex, ne absente se Generalia Ordinum comitia indicerentur. Cùm ergò mentionem eorum gravatè admisisset, plus indignationis factiosis accessit.

*Auria-
eius, Eg-
mondanus
& Horna-
nus è Con-
cilio se
subducunt.*

Post aliquot dies, tres illi quos ante nominavi Gubernatricem aggrediuntur libello, in hanc sententiam. *Proceres saepe inter se miscuisse sermonem de statu publico, qui ab exitio quantillum abesset, ex his intelligeret. Novis opinionibus addictum esse populum. militibus stipendia non dependi, toties flagitare, atque promissa. blanditiis ultra pacari non posse. exhaustum esse Regis erarium, & alieno ære gravatum. Parum abesse, quin importuna creditorum libido negotiatoribus Belgicis manus foris injiciat, & commercia intervertat. Ista tot mala anteverti patuisse Generalium ordinum comitiis, usitato hæcenus in anxiiis rebus remedio. Cùm ei verò displicerent hæc consilia, orare ut salutari aliqua ratione subveniret. Nam quod ad se attineret, abdicare Concilium Status, in quo hæcenus pro umbrâ ser-*

vierint.

vierint. Simul omnes abstinebant curiâ. nec precibus, nec auctoritate ad mutandam sententiam compelli poterant.

Deinde uterant ad omnia quæ agitassent pervicacis animi, sumpserunt rursus tabeillas, & ejusmodi verba ad Regem exarant. *Laudabile id quidem, quod indicta causa in tuos non statuas. Neque se Granvellanum reum facere. contra bene illi consultum velle, si adimeretur onus, supervacuum forsitan; at certe cujus humerum magnitudinem non caperent. Causam si requiris, à malis publicis exigenda est. Ipsa calamitates erudire te possunt, quam impares lacertos imperio subiciat. In Hispaniam, nisi per rempublicam foret, non unus aliquis nostrum; sed universi veniemus. Armorum strepitus, qui vicinas concutit gentes; ad intensiorem curam nos compellit, & in suas quemque cogit provincias. Attamen si verum scire vis, ex litteris nostris consequi potes. quarum fidei presentia nostra, nec detrahet aliquid, nec adjiciet. De cætero rogamus, ut in bonam partem consulas, destitutum esse à nobis Concilium Status, ubi in tempestivis simultatibus tempus terendo, magis graves, quam utiles eramus. Difficile est cum eo vivere, qui modum nescit in imperio.*

*Proceres
rursus ad
Regem
scribunt.*

In his motibus Proceres toti erant. cùm & populus, nihil horum ignarus, non mediocriter murmurare cœpit. Multi non tam Granvellano infensi, quam Proceribus adulantibus, male dictis agebant. Proceres enim af-

fectus omnium in se attraxerant. qui per creditas sibi provincias animis civium propriis incumbentes; cum amicos, & adulatorem honoribus excolerent, & promptissimus quisque supra ceteros attolleretur, arcanum quoddam in omnes gerebant imperium. Igitur factionem, & contumaciam eorum vulgus laudare, Granvellani famam verbis, famosisque libellis, atque omni prorsus modo proscindere; avaritiam, ambitionem, libidinem objectare; crucem, & lapidationem meritum clamare; utique postquam per multitudinem spargi cœpit, suasisse illum Regi, ut à Summo Pontifice peteret absolutionem sacramenti in auspiciis principatus emissi, quò sua civibus jura, ac privilegia eriperet. Sed longè aliter prudentiores aestimabant civiles artes, rerumque experientiam, & eruditionem atque eloquentiam in viro summam: virtutes amares, vitia non nocebant; quæ sub umbrâ magnitudinis excusata latebant.

Falsus rumor spargitur Granvellanum in capita Procereum percussores com-parasse. Vidè Procere factus inveni.

Inter quæ Bruxellæ vulgatum, destinatos occultè in Procereum capita percussores, & Granvellanum esse, qui licitasset. Rumorem illum à magnatibus ultrò ad augendam invidiam compositum, multi intelligebant magis, quàm credulo populo persuadere poterant. Procere verò simulaverintne metum, fide invicem data, acceptaque sacramento obstrin-

obstringuntur. Legem fœderis nemo meminit. Nihilin Regem, aut religionem meditarum convenit. Initium ab Auriaco cœpit. Egmondanus & Hornanus viva repente odia intulère. Hoochstranus, Montignanus, & Brederodius, spontanei sociavère consilia. Bergensem nulla sua injuria adjunxit. Obmulationem Granvellano adversus, premedii inimici occasionem arripuit. Plures incirintne fœdus, per scriptores non convenit. Multi enim ut nomina dare, & participes esse vellent, percelli non poterant. & modestissimus quisque ab ejusmodi factionibus abhorrebat. Constat autem cœnantes apud Gasparum Scetum Regis ærarii, seu Financiarum quæstorem, inter vina, & facetias fortuito tesseram quæsiisse. Fortuna eligendi arbitrium in Egmondanum transtulit. Ille signum flagitantibus dedit, ut factiosorum servitia nigro cultu instruerentur, & supra pallii latus, aureo internitente filo morionis cucullum exprimerent. Postridie lugere omnes diceret. nisi quòd eminebat in veste ludibrium, quod non obscure ad Granvellanum referebatur. Ea res multitudini grata, bonorum indignationem contraxit. sed ante alios Gubernatrix offendebarur, quòd non unius hominis famam, quàm religionis reverentiam ad risum, jocumque traductam aspiceret. Modestè igitur inculcati Procere,

loco cuculli reposuere fasciculum sagittarum, sinuantibus funiculis in medio astrictum, tanquam invicti, quamdiu concordessent. Granvellanus autem publico ludibrio expositus, Mechliniam turbatus se recepit. Prudentique absentiam furori cedens, negotiis imperii in posterum abstinuit. Nam & nobiles ad solita Brabantiae comitia de more vocati, detrectabant contumaciter officium, affirmantes se praesente eo haut unquam ibi vestigium posituros. Paullò post Burgundus quidam, nomine Villeta, in caput illius ferbatur comparasse insidias. Et ille tot simul malis perculsus, ut seque, & religionem infamiam absolveret, circumspicere ab initio cepit. Communicato cum Gubernatrice consilio Armenterius in Hispaniam mittitur. Erat ille ab epistolis Gubernatrici, rectae tunc fidei, quia nundum se avaritia animo ejus insinuaverat. Ad hunc nunciatus Rex quid agendum sibi esset paullisper dubitavit. Deinde amicos in consilium adhibuit. quorum varia sententia fuit. Plerique in Belgarum Procerum contumaciam stomachabantur, quod praescriberent Principi leges. quod seditionem, bellumque molirentur. quod inordinatis affectibus indulgentes, ad eadem volenda Regem adigerent, & contra fas imperii libidini eorum morem gerere equum crederent. Rem esse altiore, quam ut concedi debeat. odium, & invidiam praetendere, ut abducto custode impe-

imperium ipsi invadant, & quod nunc alienum administrare coguntur, suum faciant. ausuros peiora, si prima processerint. Nec distitas provincias aliter retineri posse, quam si aliqui extiterint, qui Magnarum cervicibus incumbentes, actiones eorum observent, intra obsequii limites cohibeant, nec in noxias cupiditates evagari patiantur. Haec quidem Rex favorabiliter audiebat. vicit tamen naturalis bonitas. simul discordiae privata odia supergressae timebantur. Haut ignarus quantum accepti sui interesset gentem illam in pace relinquare. quod unum ipsi Carolus pater ante omnia commendaverat, & inter arcana imperii ceteri voluerat. Proceribus itaque in concilium redire iussit, tacito mandato Granvellanum evocavit, quaesito praetextu viam instituere jubens, ne id sibi extortum Proceres crederent.

Neque mora, Granvellanus prid. Id. Mart. iter sibi in Burgundiam pronuntiat. Maximilianum Morilonum, praepositum Ariensem, archiepiscopalis officii substituit, virum virtute insignem, sibi que charissimum, simul & litterarum, atque eloquentiae nervis instructum. Causam revivendae matris in praetextum viae accepit. & ob id Chantenottum, & Champignaeum fratres una proficisci mandavit. sed re vera animum ad Hispaniam adjecerat. struentibus fati viam fastigio, quod deinde ascendit. Quippe illum comitata est

Granvel-
larus
provincia
excedit.

perpetua, & inconcussa felicitas: cum eos
ferè ad ultimum fortuna fastidire, & tan-
quam fatigata excutere soleat, quos principi-
bus aliquando charissimos fecit.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE

LIBER II.

HACTENVS quidem adhuc pri-
vata odia videri poterant, sequens
tamen furor anno MDLXIV ex-
ordium cœpit. fatale sæculum di-
scordijs; quarum initia, causæque in diversa
parte terrarum variè struebantur. Nec dec-
rant vaticinâtium ingenia, cum cœli aspectus
nihil mitius promitteret. Superiores tres pla-
netæ unâ cum Sole, & Mercurio in Leone cõ-
currebant. præsaga malorum sydera, ruina-
stragemque portendentia. Quippe eandẽ a-
strorum faciem ante quingentos annos exitio-
sam populis didicerant. Sed nihil tristius à
Belgis exspectabatur, sedatiora sperantibus
extruso Granvellano: cujus fortuna invidiæ
cedens, liberiora factiosis scelera fecit. Quip-
pe vir acer, summis adornatus virtutibus, &
per omnia fortè nataliũ egressus, insigni con-
stantia & auctoritate, consilio & prudentia re-
gionem protexerat. Nec tristis Gubernatrix;
sed dominationis pædagogum jam pridem
exosa, materiam tranquillitatis avide arripuit.

Anno M
1564.
Stylo ve-
steri.

Confestim & sine mora Auriacum, Egmondanumque, & Hornanum ad se accitos in senatum redire jubet. Qui primò hærentes specie recusantium; postquam vero flagitarentur, ad pristina officia rediére. Prima erat cura, necubi desiderium Granvelliани esset: aut absentiam ejus sentiret respublica. Proinde summa fide, consilioque cuncta agebantur. nihilque intermissa rerum cura, subinde negotia in intempestam noctem protrahebant. Syncera etiam inter Statusque ac Privatum Concilium, & Finantias concordia; nisi quod viventibus oculis Vigliam, & Barlaimontium aspicerent, occultis tamen odijs: *Quæ perinde non extinguuntur ut cæpere: sed sublato duce manent in partibus, & post certamen, metumque durant.* Huc accedebat facilis animus; perinde magnificus: & ex utroque benevolentia populi. Nam delegatos gentium, urbiumque hospitio, & convivij certatim inliciebant, potentia studio, & æmulatione magnitudinis. Haut ignari, Belgarum animos non alia arte facilius capi. Nec frustra fuit tam profusa humanitatis explicatio. Nam subinde à provincialibus nova tributa; & ex magna petitione semper aliquid auferabant. Quibus rebus Gubernatrici grati, sibi graves, cæteris luxuriæ exemplum, afflixere mores sæculi. Et si fateri licet, hoc initium fuit malorum omnium. Tantam enim magnificentiam, & ex

câ inopiam, cupiditas exceperit. cum nemo turpe crederet, quod lucrosum quomodo-cunque auferre; ut succurreret necessitati, quam luxus hiantem fecerat: pompæque suppeditaret instrumenta, prodigis sumptibus, jam non consistentibus vnde cœperant. *Hæc enim est mortalium conditio, à vitijs degenerare in prava, à pravis in precipitia, à precipitijs in turbida, cum semel à virtute desciverint, per pacem temporum; & inde luxuries.* Siquidem adversa, quam prospera feruntur melius. Res secundæ impotentiam generant: adversæ moderationem. Philotopia opus est ad otium: fortitudine, & constantia ad negotium: temperantia, & justitia ad utrumque: sed magis in pace & otio. ex bello calamitas; & inde humilitas: ex pace lascivia; contentusque numinis ex lascivia nascitur. breviter, in magna fortuna multa opus est justitia, & temperantia, ut conserveretur status tranquillitas. Ergo auctoritas Procerum, quam bonis artibus struxerant, cupiditate & avaritia scædata, ad ultimum erupit in exitium publicum. Primo dignitates, & sacerdotia pretio cessère. secutæ mox usuræ, abolitiones, indulgentiæ, privilegia, & judicia; breviter, cuncta prostituta. jura & leges, divina atque humana polluta, quæstuique fuère. Nihil tam inexorabile, quod auri fulgor non flecteret: nihil tam flagitiosum, quod non mol-

molliret : nihil tam sanctum , quod non corrumperet. Quidquid in privato Concilio severitas expunxerat , in Concilio Status statim redimebatur. ubi non ex fide , & honesto : sed ex libidine omnia , & sine metu procedebant. ignarâ , aut incredulâ Gubernatrice , & quoquo modo acta , scrutari altius insolita. In cujus secreta quo facilius proceres penetrarent , Armenterium Hispanum sibi adjungunt , fidemque ejus per speciem familiaritatis expugnant. ut vere dicere liceat , nihil mortalibus suavius quidem ; sed nihil quoque periculosius amicitia ; in qua rarâ felicitatis est tanti boni metam attingere , indissolubili , securoque nexu , & non suspecto commercio. Et Armenterius quidem antea rectus , & innocens , ubi semel dulcedine munerum cupiditates solvit , subito pravus , par , similisque cæteris , in concupiscenda pecunia , non modum , non terminum noverat. ut sua teget , aliena vitia dissimulabat : quorum licentiæ Proceres fiduciam insuper præferrebant. Quippe muliercularum ingenia edocti , assentionum , & adulationum illecebris Gubernatricis animum adeò devinxerant sibi ; ut si quid Præses Viglius secreto suavisset , protinus ipsa referret ad Concilium Status : sine quo nihil agi , nihil administrari permetteret. Hinc omnia ad Proceres vergere , preces , & libellos illi excipiebant ,

bant , magistratus , honores , officia mandabant ; Nemo in gubernaculo minus quam Gubernatrix poterat. Neque adhuc tamen aliud , quam condicionis suæ statum venalem , atque insolentem fecerant. Postea id quoque accessit , ut magistratum officia , hoc est ; forum & jus , legum & tribunalium munia ad se revocarent. Iam primum apud illos privatorum negotia tractabantur. Si quis de justitia causæ apud magistratus diffideret , prætextu boni publici evocabat in Concilium Status. Iam vocatis in controversiam Gormio , Wormio Salinisque Burgundicis , per modica , & crebra damna lacerabant patrimonium Regis , & judicia in quantum habebant. Hinc fluxa magistratum auctoritas , præscam severitatem , & innocentiam retinentium. & quod est pernitiosissimum , jacebat Provincialium Conciliorum pressa , atque contempta reverentia , & sub pedibus sacrosancta potestas. Nobilitas veluti frænis exoluta , ad omnia contumax. nullum in legibus auxilium ; cum vi , & armis resisteretur licitoribus , & imperia magistratum ignava redderentur. Idque Ordines provinciarum egrè toleravère. & vnde quaque querelæ in aulam confluerat. sed delegati Ordinū ingentibus onusti promissis , & sic remissi domū , tam diu in spe retenti sunt , donec impetus spatio vanesceret. Accedentibus insuper

ministrorum nequitijs, per quorum vestigia quærebatur favor Procerum, & tanquam interuuncijs responsa gentibus promebant. Nam & hi muneribus venales, quo plura emungerent, incredibili tædio lassabant patientiam exigentium in aula ultionem. Sic atrocissima quæque facinora impunè grassabantur. crescentibus semper vitijs, dilato semel remedio. Domus rapinis afflictæ, spoliata delubra, expilata monasteria, in omnes audacia, denique terror urbibus intentabatur. Quæ & ipsa maximè onerabant famam Procerum tanquam facinus imperantium. qui fontibus faciles, ad indulgentiam prompti, & ad omnia connivendo, causam suspicionibus dederant. Crebræ nunc querelæ, nunc calumniæ de sacerdotibus percipiebantur. alijs divitias, aliis dissolutionem morum infami licentia traducentibus. & sic majestatem religionis in ministrorum sordibus contemnebant. Fuere etiam, qui censerent adimendam gladij potestatem huic Ordini, quem sacrorum integritas à profanis curis secrevisset. Profus immemores, quod eorum majores profusa liberalitate extulissent ecclesiam in tantum fastigium. Forte autem Præpositus Brugensis vacuum dignitatem per mortem fecerat. Neque accessio Præposituræ quamvis pridem deltinata, Episcopo ante permissa est, quam Laicæ jurisdictionis insignia ejurasset.

magñâ

magñâ cum indignatione ecclesiastici status, cujus hæc prima injuria noscitur. Præses Viglius iratior fremebat, quod inutili novatione majestatem religionis proijcerent. Sed consilia ejus suspecta erant. quasi idem timeret, qui idem esse cœperat, hoc est, Præposituram Bavonianam adeptus fuerat, lato imperio, titulisque amictam.

Itaque in tanta morum vecordia, nihil facilius erat, quam hæresim perrumpere. cum languerent judicia, non lex, non metus conciliabula retineret. Inquisitorum severitas, ante arrogans, atque implacabilis, in fastidium, risumque venerat. doctis reis, spiritum quem supplicio debebant, favore, ambitu, & ad ultimum pecunia redimere. Pro quibus Auriacus, & Hornanus non raro intercedebant. innixus uterque uxorum conscientiarum; quas in Germania genitas, ac Lutheranis imbutas sacris, patrius ritus non deseruerat. Plerisque mirantibus, & inter arcana imperij numerantibus, ne matrimonijs aliarum gentium, aut rituum, purpurati miscerentur. Quam in re quoque ab initio adversarium Auriacus Granvellanum habuerat: nempe vaticinantem, quod aliquando potentia affinium, ad impotentiam abuteretur. Henricus Bredrodus, & Florentius Pallantius Culenburgi comes subinde etiam damnatis aderant; & si possent, supplicio eximebant. audaces & turbulententi

bulenti homines. ac tunc quidem uxorum auspicijs ad alios ritus transgressi, metuebant legum vindictam. Nam quantum in se liceret, multorum exitus, paupertas, exilia ostenderant. Hinc sermo, & initium cœpit de mitigandis legibus. Quæ res exinde perpetuis contentionibus agitata fuit: donec religioni, & reipublicæ, nec minus diverso tempore, suis quoque auctoribus exitium attulerit. Non deerant qui aperte jam dicerent, haut aliud superesse remedium in corrupto, & ad discordias vergente populo; quam si contagio mollius haberetur, & lentus usus pervicaciam frangeret, quam ignis, ferrumque debellare non poterat. Sine dubio malitia creverat. ita tamē ut nō & multi supplicijs absumerētur, ac maxime quorum promptitudo flagitij misericordiam excefferat. At hi contumaces adversus tormenta, nulliusque sceleris extra novitatem comperti, tanquam innocentes perire videbantur. undē miseratio in vulgum, quasi non utilitate publica; sed in sævitiam legum vltimicibus flammis sanguinem profunderent. Antverpiæ verò, & tumultus exortus est. levis, & modicus; qui tamen intra minas non consisteret. Christofferum Smetium ex Carmelitarum ordine ad sectariorum ministeria transgressum, leges ad ignem protraxerant. Fanatica multitudo ad spectaculum collecta, primo ut in turba, licentius fremere; psalmis & blasphemis

ph-

phemis insultare, ferociusque agere. Iamque quod in ejusmodi audacia ultimum esse solet, faxis, fustibusque erumpens, præsentī, metu mortis licetorem exterruit. Ac ille reum rerum capitalium transegit ferro, fugaque se furentibus eripuit. Sed ne tunc vesania stetit, postquam desisset esse pro quo certaret. irruptione in curiam facta, ultionem quam à licetore non poterat, à iudice exegit. Magistratus foro pellitur. armati per urbem vagabantur. & egentissimus quisque ex plebe circumspectare direptionis initium. sceleratum profusus spectaculum. clausæ toto biduo officinæ, formam captæ urbis faciebant. Neque hæc feditio Proceribus displicuit. Leges in fastidium venerant. quas, ut magis invisas populo redderent; Hispanicæ Inquisitionis cognomentum indiderant. Nec minus interim de temperamento frequens inter se consilium habebant. & jam Gubernatricis animum explorare cœperant. Sed privata curia ex adverso nitebatur. hæctenus sana, constans, innocentia, & sanctitate morum eximia. Hujus auctoritas in leges plurimum valebat. & proinde hac incolumi sperare Proceres mutationem non poterant. Ludovicus Nassovius suaserat Auriaco fratri, ut homines aliquot suæ factionis Privatæ infereret curiæ, & adversariorum vires accideret. Et eundem Nassovium in Belgio versatum ad concitan-

E das

das discordias, post ipsas discordias demum sensimus. fax, & turbo sui sæculi. sine lare, sine bonis, sine familia, omnem spem, fortunam, consilium in turbidis habebat. Sectariorum partes in Gallia amplexus, bonorum suspicionem in Belgio non evasit: tanquam & hic seditionis semina sereret, ut semper esset, si bellum condicionibus in Gallia poneretur, ubi inter armatos vivere posset.

Eodem tempore Georgius Cassander, & Franciscus Balduinus, magna studiorum fama celebrabantur. Et Cassandrum quidem Hornanus, Ludovicus Nassovius Balduinum in arbitros religionis obtulerant. simul utrumq; excivère sedibus. sed Cassandrum umbratica vanitas, & rudes aulae mores, statim unde venerat in Germaniam rejecere. Balduinus natione Atrebas, in adolescentia hæresis crimine postulatus, & post fugam proscriptus, ad Calvinum decurrit. Eodem usurus doctore, quem auctorem novitatis habuerat. cui se celeriter liberalitate ingenii insinuavit. Erat enim formæ veneratione, & eloquentia insignis. sed Sanctorum Patrum lectione crebro otium insumens, & exinde magistro suo discors, reconciliatus est Romanæ ecclesiæ. Vnde se Iurisprudentiæ studio totum applicuit, liberalium artium mansuetudinem, & consortia admiscens. Vtroque genere

nere disciplinæ ad famam provectus, Heidelbergæ profiteri cœpit. & ibi Ludovico Nassovio imprimis innotuit. Post illustribus Galliarum familijs, eruditionis, geniique beneficio immerfus; ut in Belgium venit, magnam sui expectationem omnibus fecit. solers animo, obsequendi gratiâ, & civili congressu, nec minus officij comitate, ad ingenia principum vitam instruxerat. Nec enim novorum hominum deliramenta sectabatur, & rursus in religione scrupulum oderat. Humaniusque credebat, iniquitati temporum cedere, pietatisque integritatem in paucis violare, quam vim adferre turbatis conscientijs, quas in contaminatis hominibus nulla unquam supplicia eluunt. Itaque Auriacus ad se accitum promissis onerat. & ad professionem publicam in Lovaniensi, vel Duacensi Academia destinat. Mox futurum spondens, ut favore proprii nominis, suoque, & magnatum suffragio accerseretur in Privatum Concilium. Rebus sic compositis tanquam brevi redditurum à se dimittens muneribus honoravit. in spem adductus, religionis arbitria suscipi posse, si vir tantus cum Viglio, Masioque, & Hopeno equatâ dignitate componeretur. Nam & Barlaimontium per Gasparum Sæctum sollicitabat in societatem consilij; peculiaria quoque in ipsû officia sua repromittens, si adversus Hispanicę Inquisitionis tristitiâ unâ confurgeret.

nem in promptu assererent. Fortè & libelli curiæ oblati, torpedinem justitiæ, & inde delictum, in vasta hæreticorum frequentia que rebantur. Ergo in tot malorum remedium, Gubernatrix contraxit Proceres in Concilium. Omnes uno ore dixere suffragium? Legatus in Hispaniam decerneretur, qui indicaret hæc Regi, & levamentum peteret. Ignarus adhuc Viglius quid Proceres machinarentur, & melioribus consiliis dirigens fata reipublicæ, loco sententiæ dicebat: *Seclarios latè corrupisse provincias; sed non esse desperatum remedium, neque auctoritatem imperij omnino projectam. Profectò si florent in republica leges; si pro modo flagitij magistratus animadvertent, minori negotio debacchantium illam colluviem tolli posse, quam surrexerit. nunc verò nullum in magistratibus præsidium; & hinc scelera impune grassari, & ab uno ad aliud, sine retinaculo transitum facere. sua tantum quisque implet officia, atque uterentur remedio à majoribus reperto; hæc dubiè supplantaturos partem illam vulgi, & modicam respectu cæcerorum, & planè timidam. Non unius quidem anni negotium esse, nec tot flagitia simul posse erui: quemadmodum nec uno gradu istos homines innocentia desituit. tempore opus esse. Viria publica, ut sensim adulta, ita & sensim corrigenda. ab unitate auspicandum; ut ad summam venias. neminem inde cœpisse, quò incredibile est pervenisse. esse in prociectu Tridentinum Concilium;*

lium: ne afflicti sacerdotum mores desiderium suum deterrent. Addebat deinde. Hæc aliunde proteri ministros justitiæ; quàm quòd plerique Satrapæ insolentiores, omnem reverentiam, & obsequium erga magistratus exuerent. Unde in cæteros impunitatis spes. liberiusque vitia gliscere quæ primorum exemplo aluntur. Languentem justitiã manum ad nervos revocare in expedito esse volentibus. nec ob id accersenda procul regis consilia. si provinciarum rectores præsidium militare licitoribus succenturiarent; si abolitiones, si indulgentiæ, hæcenus promiscuæ, intrà modum legesque coererent, mox redituram magistratibus reverentiam suam. Exhausti ararum nullam in ministris culpam. Bello Gallico Regis opes attritas. aliter recreari non posse, quàm si vel Hispania, vel provincia novis tributis subvenirent. quæ autem hic extorqueat nemo, nisi sub oculis principis. cujus etiam maturam præsentiam tot simul reipublica vulnera implorarent. Nescire ergo se quò pertineret destinare legatos in Hispaniam. quasi verò hæc hodie nova essent, & non pridem audita Regi. Si tamen decernere perseverarent, non adversari se quidem, si in hoc fieret, uti Rex Philippus acceleraret reditum in provincias. Sedit ergo sententia quæ legatum mitteret. Omnium consensu Egmondanus assumptus est. Erat enim propter militarem gloriam Regi acceptus: adhæc insigni corporis habitu, cujus apud principes fe-

re eximia est veneratio. Mandata quæ perferrentur in codicillos Viglius redegit. postero die in curiâ recitavit. Pauca omnino erant. Sectariorum multitudinem, justitiæ contemptum, & ærarij inopiam querebatur magis, quam exprimebat. Denique orandum Regem, ut occurrurus tot malis festinaret in provincias. Plerisque probantibus quod facundiæ legati plura reservarentur, Auriacus ad occasionem intentus, meditato impetu in hæc verba detonuit. *Quid adhuc dissimulare convenit? sine ambage nuntiandum est Regi, hoc in statu salvam stare non posse rempublicam. Multitudo ex magnâ parte à religione majorum defecit. nec pares sunt magistratus tanto incendio. proprio vitio proviziâ laborant, propter sacerdotum mores sordibus maculatos, frustra contagio arcetur, cujus causa in visceribus alitur. Quid edictorum severitas hactenus profecit, nisi ut atrocior succederet Inquisitio neque hac ipsa coercendis flagitijs satis valida. mitioribus remedijs eluenda sunt hæc macula. Offentata tormenta ingenia exasperant. ex unius cineribus mille renascuntur. malè id cogitur ad quod persuadendo pervenire oportet. acrius stimulat qui conscientijs vim adfert. & intempestiva sunt remedia quibus delicta magis accendimus. imitandi sunt periti medici, qui interdum plus quiete, quam movendo proficiunt. honestè cedit, qui tempori cedit; hoc est, necessitatem aestimat. Nemo mihi priorum saculo-*

saeculorum innocentiam obijciat. Idem genius hodierna ingenia non conjungit. Neque olim penarum metus, sed sui mores quemque continuere. Ne irritamenta quidem eadem sectis nascentibus; cum adhuc intra paucorum, viliumque conscientiam concluderentur. totæ hodiè regiones huic disciplina accedunt. non mirum adeo videri non debeat, si plerisque Belgis impetuisse votivatis imposuerit. qui ut frangatur, relinquendus est sibi, in pingui, inertique licentiâ, ne ad insaniora adigatur necessitate. Vidimus quantum turba Valencensis, Tornaci, & Antverpia accenderit. quid futurum si plures simul urbes reverentiam exuant? Incertum est remedium quod pollicetur nobis Tridentinum Concilium. & ut vanum esse credamus, Germani non recipiunt. Exemplo eorum mitius vivendum est cum sectarijs; quos ne catholici illic principes cruciatibus asperant. si crederem ad conscientias hominum valere supplicium, suaderem exquisitiorem quamque crudelitatem. sed cum per tot annos igne, ferroque nihil profectum videam; utilis iudico detrudere aliquid horrore legum, quâ palam facere impares eas esse flagitijs. Priscorum temporum sectas gladius non delevit. eruditione, & eloquentiâ, vitæque exemplo revocati sunt erronei illi ad ecclesiam. His armis hominum animis vim inferimus. religio imperium despicit. nemo cogi potest, ut credat invitus. Et hæc solidiora pacis sunt consilia; quæ tamen Privata Curia senatores non recipiunt. malunt omnia flagrate

incendio, ut in turbidis undis largius piscentur. Unde enim iustitia ista corruptela, nisi ab ingentibus illorum virtutibus, insatiabili aviditate cuncta prosti-
tuentium? Non superarent tot divitiarum istius homi-
nibus et scholastico squallore in Concilium accitis, si
muneribus nihil concederent. Scimus quo condu-
cti sint stipendio, nec illud par esse, quod luxuriam
& pompam, & tam infames sumptus toleret. Vti-
nam tam modeste peccarent ut negari flagitia pos-
sent. Nunc si populo credimus, non aliter rectius
quam auro tentantur. nec quidquam tam sancte
indulgent, ut non accipiant. sed ut promiscuo om-
nes avaritia non insimulem: accusare certamina,
invidiam, simultates possum, & privati odij stimu-
los, quibus adversandi libidine invicem se lace-
sunt, & miserorum calamitatibus iniuria sua li-
tant. Quis probe intempestivam Cancellarij Bra-
bantiae iurgandi licentiam, & exerceri solitas cum
Masio contentiones? dicerem erupturas in publi-
cam perniciem, nisi quis crederet à me malignius
prolata, ad constandam invidiam. Interim sci-
mus quam turbida sint consilia eorum, quibus af-
fectus officit. Non est igitur quod in discrimen
vocent innocentiam Procerum. quasi scilicet Gu-
bernatores, ad infamiam cuiusque licitoris libidinem
centurias militum subministrare debeant. Ponant
illi senatores modum animo suo. ne tam proni sint
ad indulgentias, quas cum à nobis non impetrave-
rint rei, in ista curia statim redimunt. Hoc est
quod rempublicam funditus trahit. Nemo adre-
mittenda

mittenda scelera facilis esse potest, quin semper ali-
quid adjiciat malo publico. Nunquam mihi pla-
cuit, in tot Concilia curas imperij, & arcana di-
strahi. Sufficit omnibus Concilium Status. & hoc
ipsum Proceres non raro inter se secreto musica-
runt: ideoque nunc repeto, ut omnes intellegant,
haur aliter tot malorum finem haberi posse, quam
si Privata curia, & Finantiarum officia, in Pro-
ceres transferat Rex Philippus: Conciliumque u-
num, veluti unum corpus, ex omnibus faciat. Po-
stulandum hoc est ab eo disertis verbis, nullum
alioqui futurum legatio habitura est. Tum con-
ceptam à se formulam depromens, in intem-
pestam noctem sermonem protraxit. Lassa
Gubernatrix & attonita ad coenam discessit,
atque in posterum diem Concilium distulit.
Ad hanc orationem Viglius dirigit. In se po-
tissimum jaculatam viderat, & fundamēta imperij
quati senserat. Ergo anxius animo, secreta
æstimationeolvebat, quid postridiè respō-
surus esset calumniis. Inter curam & medita-
tiones in somnum noctem protraxit. Surgen-
te die habitum corporis componens, rotanti-
bus oculis linqui animo cœpit. nervisque in
stuporem actis, totum corpus sensus desti-
tuit. Exspiranti similem minister invenit.
cùm nec satis compotem mentis amici re-
nunciarent, in ejus locum ad Concilium Sta-
tus Ioachimus Hoperus accitus fuit. Vir
antiquus, & gravis, sanctitate morum, &
eloquen-

eloquentia excellens. Quædam de abroganda Inquisitione, derogandisque legibus, & confusione Curiarum mandatis adjecit; non tam volente Gubernatrice, quàm non prohibente. Post Calend. Janu. digredientem Egmondanum Viglius oravit, ut vacationem sibi à Rege peteret. Ægritudinem animi in contemplatione doloris detenti, & fatigatum laboribus corpus prætendens: re vera apud amicos privatæ vitæ desiderium testabatur; *Pervenisse se ad extremum fastigij. decidere posse. progredi verò non posse. tempus esse subducere cervicem jugo tritam, & eripere se fortunæ fastidio. Rarò potentiam diurnam. nec eodem statu fortunam consistere; qua post satietatem, ferè deservit in eos, quos propiore amicitia gradu Principibus admovit. Posse reliquum atatis sapientia concedi: quod in republica per indignationem, & discordias transmittendum sibi foret proceribus in viso; non aliqua sua culpa: sed quia flagitiorum impatiens, suaderet optima. Prospektare imminentes seditiones, per nimium magnatum in scelus consensum; per laceratam superstitionibus regionem, legibusque parere nesciam. & ni benignus aliquod astrum adfulserit, undaturam brevi civili sanguine. & hæc omnia privata vita se vitare.*

Intercæ Egmondanum in Hispania magno honore, donisque Rex coluit. Ea tamen quæ in Belgio agitarentur tristior accepit.

Quem cum Alexandro Farnesio Gubernatricis

natricis filio à se dimittens, perferenda mandata dedit in hanc sententiam. *Gratissimis auribus legationem excepi. ex his quæ deferebantur cognosco sollicitudinem tuam. salutem publicam fidei tuæ diligenter commendo. Propter impendentem Turcicorum armorum necessitatem arctius in Hispania detineor. nec referre pedem inde possum, nisi ut fugitivo similis videar, ac desperare de successu victoria. ut proximo anno veniam, summa ope nitentur. Destino interim ad te ingentem vim pecunia, ut nominibus meis es alienum exolvam. De remedio justitia vos videritis, & integrum ad me negotium referte. Caterum religionis causam perfunctoriam non existimo. multa simul in contemplationem veniunt. quæ hoc amplius curam intendunt meam, quò propiori vinculo obstricta sunt fastigia, cæteris in rebus in eo stant consilia mea ut eligere possim. hujus longè alia est condicio. Rex per leges esse non possum, nisi & catholicus; nec proinde alius quàm catholicis imperare. Equidem spiritus nihil carum habeo ejus tamè naufragium longè vilius religionem duco. Imò potius millies moriar (si per naturam liceat) quàm ut in hac re mutationem admittam. Itaque tres episcopos, cum Theologis, ac consiliariis aliquot vocabis in concilium. memèto viros eligas, fama conspicuos, nec deteriores ingenis. Inter eos unum tibi Ryzhovium præcipio, de cæteris ipsa melius despicias. Quo pacto optima præcipi possint constituere eos jubeo. ne plebeia ingenia inopia doctrina, posthac trahantur in*

MCLXV.
Sty'o ve-
teri.

errores animi. contaminati verò sanitatem debeant melioribus disciplinis. Deinde quis ordo servandus in scholis; quâ ratione juventus formanda quàm optimis studiis. Multi enim institutionis vitio degenerant à sensu majorum, & falsa sibi persuasiones induunt. Discutient denique an pristina legum pœna mitigari debeant. Nam ut relictum sibi scelus, sine metu licentiam exerceat, mihi non est animus. Pœnam aliquam sanciri volo: & quidem validam, ad frænandam istorum hominum amentiam. Nam ut inulti, & securi degant, nec condicio publica tranquillitatis, nec divini cultus ministerium postulat. Quamvis interim ostentata supplicia nec mihi satis videantur conducere rationibus temporum, quia damnatos audio latantium more canentes, atque invicem se adhortantes, ultimam necessitatem excipere. Hæc ergo summa agentur diligentia, prout magnitudo rerum postulat, ut finos inrentos viderint boni, resumant animum; mali verò despondeant, integra tamen omnia mihi serva.

Hæc relationis summa erat, quam III. Non. Maii Gubernatrici exhibuit. pronumque Regis in Proceres affectum, sincerumque gaudium testabatur quod eâ legatione perceperat. Dein agitatum quos ad exequendam Regis voluntatem adhiberent in concilium. Ex episcopis supra Rythovium, in Namurcensem & Audomarensensem consensum est. His adjuncti Iacobus Martins Flandriæ, Hippolitus Persin. Ultrajectensium præfides, Antonius

Antonius Meulenare consiliarius Mechliniensis, Iodocus Tiletanus Theologiæ, Wilmarus Bernarts Canonum, Professores. Viri eruditione illius temporis exculsi, ac divini humanique juris scientia præter cæteros insignes. IV. Cal. Iun. in aulam convenêre. sed ne rei quæ ageretur suspicionem populo facerent, quæsitus est color. Concilium Tridentinum retractaturi fingebantur. Primâ die facilis & expedita deliberatio. Quærebatur de rectâ institutione fidei; de excutiendis sacerdotum ingeniis, non irritata vetustate ad ignaviam prolapsis. sed in eam partem Concilium Tridentinum abundè prospexerat. saluberrima ecclesiæ reperta, Christianisque principibus ferè placita, sine scelere verti non posse. dandam operam ut in mores venirent. Et in hanc sententiam facta est discessio. Sequens cognitio longâ contentione, variisque orationibus agitata fuit. Episcopi contumaciter intercedebant pro legibus, quarum utilitatem prioris temporis innocentia sanxerat. Proceres è diverso, quondam placuisse dicebant acriora remedia, temporibus sic postulantibus. aliâ etatem, alios mores requirere. ut annorum vices, ita & vitiorum esse. Veteres sæculi sui innocentiam: se presentis ævi ingenium intelligere. in republicâ idem semper spectare oportere, non idem semper convenire. legum oportunitates non uno

statu consistere. mutari solere pro temporum moribus, atque utilitarum presentium rationibus inferuire. Non esse laudatam in unâ sententiâ perpetuam permanſionem. Nautas aliquando non aliter, quam flectendo in portum pervenire. cum homines non possunt, flecti debere leges, quas mortales, & temporibus aptas prudentia condidisset. Eas quidem salubres olim, sanisque validas fuisse ut pernitiosa excluderent. vitijs usque adeo non ferventibus; cum malorum initia adhuc in potestate forent: nunc tamen imparès esse ad extirpandum virus quod tot simul gentes corripuit. adeo facilius excludi vitia, quam ejici. Sic difficile negotium. Auriacus verò postridie jussu Gubernatricis presentis temporis calamitatem exposuit. Nec immerito, inquit, commoveor nomine reipublicæ; quam circum, intraque sectarij laceſſunt, & penetrabilia ejus crebris quaerunt moribus. Remedia ista languentis ævi modum excedunt, nisi spòte in Labyrinthum currere placet, unde sera nos pœnitentia sine pudore, & damno non eripiat. si nescitis, atrocissima religionis sunt dissidia. In Gallis præsens habemus exemplum. nunc in se acrius, quam in nos olim incurrerunt. tam vastum regnum ita seditione distractum est, ut videatur aliter componi non posse, quam alterius partis exitio. Quid si sectarij nostri, quod suis nequeunt consequi viribus, excidio patriæ quaerant, emulæque gentes specie auxilij accersant in laceratum discordiis imperium? acerrimus mor-

sus

ſus est irritata necessitatis. Neque ignoro adferri multa posse, quæ à derogandis legibus nos absterreant. Nam nec ipse leges temerè vertendas judico; si pares erunt flagitijs; si condicio saculi inutiles non fecit; si tempora aliud non desiderent. Nunc etiam horrorem illarum judices averſantur, & ad rigorem calculos non porrigunt. Et quid obsecro profectum tam exquisitis supplicijs? Carcerem, laqueos, cruciatus homines isti videndo excipiunt. adversus terribiles flammarum apparatus rectos oculos tenent. nemo tot vexatus tormentis pœnitentia vestigia exhibuit. Et si verum volumus, cottidianis spectaculis animatur constantia. unius exitium, plurium est illecebra. Adhac verendum ne laceſſita patientia exeat in furorem, & ad armorum necessitatem desperatio traducatur.

Hæc & similia Auriacus. Sed episcopi in contrarium arguebant: Sectarios nullâ flecti clementiâ. patientiam nostram contemptim pro imbecillitate accipere. Diversum ceteris mortalibus illud esse genus hominum. reliqua scelera intra conscientiam latere. hoc unum non ante quiescere, quam regnum occupaverit. ferro opus ut excindatur tabes, priusquam in plures serpat. nundum eo gradu consistere, unde de jici non possit. sed ne quid damni coercitio in republicam infundat, pœnarum gradus statui posse. Doctoribus, Ministris, relapsis, contumacibus ultima ponantur supplicia. pœnitentiâ flexi, exutis bonis provinciâ cedant. verberibus & exilio plectatur nequitia, que non ex alto processit; sed animorum simplicitatem occupavit. In omni denique animadver-

Episcopi
certant
pro legi-
bus.

sione dignitatis, sexus, et aetatis rationem iudices habeant. Si publicum exemplum non permisserit iracundia temporis, integrum eis sit repetitis calculis condemnatos ad trivires abjicere. Hac secreto mandari iudicibus posse, ut ipsi cognoscant neque gratia aliquid concedi, neque inexorabiles poenas constitui. Cùm fervescerent studia partium, his pro legibus, illis contra contumaciter nitentibus, iussi sunt episcopi in codicillos referre sententiam suam. Proceres autem ut subscriberent persuaderi non poterant. Rogati verò torpedini iustitiæ remedium quærerent, variis dilationibus relationem frustrati, spatio tandem languescere passi sunt: ut ferè in republicâ solent fastidita negotia. Odio præsentium, & ne sine causa mutationem legum postulasse crederentur, turbari cuncta malebant. Et nunquam postea de iustitiâ quæsitum.

Inter quæ superveniunt à rege epistolæ. Concilii Tridentini publicationem mandantes, cum paucorum Anabaptistarum supplicio; quorum exitium non ausa Gubernatrix, ad Philippum derulerat. Tunc demùm recruduit ira Procerum. Aususque est Auriacus Egmondanum insimulare, blanditiis captum, nihil præter inanem promissorum pompam ex Hispania retulisse. Et ille non obscurè arguebat inconstantiam Philippi Regis, nec verbis ejus fidem constare. Sed Gubernatrix cuncta in mollius flectebat, & ad ro-

ad roganda Concilii Tridentini decreta cogebat Proceres in curiam.

Tridentum in Venetiarum finibus, inter montium amplexus, modicâ planitie ad Athesim accumbit. Tristis scopulis, & horrida regio. immitibusque damnata frigoribus, sed amœna ædificiis civitas, Italicis sicariis quasi ad asylum seponitur. In hac œcumenicum Concilium magnâ frequentiâ celebratum, ex loci vocabulo nomen accepit. Nam cùm Martinus Lutherus sacerdotum odio ferrox, lacefferet passim tranquillitatem ecclesiæ: Carolus Cæsar in hoc totus incubuit, ut dissidentes Germanias generali aliquo Concilio revocaret ad pacem. Leonem tamen, & Adrianum, & Clementem Pontifices nequicquam sollicitavit. Cæterùm gravescentibus indies malis, desideratas diu curas Paulus Tertius salutaribus auspiciis aggressus est. ac primùm Mantuæ, deinde Vicentiæ, ad extremum Tridenti conventum indixit. Huic rei non alia civitas magis idonea, inter Germanos, Italosque media, ab Hispanis, Gallicisque. haut procul sejungitur. Sed cum nunc commissi inter se bello principes Christiani, nunc aliæ, atque aliæ causæ, & suspiciones, tam sanctum negotium interrumpent: Pius Quartus VII. Cal. Febr. MDLXIII. finem imposuit, ejusque publicationem Christianis Principibus passim comendavit. Trans-

*Concilium
Tridentinum
promulgari
jubetur.*

34 NICOLAI BURGUNDI

missum ergo in Belgium à Philippo Rege, Proceribus examinandum traditur. Nec ea res minori acta est certamine. Duæ sententiæ senatum distrahebant. altera suadebat rogationem, quæ ubi mandaretur à Rege sine scelere differri non posset. altera patriarum legum reverentiam opponebat. Quo enim animo laturum populum, instituta majorum, & privilegia inaudito sibi eripi? scribendum ante ad episcopos; scribendum ad provinciarum rectores, ut iis saltem consentientibus nova illa decreta ferantur. Et hoc ultimum Gubernatrici non displicuit. statimque misit per provincias. Responsum est ab episcopis, cæterisque Tridentinum Concilium publicari ita posse, ut regalibus, privilegiis, jurisdictionibus, indultis, nominationibus, visitationibus, patronis, pauperumque & ecclesiæ bonis non deroget. Hinc inter Proceres magna opinionum circa ipsam promulgationem differentia. alii sub formula; alii sine exceptione faciendam suadebant. Digna res visa de qua consulere-tur Rex Philippus. Et ille quidem promulgationem sine exceptione mandavit; cætera se curaturum affirmans. Itaque Gubernatrix xi. Cal. Jul. uno exemplo scripsit ad archiepiscopos in hanc sententiam. *Publicationem Concilii Tridentini Rex in se suscepit. Idem mihi injunxit, ut in Belgio quamprimum perficerem. A vobis peto ne tam salutare differatis negotium. Si manu militari*

militari est opus, exigite à rectoribus provinciarum, nisi eligatis à me accipere. sed ne quis privilegiorum, aut constitutorum, vel alio aliquo prætextu excusationem obtendat: voluntas Regis est, sua cuique jura intactum salva, atque inviolata relinquere. Primus omnium archiepiscopus Cameracensis, nec sine contentione vulgavit. Eandem enim regionem necdum contagio latè infederat. Post multum demùm temporis Mechliniensis ægrius obtinuit. Ultrajectino pertinacius contradictum. Canonici insolitam severitatem aspernabantur. spernendi morum, & licentiæ assueti, cum archiepiscopo crebrò intendebant certamen, cujus frugalitatem pro vitiiis oderant. Frisiorum civitates misère legatos in curiam. Opponentibus majorum mores, & constituta, responsum fuit, nihil adferri cur morarentur desiderium Regis, quod cæteræ provinciæ tam promptè absolverant. Nec eosdem nunc scrupulos sibi primùm moveri. plures provincias idem agitasse: sed manere jura sua cunctis integra, quoad disquiserit Rex, quid de his fieri placeat. Non movebant hæc Frisios, obstinatos adversus imperium. multisque contradictionibus auctoritatem Gubernatricis destructam, sequens motus languentem extinxit.

Cæterum Rex Philippus, episcoporum, & theologorum, aliorumque sententiam primum acceperat. diuque pensatis omnibus, &

habito sæpius consilio, tandem in hunc modum rescripsit Gubernatrici. In quo rerum articulo consisteret religio, ex te accipi. vim legum remittere non convenit. Quis ignorat quin facturus sim pessimo publico, si crescentibus sceleribus pœnas detrahero? Horum ultione nihil cordi magis habeo. ut iudices admoneas officii, fidei committo tua. sine publico exitio segnes esse non possunt. Et certè qui tanti mali causam propius quæret, illorum ignavia merito imputer. Nimum mansueti in fontes fuere. quod illi misericordiam, ego crudelitatem esse censeo. Proinde si qui tibi posthac meticulosi videbuntur, licet ad me scribas. ego vero animosiores substituam. Non deerunt in tam vastâ regione, qui officium colant, numinumque cultum vindicent. Inquisitionem supervacuum non duco. tolli non potest, nisi ut divina simul, & humana jura violentur. Neque ego jam nova incipio. Casarea majestas quæstionem eam induxit. utor ergo provisus olim remediis. Cui enim non constat, longè tristiora exspectanda esse, si securum iter relinquamus flagitiis? occupandi sunt heretici, priusquam ab illis occupemur. Quanto intentius nos agemus, tanto illis animus futurus est infirmior. Supplicii acerbitas bene vivendi disciplina est. Primum statim tempore, vobis Anabaptistas in vinculis habitos ultimo tradi supplicio. jamdiu extinctos esse oportuit. Nec Egmondano cum ad me venit fidem dedi, interim eos me sine noxâ habiturum. Referenti quippe sectarios magno gaudio tormenta excipere, videret igitur, respondit, an publicè non conduceret, secretò fontibus eripere spiritum.

tum. De cætero quod ad eam rem attinet, episcoporum judicium sequor. Rectè illi censent insanabiles esse misericordiam hereticorum animos. ita altè contumaciam perbibere, ut nisi cum anima superstitionem exuant. Fortius itaque inurendum est aliquid. solida malitia, solida remedia postulat. In communi periculo optimum misericordie genus est, occidere. Si exempla non admittimus, qui consuli poterit ne peccetur? Inquisitores præter me intueri neminem volo. Lacescant scelus securi. satis est mihi, si scandalum declinaverint. Ego ira populi me offeram; locumque inveniam desperatæ victoriæ. Codillos episcoporum una remisit, adjectis ad marginem notis; ut magis eluceret, quæ culpanda, quæ probanda credidisset. De curiarum confusione mentionem non fecit. Ducem tamen Arschotanium extulit in conciliûm Status. tenacem religionis, & æmulatione familiæ Nassoviis pridem infestum noverat; & si pristina recrudescerent odia, securitatem sibi promittebat ex discordia Procerum, rarò noxia principibus, quoties ipsi partibus non accesserint. Accepta à Viglio ætatis excusatione, Carolum Tiffenacquium suffecit; prudentiam, bonasque artes in viro secutus. Joachimum Hoperum Tiffenacquo substituit.

Vbi hæc fama manavit in publicum, summa populi turbatio fuit. Hispanicæ Inquisitionis auspiciûm litteræ Regis mandare ferebantur. Et pridem Inquisitionis nomen in

horrorem cesserat, cui atrocissima quæq; malignitas affinxerat. Criminabantur Proceres Philippum Regem à Granvellano obsessum; inter gentem Belgis æmulam, atque infensam cogitare servitutem provinciarum omnium, & in præludium ejus Inquisitionem præmittere. Quæ cuncta clientes licentius spargebant in populum. Nec crebrior alius sermo per circulos, & convivia, quàm, *velamentum queri ad perdendam innocentiam. jurisdictiones, & imperia hominibus concedi, qui non jure, non legibus agerent: sed per vana, per calumnias, per nebulas suspitionum grassarentur in familias divitum. ademptum jam cuique commercium sermonis, paratis semper delatoribus, qui in foro, in convivis, in domibus, & undique uniuscujusque verba, nitumque exciperent. neminem fore insontem, qui inimicum inveniet ausurum accusare. tantam nulli potentiam, in quem superciliosa illa auctoritas non arrogaret imperium. nihil fascibus concedere, nihil sceptris deferre. Carolum Casarem criminationibus notatum, quoddam cum Lutheranis in Germania mitius vixisset. Parari in Germania exercitus, qui invisum Belgis tribunal per vim stabiliant. Alfonso de Canto, carcerem, vincula, compedes Bruxellis instruere. His rebus iter sibi moliri ad vertenda privilegia; ad extorquendam libertatem, Dominantibus semper invisam. Mera sine dubio insomnia erant. plebs tamen promiscuè credebat, querebaturque; sine veri, aut falsi discrimine; ut quemque metus,*

dolor,

dolor, indignatio, conscientia impulerat. Hinc nefariæ voces, & turbulenti sermones, qui intra paucorum conscientiam ante occultum, tunc primum soluto metu vagabantur. Libertatem ejusmodi loquendi protervia Procerum aperuerat.

Forte eâ tempestate inciderant Montignæi nuptiæ. Multi ex magnatibus ad solemniam convenerant. Incalentes meto in Inquisitionem, & edicta atrociter perorabant; nec maledictis abstinere in Regem. adeo ut quidam obstarentur sacramento, ni leges flecteret suas, ab invito se libertatem expecturos. Quæ vox ab astantibus excepta, & inde repens in vulgus, nihil modestiæ reliquum fecit. Positi ad valvas Procerum palam libelli; parentes, patroni, protectores novæ religionis appellabantur; & si animus sit pro libertate consurgere, promittebant non de fore populum. Quidam etiam mimographorum, & id genus ludicra carmina in sacerdotes, & episcopos spargebant; simul in Romanum Pontificem exonerabant virus insanientis ingenij. Nec quidquam eorum latebat Gubernatricem: sed de imperio Regis sollicita, à primoribus civitatum secreto quærebat, an supra remedium malitia consisteret. Plerisque omnibus consistere negantibus: Privatum Concilium cum Proceribus in curiam contraxit, rogatura auxilium. Anceps deliberatio

F 5

fuit,

fuit, hinc Inquisitionis invidiam, inde obfirmatum Regis imperium reputantibus. Sententia Viglij litterarum regiarum publicationem differendam esse ferebat; quo in statu res publica esset ostendens. importuniora remedia illa pristinis malis. Monendos potius Inquisitores, ne iudicia, quæ in hæresim habent, ultra solitum intendant, vel ad aliena traducant delicta, & sine duritie potestatem exerceant. Huic mox consilio Auriacum adversarium expertus est. Liquidum Regis imperium sine contumaciæ scelere protrahi non posse. interim rem esse altam, plenamque periculi. quomodo tamen excusaturos, quod tot protelationibus deliberatam ejus voluntatem frustrarentur? Agedum, inquit Viglius, ego totam Regis iram in me suscipio. servata reipublicæ tranquillitas nos absolvet. Et videbatur Gubernatrix inclinatura in hanc sententiam; cum Auriacus irato similis, in tonare cœpit; perfectum hæcenus, ne quid amplius à se desideraretur. nihil litteris, nihil legationibus profectum. quid ergo expectarent? nisi parère omnino nollent Regi, ut omnem ipsi invidiam in Procetes rejicerent. Incerta consilij Gubernatrix, atque huc, illuc ex cujusque sententiâ fluctuans, accessit tandem tristiora suadentibus. quanquam irati populi insaniam & impendentia pericula satis prospiceret; omnem tamen fiduciam in

nproceribus reponere. Sed illi econtra maturabant exitium publicum. ut funestus rerum exitus probaret, consilium quod ipsi tradidissent Regi, fuisse optimum. Lætus ergo Auriacus, atque renidens, proxime sibi assidenti susurravit in aurem, visuros se prope diem ingentem tragœdiam.

Sed locus admonet, ut de initijs, & progressu Inquisitionis pauca differam; quibusque causis ad hanc legum acerbicatem perventum sit. Hispania à Romanis subacta, frigente jam imperio, Alanis, Vandaliisque Galliâ pulsis refugium dedit. Quos cum & illic Gotorum arma persequerentur, Gensericus, & Gunthario ducibus trajecere in Africam. Gotti vero tanquam non sibi, sed Hispanis ipsis vicissent, pristinis incolis coadunantur, & ex varijs gentibus unum veluti corpus, & Christianum populum constituunt. Post multum temporis Rodericus Rex nobilissimæ filix stuprum intulit. Julianus comes puellæ pater, in ultionem sceleris Alanos, Vandalosque rursus accersit in Hispaniam. Qui permixtis sibi Iudæis, ac Saracenis, ingentique variarum gentium colluvie, opposita Africæ littora populis inundant. Hispanos congregatos, varijs cladibus afficiunt. Postremo ad internecionem cæcos, & in Asturiæ compulso saltus, pro victis relinquunt. Inde Barbari jam securi, & sibi quisque regnum occu-

*Initium
Inquisitionis.*

occupantes, in diversa distrahuntur imperia. sed nec infelicis exercitus reliquæ in horridis suis montibus diu quievêre. Pelagium quendam regio ortum sanguine, ducem assumunt. Cujus fiducia cum Barbaris conferre manus ausi, & interdum victores, subegêre primum finitimos. deinde alium post alium Regem aggressi, dum cum singulis pugnant, magnorum incrementorum fundamenta collocant. Sed nihil adhuc quam sceptrum victis ademerant; tributo contenti, quod capitatum pendere solebant barbari. Cæterum Christianis cum Saraceno non satis conveniebat, crebras iras exercentibus discordia religionis. Et barbari fere potentiores erant, quam ut timeri non possent. Itaque Ferdinandus, & Isabella semel & in perpetuum securitati consulere volentes dimitunt per regna præcones qui juberent omnes excedere regno, aut Christiano ritu imbui. Plures Mauri pene octo jam sæculis Hispaniæ incubantes, redditi sunt Africæ suæ. multos tamen natalis soli dulcedo retinuit. Qui ne simulata religione inter Christianos profani viverent, Ferdinandus atrocibus deterruit legibus, & ad eosdem persequendos Inquisitores instituit. Sed ut potestatem illam sanctiorem efficeret, Dominicanæ familiæ peculiarem fecit. non habentibus tribunal erexit, leges, & cæremonias in eam rem utiliter reperit, & ad terrorem omnia

omnia instruxit. Damnati tanquam piaculares victimæ ad supplicia protrahuntur. solemni pompa sacerdotes præeunt, sacrum canentes carmen. Pone sacerdotes reus sequitur, croceo amiculo velatus, quod nigrantia geniorum simulacra, circumquaque interfingunt. mitram è papyro capite sustinet, in modum turbinis surgentem; in cujus apice humana eminet species, lambentibus flammis terribilis, quam circumvolantes geniorum figuræ horribiliore efficiunt. pila orî inserta vocem impedit. Sequuntur hunc Abbates, & canonici pontificali cultu adornati. Post quos præsides, gubernatores, magistratus, & tota nobilitas. Crederes funus ad cremandum efferri. Et hæc est illa Inquisitio, ad cujus nomen Belgæ adeo exhorruerant. Multitudini utcumque formidabilis, cujus animos nihil magis quam rerum umbræ, atque oculis subjecta terculamenta penetrant: tamen nihil in se habet, quod prudentiores deterreat. Cæterum vetustissimi Belgarum inter sectas quoque iactati fuerunt. adeoque hærefis anno DCCXII furialibus facibus Gandaveses armavit in mutuum exitium. Eam tamen non ferro, non metu legum, aut sanguine: sed morum disciplina extinctam comperio. Exin continua pax, ac durata in Romanam sedem fides, & longa securitas ecclesiæ, cujus tranquillitatem anno

anno M C C C C X L I V homoplebejus Duaci sollicitare ausus, petitis ab Archiepiscopo iudicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Urbanis magistratibus insolitam sibi quæstionem exercere non audentibus. Quippe canonistarum suffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At posteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Christianorum exitium crescere cœpit: religionis inclinationem excepere leges & iudicia, ad extingvendam tabem composita. Ac imprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrocissime detonuit. nec contentus censura ecclesiæ; insuper Hieronimum Alexandrum Præpositum S. Ioannis Leodiensis, Protonotarium, ac bibliothecarium apostolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis insanitiæ ultionem provocans. Et quidem Cæsar habitis Wormatiæ comitijs imperij, postquam Lutherum publica fide interposita eo accitum, fatentemque palam scelus, frustra sollicitasset ad palinodiam, illic unde venerat secure redditum, severissimis sanctionibus proscripsit. Legesque has omnium primas posttr.

I. *Ne cum Martino Luthero hospitij, vel commercij jura misceto.*

II. *Quisquis eum habuerit in potestate, plectito, aut vincitum Cæsari transmittito.*

III. *Illicitis*

III. *Illicitis ejus commentis ne adharereto; adherentes cum ecclesia in gratiâ redeunto, aut legibus plectuntor.*

IV. *Damnatorum bona fisco, iudici, delatori, addicuntor pro aequalibus partibus.*

V. *Famosos, veitiosque libellos, seu probrosas imagines ne parato, paratos exurit.*

VI. *Typographi qua ad religionē pertinent sine censura Ordinariorum ne excudunt. in cæteris à Cæsare facultatem postulant.*

Cæterum prævalescente impetu novitatis, successit inquisitio; & ipsa suis armata legibus. quam primus omnium Franciscus Hultsius Brabantiae Consiliarius anno M I O X X I I in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechliniensium Præses ei præerat. viri boni, industria validi, moribusque insontes, apud Cæsarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum plerisque hanc potestatem Pontificio foro peculiarem esse contendentibus; Adrianus Sextus diplomate firmavit. theologos tamen aliquot in assessores Hultstio attribuit. Ei postea Clemens Pontifex jurisdictionem ademit, Cardinali à Marca episcopo Leodiensi succedere iussit. Nec à Marca tot simul curis par esse poterat. Itaque precibus Cæsaris Pontifex indulgens, anno M I O X X V I I tres quæsitores Belgio assignat. Præpositum canonicorum regularium Asprensium Flandriæ imposuit. Prepositum Scholarium Montensium Hannoniæ, atque adiacentibus provin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovanienſis ſevero atque implacabili ingenio erat eoque accommodatior vitijſ temporum, Brabantiæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ, præfectus eſt. Multis ille vecordiam doctrina excuſit. plures flagitium ſupplicio finièrè. Poſt ejus mortem, cæteros ut functione illa indignos, amotos accèpimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno MDXXXIII Renardum Tapperû theologum atque decanum, Michaëlemque Drachium, I. C. & utrumque profefſores Lovanienſes ſubſtituit. In quorum locum Pius Pontifex anno MDLX Iodocum Tiletanum Præpoſitum Wallecourtij, necnon Michaëlem Bajum canonicum, theologos Louanienſes inſtituit. Quibus Cæſar prid. Cal. Jul. MDL. querendi leges præſcripſit in hanc formulam.

Inquiſitores, & delegati, adſcito tabellione commiſſas ſibi viſitabunt provincias impendio publico. A magiſtratibus, viriſque pijs, & integris diligenter quarent in hereticos, aut non perfunctoriè ſuſpectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conventicula in quibus de religione & ſcripturis tractetur, ſoveant. qui hereticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones, ſcriptis elogia mandent atque cuſtodiant.

Fidem teſtium haut aliter explorent; quam juſiſſurandi religione obſtrictam. illos interim ſerio admoneant, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam inſimulent.

Qui

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inſeratur elogio; ne admittatur in teſtimonium.

Ea qua deferentur occulta maneat. Nomina denuntiatorum, aut teſtimonia, haut aliter Inquiſitores publicent, quam ſi adverſus reos judicium experti fuerint.

Delatores interim indifferenter audiant. Cum ſinceram fuiſſe delationem conſtabit ex aliorum teſtimonijs, delatum vocent in jus, ſine reſpectu nullitatis prioris denuntiationis.

Si quis invidia, vel odio, aut pravo animi affectu falſò deferat; judicibus & magiſtratibus, aut ſupremis curijs plectendus tradatur.

Quiſquis ad Inquiſitores vocabitur, venire debet; cuiuſcumque tandem auctoritatis, vel conditionis, ſive præſides, ſive conſiliarii Provinciales, aut magiſtratus, aut conſules, vel ſenatores. Eoſdem ad juramentum compellent, dicturos ſe ex animi ſententia, qua vel ſcient, vel rogabuntur; utrum ne cognoſcant hereticorum quempiam, aut vehementer ſuſpectum.

Qui teſtimonium in vitus dixerit, aut omnino perhibere detrectaverit, ab Inquiſitoribus admonebitur. Si admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in judicium; aut arbitraria plectetur pœna.

Et ſi in priſtina contumacia laicus perſeveraverit, ex edicto tanquam fautor hereticorum plectetur, adverſus eccleſiaſticos jure agetur.

Præſides, conſiliarii, judices, prætores, vaſalli, & generaliter quicumque officiales, magiſtratus & ſubditi, Inquiſitoribus, tabellionibus, aliſque miniſtris auxi-

G

lum

lium præsent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos pœnis cœrceant. Si quis neglexerit, aut dissimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hereticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitime ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præsent operam suam. invitati, & negligentes pœnâ fautorum plectantur.

Inquisitores à Cæsare litteras accipiant ad compellendos iudices, & magistratus in auxilium. Nam & Cæsar supremis, ac Provincialibus Curis mandaturus est, ut de invitatis, & negligentibus pœnam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiastici, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructâ à Concilio Cæsareo nonnulli adfiscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligitur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoque Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debent hoc ipsum Inquisitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adfiscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiauerint, laicus iudex sine mora de degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum Consiliario Cæsareo. ex cuius relatione Provinciale Concilium in fontem secundum edictum animadverteret.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam expectabunt à sede Apostolicâ.

Interea ad conficiendum elogium, Consiliarium sibi adfiscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curia, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus fontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adfiscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique judex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittet, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Cæsar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum facessant. & si cõtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem imploret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tam sanctum differatur negotium.

G 2

Sed

Sed nec è contra Inquisitor, Officialis, aut Ordinarii iurisdictionem perturbet.

Cum alterius provincia incole ad Inquisitorem deferentur, elogium ille transmittet ad Inquisitorem domicilii, ut de crimine cognoscat.

Inquisitores quoque pastorum mores expendant, an viri boni, & sinceri, an catholici sint. si qui mercenarii deserto monachorum habitu pastoralia subierint officia, submovebit eos Inquisitor; quamvis ecclesiastici iudicis consensu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Pastores palam foventes concubinam, aut qui ceteris scandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, episcopi, & Officiales, ex relatione Inquisitorum submoveant, dignioresque substituunt. salvo jure colationis, & presentationis. Si episcopi, aut Officiales parere detrectaverint, Inquisitor impleret Gubernatricis auxilium.

In ludimagistris famam, & mores observet. simul quid juventuti prelegant. si quid emendandum duxerit, denuntiet iis qui subrogandi jus habent; ut vel ipsi corrigant, vel si videbitur ludimagistrum dimittant. Qui si hoc ipsum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquisitor denique in libros inquireret, ne damnati, aut suspecti excudantur vel distrabantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. si quid corrigendum erit, statim emendet, ex magistratus aut curie Provincialis suffragio.

In primis ea adhibenda est cura, ne pium hoc negotium

tium ex difficili reddatur impossibile; simul ne emungant, aut deglubant populum Inquisitores. & ante omnia remedium adhibeant his, quæ sine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non possunt. persuasumque omnibus reddant, se non quæ sua; sed quæ Christi sunt querere. in hoc potissimum intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquisitores eorumque ministri, stipendium à Cæsare accipiant.

Impensas capturæ & carceris præstabunt iudices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæsaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MDLV, sicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis sui præscripta diplomate corroboravit, & sub titulo nominis sui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliscentibus indies novis scelcribus, quibus sequentes leges obviam ibant. Primæ illæ Anno MDXXXVI ultra multam nihil inflexerant. quas An. MDXXXIX transgredi capitale fuit. Mox MDXXXI. MDXXXIII. MDXL. MDXLI. & MDXLV. variè auctas: dein MDXLVI intensas; atque MDXLIX interpretatas, ad ultimum Cæsar III. Calend. Maji MDL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo proposuit.

Libros Martini Lutheri, Joannis Oecolampadij, Ulrici Zwinglij, Martini Buceri, Joannis Calvinii, editionesve ab universitate Lovaniensi præscriptas, ne vulgato, ne distrahit, neve legito. Famo-

fas, & probrosas in religionem imagines ne fingito. factas ne retinetis, ne distrahito. sacras imagines ne violato. secretos cœtus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abstinetis. Extra theologos ab universitate admissos, de scripturarum sensu sermonem, controversiamque nemo misceto. Proferendi, differendi, concionandi illicita jus non esto. Qui secus faxit, perduellus esto. ex die criminis intestabilis esto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus sunt. pœnitentiæ ducti, si viri, gladio plectuntur. fœmine in terram viva defodiuntur. contumaces igne cremantur. bona universorum in fiscum rediguntur.

Domum sciens ne aperito sectariis. victum, & amictum ne administrato. ad Inquisitores vel magistratus deserto. quod si quis earum rerum præscriptum excesserit, noxia par cæteris esto.

Qui imprudens heresim contraxerit, & innocenter habitam legitimè maledixerit, si de religione sermonem sparserit, relapsus habetor.

Qui suspicionibus diffamatus heresi maledixerit, aut ex ea causa pœnas dederit; amplexus illicita, etsi in edicta non peccaverit, relapsus habetor. Relapsi ultimo supplicio, cum publicatione bonorum puniuntur. Suspecti vel ad penitentiam admissi, ad magistratus dignitates, officia ne assumuntur.

Peregrini ad incolatum sine testimonio parochi ne admittuntur, suspecti habentor, in jus rapiuntur.

Patroni & magistratus territoriorum, flagitia ad laicum iudicem spectantia animosè vindicant. alioquin

quin imperio & jurisdictione privantur; arbitrariam multam incurrunt.

Inquisitoribus cum in jus vocant, aut in vincula ducunt subsidio sunt. si ad persequenda ea, quæ ad Inquisitionem spectant, concurrere velint, admittuntur. Procuratores fisci negligentibus, & dissimulantibus dicant scribunt.

Archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, abbates, prælati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii iudices, atque Inquisitores in sacerdotes hereticos iudicia exercent.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admissi, si præterea in edicta deliquerint, seditiosius egerint, aliudve turbulentum peccassint, magistratus publicationem bonorum persequuntur.

Hereticum ad Inquisitores, episcopos, vel parochos deserto. transgressorum edictorum ad magistratus, qui celaverit, fautor habetor, pœnâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti aufert; ita tamen, si ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit, eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicasset, si particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto, si non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, aufert.

Iudices provinciales de his delictis cognoscunt. magistratus municipales si prævenerint, iudicium excento. bona tamen principali fisco addicunt, deductis impensis. salvo tamè jure XII. Cal. Decemb. MDCXLIX. vassallis præscripto.

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare fas non esto. qui saxit, dignitate, & officio privator. ad magistratus, & honores inhabilis esto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentor. qui pro fugitivis Imperatori supplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad postulandum indignus esto.

Artem typographicam sine veniâ ne exerceto. nihil sine facultate Ordinarii prelis committito. Qui secus saxit, & illicita impresserit, pœna sectariorum plectitor: si licita; exilium, & quinquaginta libra pœna sunt. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimuntor.

Facultatem imprimendi, nisi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum præstato, nihil extra provinciam, citrà censuram excusurum. nomen, & domicilium, simul & compendium diplomatæ libellis præfigito.

Ante distractionem librorum, Ordinarius aut vicarius exemplar transmittito. sin secus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopola sine facultate ne sunt. librorum non privilegiatorum questum ne faciunt. Editiones extra provinciam excusatas ante censuram Ordinarii, aut vicarii ne prostituuntor. alioquin si illicita distraxerint capitale esto. si licita xx. Caroli pœna sunt.

Boni nominis bibliopola suntor. in hæc leges jurantor. extra civitates ne habitantor, neve distrahuntor. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in officina

officina habentor, vel centum Caroli multantor. Magistratus municipales, cum eruditionibus bis quotannis officinam scrutantor. bibliopola magistratibus officinas aperiuntor. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium sine venia magistratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata est, nemo aperito. noxa XII. Caroli suntor. iteranti, pœna dupli, cum exilio. boni nominis professores suntor. libros ab universitate Lovaniensi præscriptos juventuti præleguntor.

Harum legum æterna auctoritas esto. ac ne in oblivionem veniant; singulis trimestribus publicantor. magistratus, si omiserint decem Carolos fisco præstantor. secunda culpa duplo plectitor. tertia pœnis legum tenentor.

Ac ne tum quidem omissum, quin multa, & diversa Antverpienses quererentur. Terrebat illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miscere hospitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæsar VII Cal. Octob. MDL. leges suas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advena que passim hospitio suscipi posse, si nihil irreligiosius, aut feditiosius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad sequens, temporum malignitas, rursus in edicta conurgeret.

Ergo ut istuc redeam, unde me necessitas paullo longius abduxit; posteaquam litteræ,

Regiæ, (quas supra retulimus) à præcone vulgari, & in fontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit faciem. non jam solum territa plebes seditiosius fremere: sed & omnis factio nobilium. totaque provincias murmur & infania pervadere, hoc non esse regnum exercere, sed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intenter Rex Philippus; ut singulorum bonis re vera inhiat. non se adeo stolidos, ut ignorent, quæ sint officia principis, quæ populi. debere se obsequium, cætera liberos solutosque. Proinde si pergeret ille tentare, quæ extrema sunt in servitute, inventurum qui armata opponent corpora sua, bello honestius, quam licetorum manibus perituros. Hæc & ejusmodi per cunctos, ac conventus promiscue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hispanicæ Inquisitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugolica Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farnesio Gubernatticis filio paullo ante desponsa; & ad eandem accersendam comes Mansveldius unâ cum familia in Portugoliam concesserat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatus insignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum juvenum manu advenerat. ac ne studio magnificentiæ Belgæ viincerentur, cultu ad

pompam exacto, hostiles ludos ad invidiam instruxerant. Mensis November erat. in hoc ultima dies S. Andreæ sacer, magno honore aurei velleris equitibus colebatur. Quippe patronum cum majorum pietas huic Ordini præscripserat. Cum igitur solita sacrificij solemniam ipsos proceres cum reliqua nobilitate corrogassent in templum; Præses Viglius Ordinis Cancellarius pro concione exponere cœpit; *Splendidissimum hunc Ordinem, haut alia causa cœpisse originem, quam ut religionem & concordiam, maxima regni præsidia, Proceres alerent. Basim, & fundamentum reipublica religionem esse. sine illa humanarum rerum, regimen stare non posse. tutelam ejus omnibus incumbere; ac in primis Principibus viris, ad prodendum in vulgus exemplum. Cæteros mortales Regibus subijci. Reges autem Ecclesiæ, nec eam esse aliam quam Romanam; hoc est, Christi Ecclesiam, quæ à temporibus apostolorum continua serie ab nos descendens, Beatum Andream huic Ordini patronum dederit. Eundem sicuti memoria traditur, idolis, sacrificare jussum, Agææ proconsuli intrepide respondisse, se cotidie pretiosissimum corpus, sanguinemque domini nostri Jesu Christi aeterno patri in victimam offerre illam esse veterem hereditatem ecclesiæ, ab ipso Christo nobis testamento relictam. multos olim ecclesiæ expertam hereticos: neminem tamen hæcenus inventum esse, qui in sacrificium consurgeret, tantique sacramenti veritatem in questionem revocaret. Hanc primum aetatem oppugnasse sanctissimum mysterium.* Nec habitura fuisse

fuisse commenta illa tot sectatores, nisi accessissent studia Principum, privatis respectibus cuncta novantium. Non Reges Angliæ, non Germania principes amore divini cultus professiones illas amplexos esse. alios, ut licentius indulgerent voluptatibus; alios, ut lautis sacerdotum patrimonijs implement erarium accessisse huic discipline. Gallorum denique Proceres ambitione flagrantes, aulaque infensos, quo factioni sue vires, & in emulos potentiam quaerent, præbuisse tumultuantibus duces. breviter, si à principibus mutata religionis causam exigas, hant aliam reddituros, quam ut rationibus politicis, ad cuiusque affectum, pro larva serviret. Hinc vero tabem illam cepisse incrementum. que apud nos eo proclivius erui possit, quod intra obscurissimorum hominum ingenia adhuc absconderetur. Et hanc porissimum sollicitudinem ad Proceres spectare, aurei velleris sacramento obstrictos.

A plerisque effuso risu excepta est oratio; interrogantibus ecquas adhuc haberet aniles fabulas, qui modo de sancto Andrea vanissima commenta, somniaque recitasset. Quæ ex eo hic inferui, ut corrupti sæculi mores noscitantur. Quippe nobilitas in segnitiam, torporemque resoluta, necut olim intenta ad martem, pascebat animum peregrinationibus. Ac specie studiorum Genevam transiens, dum bonas artes, & civilia investigare crederetur; pravorum ritus, turbidos ue mores in patriam referebat. Hinc pristinatorum sacrorum fastidio laboravit. Numen denique con-

contemnere cœpit. de quo ad ultimum nihil certi habuit.

Circa idem tempus, Svartenburgius, Hollius & Westerholtius Bruxellis agebant. Germani principes erant. Sed à sensu majorum abstracti, laceſcebant subinde cavillis patientiam Procerum, & si in eum modum incesserentur, ferro se libertatem asserere ulturos. furiosi turbines ad discutiendum composita, per quorum etiam amicitiam Belgæ fidentius scelera audebant. Et mox omnia in turbas vergere. Provinciarum Gubernatores concordii voce denuntiabant Gubernatrici, non velle se, & si maxime vellent, non posse tamen Inquisitoribus administrare subsidium, aut invidiosissimarum legum exercitium admittere. ita induxisse in animum, si obstinatius pergeret ipsa mandare, quæ communi officerent libertati, continuo se magistratu abdicaturos. Brabantia Ordines apud Provinciale Concilium (Cancellarium ipsi nominant) exponerent libello, non esse fas ecclesiasticis in Brabantia incrementum accipere, aut extra pristina tribunalia in jus vocare. easdem leges sacramento Regis sancitas esse, proterique, quoties contra solitos mores infereretur Inquisitio. Proinde ut revocaretur mandatum, quo magistratus civitatum Inquisitoribus adesse jubebantur, orare. Trepidante consilij Curia, consultatio ad Gubernatricem rejicitur. Et illa quidem

quidem attonita, primò, & ante omnia Inquisitorum Lovaniensium sententiam exploravit. cum illi nescio quid inordinatum promississent; Brabanticæ Curiaë senatores, cum Privata Curia, atque una Proceres in consilium adhibuit. Tres fuere sententiæ. Prima Cancellariæ, & illa obscurior. singulis non satis adhuc audentibus invidiæ se offerre. Pòst apertius suffragari iussi, Inquisitionem hæctenus Brabantis insolitam pronuntiant. edictis, & legibus non inusitato ejusmodi remedio compellendos esse hæreticos ad officium. Privata Curia censēbat Brabantos Inquisitioni obnoxios. Sed Proceres statim Cancellariæ assentiebantur: posteriorem sententiam ut duram rigidamque reprehendentes, alteram illam laudabant, tanquam moderatam, aptamque temporis; & quod equum esset credere, cum de interpretatione legum quæreretur, leges ipsas tractantibus. Orta ergo est & tertia sententia. Nam cum cæteræ curiæ hoc amplius decernerent, referendum esse de toto negotio ad Regem; Proceres e contra vociferabantur, *Non esse nunc tempus respiciendi ad tam serum auxilium. Imo confestim, & sine mora pronuntiandum pro legibus patrijs, in quarum iustitiam plurium suffragia consentirent. nihil enim Ordines arbitratos, quam negotium extrahi, ut tempore evanescat.* Et sine mora Gubernatrix Proceribus accessit, cujus imprudentiã con-

consilij, sequentium malorum eventus explicuit. Mox quippe cæteræ provinciæ idem postulantes, non expectato Gubernatricis imperio universis Inquisitoribus adimebant jurisdictionis ministerium. Inquisitores vero paullo ante à Gubernatrice ad constantiam severitatis animati, jamque attoniti, incertique quid agerent, vanis querimonijs in aula exprobrabant, compelli se ad intensionem officij, cujus potestas à magistratibus destituta, sine auctoritate, & formidine, imo vana, & ridicula relinqueretur. simul omnes parati Inquisitionis munia deponere; nihil aliud retulere quam verba, & voces, & adulatoria aulicorum fastidia. ambigunt semper Gubernatrice, reliquisque occultè adversis.

Quæ res vivandam licentiam palam solvit. populi mores, studiaque labefactavit. At nihil æque publicam acceleravit calamitatē, quam turbulenta colloquia, quibus per multos hosce dies, non solum otiosa, segnisque multitudo maledicis sermonibus traducebat Regem: sed & nobilissimi passim viri. quem ego morbum perniciosissimum judico, quando à capite diffunditur. Ergo ex omni parte seditionis materia quærebatur. multis haut obscure frementibus, vindicandam esse ferro libertatem. Atque omnia profus audaciæ opportuna dicebant. *Nullum in Belgio peregrinum exercitum. veteranos alieno ære oppressos, perinde querulos, quibus*

quibus in pace nulla spes reliqua. causam, & initium ad flagitanda per seditionem stipendia circumspicere. nec à Gubernatrice ad expeditionē exciri posse, promissu toties frustratos. Quid tamē si excirentur: nullum ex his metum. qui non integram fidem adferrent, plerisque cœnariis Inquisitionem detestantibus. cæterosque facile consensuros in scelus, cum Proceres, cum tribunos, cū duces in partibus viderint. Tardum esse peregrinos elicere exercitus, sed nec illos sine stipēdio vexilla servaturos.

Exordium
conjurati-
onis no-
bilium.

Hos & ejusmodi sermones pronis auribus plerique accipiebant, expendebantque. nam & opes reipublicæ accifas noverant, vulgatis, passim arcanis imperij. Hinc audacia, atroxque consilium, & fiducia rerum novandarum. jam primum nimia licentia, dein conscientia labentis aulæ, & quod negari non potest, novitatibus oblectatæ; cuius mores, & ingenium omnis fere regio induerat.

Primum conjurationis consilium Bruxellæ fuit. sex nobiles ad cœnam convenerant. interque pocula increpantes ignaviam Procerum, quòd toties de abroganda Inquisitione consultando perdidissent operam; atque inde indignitas animos acueret, tristissimum facinus exorsus sunt. ferendum utcumque erat, etsi non æquo animo, si saltem plebei homines tanto sceleri præbuisent initium. sex aurati equites conjurare in perniciem publicam, & pacem Belgarum, statumque concussere. nec enim plures in exordio fuisse memorantur.

ut

ut jure miretur posteritas, à tam paucis cœptum, quod tot millium sanguis, nec adhuc factis expavit. temulenti per insolentiam, atque lasciviam suscipere nefanda consilia, ut pari audaciâ jam sobrij, nec minus vecordes exquerentur. Seu compromissum, aut compactum, seu societas (quæ inter malos nulla esse potest) sive potius conjuratio, seu quoque nomine hoc ipsum quod egērunt, appellandum sit, fide invicem datâ acceptâque, subscribere certæ formulæ. De nominibus auctorum omnium non convenit. Quædam ætas oblitavit, atque odium partium. ego quoque consultò nonnullis parco, quorum vestigia per annales dissipata invenio. non quod posteriorum magnitudinem in majorum maculis, pudendisque imaginibus, offendere metuam. nam quomodocumque hæc scripsero, scio mihi imminere invidiam. nolo tamen erubescant illi, quos jam fastigijs admotos video. quidam enim hodie eâ laborant intemperie animi, ut majorum sive errorem, sive fatalem vecordiam exprobrare non timeant liberis innocentibus. Inimica res tranquillitati publicæ, multisque gentibus civili sanguine per factiones expiata. Ego virtutes, & vitia temporum tradere constitui: nemini vero ruborem exprimere. Cæterum Philippum Marnixium Sanctæ-aldogundum legem fœderis in hunc sensum dictasse comperio.

H

SATH

Formu'a
conjurati-
onis.

Satis constat, quosdam peruersos, callidosque homines, insatiabili avaritiæ, intolerabilique ambitioni, & superbiæ suæ inservientes, sub falsâ religionis umbra, sub publicâ tranquillitatis prætextu, perduxisse eo Regem; ut conatus ille sit, contra bonorum suffragia, contra sacrosanctum Deoque & hominibus dictum sacramentum, perniciosissimam Inquisitionem per vim inferre. rem gentibus abominandam, divinisque, & humanis legibus contrariam, infandam ejus crudelitatem, nulla infidelium barbaries, nulla tyrannorum savitia exæquat, nec ob aliud reperta est, quam in contemptum divini nominis, & exitium publicum. Si quidem jurisdictionem omnem Inquisitoribus trās-scribit, cæteros in servitutem redigit, civium omnium capita in discrimen adducit. Nemo enim insons futurus est, quisquis vel sacerdotem, vel Hispanum inimicum sibi inveniet, vel scurram aliquẽ in caput suum subornatum. Nam dicendæ causæ potestus, omnisque defensio reis adimitur. Hæc ergo revocamus ad animum, & officij nostri ducimus imminentibus succurrere malis, corporaque & facultates nostras præda eripere: ne prætextu violatæ religionis innocentium sanguine calumnia passatur. Itaque pulcherrimum facinus contractâ societate aggressi sumus, gravissimisque obsecrationibus obstringimus mutua capita, nullam nos Inquisitionem in Belgio passuros, nec ullam rem quæ eo pertineat, quoquo titulo adumbratam, sive Inquisitio, sive visitatio, aut edictum, seu quocum-

que

que alio nomine appelletur, sed e contra sublaturos, atque eradicaturos eam funditus, tanquam fontem confusions, & injustitiæ. Obestamus interim hæc respicere, quam ad honorem gloriæque divini cultus, & amplitudinem Regis, ac salutem publicam, ut salubri aliquâ ratione popularibus discordiis obviare liceat. Proinde Deum in testem accipimus, non commissuros, ut Inquisitio, vel edicta nostrorum quempiam læsant, cæteroqui corpus, & bona oblaturus in ultionem, sed nec ullus color, aut occasio, nullus titulus, aut causa, ad excusationem proficiet, quo minus ad auxilium quisque consuere debeat, etiamsi rebellionis crimen contractum obtendat. Nec enim rebelles dici possunt, qui gloriam quarunt divini nominis, Regisque majestatem tuentur, & salutem publicam; qui bonorum curam gerunt, uxoremque, & liberos, & familiam vindicant ab injuriâ; in quorum tutelam Deus, & natura universos obstrinxit. Interea ut sancta hæc Societas inconcussa semper, & inviolata permaneat, fides invicem præstamus, ea nos acturos, ratumque habituros, quæ statuentur ex communi consilio, vel ex suffragio illorum quibus ea cura mandata fuerit. Creatorem cæli, & terræ, mentium scrutatorem, in testem accipimus nostrarum actionum; sanctissimumque ejus nomen invocamus, precamurque suppliciter, ne cæpta hæc nostra successus destituat, ut que per gratiam S. Spiritus ad honorem sanctissimi nominis sui, publicamque

H 2

STAT-

tranquillitatem, & animarum nostrarum salutem dirigere velit. Amen.

Ipsa ferè retuli verba, sicut erant incompta, atque acerba, quantum Latino sermone assequi licuit. Primus deinde Marnixius subscripsit; & si fallat, iratum Deum, hominesque invocat. Cæteri deinde idem faciunt. Hæc enim erat tessera conjurationis. Cæterum ut furori pararent vires, itum inde per provincias, amicos, propinquos, necessarios, familiares, notos atque ignotos, bonos ac malos, in idem facinus concitant. Multi levis animi vitio easdem partes amplexi sunt: pauci consilio. catholici, an hæretici, nullo discrimine. Toti dies comessationibus transgebantur; & ut quemque in contubernium attraxerant, obviam ei ire, prensare, amplecti, onerare poculis, præire sacramentum, dextram chartæ ad signandum adducere, dubitantibus exprobrare vecordiam, minis cogere, sic passim, latèque nomina data. & à plerisque tanta securitate, ut ne scirent quidem quid subscriberent, atque interim pigeret exquirere. postridiè verò cum animo suo reputantibus magnitudinem facinoris, non patebat regressus ad pœnitentiam. Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Megemus, Bergensis & præterea multi ejusdem Ordinis, ut auctores, vel participes conjurationis jactabantur, quorum signa quoque falsò codicillis impreferant.

ferant. hac arte centuriones potissimum, & signiferi in scelus obstricti sunt. in quibus tamen plus amentia, quàm sceleris fuit. Scio quoque Henricum Brederodium, in Ordinariæ turmæ signiferum strinxisse ferrum, quod sacramentum accipere detrectaret.

Primum colloquium factiosis Bredæ fuit. Sub Id. Mart. non uno prætextu cum Hornano, ad Auriacum diverterant, secretum initiuri consilium. Forte autem Swartenburgius, Hollius, & Westerholtius in Germaniam recedebant. Hoochstratanus solemne viaticum abituris instruxerat, in Hoochstrateni prætorio suo, frequentesque conjuratos convivio adhibuit. Egmondanus, & Megemus eodem veniebant. Cùm multo incalcescerent mero, trecentos, & amplius nobilissimos viros conjurasse in Inquisitionem & edicta Auriacus memoravit, viresque illorum non immodicè æstimare cepit. Megemus novitatem consilii admiratus; quid inquit, tam pauci in perniciem publicam? ita me Deus, ducenta florenorum millia permiserit mihi Rex, scuris ego illis caput imminuam. Ut faciliè appareret abhorrere eum à furiosis consiliis. Sublata jam mensa Auriacus sollicita manu Egmondanum protraxit in secretum, totamque scenam conjurationis aperuit. quacumque tandem mente, Egmondanus inde cum Megemo Bruxellam iter instituit. Promptius

hinc agitatum inter temulentos de summâ conjurationis. Auriacum, & Hornanum arbitros fecerant amentia suâ. magna nomina, & momentum partium. Publicis enim consilijs incumbabant. Quærebatur potissimum inermes, an armati; oratione, an libello sententiam exponerent. vicit mitior ratio, ut inermes, & libello; tanquam jus, forumque respicerent. In dictando libello non unus aliquis consensus, sæpius in aliam atque aliam verterunt formam. Sunt qui Hispanicè conscriptum velint. quos ego falli existimo. De Gallico idiomate plures mecum consentiunt. quod & publica exemplaria promiscuè præferunt. apud omnes tamen in hanc sententiam fuisse invenio.

Celsitudini Parmensi.

Belgas venerationi principis sui religiosus semper fuisse deditos, nullus est terrarum angulus qui ignoret. hanc in primis gloriam nobilibus peculiariter genus fecit, fortunarum suarum, vitæque prodigijs pro salute Principis. Proinde nihil prius nobis fuit, quam ne, majorum vestigijs inhaerentes, vinceremur obsequio. Movemur enim causâ reipublicâ. Aliquantillum invidia subire eligimus, quam intempestivo peccare silentio. & ad præsens omittere, quæ ad communem incolumitatem persistent. Quantum summa rerum collaturi sumus, tempus aperiet. nullum majus a nobis obsequium exspe-

expectari potest. Quamvis ergo nemo dubitet, haut perperam fecisse Regem, quod servari jussisset leges, quas rectis sorte consilijs Cæsar edixit: tamen habenda est ratio temporis. ejus conditio, alia atque alia remedia exigat. Eadem illæ leges, ultra præscriptum rigorem exercitata, multorum motuum hæctenus causa fuit. Quas cum nuperis suis litteris Rex non mitigaverit; sed contra exerceri eas acrius jussisset: timemus sanè, ne ingravescentia mala in tumultus exeant, quos funesta terrarum vastatio excipiat. multa cotidie indicia seditionis erumpunt. Iamdudum expectavimus, ut Proceres, Ordinesque provinciarum hanc in se curam transferrent, atque imminentium calamitatum radicem excinderent: sed cum hoc illi graventur officium, & in prociñctu stet pernicijs, ac ruina publica: unusquisque nostrum muneris sui esse credidit, exolvere se sacramento, atque impendentis tempestatis periculum avertere. Satis quippe confidimus æqui, bonique consulturum Regem hæc morita. Maxime enim nostra interest. Quoniam ruri agentes, & populatioibus expositi, omnium proximis habemur, in quos tumultuantium rabies feratur. Adhæc si rigorem illum semel admittimus, quem deinceps innocentem Rex habiturus est: non deerunt certe, qui improba præmij spe invitabuntur ad calumniam: qui prætextu violatæ religionis, periculum singulis intendent. quippe accusatis nullum relictum est refugium, quam clementia, & dissimulatio judicis, in cuius misericordiâ omnium

vita opesque sita sunt. Oramus ergo ut obviam eas: & pro magnitudine causa mittas oculos ad Regem; ut videat, ne quid detrimenti respublica accipiat. Salva illa stare non potest, nisi mala hæc, edictorum abrogatione antevertat, & prave leges malit, quam rempublicam. Quamvis denique necessitas temporis edicta non rejiceret: justitia tamen, & æquitas abrogari postulant. Hujus consilij rationem reddemus vobis, quotiescumque Rex a nobis exegerit. Sed ne officia hæc nostra inimicorum acerbitas in deteriorem partem interpretetur, tanquam contendamus dominantibus præscribere leges, aut Majestati frantum injicere: Placebit Regi refringere leges generalium Ordinum consensu, & ultionem flagitiorum sic exigere. Rogamus tamen Celsitudinem tuam, ut dum expectas voluntatem Regis, exercitium interim legum, & Inquisitionis suspendas. Quod officij fuit nostri, exegimus, impendentium calamitatum indicia non suppressimus. ne, si quid evenerit tristius, imputari nobis debeat. Proinde Deum, & Regem, & Celsitudinem tuam, ipsum denique Concilium Status, propriamque conscientiam in testes accipimus presentis obsequij. in quo hauri alios nos gessimus, quam fidos clientes, & ministros convenit. Ideoque instamus quam maxime, ut mature subvenias. Offerendi partes Brederodius poposcit. præcis Hollandiæ comitibus stirpis suæ auctoribus ferox, atque ore tenus facundus, perinde audax, atque factiosus, & ad flagitium prom-

promptissimus habebatur. Bruxellæ ad Calendas proximas adesse omnes jussi.

Nihil adhuc de conjuratione in apertum cruperat. Primus Gubernatrici indicium Megemus fecit. ita tamen, ut nec totam aperiret tragædiæ speciem. Imminere periculum reipublicæ, flagitio trecentorum nobilium, libertatem religionis petentium; quam fœdere inter se per jusjurandum icto, viribusque externis subnixi, mox armati postulatum venirent. Vnde id accepisset, quamvis rogatus, non adjecit. externum sibi nobilem retulisse simulans, cujus nomine abstineret, sacramento pictatis obstrictus. Quippe Megemus, cætera egregius, & in paucis Gubernatrici postea charus, rigorem legum, atque Inquisitionem juxtâ oderat. raro hominibus tanta virtutum insita constantia, ut meliora semper suadeant exuti affectibus. supra mortales credendus est, qui amicicia, vel odio, animique contumacia aliquando non peccat. optimus tamen ille est, qui minus peccat. Paulò post Egmondanus fœderis exemplar Gubernatrici exhibuit. Nomina conjuratorum, nec omnium prodidit. Secutæ mox sunt ab Auriaco atrociores epistolæ; parari exercitum, duces, & centuriones legionibus assignatos, viginti hominum millia brevi in procinctu fore, colorem quæri discordiis, denique mutationem principis in sermone haberi. Ea se deferre

quæ audierit. quamvis gravia, & incredibilia, non omnia tamen ex falso constare. Hæc ab illo ficta, & ad simulationem magnarum virium composita dicuntur, ut amoliretur suspicionem conscientiæ, simul & Gubernatrici trepidationem injiceret. Quæ interim attonita, stupentique similis, & jam magis, magisque pavida, reputansque secû quid faceret, quid primum aggrederetur, concilium Procerum quos casus obtulerat, atque eorum quos maximè ducebat idoneos properè. contraxit. variantibus sententijs, prope in altercationem res venit. Megemus clamabat; *non esse jam tempus certare otiosis opinionibus, & consultando dies perdere. aut delectum, bellumque habendum esse; aut vulgandam religionis libertatem. Sed cum neutrum horum fieri possit inconsulto Rege, & imminenti periculi magnitudo intervallum non postulet: quod reliquum esset, parendum necessitati; hoc est, Inquisitionem abrogandam, atque aliquid laxamenti dandum legibus, impunitate contracti sceleris factiosis promissa.* Et huic Egmondanus verbo assensus est: fremente Barlaimontio, *vanos esse rumores, & ad terrorem de industria compositos. fieri non posse, ut strepitum tanti exercitus velocitas fama non præveniat. cur metuerent paucorum colluviem, ex seditiosis aliquot pendentem capitibus? momento temporis dissipari posse. cõspirantibus in unum Proceribus. Et si se audirent,*

extem-

extemplo insignem aliquem ducem obtorto collo arriperent. uno, atque altero percusso, quieturos ceteros. & hoc maximè pertinere ad exemplum. Non placere sibi abolitionem concedi, ubi nec rei, nec crimina proderentur. hoc non esse scelera tollere; sed provocare: non componere seditionem; sed irritare, & spe impunitatis, illecebram peccandi porrigere. Gubernatrix ad frequentius Concilium, quod intrâ paucos dies habitura erat, rem ex integro distulit. variisque interim cogitationibus distracta, potens sui non erat. incautus ad credendum pavor, constantiam abstulerat. quidquid in tristiore parte metus suggererat, secretâ æstimatione librabat, colligeret copias? alieno ære demersum ærarium? nervum belli pecuniam esse. sed cui alas, cui centurias, cui legiones, cui denique exercitum crederet, intimis aulæ suspectis? conclamatum fore de religione, silentibus inter arma legibus; & sic bello amissuram, propter quod bellum gereret.

Erumpens in publicum conjuratio, populum expectatione eventus detentum, variè affectit. prudentissimus quisque nec probare: nectamen aliud quàm tentationem credere mitigandarum legum, quæ publicè exolat, multis quoque familiis funestæ, atque exitiosæ timebantur. Longè alius vulgo sensus erat. seditiosissimus quisque increpare pervicaciant

caciam Regis ducebat egregium. extitisse viros, qui assertum irent libertatem; qui iura, & leges tuerentur. irent nunc Inquisitores; citarent armatos; nunc torquerent; nunc urent. victam esse tandem, versamque in furorem patientiam læsam. Cæterum acerri-
ma seditionum materies fuit, quòd Erycius Brunsvicensium dux traderetur composuisse legiones, & easdem à Rege conductas, ex-
struendarum arcium, & Inquisitionis firman-
dæ causâ; rectâque iter in Belgium dirigere.
Nec de legionibus dubitabatur, quas nulla
probabili causa Brunsvvicensis conscripserat.
& quorsum tenderent nemo sciebat. Nam &
vicinorum Principum securitatem concussit,
insidias atque arma metuentium. Quod in-
ter cæteros mortales invidia, id in principi-
bus pro virtute est, suspicio alienæ poten-
tiæ. Clivia erat, qua Brunsvvicensibus in
Belgium venturis transitus erat. Cæterùm
dux ejusdem regionis profecturus Augustam
Vindelicorum ad comitia imperii, omnes eos,
qui fide clientelæ, aut obsequio ejus teneban-
tur, arma, & equos parare, atque ad classicum
intentos considerare domi jussierat. Hinc fama
sine auctore exierat, consensisse eum in con-
juratorum facinus. Crebris litteris Brunsvvi-
censem Gubernatrix admonuit, ut ab armis
falso Regis titulo sumptis, decederet. & cum
proprio nomine impetrare non posset, aucto-
ritatem

ritatem Cæsaris nequicquam imploravit.
Nec ideo tamen mitigatus est populus, cui-
cumq; famæ credulus. Itaq; varijs criminatio-
nibus incessebat Gubernatricem, ut fallacem & callidam, vanis & inanibus promissis, hominibus illudere. sparsa quoque Antverpiæ scædia, seditionis referta carminibus, incitamenta discordiæ, in urbe fœcunda rumoribus, quibus plebs totis illis diebus perquam dedita erat. sed magistratus imprimis ad lectionem inhorruit. confestum igitur, & sine morâ in libellorum auctores quæstionem exercuit, ingentia præmia decernens, si quis indicasset. vigiliis quoque diurnas, nocturnasque intensius habuit. stationesque per urbem disponit, nec mortalium cuiquam fidere jussit. Ergo hinc, inde, & undique atroces nuncij deferebantur in regiam. Antverpienses ut non apertâ consensione; itâ vititim descendisse in conjuratorum facinus, mandatque multitudini ut imparatam occuparet urbem, & si forte arma moverentur à Gubernatrice, ne pecuniam, vel quid aliud, ad usum belli exportari permitterent. Ad hæc Gallos, Anglosque pepegisse, non defuturos se conjuratis, si Gubernatrix ad arma spectare cœperit. Et illa quidem de Gallis omnino secura non erat. Quippe Hugenoti (Gallicis hæreticis hoc nomen fecit sectæ genius) magnis copijs
Caletum

velle adjecit. *Ante Lutheri ortum Inquisitionem Papalem nemo noverat. Imperatoria Majestas primus induxit. at cum otia retur Ecclesia, cum torperent episcopi, cum sorderent sacerdotum mores; breviter, cum tempora exigent. Nescio tamen; utriusque Casar, an periculosus fecerit, quod leges publicas, hoc est; fundamenta reipublicae concusserit. Interim alia est hodie imperij facies, alius dignitatum aspectus, alius rerum ordo. Provincias aspice, tot episcopis, quot opulentis fere civitatibus instructas. Equid mirum, si ad seculi nostri genum remedia exigimus? Medici non nisi aegre ad tristiora recurrunt. omnia prius experiuntur, antequam ad usionem veniant. nondum deplorata res est, & consumpta remedia. Periculose status bene constituti leges vertuntur. Imitandi sunt periti medici, qui acerbiora medicamenta suavi temperant mixtura, & stomacho nauseantis accommodant. lenitate, non rigore opus est nobis. videmus fastidium populi. mitigandum hoc est, ne (quod abominor) in seditionem exeat. Quod ad me igitur attinet, magnopere censerem, hoc esse tempus, quo Inquisitionis exercitium differre oporteat. quod sine cujusquam fraude facere licet. Inquisitores ab hodierno Pontifice diploma non habent. sine quo hactenus illorum nemo jurisdictionem incepit. & ipsi quoque fato Pontificis, mandatum suum extingui existimant. haec de Inquisitione, mea, nec (ut vides) sola sententia est. De edictis vero quid judi-*

judicem, jam ante multa audisti, & plura nunc in contemplationem veniunt. Nihilominus Viglius per-veniens putat ad gladios. aliter sectarios, ait, tolli non posse. Et ut verum fatear, ea sententia olim plurimum fuit. sed ego illam conditioni temporum, non prudentia imputo. Vsu rerum comperit, est, exquisitorem quamque crudelitatem, magis esse sectarum illecebram. Nam qui nova religioni accedunt, ita plerumque affecti sunt, ut à Deo traductam putent fidem suam, atque unam praesenti morti perveraciam anteponant. Proximis annis multi professiones illas amplexi sunt, haud alio vitio, quam quod in perituris constantiam mortis attoniti admirarentur. Rectè eos credere debere ducebant, qui ob hoc ipsum quod crederent, corpora sua, (que utique non oderant) supplicii offerrent in pignus, & infanda tormenta laeti exciperent. Hoc in Gallia, hoc in Anglia, hoc apud nos denique crudelitas profecit, ut plures de novo reos faceret. Primi quoque Christiani jactare solebant sanguinem martyrum, semen esse Ecclesiae. Proinde Iulianus Imperator, ut eos sibi invisos funditus erueret, mitius habuit. & sanè plures ille pace, & otio à fide abstraxit, quam priores illi ferro, & sanguine. Non est gladio jus in animum. Iudeorum perveraciam nullus unquam Regum excussit. Animi viribus debellandum est animum. Quam atrociter haeresis Graecorum concussit imperium? sed tamen Caesares exilio contenti fuere. Nec Constantinus ab Ario, Constantius ab Aetio, Theodosius à Nestorio

stior graviora exegit supplicia. & hic tamen tristissimas pœnas legibus sanxerat, ut terreret noxios, quorum interim nemo gladio periit. ubi jam sunt Ariani, quos non unum regnum, non unum imperium, sere dicam, non unus capiebat orbis? secura segnities, & non irritata vetustas universos extinxit. Omnis hæresis hoc in se habet, ut exorians tollat supercilium: simul vero atque exuta novitas est, sibi relicta, & nullo cogente sponte excidat. Contenti simus pœnis, quibus tanti Imperatores fregere flagitia. nunquam tutius quàm per exempla progredimur. Nova & inexperta cum periculo incipiuntur. Carolus Cæsar anno MDL. sollicitantibus provinciis de rigore legum quædam detraxit. sicut Rex Philippus proximè meditabatur. benignitatem ejus Episcopi deterrere. an rectis consiliis, ipsi viderint. Ego interim leges pro moribus temporum flectendas judico. vincemus scelera, si non vicerint. Nam ut omnino esse desinant, vix equidem fieri posse existimo. Nascituræ semper hæreses Apostolus prædixit. Demus verò leges illas optimas esse: quid jam tamen proficient? In plures contagio serpsit, quàm citari possint singulorum nomina. quid si, dum intentos jugulo suo viderint enses, ad insaniora necessitate adigantur? Ex parva scintilla magnum sæpe ortum est incendium. Haut aliis initiis Galli in seditiones secessere; cum quibus conjuratos intelligo sociare consilia. Placandi ergo aliqua ratione sunt nobis, si pacem retinere volumus. Quod impresen-

tiarum

tiarum dedit, tutum est consilium. quæ vobis optima videbuntur Deus secundet. Nemini mirum videri debet, tantam in illo principe eluxisse cognitionem philosophiæ. Ex Balduini colloquiis hauferat. His ille artibus rempublicam componere susceperat. Libratis ergo hinc, inde rationibus, media placuit via, hoc est; derogare aliquid legibus, quas nec salva pace retinere poterant, nec salva religione abrogare. Dein conjuratis respondendum esse censebant, quod Inquisitionem non habentibus, interim exercitium ejus mollirent, quoad de voluntate Regis redderentur certiores. moderationem legum Gubernatrici & Proceribus curæ fore: ne claturos alias, quàm quas consensus Ordinum comprobasset communi suffragio. Nec mora Gubernatrix Privatam curiam, primo quoquo tempore novi edicti formulam componere jussit.

Dum hæc aguntur, rumor curiam penetrat, venisse in urbem conjuratos. Brederodius cum patris appulerat. cæteri postridie succelluri ferebantur. Et hoc nuncians alius supervenit. Rogare gubernatrix cæpit, quid auctores sibi fierent; utrum appropinquantî multitudini occluderet portas urbis, an potius in tutum secedens furentibus se eriperet. Egmon Jani sententia abhorrebat à fuga, vio-

I 2

lan-

landisque ijs, qui ad tribunal decurrerent. Quem intuens Barlaïmontius, quin imò inquit, compleamus curiam armatis, & universis trucidatis tam effusam vindicemus licentiam. Auriacus negabat se commissurum, ut instar barbaricæ feritatis damnaret, quos nondum constaret esse reos. multos eorum sanguine, vel affinitate sibi permixtos. si supplices venirent, quare non liceret his, quod promiscuè omnibus licet? si inermes, nihil esse quod formidarent. Quidam censebant occultè hortandos conjuratos, ut singuli, & sine turbâ venirent in oppidum, vel provinciarum rectoribus libellos porrigerent.

*Conjurati
in curiam
prodeunt.*

Non intererat Conjuratorum quid decerneretur. cogi ad obsequium non poterant. In urbem recepti, bini ac bini longo ordine procedebant. Diceres pompam funebrem ducere. De numero scriptores non consentiunt. trecentos fuisse multi tradidere. plures alii, pauciores nonnulli constituunt. Ego in litteris Gubernatricis ducentos invenio. Egregium agmen splendorum equitum, nec inania nomina præferentium. Eminebant inter illos Ludovicus Nassovius cum Brederodio, syrma claudentes; altisque spiritibus inflati, & non vulgari specie, omnium oculos in se attraxerant. Ingens turba densis

ruebat

ruebat agminibus in spectaculum, expectatione suspensa. Pauci ex plebe hoc conspectu movebantur. Ignari adhuc quantum feralis illa vecordia conflaret incendium; cujus calamitas maxima ex parte in se redundaret. Frequens eo die Concilium advocatum erat. admissisque in conspectum conjuratis Brederodius uno genu procumbebat in terram, vultuque elato, post officiosæ dimissionis venerationem hæc verba locutus est: *Domina, Nobiles hi, quorum numerum vides, gravissimis de rebus, & ad salutem publicam pertinentibus, ad te libellum adferunt. plures idem facturi erant. sed sua cuique ratio adesse non patitur. Providere tibi placeat, quæ putabis in commune conducere; atque æqui bonique hæc consulere.* Dein porrexit libellum, & ceterum, *Domina, inquit, quidam actis nostris obrectare ausi, egere negotium calumnie. turbas, seditiones, & quod atrocius est, mutationem status moliri nos differunt; fœderaque cum alienigenis contrahere. Indigna prorsus animo nostro cogitatio & sacramento adversa. Rogamus ergo delatores renunties; & ad quos tantum pertineat facinus, ut pervestigato scelere debitas pœnas à noxiis exigas.* Gubernatrix accepto libello ad Concilium relaturam se dixit, iussitque in vesperam opperiri responsum. Dein marginibus libelli ex procerum consilio adscriptis; *Legatos se missuram ad regem. in ingenio ac benignitate ejus fiduciam ponerent. se quoque interposituram officii sui*

*Oratio
conjuratorum
libellum
offerentium.*

ministerium. De mitigandis edictis jam multo antequam Proceribus egisse: & in promptu esse formulam, quam destinaret Regi. pro certo haberent non displicentiam eam provincis. scire utique & ipsos, quam in potestate sua non esset, intermittere Inquisitionis, legumque munia, vel provincias ex ea parte exleges relinquere. contentos esse debere, quod de postulatis eorum ad Regem scriberet. Daturamque operam, dum responsum opperiant, ut Inquisitores, & magistratus providentius, modestiusque se gerant, nec querela causam cuiquam præbeant. Eos quoque se mores ab illis expectare. Considerent itaque, Inquisitionem se non illaturam his provinciis, quibus hæctenus insolita fuerit. & hoc esse, quod Brabantis nuper rescripserit. ad quam impetranda eo proclivius operam, curamque impenderet suam, quod ab omni mutatione religionis alienos eos intelligeret. Tenebrante vespera conjurati revertuntur in curiam. recepto libello, rescriptum tumultuantibus magnopere displicuit. Et certe expectatione minora consecuti fuerant. Itaque preces repetere statuunt. Et quoniam fatalis quædam amētia pervagabatur provinciis, multi cottidiè deficiebant ad illos. & qui prius sociaverant consilia, plures jam aderant. Culenburgius quoque simul intervenit, magna nobilium juvenum manu stipatus. VII Idu. Apr. eadem pompâ rursus iter in curiam dirigunt. Admissi in conspectum, *magnas*, inquit Brederodius, *debemus tibi gratias, Domina, quod*

de

de his quæ fecimus rectè sentias, nec protektionibus ullis responsum moreris. ceterum si ambigam voluntatem tuam, nihil liquidiorum effeceris, nihil est, quod debeamus amplius optare. Nam Inquisitionis, legumque arbitrium, non esse tue potestatis, longè antè cognovimus. Interim tamen, dum desideria nostra perferuntur ad Regē, sine cunctatione concedere potes, ne Iudices, vel Inquisitores supplicium quemquam efficiant. Leges quas suffragio Ordinum laturus es Rex, non tantum summa fide custodiemus: sed & omni ope nitimur, ut eadem sanctitate ab aliis colantur. Si quos nostrorum seditionis noxa, contactos existimes, per nos licet supplicia expetas. Hæc coram testari volumus, ne si quid fortè acciderit tristius, nobis imputes. cum fidem non habueris instantis periculi discrimen denuntiantibus. Oramus itaque ut cuncta referas ad rempublicam. pro qua & corpora nostra offerimus, nec recusamus occumbere. Ad ea Gubernatrix, rescripto contentos esse iussit. majora impræsentiarum præstare non posse. Exaratatas esse litteras, quas magistratibus, Inquisitoribusque transmitteret. Has deinde recitari eis curat. monuitque ut litarent modestiæ, nec quemquam ultra in societatem admitterent. Curia egrediens circumfusos rogabat Proceres, nunquid sibi irrationes viderentur Conjurati. Quid? inquit Barlaimontius, securam ego te efficio. non est, quod Geusios illos extimescas. *Quæ vox*

I 4

ab

ab astantibus excepta, causam nomini fecit, ut dicemus postea. Multi variant in tempore, & ante oblationem libelli vocem illam emissam affirmant. Nec refert quando, de facto non ambigitur. Conjurati autem blandis vocibus castigati, coibant ad epulas, quas Florentius Pallas Culenburgij comes universis instruxerat. Multi se omnis ordinis applicuere convivio. Adulta jam cœna poculis certare incipiunt. strepituque confuso personabat triclinium, & in diversa trahebatur alacritas. Ex his bacchantium nescio quis, & ipse insigniter madidus, Geusios se per amaritudinem cavilli appellatos proclamat. arreptoq; protenus ingenti scypho, Geusius libavit. exhausto eo ad umbilicum perpetuo spiritu, eia vivat Rex, vivant Geusii vociferari cepit. sed & eadem lege circumferri craterem, & singulos haustus pari clamore profequi jussit. Omnes incaluerant mero. tam ministri, quàm convivæ in furorem solvebantur. non clamoribus, non poculis temperabant. Ita res in ferium versa est. Et inde nominis originem secta invenit, quæ initio sui modica: nunc Regis sui vires, & imperium quassare non timuit. Scurras, & mendicos Belgæ *Geuten* appellant. ductam à Gothis vocem plerique conjiciunt; quorum barbaries atrocinantibus similis, nomen gentis posteris ignominiosum

niosum fecit. Nos hæc curiosis ingeniis scrutanda relinquimus. Igitur in hunc modum bacchantibus, Hoochstratanus supervenit à Gubernatrice. Explorare jussus erat, an infide se mansuros polliceri vellent. Sed à lymphantibus intrò abripitur. credebat ludicrum agi. verticibus capitis alternatim obversos imponebant galeros, manticam circumstantes quam Brederodius è laeunari suspenderat. perque vicem in sedem tollebantur. ubi inter solemnem aliorum vociferationem exsiccato scypho, per panem, saleque, & manticam, in constantiam fœderis sacramentum præstabant. Postero die ebrietate excussa nihil saniores, abradi mentum jubent. subcineritios cultus sibi induunt, ligneaque scutellas de circulo galeri suspendunt. prorsus, ne quid differrent à mendicis, quorum nomen assumerant, habitumque, & mores imitabantur. Aureum numisma de collo demittunt. duraturi fœderis tessera erat. sine qua suorum quemquam prodire in publicum nefas sanxerant. In uno latere Philippi Regis imago eminebat, vibrantibus oculis animata, crispisque labris, & in tumorem surgentibus, ut Austriacum agnosceres. Extremitates vero percurrebat hæc inscriptio FIDELIS REGI. Alteram faciem dux asperabant manus, implicatis

catis inter se pectinatim digitis porrectæ, tanquam in fœdus concurrerent, exprimentes fidei signum. De pollicibus pera dimittebatur, pendentibus funiculis constricta. in ambitu ejus eminentibus litteris cælatum erat, *VSQVE AD MANTICAM*. Inde duos ex suorum numero, in eum modum excultos, ad Gubernatricem adornant. Necessitatem fœderis excusatum ibant, in quod publico se compendio adactos, nihil adversus numen, Regemque decretum dicerent. proinde ut aperta professione placere sibi restaretur, instanter petebant. Ad tam perplexæ interrogationis insidias; Ego, respondit Gubernatrix, hujus utique causæ index non sum. tempora nos erudient, utrum recte, an perperam feceritis. Satis ostendens, promptam tantæ turbæ lasciviam admodum sibi gravem esse. Et hoc ipsum quoque Conjurati senserant. Duodecim igitur præfectos constituunt. Eos vulgus per cavillum, ex numeri similitudine, Apostolos vocabat. Cæteris domum remissis, soli illi ad sollicitandam promissorum fidem Bruxellis relinquuntur.

Inter quæ privata curia novi edicti tabulam Gubernatrici repræsentavit. illa vero excutiendam tradidit Procerum Concilio. Auriacus cum suis, ita legibus illis assensus est, si

est, si extemplo ferrentur. Privata curia in contrarium incubuit, & Gubernatricem traxit in sententiam suam, auctoritate Regis opus esse dicentem. Hinc inter eos orta contentio est. Et Auriacus ingentem iram concipiens animo; intelligo, inquit, suspecta esse concilia mea. Neque Regi opus est amicis, quorum damnat fidem: neque mihi gloriosum pro fastidiente principe certare obsequio. Ego me deinceps reipublicæ subtraham. Nec diversa ab his Hornanus dixit. Egmondanus vero, ex medicorum præscripto Bajas se Aquisgranenses petere jussum obtendens, paucorum mensium rogabat inducias. Hanc rem Gubernatrix graviter tulit. inter tot pericula, querebatur se destitui. Precibus deinde Auriacum aggressa, & si nec meo, inquit, nec reipublicæ nomine movearis; saltem ne suspicionem conscientiæ vulgo facias. Ludovicus Nassovius ac Brederodius foverunt apud te jura hospitij. & hoc palam, atque in ore est omni populo. Quid igitur existimabit cum te quoque hinc proreptum, & contumaciis abstinere curia viderit: nonne ut princeps conjugationis habearis, aut particeps? Ad ultimum abite perseverantes verbis terret, culpæ eos substituens, si quid detrimenti infunderetur reipublicæ. deinde iterum ad preces convertsa ut manerent expressit. Post hæc Bergen-

fem, & Montignæum in Hispaniam decernit. Acceptum utrumque conjuratis noverat, Inquisitioni, legibusque juxtâ infensum. sed ne vacua rectoribus gubernacula relinquerent. In locum Bergensis, Philippum à Sancto-aldegonda Noircarnij dominum Hannoniæ Valencenisque ad tempus suffecit. Eadem lege Joanni Casteleto Mailbasij domino Tornacum attribuit. Novi quoque edicti exempla distribuit rectoribus provinciarum, tradenda Ordinibus. Ejus forma talis erat. Religionem, quam catholicam ne doceto. functionem Ministerij nemo exerceto. noxios libros ne conscribito. domum conventiculus ne aperito: turbas ne concitato. catholicos ne offendito. Qui horum quid faxit, & penitens fuerit, gladio plectitor; si contumax, laqueo exstinguitor. bona damnatorum eatenus publicantor, quatenus per leges municipales licet.

Qui hæresim contraxerit, & horum nihil fecerit, si coram episcopo renuntiaverit, fraudi ei non esto. si non renuntiaverit, relegator. bonis interim frutor, alienandi, aut testandi facultatem ne habeto. catholici intestatis succedunto. Si proscriptus publicam vel religionis tranquillitatem turbarit, bona amitito.

Anabaptista penitentes, & alterius noxæ non comerti, arbitrio judicis, citra mortem puniuntor. contumaces exilio bonisque amissis coërcentor.

Relapsi

Relapsi qui non maledixerint, publicatis bonis provincijs cedunto. qui maledixerint, ultimo afficiuntor supplicio. Anabaptista relapsi sine discrimine damnantor ad laqueos.

Qui dolo malo seditiosos, aut contaminatos libellos sepius excuderit, pœna Ministrorum tenetor. si rarius, exilio plectitor, & arbitrio judicis. Qui duntaxat luctri causa fecerit, extra ordinem coërcetor.

Disputationem seductionis causa frequentius instituere capitale esto. Rarius, animique gratia, arbitraria pœna.

Qui vetitos legerit libros; qui legendos alteri exhibuerit; qui vetitas imagines pinxerit; statuas finxerit; aut horum aliquid habuerit; qui interfuerit sectariorum conventiculis, pro conditione criminis, & persona plectitor, judicis arbitrio.

Qui illicita conventicula prodiderit, si particeps fuerit, impunitatem habeto: si non fuerit, dimidium bonorum, quoties non exceßerint sexcentos florenos, auferto: quoties exceßerint, quartam partem percipito.

Peregrini in urbes vicosque, sine pastoris, aut Magistratus testimonio ne admittuntor. hæc lex tamen peregrinos mercatores non teneat, si modeste se, ac sine cuiusquam offensa gesserint.

Regij judices, inferiore sive magistratus, & vasalli in reos animadvertuntor. sin secus; honoribus, muneribus, feudo privantor.

Magistratibus, & territoriorum patronis, revocandi domum jus non esto,

Si cui

Si cui noxa indulta fuerit; ad honores, & magistratus inhabilis esto.

Qui suspecti pronuntiati erunt, restitutionemque impetraverint, ad munera & honores admittuntur.

Quamvis extra territorium relegare non liceat, quisquis tamen ob hæresim proscriptus fuerit, univærsis provincijs cedito.

In typographos, bibliopolas & ludimagistros haut diversa à superioribus legibus statuiebantur. Vnus mensis deliberandi causa datus est magistratibus. post illum sententiam remittere jubebantur. Prolixiusque spatium Gubernatrix indulserat; quod interim aut scripturum putabat Regem, an ratas haberet leges, aut quoquo modo factiosorum, vecordiam repressurum.

Hinc de ipsa conjuratione in circulis, & cœtibus plurimus sermo. tristis, aut lætus, prout cuique fides, aut ingenium erat. Fuisse qui ad portentum, omenque referrent, quod Conjuratos in curiam prodeuntes claudus duxerit. Alij initia, causasque Gallici motus expendent, præsentibus rebus conferebant. Edicta, & quæstiones sub Carolo Imperatore, ac Philippo ejus filio, juxta ac sub Francisco, atque Henrico Galliarum regibus exitiosas multis, in quorum cot-

pus,

pus, bonaque, ignis & hasta sevierat. Neutiquam tamen fregisse flagitium, quod intra paucorum conscientiam nihilominus cohibere. Nec ut impares radicem excindere: sed mutuis cladibus intenti, subtraxerant curam legibus, inter arma invalidis; quibus etiam temporibus, utpote turbulentis, fœda omnia adfluxerant. Nulla tamen adhuc formido ex sectarijs. Donec inde excessu Henrici; hinc Philippo in Hispaniam abtracto, inter Optimates utrobique superveniret ambitio, vetus aulæ malum. Ambitionem Procerum invidia exceperit, & factionum atrocitas. Flagrantibus in Gallia odijs adversus Cardinalem Lotharingum, in Belgio adversus Cardinalem Granvellanum. quorum alter sub Catharina, & Francisco filio, alter sub Margareta Gubernatrice rerum potiebantur, atque omnia poterant. Postquam Cardinalibus utrobique adempta est potestas, mansere tamen odia patrium. multaque sectarijs indulta fuere, fœdâ edictorum inconstantia. dum per alterius Regis continuam pueritiam; alterius contumacem absentiam, sana consilia excindendæ contagionis, tanquam à Cardinalibus profecta, factiosorum invidia eluduntur; hoc ipsum indignantium aliquos esse qui vellent corrigere. Ad ultimum aucto morbo, Admirallium, & Brederodium,

hunc

hunc Gubernatricis, illum Regis sui genibus aduolutum, & utrumque favore Procerum, studiisque nobilitatis subnixum, postulasse libertatem religionis. Nec in Gallia prius quieuisse tumultuantium ingenia, turbulentissimo sectæ genio accensa, quam signa attollerentur in Regem, & in uno regno alium, atque alium populum facerent. Nihil ergo mitius expectandum in Belgis, agitatis eodem illo pestilentissimo sydere. Leni ad omnia Gubernatrice, & incautâ ad imbuendum consilia, quæ velut non ex arte fallax quorundam familiaritas insinuat. Cum econtra Catharina, gravis regno mater, Italicis artibus cuncta corrumpere.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICÆ
LIBER III.

PRINCIPIO anni nihil prius quam de legibus actum. ingrata res conjuratis, qui generalia Ordinum comitia optauerant. haud dubiè ut leges, quas detrectauerant accipere, Principi ponerent. Cæterùm Gubernatrix à singulis provinciis singula suffragia requirebat. Sufficere rata quoquo modo auctoritas Ordinum accederet. Generalia utique comitia, ut pernitiōsa dominantibus, aspernaturum esse Regem, & si forte indicerentur, sententiam singulorum prænoverat. Sed nec eadem mens provinciis, nec rescribendi cura omnibus fuit. Luxemburgenses, & Namurcenses sine scrupulo consentiebant in leges. Artesiæ Ordines id modò cautum volebant, ut pœnâ talionis calumniatores obstringeret Flannones. hoc amplius exegerant, ut publicationi bonorum surrogaretur arbitraria pœna. Obstinati in patriarum consuetudinum reverentiam, vindicabant pristinos mores, qui confis-

Anna
MDCXV
Stylo 70
1771.

K

sationi

scationi hæctenus locum non fecerant. Flan-
dri ita legibus sunt assensu, si ecclesiasticorum
quæstionibus profani non tenerentur. revo-
candi domum jus esset. munia Inquisitionis
cessarent. coram Pastore, & magistratu fas es-
set hæresi maledicere. Brabantię Ordines Bru-
xellam evocati, postquam ea quæ de edictis
proponerentur accepissent, relatores se ad po-
pulum responderant. Iudicium populi Gu-
bernatrici suspectum erat. primoresque maxi-
mè monere cœpit, *ne tam periculosam rem sub-
jicerent suffragio plebis, ysdem vitis contacta, quæ
pararent ulcisci. pro comperto se habere, seditiosis-
simum quemque intercessurum decreto; quod fru-
stravi tamen non debeant, nisi patriæ exitiosi esse
vellent, ipsam denique Majestatem offendi concu-
perent. Memoresque esse debere, cuncta ad popu-
lum vocando, auctoritatem primorum resolvi.*
Facile persuasum est Ordinibus. Cæterum hi
multitudini imponere non poterant, adimi si-
bi privilegia mustitanti. si Ordines rogaren-
tur, cur plebem excluderent? sine calculo
ejus consensum Ordinum solemnem non ef-
fecerunt. tertium in civitatibus membrum multitu-
dinem constituere. Vt nemo adhuc aliquis
apertè; ita multi privatim Gubernatricem
criminabantur. fixisque palàm scediis consen-
sum Ordinum invidiosè proscribent, tan-
quam minus legitimum. res sanè ad accen-
dendas seditiones temporibus nostris & usita-
ta sem-

ta semper, & semper vetita, nunquam satis
punita. Vnde præcipuè indignatio, seditiosæ-
que voces, & turbulenta colloquia, in dis-
cordibus animis, & ob remissa legum fræna
promiscuam licentiam usurpantibus. Cæte-
ræ igitur provinciæ in recensendis legibus
marcebant. Neque interim legatio diutius
differri poterat. Montignæus, & Bergeais
formulam edicti, simul & supradictarum pro-
vinciarum censuram accipiunt, ac primo quo-
quo tempore in Hispaniam deferre jubentur.
In mandatis insuper hæc habebant. De Inqui-
sitione, & edictis sententiam promere festina-
ret Rex Philippus. Concilium Status revoca-
ret in eum modum, quem præteritâ legatio-
ne Egmondanus proposuerat. Præteritarum
rerum oblivionem concederet, & hoc pacto
dissidentiarum occurreret, quæ aliâ ratione ablu-
i non posset ex animis fœderatorum, peccasse
timentium.

Inter quæ ab episcopo Leodiensi superve-
niunt legati, ademptum sibi territorium repe-
tentes. Diu erat, quod hoc ipsum apud sum-
mum Pontificem contenderat frequentibus
libellis. In comitiis quoque Augustanis mul-
ta nequicquam quæstus fuerat. Tunc verò,
cum hic omnia nutarent discordiis, facilius
spes promittebatur. Et ne non tempore ute-
retur, jurisdictionem in Campiniâ exercere vi-
cæpit, intempestivisque tribunalibus religio-

ni illudere. Eâ tempestate episcopatum Sil-
væducentem obtinebat Sonnius, de quo ante
habita mentio est. In hunc sibi resistantem
ecclesiasticis censuris intemperanter Leodi-
ensis invehitur, minacesque libellos portis
civitatis, templorumque affigit, ut in omni-
um oculis proscriptus Sonnius excuteretur è
cathedra. Iustânè ira Leodiensem impulerit
longum esset inquirere. Non habuit sanè
rationem temporum. Alienam dignita-
tem proscribendo, seque pariter, & au-
thoritatem suam destruebat, intempestivis
discordijs.

Exinde civitates Culenburgio obnoxias,
studia novitatis apertâ professione induisse
nunciatur Gubernatrici. Super hæc Egmon-
danus, & Rassegemius majore terrore solici-
tudinem ejus perculerant. Gallos dissimulato
habitu misceri passim Belgis, munitissimæque
oppida ignotos lustrare. Nec ex ficto omnia
erant. Nam etsi è Galliâ quæta cuncta adfer-
rentur, suspecta tamen erat gentilis levitas.
paventibusque sollicitudo subiecerat, nihil ne-
fas esse regibus. omnem rationem augendi
regnum, honestam. nulli tantas opes, ut cupi-
ditatem expleant. non deesse speciem æqui-
tatis bellum concupiscentibus, majorum jur-
gijs nunquam fati fidâ pace sopitis. At non
idem consultioribus videbatur, molliora au-
grantibus de illo rege, Optimatum factioni-
bus

bus colliso; neque externa arma lacescituro,
quæ domi timeat. Satis tamen constabat ma-
chinas illas admoveri à magnatibus Gallicis;
pari discordiâ Belgas inter se committere mo-
lientibus, ut si à Rege suo ipsi premerentur,
hic haberent unde accerferent auxilium. Gu-
bernatrix interea improviso territa malo, in
diversas cogitationes abripitur. Neque enim
à domesticis turbis secura erat. Præsidarij pro-
priâ indigentia, & super hæc, ejusdem anni
caritate annonæ pressi, passim destituebant
vexilla. alij in monasteria, villasque petulantia
licentia ferebantur. ibi quisque pro libidine
furnebat hospitium. Hinc ergo metus, ne mi-
litares animi desperatione accensi, apertâ con-
sensione ad conjuratos deficerent. Quippe
conjurati, non satis bonâ fide pacati abscef-
ferant. Manebat plerosque conscientia sce-
leris. & quasi aliorum scelere absolverentur,
multitudinem provocare adorsî sunt ad liber-
tatem religionis, ut reipublicæ libello consu-
lisse crederentur, & per confusionem Status,
ea quæ volebant exprimerent.

Itaque jam Ministri, jam scæda cuncta,
tanquam in sentinam in provinciis conflue-
bant. Boni malis, dubij integris permixti, in-
vicem corrumpebant, corrumpebanturque.
seditiosissimi qui que supercilium attollere;
mox crescente licentiâ, novarum rerum stu-
dia proferre; adeòque procaciter, ut quidâ Al-
dia

denardæ sacrificanti sacerdoti hostiam subtraxerit. Ille quidem atrocitatem audaciæ flammis expiavit. Sed ad eum modum cætera corrigi non poterant. Prætori Flandriæ nocturnis cætibus comprimendis, octoginta satellites statuuntur. Parem numerum Brabantiæ prætor conscripsit. & quasi parvus hic numerus esset, ducenti equites utrique adduntur. Impar adhuc manus vecordiae multitudinis, quæ armorum præsidio concionandi jura sibi afferebat, contumaciam suam prætorum viribus conferens. In civitatibus, ut multi boni, integrique, ita dubii, metuentisque, quifnam exitus foret, contrarias partes fovisse noluerant. Egentissimus quisque ex plebe conjuratis adhærebat, si forte casus daretur, ad spoliolum accursurus. Sparsaque in agris nobilitas, ubi pro Inquisitione, & edictis stare crederetur, ædes suas exponebat injuriæ. Sic ergo, ubi nihil usquam sincerum, aut tutum, frequentari liberè conventicula cœpère. Inquisitionem & edicta usus rejecerat. non tam volente Gubernatrice, quàm quòd crederetur voluisse. Supremis provinciarum conciliis, atque rectoribus in eam sententiam scripserat; *Dari operam volo, ut Inquisitores, iudicesque prudentius se, modestiusque gerant, nec querela cuiquam locum faciant. Si quos seditionis, aut scandali crimine judicetis contactos, causam eorum ad me remittite.* Hæc sectarii haut aliter accipie-

accipiebant, quàm si legum fræna resolvisset. Quædam Procurator Generalis Flandriæ, quædam Audenburghenses conventicula dissipavère, & trecentorum aureorum præmio excolti sunt. Sed ad plectendum vires decrant. auctoritate Gubernatricis in risum versâ. quæ inter contumaces, metuque solutos, omnè decus majestatis amiserat. Ne tamen ipsa conivere videretur flagitiis, atroci edicto in conciones detonavit. Ministris, receptatoribusque mortem indixit. inermes auditores arbitrariâ pœnâ: armatos autem exilio plecti jussit. Ministrum comprehendentibus trecentorum aureorum mercedem constituit. Sed nunquam magis patuit quàm sit vanum sine viribus imperium. Miserabilis reipublicæ, miserabilior facies. Vrbes, pagos, tantumque non totas provincias sectarii infederant. Novisque legibus nihil ampliùs profectum, quàm ut constaret impares eas esse flagitiis.

Duæ sententiæ Gubernatricem destinebant. Alii conscribendum censebant exercitum. Temperandum pluribus videbatur. Nam si moderatio legum maturè succederet, cuncta ad pacem sponte reditura. Igitur legati stimulantur ad iter. Sed fortuna in omnibus maligna remoram injecit. Bergensis in aræ curiæ inter ludentes obambulans, palmulæ ictu in crure percussus est. Quorum-

dam superstitio hoc ipsum in deterius omen accepit. Ille interim nihil deterritus, vulnere tamen retardabatur. Et Montignæus ut sine comite præcederet, exorari vix poterat. Interim Prætori Flandriæ trecenti quinquaginta pedites rursus adjecti. In quatuor agmina dividere copias, atque in diversa jubetur contendere. Sed nullum jam præsidium sat firmum videbatur adversus furentem multitudinem. Plerisque etiam fortunam tentantibus, haut prosperè cesserat. Ergo undique atroces nuntii; Zealandos, Aldenardenfes, Valencenenfes, Tornacenes, & Antverpienses illicitis cætibus amplius resistere non posse. Gubernatrix tot simul malis confusa, adhibitis in consilium Proceribus rursus quærebat, an efferatæ audaciæ opponeret armatos. Auriacus, Hornanus, & qui præterea ejusdem factionis erant, nihil dum movendum censebant. nisi amaret classicum dare, ad cuius strepitum insani, urbes, pagos, & monasteria diriperent, atque inde deficerent ad Gallos; accersitisque in provincias peregrinis exercitiibus, excidio patriæ efficerent, quod viribus suis nequirent consequi. Roganti, quid igitur factu opus? voce eorum fuit, postulatis legatorum assentiretur Rex Philippus, exarmaturos ipsos protenus licentiam populi, pacemque reddituros provincijs. cæteroqui pro Inquisitione, & edictis arma non sumpturos.

Viglius

Viglius faciliè quid vellent intellexit. stimulisque iræ sensim concedens; *Videre se dixit, scienter, volenterque rempublicam desitui. quid enim de Inquisitione, & edictis tantoperè ipsi sollicitarentur? permitterent hoc Regi, & suum quisque implect officium. Vellent ne ergo Principi dare leges? vel per immodestiam extorquere, ut vel invidus concedat in eorum libidinem? Meminisse debere, totam hanc tragœdiam, ab in tempestivâ principalium litterarum publicatione initium, causamque ducere. cujus rei Proceres reluctantibus sibi auctores fuerint. Si gladio offeri serentis possit, uterentur occasione. Reddendam sibi rationem prætermisisti officij, ni precipitata consilia maturè corrigerent. quod in illorum esse potestate, etiam ex propria confessione se accipere. Quos enim justius arma opposituros, quam qui provincijs præpositi, mandatum Gubernatricis acciperent? Multa quæ pertimescerent in melius cessura. Populum mobili impetu ferri. Terrorem circumfusi exercitus statim tela excussuram è manibus. Seditionis principia formidolosiora esse, quam remedia. Gallorum auxilia nullos jactantius spondere, quam quorum interesset ea venire. Quis autem promittet non aliquando deinde successura, ad turbandum statum, quaquâ ratione compositum; si Belgæ contra ignavos aspexerint? Arma armis retunderent. Levia adhuc esse, & vana fortasse indicia, quæ de Gallorû machinis spargerentur. Nec se præterea quidquam de*

K 5

appa-

apparatu audivisse. *An Inquisitionem, & edicta extremum putarent, quod postulaturi essent sectarij? Nihil minus quercurum populum sibi relictum; priusquam libertatem religionis adeptus fuerit. ad quem scopum duntaxat colinearet tanta licentia.* His auditis Proceres pejus accensi sunt. Non temperavit ira Hornanus, cujus satis potens non erat. Flagrantique eum intuens vultu; *Nos ergo, inquit, Vigli tibi videmur, qui irati populi insantiam in tumultum avertimus? quid istec sibi vult oratio? Litteras Regias publicari suasimus; quia princeps iusserat. Mandatis ejus morem gerere officij nostri fuit, cujus tu tam intemperanter rationem exigu. Si non paruissemus, tunc merito sceleris nos arguere poteras. nunc quia paruisimus, cur nobis invidiam facis? Quare eadem opera non culpas Regem quod litteras miserit? ille, si dicere licet, hujus culpa auctor fuit. Si intelligere vellet, multum nobis deberet. Ex eo enim scire inciperet, quam solide Hispanorum consilium totum adhareat. Hac tibi gens Vigli, ante omnes culpanda fuerat. Nemo alius litteras composuit. Ego totam culpam transfero in illos homines, qui hanc aliter Belgis, quam Mediolanensibus, Siculisque, & Neapolitanis dominari presumunt. Satis video, quod vestrorum ingratus hic sumus. Ut nempe Granuelanista secure occupetis rempublicam, & Hispanis possidendam per manus tradatis.* Plura dicturus erat, & fortasse atrociora preteritis. Sed ex

omni

omni parte oriebatur fremitus, ardentibus Procerum animis, passimque Viglium contumelijs, & invidiâ onerantibus. Nihil ergo in commune consulebatur. cum Gubernatrix ad tot clamores perplexa, curiâ excessit, senatum dimittens, mollique sermone adhortans ad concordiam.

Dicant alij quidquid volent, mihi semper tumultuum horum causa fuisse videtur, ambitio, & invidia Procerum, per tot trophæa pro nobilitate suâ magnos spiritus gerentium. Primò quidem Granvellanum provincijs extrusere, tanquam principalibus illudentem curis, Proceresque calcantem recenti potentiâ. Cujus abscessu gubernaculi viribus ad illos translatis; cum nec Rex in omnibus libidini eorum morem gereret, & hi econtra deterreri illum potissimum arbitrarentur Hispanorum consilio: hoc ipsum maximè indignabantur, aliquos esse, qui possent contradicere. Hinc ad omnia principi discordes, irati, & contumaces. atque ut optimum videretur consilium quod attulissent ipsi; durabant in exitium reipublicæ; & hanc perire malebant, quam mutarent sententiam. Meherculè verò, nihil ego populari invidiæ non attribuo. Novis tamè episcopatibus, & Inquisitioni, & edictis, quibus tū maxime irascebantur, cuncta non imputo. Altiores causæ stimulant Proceres in facinus.

Furor,

Furor, & ambitus cæcos obsederat. De cætero Inquisitionis, edictorumque larvas palam assumpserant, ut sub honesto titulo litarent invidiæ suæ, & publicæ utilitatis speciem æmulationi præferrent. Quis non videt, repentem tumultuantium insaniam potuisse comprimi ferro, si extitisset qui gladium educeret? Nullo postea negotio sectarii concessere victoriam. Vnius civitatis deditioe cervices subdidere. Proceribus itaque non constabat fides. Hæc est causa sequentium malorum. & ut propius radicem attingam, profunda pax luxuriam pepererat; quam superbia, contemptusque numinis excepit. Hæc inquam vitia perdidere rempublicam. & super omnia divina providentia; quæ ubi scelera nostra ulcisci, fortunamque mutare constituit, prudentiam adimit, ac consilia corrumpit.

Cæterum nihil eorum quæ in Belgio agitantur Rex ignorabat sed in adventum legatorum remedium distulerat. Cunctabundus ingenio, & semper exequi differens consilium, quod tardè sumpserat. cùm interim ubi principiis non occurreret, publica mala progredierentur in pejus, & tunc post res consilia adferrentur.

Regionem omnem tres distraxerant sectæ. In Flandria, proximisque Galliæ Calvinistæ præcellebant. vicina Germanis invaserant Lutherani, Hollandiam, & Zelandiam Anabapti-

baptistæ. Univerſæ fæces Antverpiam inferant. Inter Flandros verò, finitimosque Gallis, Aldenardenses, Poperingenses, Tor-nacenses, & Valencenenses eminebant. Reliquæ civitates, quamvis & ipsæ superstitionibus contactæ: tamen consensu bonorum superabantur. In his verò malorum numerus excreverat.

Aldenarda popularibus ingeniis urbs est procax. Theatralis licentia sacræ Scripturæ electionem civibus promiscuè indulserat. Quibus se opinionum novitas haut ægrè insinuat; naturâ suâ blanda, & pallax animorum nullo litterarum studio mitigatorum. Totam mox plebem, positasque circumgentes, velut incendium quoddam ea pestis corripuit. Torpentibus per iniquitatem temporum legibus, & Ministris ad imponendum acerbis, per species virtutibus similes. Hactenus professionem suam tenebris absconderant. Vbi verò conjuratorum factio domuisse crederetur sceleris ultionem: audacia modestiæ impatiens, pedetentim erigere supercilium cœpit. Donec ad ultimum Cal. Jul. in apertum prorumperet.

Iter est ad Gandavum, in vicum Rodium ducens. Haut procul portâ in patentissimam planitiem extenditur. Huc Ioannes Wingene, turbulenti vir ingenii à conjuratis inflammatus, infandam multitudinem Rotnaco, Aldenardâque deduxerat. Habebat in comitatu

*Sectarii
palam cõ-
cionari in-
cipiunt.*

Ministrum, Hermannum Strickerium, haut absurdum corporis habitu, ingenio vanum, & tumidum, vultu arroganti, facundiâ præcipuum, auræque popularis captatorem; dignum planè qui non degeneraret à majorum cæremonijs, nisi egregias naturæ dotes turbidissimis moribus corrupisset, ut postea dicemus. Fuit hic Swollæ in Transilvania genitus, parentibus ultimæ sortis. Inde autem legibus pulsus, famam quam per modestiam professionis (fuit enim monachus) consequi non poterat, sacrorum novitatibus Aldenardæ sollicitare cœpit. Primusque omnium ad publicas conciones multitudinem provocavit. Insolita res erat. Ruebatque ex proximis civitatibus, atque vicis, & undique populus, cognoscendi avidus, & tum maximè, quia prohibebatur. Nec solum quibus corrupta fides erat; sed plerosque etiam innoxios curiositas attraxerat. Namerum referre vix ausim. Septem millia interfuisse traduntur. Sed in tam confusa multitudine, justum calculum iniri nõ potuisse crediderim potius, quam temerè asseveraverim. Iudicium scriptorum sequor, quando aliter de veritate non constat. Ergo omnes ad sermonè crexerant aures. Quidquid fere spatij septis claudebatur, multitudo impleverat. Cornelius Croësenius Gentbruggëis prætor non dubitavit, quin primo impetu cõcio pro-

teri

teri posset. Itaque rem ausus ingentem, contemptim in eos concitat equum, alterâ manu strictum tenens gladium, alterâ sclopo armatus. Percuneos populi receptus, ad comprehendendum Ministrum deferebatur. Sed hic tumultu audito in proximam se proripuerat silvam. satis gnarus unum se potissimum peti. Multitudini ferè arma decerant, & statim furor invenit. Denso saxorum nimbo aërem condidit. Croësenium eminens, cominus petebant tot jactus. & ille ad omnes ictus expositus, plura jam vulnera capite exceperat. Cum non furibundus ut ante; sed simplex, ac fugam circumspiciens, projecit arma, & præsentî morti non perfunctoriè castigatus, se subtraxit. Hinc sectarijs fiducia crevit. & quia auspicia prosperè cesserant, alacriori animo X. Calend. August. solemnia repetunt. Ingens compitum, sive pascuum erat. haut procul Gandavo Persellinâ expositum portâ. Alostum S. Petri vulgo dicitur. Ibi vehiculis inter se junctis, castrorum speciem fecerant. Aditus omnes, vigilantes infederant. alij hastam, alij securim, multi sclopum habebant. In principijs stabant bibliopolæ, illicitos libellos accepto pretio distribuentes intrantibus. Dispositi per viam, qui ignaros deducerent, & ut quemque casus obtulerat, invitabant ad sacrû. Sublimè in medio compiti excitaverant suggestû, subitarijs ascribis instar

scenz

scenæ curru impositis. In hunc sublatus Minister Hermannus, quæ ad superstitionem pertinerent elatâ voce docebat. Ingens agmen stipererat latera. Quos nullo jam metu sua quemque libido attraxerat. Concione peractâ, virorum faminarumque cantus oritur, suo more identidem carmen tonantium. Post quæ pelui aquam inferunt, quam è proximo hauserant flumine, & oblatum infantem, non ritibus, non ceremonijs majorum adhibitis; sed ut erat in profanâ veste Minister babuizat. Magna pars civium Gandavensium excefferat portis, quos fere omnes postea Albanus conquisitos, aut morte aut exilio mulctavit. Biduum ibi superstitionibus datum. Inde verò Deinsam movere, tertio fere lapide recedentem à compito. Post Eeckloam, & in Brugarum confinia; hinc aliò, atque aliò transerunt, totam Flandriam orientalem concionabundi peragrabantur.

Iisdem diebus Magister Petrus Dathenus Poperingenses in regione Flandriæ occidentali majori furore compleverat. Fuerat ille ejusdem civitatis quondam monachus. Rejetoque cucullo defecerat ad Palatinum. quò fere câ tempestate perfugere consueverant delira ingenia, & fœda omnia. Mox factionum atrocitate tranquillitatem provinciarum libante, Poperingam redijt, & inter sectarios principatum facile obtinuit, facundiâ pollens, quam

quam longo usu exercuerat. Quindecim milia ad concionem pertraxit, quam tunc primum publicè erat habiturus. Quantò major multitudo, tantò violentior. Nec enim parî quàm Aldenardenses modestia, novitatem suam licentiæ consecravit. Duo Anabaptistæ Armentarii tenebantur in vinculis, quorum supplicium idoneis temporibus reservabatur. Protenus ergo sectarii magistratui denunciari jubêt, resolveret captivos, & si differret, armis se repetituros. Nec segnius quàm minati fuerant, fecerunt. Nemo venientes prohibere sustinuit, audacia multitudinis in metum crescente. Fractæ sunt carceris fores. captivi ex custodia educti. patratoque facinore dimissi domum sectarii, paullisper quieverunt.

Valencenenses vetus malum stupore morientium legum licentiùs aluerant. Primores civitatis externus timor maximè intentos habebat. Cæterum concionandi libidini pares esse non poterant. Viam licentiæ Conjurati aperuerant. Accedebat & metus, ne si intempetivis quæstionibus asperaretur populus, desperatione adactus ad Gallos respiceret. Hinc sectarii ad insaniora progressi sunt. Promiscuam religionis libertatem, oblato magistratibus libello superbe flagitare cœpere. Anxii Primores tantis malis, Gubernatricem ex templo certiozem faciunt, quid de his fieri vellet.

vellet. Illa quidem attonita, nihil amplius quam leges exerceri iussit. Vanum prorsus sine viribus solatium. Potentior legibus vis erat. Sine metu seditionis supplicia exerceri non poterant. Igitur cum in tanta licentia intutum videretur iram multitudinis quaestionibus provocare: sectarii quod nequierant precibus, per vim occupare constituunt. A Conjuratis denique secreto adhortabantur. Nec cessabant Ministri fatigare clamoribus; *Macte animo, jam tempus appetere, quo euangelium proferrent in publicum. Quid ultra suppliciorum metu retinerentur? Vanam esse iram magistratuum, in consensu multitudinis. Inania dignitatum nomina ne pavescerent, quarum tota potestas consisteret in obedientia parentium. Increpare foederatos illorum ignaviam. Vires suas periclitaturis promittere. Flandros nuper eadem ausos, & impune cessisse. Turpe sibi esse, quod à reliquis nationibus ardore vincerentur. Antverpienses, & Tornacenses idem velle: sed initium erumpendi circumspicere.* Non erat opus tanta facundia. Is habitus animorum fuit, ut facinus omnes vellont, nemo tamen auderet incipere. Mittunt igitur ad Antverpienses & Tornacenses, qui communicarent consilia. Quippe tres hæc civitates communi fere consensu regebantur. Plebs utrobique ab Optimatibus dissentiebat. Primores obsequium fidemque colebant. Multitudo fere novitatibus accesserat.

Secta-

Sectarios Tornacenses continenter agitabat Ambrosius Willius, homo Gallus, & delata sibi Ministerii prærogativa ferocis. Senatus enim quosdam sectariorum in custodia retinebat. Ad eos vi armisque eximendos non semel Willius multitudinis aures incassum verberaverat. Sed cum clamore & questu nihil proficeret, conscripsit tabellas in hanc summam: *Captivos ex templo dimitterent, ac desinerent terrere edictis, quos scirent armata manu ultionem petiuros.* Hos ille codicillos projecit in concionem, plenusque irarum ad senatum protinus deferri iussit. Audax protervia Primores exterruit. Ac nemini dubium erat, quin gravioris sceleris fiduciam præferret. Itaque præcipuos plebis in curiam vocatos, hortantur ad tuendam armis rempublicam. Milites præterea quinquaginta paulò ante conscripserant publico ære merituos. Eos quoque ad signum intentos esse iubent. Sed nec hi persuaderi poterant, ut in parentes & propinquos arma stringerent. & plurima plebs novitatibus gaudebat. Optimates igitur altiora metuentes, intempesta nocte captivos in arcem traducunt. Præerat arci Joannes Castellus Molbaisii Dominus, fiduciaria præfecturâ Montignæo suffectus, fidus Gubernatrici, nec religione deterior. Senatus ei militem omnem ad custodiam arcis attribuit.

L 2

Galli

Gallierant qui potissimum timebantur. Nam proditioni arcis imminere incertus rumor attulerat. Willium denique sæpe palam jactasse constabat, religionem suam in anxio semper fore, nisi gubernacula reipublicæ à patribus transferret ad populum, traditurum deinde Gallis civitatis imperiū. Sed ne urbs sine custodia relinqueretur, Senatus à Gubernatrice præsidium militare petere constituit. Huic mox decreto ira multitudinis se opposuit. Nicolaus Taffinus vir plebeius, opibus potens, juxta factiosus, plebis animos ad seditionem erexerat. Magna verborum contentione certatum est inter patres & plebem. Misericordia enim temporis, etiam humillimis in magistratus licentiam fecerat. Dicebant patres, decretum revocari non posse, nisi ab externis hostibus, seditionibus, & concionibus tutam vellent præstare urbem, & in hoc idonei fidejussores traderentur. Sectarii e contra publicum sibi templum in civitate dari petebant. Eoque negato, Valencenensibus junguntur, & in publicas conciones prorumpere constituunt.

Vtriusque populis dicta est dies, viii. Id. Jul. in suburbiiis suæ quisque civitatis solemniorum auspicia incipere statuit. Destinata luce appetente, non ex civitatibus modò, sed ex vicis, pagisque, omnis generis mortales accurrebant ad sacrum. Viri armati ibant, scemi-

sceminæ parvos trahebant liberos. Non alias unquam major turba in unum confluerat. Circiter quinque millia Valencenis numerata sunt. Ampliorem paulò numerum Tornacenses expleverant. Hic quoque turbidus ille Willius insanè furebat; armis se persecutorum injuriam vociferans, si Insulenses non abstinerent à probris, civibusque conscientia sibi obstrictis, infesti esse non desinerent.

Siquidem Insulenses novitatibus ut plurimum adversi, quoscumque ex agrariis concionibus redire conspexerat, petulantibus verberabant contumeliis, & in publico ludibrio habebant. Non aliam magis urbem, procellis temporum expositam, reverentia Majestatis in fide continuit. Adjuvantibus rectorum ingeniis, pro majorum pietate constantibus. cum e contra Montignæus, & Bergensis nimia dissimulatione, Valencenensibus, atque Tornacensibus plus æquo indulgissent. Ad primum sectariorum motum Gilbertus D'Oignii Tornacensis episcopus, huc se recepit. Quò pridem ea quæ ad sacra pertinerent, captatis temporibus convexerat. Fidissimi civium in præsidio erant, à magistratibus nuper in sacramentum accepti; quibus præerat Gissenus Hayninus Brencii dominus. Maximilianus Vilainius Rassegemii dominus, arcem infedebat, non contemnendo præsidio. Quippe mortuo Courrèzii domino,

fiduciarîam Insulensium præfecturam acceperat. in paucis Gubernatrici charus, & qui per hæc bella incorruptam semper fidem Regiseruavit. Comes Reusius cum Ordinariorum equitum turma in proximis excubabat vicis, laturus opem periclitantibus. Namque Gubernatrix pervagante jam provincias incendio, Arschothanum, & Reusium, simul comitem Bossuium, atque Barlaumontium, Ordinarias, quibus præerant turmas, adornare iusserat. Horum fides minimè timebatur. Cum turbulentis consilia non miscuerant. In hoc quidem turbine, multi Insulensium novitatibus capiebantur. Nemo tamen civitatis conspectum concionibus fœdare sustinuit. Numinibus operaturi plerumque secedebant in Saillium pagum, primo lapide distantem ab oppido. Ingentem secum habebant agricolarum manum, & ipsam quidem armatam; sed vecordia ferociorem. Pro fide se morituros, sacramentum invicem dederant. Cognitaque pervicacia nemo eos lacessere sustinuit. Sciebat quippe Rassegemius in eo stare victoriam, si tutam à flagitiis præstaret urbem, quando aliter insanix occurrî non poterat.

Antverpia non solum Belgicarum urbium domina; sed cum præcipuis orbis terrarum civitatibus certare ausa, ea certè tempestate commercii parem non noverat. Commune

mune Christianorum emporium Mercurius fecerat. In ripa Scaldis posita, procumbit in planitie; sed in longum porrecta, non recedit à flumine laborante suas undas miscere Oceano. Nihil ergo portu commodius, neque enim ita recedit à mari, ut continuo vento benignitatem ejus totam non admittat: neque ita proximus, ut refluentis ætus fœtorem percipiat. Plurimum naturæ debet; non minora tamen industriæ, omnium quæ in Belgio sunt civitatum, quæsito decore pulcherrima. Altitudo ædificiorum, & ornamenta, prioris sæculi simplicitatem proscribunt. Nunc civilibus desolata bellis, sibi quæ longè dissimilis, spirat adhuc tamen ad æmularum invidiam, & præscam magnitudinem in reliquis ostentat. documento futura, magnas urbes, & vasta imperia, mortalia esse, & suo quæque tempore nasci, florere, senescere, ac tandem occidere. Haut adeo nuper Brugæ, Flahndrorum civitas, de culmine tantæ felicitatis exciderat. Cujus occasu Antverpia crevit. Sed de causis ejus mihi pauca dicere est animus. Brugarum enim magnitudinem nemo meminisset, nisi historiæ ostenderent caduca vestigia. Diu est, quod hæc urbs cum fortuna luctatur. Sed magnæ civitates difficilè resurgunt, cum semel de fastigio deciderint. fatiscuntibus per senectutem legibus, sensimque degenerantibus à suo

principio : potentiam deinde ad interitum trahentibus, non iisdem amplius fundamentis subnixam. Præcis temporibus vigeant in Flandria bonæ artes, nullique ad eam rem acrioris habebantur. Iuvantibus potissimum legibus, ignavia infestis, otiumque severissime multantibus. Cotidiano quæstu civesalebantur. Sed ne securitiæ amore de industria aliquid remitterent; annuamque prædiorum pensionem otiosi expectare, quàm suis laboribus vivere mallent; vulgo fas non erat extra pomœria fundos acquirere. Juri quoque civitatis, renuntiare nemo poterat, nisi decimam facultatum suarum partem reipublicæ relinqueret. Adhæc diligentissimè cautum erat, ut defunctorum facultates pro æquali portione ad hæredes transirent. Quibus maximè rebus effectum est, ut liberi paternis artibus instituti, ad industriam, virtutis fecundissimam matrem, acuerentur. Hinc artificum vis ingens, & frugalis opulencia, nullo luxu, aut mollitiæ fracta. Lanaria, linteariaque opificia ut plurimum colebant. easdemque merces toto spargebant orbe, ad usum mortalium, hoc tunc cultu maximè gaudentium. Orientem, occidentem & quidquid terrarum mari, quidquid insularum, urbiumque oceano alluitur, classibus lustrabant. Namque antehac Hollandi, & Zeelandi civilibus discordiis dediti, urbestantum suas, portusque; noverant.

Lon-

Longinqua maria distitaque Oceano regiones, magis auribus, quam experimento perciperant. Gloriam navalem Flandris concedebant: appellentibus ad eos Italis, Hispanis, Anglis, Germanis & quantum regionum pelago præteritur. His disciplinis populus ille surrexit in summa. Donec mutatis per diversissimas leges animorum affectibus, sensim fortuna se remitteret. Accessit deinde pestilens sydus civilium armorum, magnis imperij præsentissima perniciis. Res tamen Brugenium Maximilianus princeps ante omnes maxime afflixit. Mortua enim uxore Maria, ille se avelli non sustinebat à filio in fortunam principatus genito; quem Gandavenes tenebant in potestate, Ordinibus Flandriæ tutelam ejus ad se trahentibus. Et hinc princeps populo discors, crebrisque expeditionibus non satis domito pacem dedit. Cujus fiducia Brugis existens, captivus à suis efficitur. Nec multo post dimissus, atque indignitate accensus, ad ultionem majestatis surrexit, multarum provinciarum accursu, & viribus. Pater quoque Fredericus Imperator ad auxilium venit. Qui ut facilius rebellium contumaciam frangeret; Teutonicis civitatibus Flandrorum commercio interdixit. Et hoc est, quod fatiscientem jam Brugenium fortunam ad interitum traxit. Nam portu Slufano à Cliviensi inflesso, obstructoque ne qua navis posset appelle-

L 5

pelle-

pellere; vexatus crebris motibus mercator Antverpiam divertit. Fluminisque opportunitate non indelectatus, nescio quo fastidio etiam in pace Brugarum portum destituit, ægre jam transmittentem graviora navigia. Quibus rebus Antverpia divitijs crevit, urbis genium in eam magnitudinem efferentibus, quam ut hodie intelligamus, ab Amsterdamo exigere debemus. Illuc enim fortunam Mercurius transtulit. Cujus quoque vices, ex fatorum dispendio, aliæ atque aliæ urbes, haut immerito expectant. Talis tamen pridem Antverpia fuit. In qua nihil tam proclivis erat quam religionem corrumpi, per affluentiam populorum, novitatem omnem inferentium. Flagitium vigentibus legibus non satis supplantatum, ijs sepultis coerceri non poterat. Sectariorum studia sua diutius non premebant. Supra imperij reverentiam excreverant, cottidiano scelere audaciores. Quam inulte magistratus contemni posset, experti fuerant. Cujus auctoritatem adeo despexerant, ut nefarium obtruderent libellum, in quo Reformatæ religionis titulum sibi adscripserant. Petebant autem templum ad sacra: vel si id minus placeret, ut extra urbem saltem facientibus sibi satellites ad custodiam stauerentur. Ferrum alioqui & extrema experturos, cum civium pernicie. Preces erant; sed quibus nemo audebat contradicere. Magistratus, sumpro deli-

deliberandi spatio, fortunæ urbis apud Gubernatricem deslere cœpit, nullum alium recordiæ finem fore dictitans, quam si vel ipsa ad eos descenderet, habitura ibi domicilium, vel Procerum aliquem cum imperio transmitteret. Illa quidem tot curis obruta, & quid faceret incerta, eos cum quibus consulere solita erat in consilium adhibuit. Hi certatim transitionem dissuadebant. Indignum facturam, si peteret civitatem, in qua non leges, non imperium valerent: ubi non auditura modo, sed & visura esset abominanda flagitia. caput denique suum furentibus non credituram sine nota stultitiæ. Secundum hæc, magistratui renuntiari jussit; sine militari præsidio venire se non posse. Hoc si præsto foret intranti, protinus adfuturum.

Interim Brederodius Antverpiam appulit. Cujus interventu accensa improbitas, modum excessit. Nihilque jam dissimulata audacia v. 111. Cal. Julias in concionem prorupit; quam Burgerhauti, in campo Lario, haut procul mœnibus, Ministri indixerant. Eandem diem Tornacenses, Valencenensesque parifania feralem fecerant. prorsus ne quis dubitaret ex composito egisse. Permixtæ viris feminæ ad sexdecim fere millia excessere portis. Armati deducebāt Ministros, homines infimæ fortis, nullisq; litterarū studijs imbutos. Alter eorum sartor, flammearius alter erat. Quibus

vix diurno quæstu famem propulsantibus, rudis facundia, & inepta vanitas, fastusque in scripturas, prærogativam sacrorum detulerat. Patentia campi junctis vehiculis inter se committebant. Post quæ latebant armati, propulsaturi Brabantæ prætorē, in vicinia agentem cum militibus, ut incautos exciperet. reliqua multitudo in duos cuneos collecta sermonibus vacabat, Ministris vocem intendentibus ut ab omnibus possent audiri. Ab hoc sacro redierunt in urbem. Percussis cæterorum civium animis, sponteque furori cedentibus. Senatus consilij inops nequicquā reluctabatur. cui præter sanam plebis mentem nihil deerat. Forte tum Megemus in urbe agebat, paucorum dierum moram trahens, speculaturus Brederodij consilia. Hinc suspicionem vulgo fecit, de inducendis præfidiarijs cum primoribus consultare. Verane ea fuerint, an incerto rumore conficta parum affirmatur. Magnus certe motus exortus est. Tantoque discrimine nutavit civitas, ut mercatorum præcipui atrocius aliquid metuentes, de fuga cogitarent, resque suas convasare inciperent; donec senatus edicto intercessit, præsentiam Gubernatricis rursus implorans. Illa tum nihil cunctandum rata, Auriacum Antverpiam destinavit. Vicecomes urbis erat, nec ingratum civibus fore cognoverat. Megemum vero, cum Brederodio movere inde jussit. Neque mo-

ram

ram Megemus fecit. Brederodius ad omnia contumax, sext. Idib. Jul. Auriaco Antverpiam propinquantem quasi per honorem obviam processit. Ingens quoque multitudo sequebatur. Erecta omnium studia erant ad novum Gubernatorem. Alij extra portas, alij in muris consistebant. Eoque conspecto qui primi occurrerant, attolluntur in clamorem plaudentibus similem, & incondita vociferatione. *Vivant Geusij*, ingeminare incipiunt, Eadem vox ab his qui extremi venerant excepta, in auctus reddebatur, Nec minore clamore in urbe excipitur. Adeo ut modico risu diductus, subinde proximis diceret, viderent ne mox pœnitentiam agerent intempestivæ lætitiæ. Magistratus ea vespera publicas epulas instruxit, quibus Brederodius quoque adhibitus est. Multum indignante Gubernatrice, quod qui Megemum exturbare sustinuerant, solemoni convivio Brederodium excolerent. Interim Auriacus valetudinem urbis curare adorsus, deteriorem reddidit. Quippe sectarijs, extra muros suo ritu incermes operari permisit, quoad Generalium Ordinum decretum succederet. Præfidiatorum metum paventibus ademit, & inordinatam lasciviam aliquamdiu in pace continuit. Inde ad S. Trudonis sanam Brederodius se recepit.

Urbem hanc in regione Leodienſium ſitam, habendo conventui Conjurati defini-

erant.

Conjurati
ad S. Tru-
doni con-
veniunt.)

rant. Misera paullo ante ad eos epistolas Gubernatrix, quibus ad illicita religionis studia reprimenda, ex proluxa promissorum fide admonebantur. Et hoc prætextu concilium suorum indixerant. Cæterum altiores suberant causæ. Quippe cum per tot menses nihil lati ex Hispania acciperent, inexcusabile suum crimen, & abominandum regibus exemplum timere cœperant; sub specie silentij securiori se vindictæ servari credentes. Sciebant enim quam multum peccassent. Neque in animum dimittere poterant, præteritarum rerum insolentiam oblivioni daturum esse Regem, vel Generalia inducturum comitia, nisi novis tumultibus extorquerent invito. Itaque ad Sanctum-Trudonem non conjuratos modo, sed & ministros, & Sectariorum præcipuos tempestas compulit. Non pauciores duobus equitum millibus convenisse traduntur. Quærebant autem, qua potissimum ratione saluti consulere sua denique quid ultra facturi essent de libello. quid de sectarijs promiscuam religionis libertatem ibidem postulantibus. Aliquot dies per discordiam absumpti sunt. Multi enim non suo; sed temporum, levisque animi vitio conjurationi adhaeserant. & hi precipue abhorrebant ab omni mutatione sacrorum: proluxe credentes, expectandum esse promissorum eventum, ne tumultibus serviisse crederentur, & necessitatem temporum ob-

tendisse

tendisse facinori. Alijs e contra placebat miscere cuncta seditionibus, & aliorum scelere scelus suum absolvere. Libertate opus esse clamabant. Maximam populi partem consensisse sectarijs. In eo stare victoriam suam, si & plebs secum insanire inciperet. Tunc enim primum ex publico dedecore accepturum Regem, quantis malis libello laborassent occurrere. Fervebat itaque certamen pro cujusque studio. Iurgioque inter eos procedente, vicit malitia ratione potentior. Quibusdam adeo indignantibus, cum aliud ex alio captari aspicerent, ut non erubescenda pœnitentiæ clementiam Gubernatricis experirentur redituri ad officium. Interea ingens pavor curiam obfederat, incertam adhuc quo tanta vis erumperet. Gubernatrix animo ægra, & ne in furiosum exitum rebelles spectarent sollicita, suorum præcipuos rogavit, æquid haberent consilij. Nihil superesse videbatur, quam ut iratos utcumque conciliatos, quamprimum resolveret. Prætinus igitur Auriacus, & Egmondanus Conjuratis non injuncti, ad hoc destinantur officium. Mandatum his fuit, si quid rebelles vellent, remissa domum multitudinem, certos delegatos Arscho-tum mitterent. Nescio qua causa Arscho-tum Conjuratis non placuit. Dufflam tamen (vicus est haut procul Mechlinia) venturos se constituunt. Quidam volunt ex communi

co nsilio

consilio conceptos fuisse libellos ad Imperatorem, ut Belgicæ libertatis patrocinium apud Regem susciperet. De quibus mihi parum constat. Cæterum XIV. Cal. soluto cœtu, Ludovicus Nassovius, Brederodius, & Culenburgius cum novem alijs conjutatis Dufflam veniunt. Proceres quoque moram non fecere. Mandata quæ deferrent, hæc acceperant, in codicillos contracta sub nomine Gubernatricis. *Auriacum, & Egmondanum ad vos destino, interrogaturos quid, malum, hæc sibi velit tumultuaria secessio. Neque enim satis scio quid imprudens peccaverim, aut in quo offenderim nuptera satisfactione dimissos. Quid ergo est quod ultra petitis? quid vobis vultis? legatos petentibus, in Hispaniam decrevi. Inquisitionem, & edicta rigoris insimulastis; mitigavi. Generalia Ordinum comitia desiderastis; quia in potestate mea non erant, ad Regem scripsi. An ex illo tempore quo libellus oblatus est, aliquid novi commenta sum? An, quod magis puto, desperatis de clementia Regis, ne iratus vobis placari non possit? Nemo subditorum unquam seviticem ejus expertus est. Nunquam in suos ira, quam clementia consuluit. Bonum animum habere vos jubeo, & hoc nomine esse securos. Saliem daturus est precibus meis oblivionem præteritorum, cui ea de re favorabiliter toties scripsi. Hocine illud est quod promiseratis, ne quem tumultum moveretis in populo? ubi sunt magnifica illa verba, quibus mortuos volebatis vos pro obsequio principis? quibus repressuros concionum licentiam pollicebamini? quibus ante*

pedes

pedes meos non recusastis occumbere? Ego nunquam fidem à vobis exigo. Quam præstare non potestis, nisi libidinem frangetis popularis vecordia. Jam turbas, jam seditiones, & exitium reipublice sectarij moluntur. in quorum subsidium externæ etiam gentes, veteresque Belgarum hostes conveniunt. His si conaveris, conscientiam sceleris confitemini. Interea rumor publicus omnem in vos invidiam transfert, criminique substituit; turbarum capita, atque auctores demonstrat. Quid hoc aliud est, quam ad motus civiles commodare operam, & contra morem obsequij licentia concionum libello consulere, publica tranquillitatis larvâ adumbrato? Quæ si vera non sunt, re ipsâ refellite. Ex iracundiâ vestram intelligam, postulatam illa reipublica utilitatem, obsequiumque respicere.

Percussit conjuratos invidiosa expositulatio. Prolixâque oratione objectum crimen diluere adorsus, à Proceribus monentur, defensionem suam scripto committere. Capto de liberandi spatio, sex delecti III. Cal. Augusti. Bruxellam veniunt, laturo responsum: Petebantque intromitti ad Gubernatricem. Sed illa præsentiam eorum averfata: quare, inquit, Auriacum, & Egmondanum non conveniunt? justitque hoc ipsum renuntiari expectantibus. Hi se ad Gubernatricem missos dicebant, significantes esse, quod nisi uni illi promere jussi fuissent in fœderatorum

M

con-

concilio. quod postulante Gubernatrice solutum, rursus evocandum foret, si perseveraret ipsos excludere. His relatis, ad memoriam concilii Gubernatrix exhorruit. Proceribusque advocatis in curiam, tres ex fœderatorum numero introduci iussit. E quibus unus, quæ res poscebat locutus, tabellas obtulit in hanc sententiam; *Domina, Gratiâ benevolentia tua dignam referre non possumus, quòd legatos in Hispaniam dixeris. Ex his qui tradentur, facile confidimus iustitiam causæ nostræ absoluturum Regem. Pro cuius ministerio jam quoque sanguinem dubitamus prodigere. Credimus denique ex quo libellus oblatus est, nihil à te novatum esse. Verumenimvero cum videamus alios religionis causâ in jus rapti, alios ad supplicia servari carceribus; persuademus certè nobis, magistratus non gessisse morem tuo imperio. Atenim promissorum fidem à nobis requiris. Quasi in cœrendis concionibus non omnem locaverimus industriam? Quòd ad nos pertinet, conciones jacent. Iracundia populi cohiberi non potuit. Multa simul queritur. Quòd Rex libello nostro respondere differat. Duos menses datos esse. inter illos nihil succedere. Insolita quoque comitiarum forma, non paucis dissimulatur. Ecclesiasticorum denique malignitas protervâ linguâ errore cuncta complementum, multos in rabiem efferavit. Haec causæ illi ingenii fecere prorumpendi audaciam. Nisi antevertissemus mala ista oblationis libelli,*

libelli, jam diu est, quòd proderet conscientia consilium miserant. Si externi rebus se immisceant nostris, primi surgemus in ultionem. Ferrum tamen in civis stringere, non est animus. Sed nec ministerium Regis id ipsum postulat. Gladio proferenda non sunt, qui ad jus provocant, & Generalium Ordinum decretum expectant. Nisi crudeles esse volumus in communem perniciem. Ad herculè fama publica reos nos facit. Nemo magis fallitur, quàm qui rumoribus se permisit. Quam sepe fama mentitur? Quis ergo plebem concitavit? quis ad concionandum persuasit? quis ad ferociam impulsit? Cum res exiret in tumultum, passus sumus lascivire eos, qui in officio contineri non poterant. Hoc ipsum purgare Celsitudini tradidimus. Non inficiamur quidem, plerisque quæ fœderatorum ysdem ritibus imbutos, non a versari promiscuam sacrorum licentiam. Nemo tamen eorum adhuc inventus est excessisse terminos officij sui, aut obsequium exuisse erga Principem. Animi sui vota modesta compensant. Quoties plebem precibus aggressi sunt, ut abstraherent à furioso exitu? Abominamus certè tam protervâ licentiam. Proinde si quid habes, quo pervicacia obviam ire potes, edisserere Domina, tibi omnem pollicemur operam. Ceterum non adeo perversam rationem sollicitudo nostra instituit, ut disfidere Regi oporteat. Iustitia & benignitas ejus meliora spondent. Nam si hic sit (quod in votis omnium diu fuit) videres cuncta in Ordinem con-

cedere. Perperam itaq; de prateritarum rerum ob-
livione securos nos esse jubes. Quid enim fecimus
ut venia opus sit? Venturis malis libello cavimus.
Et ut scires vera fuisse, magnam calamitarum
partem experti sumus. Restat ergo ut reipublica
videamur consuluisse, non seditionibus, aut pri-
vatis affectibus. Quod tam favorabiliter de no-
bis scripseris ad Regem, gratiam debemus Celsitu-
dini tuae. Vis tamen verum hic accipere? Indul-
ge libertati sermonis, propitius aures tuas non frau-
dabimus arcanis rationibus, quibus adacti sumus
ad intensiorem vita curam. Multa iracundia
tuae indicia erupere. Quid igitur mirum, si dis-
fidentiae nobis suspicionem feceris? Auriacus &
Egmondanus illum heri scrupulum eximere cona-
ti sunt. Scimus interim multos Procerum nobis
infestos, & nescio quibus verbis innocentiam
nostram proscribere. Rebelles, & turbulen-
tos proclamant. Brevi Regem ad ultionem veni-
turum. Se quoque quamprimum mandatum
acceperint, facturos, ne in illum impune pece-
mus. His sermonibus simplices populi aures cotri-
die imbuuntur. Longius quoque quam oportuit si-
lentio transmisiimus. Ad ultimum patientia diu-
turnitati succubuit. Clandestina consilia quibus
illos male cogitare constat, extorsere remedi-
um, quod a praesenti necessitate accepimus. Am-
icitias enim cum peregrinis contraximus. Illorum
bona opera usuri, si adversus nos, aut vasallos
aut subditos experta vim fueris. Hanc nobis neces-
sitatem

sitatem dissidentia tua imposuit. Quis autem
damnare potest, quod vita fortunisque praesidium
quaesiverimus, quarum amore etiam sepe adulti-
ma compelluntur? Nam si tutiori remedio con-
sulere potes desperatis, non dubitamus admittere.
Securitatem duntaxat circumspicimus adver-
sus malevolentiam Procerum & iracundiam
tuam. Ne aut vi, aut alio genere prosequaris,
nemini denique libellum fraudi efficias. Auriacus,
Egmondanus, & Hornanus rerum nostrarum
statum ante omnes intelligunt. Cum illis nobis
frequens sermo intercessit. Operapretium feceris, si
tuo iussu susceperint patrociniū fœderis amplif-
simisque mandatis instructi, consilia nobiscum con-
ferant. Credibile est tantam indolem non peccatu-
ram in silem. Nihil denique suasuram contra fas
officij, & compendium publicum. Virtutem, quae
hactenus claruerunt, vadem, praedemque habes.
Quaquam hoc ipsum prestare nisi pro tempore non
potes: postulare tamen a Rege potes, ut decreto tuo
placitum adiciat in Generalium Ordinum concili-
um. Caterū, Domina, celare te non decet Sancto-
Trudoni agentibus oblatus nobis esse libellū à multi-
tudine. Copiam ejus hic adjunximus. Arma quae
provocati acceperint, posituros se profitebantur, re-
ligiosisque negotium submissuros Generalibus co-
mittis, si interposita fide nostrā redderemus securos.
Non expediebat nobis tanta invidia condicio-
nem subire. Sed praevaluit fortuna publica. Igitur,
miserorum causam suscepimus, patronosque nos

diximus aduersus injuriam. Proinde si tranquillitatem amas, distribuendi sumus per oppida, arma populo erepturi. ne forte ille sibi relictus, peregrinus accedat, amulosque Gallos accersat in auxilium. Hoc tibi imprimis denuntiatur volumus, ut presenti prospicias necessitati, ne si atrocius quid acciderit taciturnitatem nostram accuses. Quod reliquum est, Majestati rursus obsequium uouemus, & spiritum. Gubernatrix nihil quietum suspicata: tamē ad simulationem comparauerat vultum, contumaces irritare verita duriori supercilio. Ab Egmondano, Assicourtio, & Affonvillio iussit expectare responsum. Prædie Auriacum Antverpiam dimiserat, sedandis motibus, quibus rursus studere videbatur populus ille, in tantâ licentiâ nunquam tranquillus. Scripserat ad eam senatus, Prætorum Brabantiae in proximis visum cum equitibus, & hinc formidinem incesse sectarijs, sacra sua contra fas turbari criminantibus. Vereri itaque, ne aut locum concionibus occuparent in urbe, aut ferrum, quod deposuissent, reciperent. Prætor ergo movere inde iussus. Egmondano imperatum, ut codicillos deferret ad Conjuratos, in hæc verba. Nescire Gubernatricem quid in officium imprudens peccaverit, aut quid sibi velit tam confusa rescriptio; cuius planiorem interpretationem desideraret, Sectarios in vinculis detineri, vel quâ de causâ, nondum ad eam relatum esse. Perperam igitur contumacia

in-

insimulari. Que promissi ejus fuerint, abunde seruata esse. Sed e contra illos non exprimere operam, quam in coercendis concionibus attulerint. Si candidè agerent, nominarent vasallos, & subditos, pro quibus tantoperè sollicitarentur. Nam securitatis pignus, vadesque quos flagitarent ipsi, vicissim se exigere. Conjurati contra in hunc modum rescribunt. Multa à nobis, Domina, de industriâ pratermissa sunt, quorum ratio, & consilium ad te pertinent. Nunc verò quia ita jubes; non erit grave in copiam impingere, quam nuper in scribendo effugimus, ne superfluo sermone aures onerarem tuas. Captivos si placet accipere, rectius à Tornacensibus, Insulensibus, Montensibus, Ariensibus, Bethuniensibus, & Arbensibus accipies. Brugenses denique, & Gandavenses non paucos in custodia habent. Diligentiam verò nostram in tranquillanda plebe, sola si ignoras, quamprimum dimitte per provincias, qui consistoria, & Ministros interrogent. Inordinatorum comitiorum rationem frustra requiris à nobis. Eius tibi causa exigenda est à populo. Quaritur ille vocatos in comitia, quibus jus suffragij non erat. ceteros, aut omnino non vocatos, aut exacto comitiorum die adesse iussos. Adhæc quod delectis civitatum exemplar edicti petentibus non induleris. Quod spatium, dum ad collegia referrent, non dederis. Quod publica domo inclusi, iussi sint consilium capere, nec prius inde exire passi quam re-

M 4

spod-

sponsum dedissent pro tuo arbitrio. Interroga conscientiam tuam, an non violaveris libertatem publicam, quæ modo Gubernatorum sententiis promissu emeris, modo litteris sollicitaveris electorum suffragia. Populus ergo jure de te queritur: nos de Proceribus, quorum multos nobis infestos videas. Congressus, & occisus nostros vitant præter consuetudinem. Tanquam rebelles aut læsa majestatis piaculo contaminatos fastidiunt. Con sanguineos quoque suos, atque amicos deterrent imagine periculi, à nostro commercio. Spem gratiæ plerisque ostentant, si à nobis consilia segregaverint. Multorum quoque auribus haut obscure insinuant, ubi Rex in Telouium venerit, aut Regem non fore, aut nefario sanguine parentaturum injuria sua, noxiusque daturum supplicia. Hi apud te sunt. Cottidie tecum consulant. Regis aures imbuunt secretioribus consiliis, & bonitatem illius in tristiora exstimulant. Tot Veredarios jam remisit Hispania: nullus tamen postulorum nostrorum mentionem attulit. Sed Philippum Regem accipimus iter sibi, & legionibus, per Gallias sollicitare. Ab eadem gente subsidia in nos exigere. Ducem Sabaudie auxilia iustruere. Proceres tanquam contagionem metuentes securitati nostræ timent accedere. Hæ causæ compulere nos ad externas amicitias. Quas cum Gallis tamen nullas contraximus. Sævasallos, & subditos scire vis, pro quibus merito sollicitamur; Belgæ sunt. Hi nempe qui causa nostra se junxere. Sed nec illos, nec ceteros

federatos

federatos securos reddere possumus, nisi Celsitudo tua, & res isti Proceres fidem interponant suam. Hos veluti medios inter te Regemque, & nos constitue, nihil utique acturos, nisi ex tuo arbitrio. Ita tamen, ut non militem conscribas, non aliunde adsciscas, quàm sub illorum auspiciis. Hi duces, & centuriones, & chiliarchas dicant. Scimus id multis provinciarum rectoribus grave fore. Commodius tamen nobis cavere non potes. Presentem recipere publica statum invidia possiderimus. Atque ut mentem nostram propius accipias, ad tempus dumtaxat exigimus fidem vestram. Despiciet interim Rex rescindere velit, an admittere. Quem si recusare contigerit; æquum est, spatium aliquot concedi usdem promissis subnixum: ut interim securitati nostræ consulamus. Tres septimana in id suffecerint. Cautioem quam vicissim postulas, supervacua ducimus. Quia nihil acturi sumus sine Auriaci, Egmondani, & Hornani consilio. Hæc est nostra cautio. Vires namque quas foris contraximus, offerimus ad obsequium Majestatis, exequi parati, quidquid ex suffragio Ordinum ille iusserit.

Hæc mutuo metu, & simulatione retenti, invicem scribebant. Horrebant tamen prudentiores ad sceleris novitatem, auribus Regum insolitam: quæ non conveniret cum nomine Principis summoque imperio, nec sine pestilenti exemplo proferretur in populum. Cæterùm Gubernatrix non solum terrore plena; sed ad tantam negotiorum vim sollicita.

Proceres cum quibus conferret, ferè non habebat. Auriacus Antverpiæ hærebat. Mansveldius, Arenbergius, & Megemus suas curabant provincias. Arschotanus Montibus Hannoniæ retentum se simulabat infirmâ uxoris valetudine. Hactenus enim nullo publico munere excultus, tragædiæ speciem eminus aspexerat. Hornanus injuriâ faucius, curiâ abstinebat; prætextu ægritudinis leviori sui absentiam excusans. Præter Egmondanum, & Barlaimontium nemo aderat. Vtrumque ergo cum Privata curiâ senatoribus ad se accersitos, interrogabat, quid sibi agendum in tam perplexo rerum articulo. *At ego, inquit Egmondanus, de Inquisitione, & edictis, & abolitione non quarendum amplius censeo. Quorum jam nullus est usus, singulis à libidine suâ modum flagitij exigentibus. Nihil enim valent leges, nihil judicia; nihil imperia, ubi vis, & audacia regnant, ubi mali, atque sceleris, carceribus eripiuntur ab insanâ multitudine. Id nunc agitur, bellum, an pacem velimus, alterutrum nobis fœderatis promittentibus. Nisi ergo admittimus Generalia Ordinum comitia, flagrabunt omnia civili discordiâ, armaque propediem præ foribus strepentina audiemus. Ista verò utcumque periculosa sint consilia, neque utilia publicè; tamen ut necessaria suadeo; ut apparatus armorum fœderatis destituant, sceleratj verò emittant supercilium. Multum quoque fiducia decedet*

exter-

externis, destitutos se sentientibus conspiratione nobilium; quos econtra pro Rege suo obstinatos, abominari seditiones viderint. *In Summâ ex duobus malis, eligendum est minimum. Omnes quidem laudabant Egmondanitentiam. Viglius tamen non placere sibi dicebat tam periculosa remedia, neque tantum se tribuere comitijs, ut ab his expectari possit religionis incolumitas. Demus, ait, Ordines majorum religioni, ac venerationi Regis sui deditos, novitatibus non oblectari; polliceri tamen nemo potest, nihil utique illos antevertendis calamitatibus concessuros libellis, quos sectarij ex omni parte uno animo impetuque obrudent. Hanc frustra olim placitum principibus, ne absentibus ipsis Ordines haberentur. Cum vel præsentibus cohibere vix possint, ne vel jura sua augeat populus, vel sceptrorū libertatem astringat. Hoc enim periculi in se habent ista comitia; ubi quod singuli non auderent, universi consentiunt, in se semper, & nunquam sat suspecta dominantibus. Nam ne Regem quidem velle existimo. Scis enim quam procaciter sibi nuper illuserint. Populo cum Principibus nunquam convenit. Dominari illi volunt, hic liber esse. Quæres igitur, quid censeam, quando nec recusare comitia, nec admittere sine periculo possumus? Mea ferret sententia cavendum esse Conjuratis, & per aqua, per iniqua conciliandos rei publicæ. Comitiorum vero negotium deferendum ad Regem, ut ipse statuat quod potissimum res exegerint. Huic sententiæ Governatrix*

trix accessit. Nam cæteri quoque non dubitabant quin optimè Viglius dixisset. Secundùm hæc statuitur, respondendum esse Conjuratis, de postulatis eorum Gubernatrici curæ fore. Paucorum dierum inducias petere. intra quos mitteret ad Regem, Procereſque contraheret in curiam, quos in XV. Cal. proximas adesse omnes iusserit. Prædes quos exigerent absentes esse. Inuitos autem vadari non posse. Ad hoc decretum Conjuratis deferendum Egmondanus deligitur. Datum illi præterea in mandatis, ut quoquo modo pacaret contumaces, hortareturque dissolvere fœderis nexum, sub cuius fiducia sectarii tam flagitiosa peccarent.

Gubernatrix postridiè ad Regem scripsit. Materiamque consternationis subtrahendam rata, omne positum esse edocuit in celeritate remedium. Rempublicam in extremo sitam, & citò perituram ni festinaret occurrere. Siquidem Rex propriâ indole ad consilia tardus, etiam cum tot tumultuum admone-retur, post VIII. Cal. Apr. nihil rescripserat. Id præcipuum alimentum malorum fuit. Cum suspensa Gubernatrix, & quid actura esset à Rege semper expectans, protraheret cottidiè remedia, quæ in tempore adhibere debuerat.

Iam Gandavenses, jam Silvæduçenses, & in Zeelandiâ Middelburgenses, majorum sacra fastidire

fastidire cœperant. Harlemum, Lugdunum, Ultrajectum, Neomagum, Trajectum, Ziri-xaa, Tornhaultum, & proxima quæque concionibus fœdabantur. Amsterdâmentes semel iterumque portas civitatis occluserant sectariis, ad conciones prorumpentibus. Prævaluit tandem ira multitudinis; quamvis etiam tum Magistratui ab optimo quoque pareretur. Nam nec corrigi contumaces poterant, nec sisti furentes. Infirmirate retinentium magis accendebantur. Non Ipras, non cætera Flandriæ primorum constantia in fide retinuit. Instar morbi scelus, & amentia urbes, municipia, vicos pervagabantur. Vna Brugarum civitas erat, quam tempestas illa non libaverat. Hanc sectarij per epistolas alliciebant in confortium, & resisteret magistratibus, vim, & ultionem minabantur. Momentoque temporis quatuor armatorum millia Brugas contendunt, templumque Sæctæ Crucis in ipsis suburbis concionibus incessant. Neque civium hoc crimen erat; sed eorum maximè, qui nuper Gandavum juxta insani, facem audaciæ prætulerant. Ducentos tamen Brugenſium interfuisse comperio. Quorum pervicaciam magistratus timens, Gubernatricem invocavit. Missusque eò Egmondanus, trecentos civium adlegit in stipendium. Et sic haut egrè suppressum est scelus, in cuius etiam odium genus urbis duraverat. Insignis ea tempestate nonum

nonum constantia fuit. A Valencenensibus sollicitabantur crebris epistolis. Et haut procul Montibus concionem edixerant. Ad discutendos eos Latrunculator Hannoniæ egressus, idoneâ manu in ipso conatu furentes oppressit. Montensem Urbem Arschotantis obsequio sibi demeruerat, & si cætera nutassent, Gubernatrici servabat ad receptaculum. Luxemburgum discreta spatii regio, vitis aliarum non miscebatur. Nec alia sanè provincia per civiles hos motus modestius egit. Eadem prope Namurci quies fuit. In Artesiâ denique integritas prævaluit. Flandrorum tamen & Valencenensium contactus, finitimosaliquot vicos, quasi agitantibus ventis, contagione infecerant. Proditumque memoriæ est, ex tot satrapis, quibus ea regio abundat, haut amplius septem conjuratus accessisse. Regebat tum Atrebatum Vice-comes Gandavensis, vir nulli aut fide secundus, aut obsequio, de cujus virtutibus trademus postea. Nusquam fides in reliquis provinciis, quas fatalis tabes usque ad desperationem corripuerat. Geldria, Frisiâque crebris quatiebantur motibus, Gubernatoribus frustra obtinentibus, quorum constantia in contemptum venerat. Scires omnia ad seditiones vergere. Libidinem concionum multo armorum præsidio, Sectarii tutabantur. Equites in turmas componebant. Ut quisque

opibus

opibus validus, tela, equos, pecunias conferebat. Expilationes monasteriorum, raptus, & sacrilegia hauserant animo. Denique fiducia Conjuratorum inflatos, superstitione, ac lasciviâ discordes, non lex, non magistratus, non pudor, aut metus cohibebat. Provincialium curiarum projecta auctoritas, vano conatu jura exequebatur. Imperium viribus destitutum, de creta supplicia expetere non poterat. A sectariis vi agebatur. Fortè advocatum quendam Gandavi sceleris comperitum, Procurator Generalis in iudicium traxerat; cum sex armati repente in Præsidentem Flandriæ domi invehuntur. Minister quoque simul venerat, superbeque poscebat, absolvi captivum, ac in posterum concionum libertati desineret officere. Cæterum ille ad hoc fulmen haut quaquam territus, paucis respondit. *Regis se Ministrum esse. Imperio esse morem gerere. Scire etiam ipsos novas leges ex communi Procerum consilio nuper sancitas in illicita conventicula. Quas cum perferre iussus esset, exercitium earum remittere non posse sine crimine. Nulloque metu audere posse, ut officium destituerat. Quem contractâ fronte intuens Minister; ecquid intelligis, inquit, Verbum Dei nullis astringi legibus? in summa, denuncio tibi, ut male caveas. Et in hæc verba excedebant è limite. Signoque sibilis dato, plures statim armati profiliunt, qui in insidiis constitent. Stri-*

ctof-

Etosque gladios vibrantes, ultra minas tamen non sœviere. Longè atrociori viâ in Brabantia grassatum est. Trecenti ibi sectarii ad facinora collecti, quæcumque audebant. Famosus quidam Minister Vilvordia in vinculis detinebatur. Ad quem eripiendum cum munimenta arcis frustra tentassent, insecuros se faces tectis oppidi atrociter minabantur. Iubebantque id ipsum denunciari Prætori. Consumptaque urbs incendio foret, ni libertas Ministri ruinam prævenisset. Mechliniam inde digressi sunt ad paria facinora. Sed pavidi cives obiectis portis venientes excluderant. Igitur in rabiem versi, proxima quæque exterrent. Nec procul Bruxella aberant; jaçtabantque prope diem admoturos se urbi multitudinem, quibus auditis Gubernatrix non mediocriter expalluit. Tot simul flagitijs obviâ ire non poterat, apparatus belli destituta, armisque & milite; ac si hæc suppetere, pecunia tamen decrat. Ordinarias turmas instrui iusserat. Sed illæ aperte inclamabant non facturâ Gubernatricem ut sine stipendio militarent. Igitur ad conquirendas pecunias intendit animum. Usitatum hactenus fuerat in extraordinario discriminis articulo, sub honestâ mutui specie tributum aliquod ecclesiasticis imperare. Tunc quoque rogari placuit. Quippe eò proclivius collaturi viderentur, quod hac pensione incolumitatem suam cogitarent.

redi-

redimere. Conferendi exemplum Hannones præbuere. Idem factum in cæteris provincijs. Sed benigna illa liberalitas præteritorum annorum stipendia exonerare non poterat. Ad ea igitur dissolvenda consilium iniit, fastigio quidem indignum, sed quod terror & necessitas facile excusat. Quæstum enim ex sorte (Lotharias vulgo dicimus) facere instituit; sublevatura ararij angustias sine cujusquam incommodo. Urbes interim in finibus positas, supplemento militum firmavit. munimentum adversus finitimos, & si necessitas postulareret, contractura inde auxilium in civili discordia. Gubernatores, & Provincialia concilia prætores quoque, & magistratus admonuit, diligenter caverent, ne externis hostibus, civitatum munimenta aperiret proditio. Denique ut cum saniore civium parte inirent rationem, qua illicitos cætus discuterent, urbisque, & populos continerent in obsequio. Et quoniam non sine Deira mala ista accidere videbantur, publicas preces, & supplicationes indixit. Hæc in præsens suppetebant remedia: sed vana atque infirma in tam vasto incendio. Plebs varie pessum ierat, cupida rerum novarum, simul agitata pestilenti sydere illius sæculi.

Dum hæc in Belgio aguntur, Rex in Hispania sollicitus, infumebat operam consultationibus, adulta jam malitia nihil profutu-

ris. Montignæus enim eodem pervenerat cur-
forijs equis. Et quid de mandatis suis fieri pla-
ceret ad Regem retulerat. Ille vero suos in
Concilium contraxit, & quod optimum du-
cerent ad se referri iussit. Hi tum maxime
Concilium instituebant; Dux Albanus, Go-
mesius de Figueroa Feria comes, Antonius de
Toleto magnus prior Ordinis sancti Ioannis
Leonensis, Ioannes Mauricius de Lara, Ar-
chiepiscopus Reginæ, Reynerus Gomeſius
Princeps d'Ovolv & Comes de Melito, Lu-
dovicus Quixada Archippocomus, sive ma-
gnus Scurarius principis, Tiffinacquiſ, &
Hopperus, & Cortevillius. Rex autem non
intererat. ne forte studio suo suffragandi li-
bertatem adimeret contraria suadere timentibus.
Et quia plerisque semina morbi ignota ad-
huc erant; ita instituire consilia ut prius de ge-
nere mali, deinde in remedia inquireret. Con-
cilio Belgico Figueroa præerat. Verba ejus in
hunc modum traduntur. Nunquam mihi du-
bium fuit, hæc alio spectare Belgicorum Procerum
consilia, quam ut in turbidis rebus, & per religionis
licentiam quassatis, summam imperij ad se traherent.
Primo enim quibus non machinis Granvellanum a-
moliti sunt? quare tamen irascerentur illi non ha-
bebant. Hoc de illo quoque inimici confessi sunt.
Quid est igitur quod causabantur? Non expedire rei-
publicæ unum aliquem in eo fortuna gradu summam
imperij habere in manibus. Majorum mores ob-
stare.

stare. Eam prerogativam deberi Proceribus. Hoc
prætextu exturbavere periclitantem Cardinalem sub
omnium invidia. Sed vera constantiam ejus ode-
rant, quam libidini suæ credebant officere. Deinde
legatio Egmondani supervenit, de Inquisitione, &
edictis querelam ferens, & curiarum omnium vires
Proceribus vindicatura. Ab hac spe dejectis, li-
bellus Conjuratorum successit. Qui sunt illi Con-
jurati? fratres, cognati, affines, domestici, amici;
& familiares Procerum? Quid igitur flagitant?
Inquisitionem tolli, mitigari edicta, Generalia Or-
dinum comitia contrahi. Nempe ut in comitijs rem-
publicam ex suo formarent arbitrio; Inquisitione vero,
legibusque sublatis, promiscuam sacrorum licentiam
inducerent. Ut vel inde nemine proficiente satis intelli-
gas, non alienos esse Proceres à Conjuratorum consilijs.
facinusque inter se partiri, quos in unum omnes cogit
eadem factio. Ne id quidem Proceres dissimulant; qui
ad ultimum suaserunt Regi, ut Inquisitionem abrogaret,
edicta leniret, præteritorum gratiam concederet,
officia trium curiarum in unam confunderet. Hac
sunt quæ modo Montignæus attulit. De adventu
Regis parum aut nihil adiecit. Cujus presentiam
Proceres non desiderant. In summa, duæ in Belgio
sunt factiones, una Procerum altera Conjuratorum.
Alter alterius instrumentum est. Et in id utra-
que tollineat, ut dominationem Proceribus transcri-
bat, quo deinde illi vel in Regem potentiam exercent.
Post hunc sermonem, fuere qui censerent,
prudenter facturum Regem, si vel ipse, vel

praefectorum aliquis ad opprimendum malum in provincias transiret cum exercitu. Sed eam sententiam plures abhorrendo; Non paucos in Belgio fontes esse testabantur. Multos tamen ex his non propria indole abstractos; sed levis animi vitio aliena stultitia accessisse. Bonorum interim numerum praepollere ceteris. Abominandum ergo remedium generi fore, pari supplicio cunctos afficere. Quippe bellum geri non posse citra bonorum injuriam. Longe aliam esse voluntatem Regis, qui mitem, & pacatum animum praestare cupit subditis; & cum illis haut aliter agere, quam tractare liberos solent offensi patresfamilias. Hi justitiam pietati admiscunt. Domestica flagitia sic curant, ut liberorum salutem, non ultionem videantur exigere. Regem enim corrigere velle, non evertere; sanare, non extinguere. Cum his & ejusmodi argumentis pro se quisque vicissim certaret; in hanc tandem sententiam concessum est, ut referendum Regi dicerent: Duo omnino suppetere remedia. Alterum verum, & solidum. Alterum medium quidem; sed necessarium. Solidum remedium in celeritate positum esse; si primo quoque tempore in provincias festinaverit Rex, in ipso apparatu deprehensurus sectariorum consilia. Religionem adhuc in potestate esse. Auctoritatem refractoriorum caducam, atque infirmam. Si proximam hyemem otiosus extraxerit, non religionem, non fidem, non obedientiam inventurum. Precipitatum insaniam non postulare lenta remedia. Neque etiam expectandum, donec mali junctio sibi externis

super-

supercilium tollant, & nihil amplius sincerum sit in provincijs. Componi adhuc res posse sine ferro, & sanguine. Sed glissentem seditionem in ipsis cum opprimendam esse. Mox enim nihil proficient succinctae legiones, vel certe non nisi inhonestis condicionibus ferociam discutient. Ipsum Regem hanc sibi expeditionem sumere debere. Nihil profuturam, si alteri permiserit, quantumvis egregio. In eo enim non elucebit reverentia Majestatis, non eminebit auctoritas. Quin imo atrociorum secessionum causas daturum partibus, utrimque armatis, & ministerium Regis utrimque praferentibus. Sicut nuper in Gallia accidisset. Hac ergo incommoda praevenerit debet Rex praesentia sua. Boni enim auspicia ejus sequentur. Dubij conspectu Majestatis perculti, ad eundem respicient. Mali non habebunt in quo fiduciam reponant. quorum cervicibus exercitus incumbens, societates ac factiones dissolvat, libratisque conatibus rebelles in leges subijcet. Tum demum religionis negotia secure componet, instructus legionibus, quas turbulentis obijciat. Si quid in Ecclesiastica labaverit disciplina, revocabit ad Concilij Tridentini severitatem. Asectarius vero exiget ultionem flagitij. De edictis, quod videbitur, constituet. Si quid in Concilio Status, vel Finantijs, aut secreta curia mutandum duxerit, rectius ibi perficiet. Deesse nobis hic acta, deesse decreta majorum, unde praeteriti temporis formam, moresque liceret colligere. Controversias quoque inter eandem curias exortas, dissolvat. jubebit que singulas contentas esse mandatorum suorum finibus. Operam denique dabit, ne indulgentia, & abolitiones, ne munera, & honores,

in quibus potissimū tranquillitas, salusque publica consistit, ad indignos perveniant. Hac sunt solidiora remedia. Quae si mature applicari possint vulneribus, frustra jam in cetera inquirimus. Ceterum dum instruitur exercitus, dum aula moles per se gravis movetur, hiems est, & intempestiva aura navigantibus. Quippe non aliter Rex in Belgium transportari potest, quam Oceano. Temere crediturus salutem suam externis hominibus. Proinde ad media remedia necessitate compellitur. hoc est; de Inquisitione, & edictis, ac praeteritorum delictorum venia, quid agendum sibi, consideret. Flagitiosum olim in praesentium scelerum remedia, & securitatem suam, futurorum praesagax Ecclesia insituit. Nihil enim sperandum, erepto telo quo integritatem ulciscitur suam, quam ut religio exponatur injurijs. Nec sine periculo edicta resolvi incipiti republica. Malos poenis affici debere. Quid enim futurum si nihil praeter scandala, & conciones, ac conventicula leges corripiant? nec id quidem idoneo supplicio; sed sub praetextu turbatae pacis, aut lesae tranquillitatis? scilicet ut fas cuique fiat, intra domesticos parietes contaminata conscientia morem gerere. Itaque si tempora admitterent, suasuros se fuisse majorum morem retineret, nec supplicia irrogaret mitiora praeteritis. Nunc vero magno opere censere sceleratis hominibus ignoscat, & praeteritorum criminum gratiam faciat. unos tamen Ministros, & concionatores excipiat. Inquisitionis quoque Papalis potestatem exarmet, ita tamen ut Episcopalis in usum veniat. Edicta vero in adventum suum differat. & se

ne haec

ne haec quidem moram ferant, Belgas ipsos jubeat formulam concipere, transmittendam in Hispaniam, ut de hac quod vidbitur Rex constituat.

Hac relatione audita, Rex ad Gubernatricem litteras dedit, quibus sententiam suam, in hunc modum commisit. Domina bona soror mea; Haut alia mihi unquam mens fuit, quam ut clementiam cum meis communicarem. Pristino affectui absens non detrabo. Nihil equidem negare constitui, quatenus inviolatus numinis cultus patierur, & conscientia mea. Quod ex litteris hisce satis intelliges. Neque id necessitati tribuo, quam representas; sed ratura mea. Malo me gratia, quam vindictae poeniteat. At enim Inquisitionem aboleri desideras. Scio quantum momenti postulatis illis subsit. Haec sunt arma, quae ex olim in rebelles Ecclesia instruxit. Quibus haecenus dignitatem suam tutata est a sectarijs. Majorum consilia damnare non possum. Neque tamen institutis eorum ita me ad duxi, ut ab illorum prudentia recedere nefas existimem. Ad praesentis saeculi genium cogitationem direxi. Imperator pater meus Inquisitionem accepit, quia frangan da malitiae Episcopi decrant. Cum sub incuria eorum, qui jurisdictioni praerant torperet Ecclesia, ad haec auxilia recurrere coactus est. Nunc inter tot Episcopos eadem tempora non videntur. Facile itaque persuaderi mihi patiar, Papalem Inquisitionem expungi; modo Episcopalis robur accipiat. Edicti formulam, quam concepisti, plane inutilem esse video, quia sectarii haut alio spectant, quam ad libertatem religionis. Quod ex fa-

mosis libellis facile est intelligere. Fœderati vero à Generalium Ordinum concilio edictum expectant. Sed obsecro, quid bonorum interest, hæc, an illa rogentur leges? Quippe suo proptè ingenio ad licita, & honesta feruntur, nec contra majorum morem quidquam attemptant. In malos autem nulla satis atrocia statuuntur supplicia. Veruntamen ut tranquillitatem civium, beneficium meum faciam; recudi leges non recuso. Nec tam diu pressissem consilium meum, si provinciarum omnium accepissem suffragia. Absque his nihil novi statuere oportuit. Quippe in leges municipales, aut privilegia impingere non est animus. Nam si rogandi morem omittimus, bonorum offensa præsto est. Quia nec priora edicta sancita sunt inauditis provincijs. Et male leges sciscuntur, quas usus postea rejiciat. Imo ad exemplum pertinet, semel lata perpetuo custodiri. Cæterum si constare robur legibus volumus, quedam à juris communis præscripto exigenda sunt. nempe ut contumaces, anabaptistas, & relapsos ignis comescat. bona vero eorum publicentur, quos gladius extinxerit. Quis enim probare poterit, exules ipsos fortunarum suarum retinere arbitrium? P'sustructus, antemptalia lucra, hereditates, & legata ad eos pervenire, quos flagitio suo patria expulso, civili beneficio indignos lex fecit; ius commune has perduellibus pœnas liquido imposuit. Quarum mentionem in formula moderaminis vestri nullam invenio. Dubium consilio, an errore. Sed delatores pœna aut præmio ad prodicionem sceleris sollicitari non video. Quasi futur. sint, qui sponte

qui sponte volunt accusare? nemo gratis subiturus est delatoris invidiam. Hac velim eo candore admittas, quo ipse exigo. Nam quod ad me attinet, augendo ærario non studeo. Sed quia publica utilitari conducere arbitror, & ita fieri debere jus commune demonstrat. Edictum anni MDXLI. idem constituit, nihil tum detrectantibus Ordinibus. Neque interim ad rem pertinere puto, quo pacto obstinate mentes frangantur. Potestatem vobis facio, concipienda formulam; ita tamen, ut religionem mihi, & Majestatem illibatam servetis. Quodcumque autem videbitur, quamprimum ad me transmittite. Præteritorum veniam quam requiris, quantillum profecturam existimem ex hoc conjicio, quòd Fœderatos spe sua frustratos videam. Quancquam nec satis accipiam, utrum ipsos duntaxat Fœderatos, an & Ministros, & sectarios gratia quoque dignos judices. Nolo tamen legibus stringi clementiam meam. De his quod videbitur ipsa constitue, & præteriti furoris veniam fac, pro tua prudentia, & arbitrio. Vnos tamen condemnatos excipio. Fœderati vero vinculum resolvant, & ad conciones, cæterisque illicitos dissipandos omnem tibi industriam conferant. Hac demum lege gratiam ratam efficiam. Quò nimis ipse iter in Belgium instituum, per imminentem hyemem non licet, deprehensuram me sine dubio in medijs fluctibus. Primo tamen vere appellere statui. Interim si conciones, & conventicula non cessaverint, Ordinarias turmas, & præfidiarios objicias. In Fœderatos easdem partes amplexos, conscribere exercitum. Præfecturas delectis attribue. Horum virtus se-

curum me efficiet. Nam & civitates ferè in obsequio stant. Et quo fidem illibatam retineant, prætores, & magistratus ad colendum officium litteris exstimulo. quas sine mora destinandas trades veredaris. Vale. ex Silva Sigovia Prid. Calend. August.

Hanc utique epistolam in longum transcripsi, non ut mole voluminis aut copię confulerem, quod unum semper vitium maximè declino: sed ut boni Regis famam calumniis exonerem. Nemo scriptorum est aliarum partium, qui nocentem non pronuntiet. Servitutum, & regnum cogitasse mentiuntur. Et quod magis exosum populo faciant, plura innocentie ejus maledicta affingunt, præteritis virtutibus, quas mitissimi Rex ingenui, supra benignitatem candidissimas exercuit. In lacra majorum (nec immeritò) pervicacior fuit. Hæc si adsint, cætera facilè populo condonavert. Sed ab æquo lectore, sincerisque judiciis, saniorera sententiam expecto. Fata erant, quæ Belgas urgebant. Ad quorum iram avertendam publica vota & supplicationes Rex in Hispania suscipi jussit. Eadem in Belgio fieri mandavit. Litteras quoque ad Proceres dedit, blanditiis plenas. Tempus appetisse moneans, quo constantiam suam fidemque probarent. Idem quoque magistratibus perscripsit.

Missis his epistolis, alii, atque alii tabellarii in Hispaniam perveniunt, nunciaturi tristio-

tristiora præteritis, & afflictæ statum provincie. quo in discrimine religio esset, qua in perplexitate rerum Gubernatrix. Denique cuncta fervere discordiis, sub infanda sectariorum audacia.

Ad hos nuncios indignari Rex cepit, quod sibi populus tam procaciter illuderet. Succinctisque legionibus ad omnem fortunam opus esse ratus, tria equitum, decem peditum millia in Germania conduci jussit. Gens armis strenua, suaque indole in marrem propensa, plura Cæsari, deinde & Philippo Regi stipendia generose, fortiterque fecerat, in venali fortitudine ignara perfidia. Sed nec recens adacta in Sacramentum vexilla destituit, quod tyrones Belgæ inter flagitia non numerant. Et cum hodierna prudentia statum robar in peregrinis constituat, inter eos Germani, nihil cæteris virtute, nihil affectu concedunt in principem, cujus ære militant. Turmas equitum in hunc modum distribuit. Erycio Brunswicensi tradita sunt tria millia; totidem Ernesto Brunswicensi. Philippus frater quingentos accepit. Joanni Bavaro centum quinquaginta; parem numerum Joanni Willaertio attribuit. Pedites vero in triginta tres manipulos cõtraxit. Ex his decem cohortes Joannes Nassovius, totidem comes Everstenius legerent. Gompenbergi-um octo præfecit. Waldensingerus quinque jussus

jussus est conscribere. Hos sibi Principes mercenarios pridem effecerat. Paucorum annorum debitam pensionem exigentibus persolveri jubet, missis in Belgium trecentis aureorum millibus. quantam summam necessitas requireret, & præsens fortuna permetteret. Ex eadem pecunia sexaginta duo millia præsidariis, turmisque Belgicis in sex mensium stipendia numerari præcepit. Cæterum ne Germaniæ dynastæ ad tanti exercitus famam, in suspensionem raperentur; necessitatem armorum Cæsari excusavit. Gubernatricem præterea quæ moliretur secretis litteris edocuit, Generalia Ordinum comitia differri præcipiens.

Jamque epistola quam ante transcriptissimus, in manus venerat. Nemini dubium erat, Conjuratos malè sibi conscios, nisi ex Generalium Ordinum comitiis edicta non passuros. Nec mitius aliquid sperabat Gubernatrix. Itaque Viglium, Bruxellium, & Assonvillium ad se accersit ex Privatâ Curiâ, Barlaimontium, & Hachicourtiû adesse unâ jubet. Soli enim ex Proceribus aulam instruxerant. Deliberare eos jubet, quid sibi statuendum de voluntate Regis; infirmo, ut videbatur, in præsens remedio. Illi commodius de his relaturam dicebant xv. Cal. proximas, in communi Procerum concilio. Absentibus iis de tanta re statui nihil debere. Nam si infelicem exitum haberent litteræ, omnem invidiæ molem

molem in se undaturam. Probata sententia, epistola magis non publicatur, quam supprimitur. Jam quoque ea quæ scripta erant ad aures Conjuratorum pervenerant; præcipue indignantium, quod nullam comitorum mentionem epistola præferret, quæ tam profunde imbibérant. Credebant enim absque his tuto sibi caveri non posse. Et pro repulsa interpretabantur, quod Rex non scripserat. Itaque novis tumultibus visum est opus, & atrociori scelere extorquere, quæ Rex sine scelere indulgere non poterat. Interceptæ sunt à Gubernatrice Tornacensium epistolæ, quibus significabant Conjuratis, ut illico ad se mitterent, quid postremis eorum postulatis respondisset Rex Philippus, alioquin quæ destinaissent strenue effecturos. Unde facile est conjicere, ex Conjuratorum instinctu transactum esse sequens facinus, qui sectariis tanquam instrumentis ad flagitia abutebatur.

Ergo postrid. Idu. Aug. proruprum est in apertum sacrilegium. Compositionem sceleris referre non possum. Nemo enim in tanto consensu auctores meminit. Sunt qui auspicia Tornacensibus impudent; & ab his submissos, qui perditissimorum audaciam pecunia conducerent. Ego vero ut non unum aliquem populum, ita injuriam temporum accusare non desino, mutationem rerum por-

ten-

*Initium
Ituema-
chia.*

tendentium. Trecenti circiter numerati sunt, qui sacrilegiorum licentiæ viam aperuêre. Obscura fax, & vappa populi. & inde in audaciam pronior, quia occulta. Quorum unum, etsi maximè nefas, ne nominare quidem possum. Homines sine tribu, sine nomine, finibus Audomarentium egressi, mortalium omnium notitiam amiserant. Sed Monasteriorum opibus avidissimè inhiantes, primùm omnium abbatiam Wulverghemiam, haut procul Curtraco sitam, hostiliter diripiunt. Clausæ erant in ea virgines sacræ. Ipsa solitudo loci, sexusque naturalis inbecillitas, Iconomachorum audaciam erexerat. Hoc sceleris auspiciū fuit. Imbutæque semel sacrilegio manus, nihil furori postea reliquum fecêre. Calcare sacræ, aras evertere, insultare imaginibus, ornamenta absumere flammis, violare sepulchra, ossibus defunctorum illudere. Mira profus & abominanda crudelitas. Quasi parum facinoris in superos admitterent, etiam manes laceßere sustinebant. Nunc demum intelligimus, quanto posteritatis damno eraserint litteras, Majorumque insignia marmoribus insculpta, quorum nunc vestigia aberranti sæpe conjectura multorum ingenia curiosè persequuntur, aut à famâ memoriâ requirunt, nullo certo auctore subnixam. Neque hunc furorem catholici tantum detestantur: sed etiam

etiam quisquis aliarum partium liberalibus artibus ingenium excoluit. Iconomachorum tamen non intererat quid posteritas amitteret. Per omnem illam oram grassati sunt in templa. cæterisque ad eadem audenda exemplum præbuere, faciliè sequentibus, quod timebant incipere. Diceres ergo incendium per rura discurrere. Ita confestim, & sine mora obscuriores aliquot pagos, pari audacia in Castellana regione, pertentant Sæctarii & Ministri in partibus. Inde statim Bellam corripunt. Cæterum Bellæ monasterium erat, quod ex Prioratu Carolus Cæsar in Abbatiam extulerat, translatis eò monachis D. Joannis Teruaniensis Benedictini Ordinis. In hoc Divus Antonius peculiari religione colebatur à populo. Vota quoque pendebant de pariete, sanctitatem loci testantia, quam multorum annorum donaria celebriorem effecerant. Argenti ingenia modus altaria instruebat, cultusque ad magnificentiam sacrorum exacti. Hæc sæctarii religionis odio, seu prædæ cupidine, scelerata pietate futiis consecrant. Non sacro, non profano manus abstinent. Sedi- bus suis Monachos exturbant. Nihil intactum, nihil integrum relinquunt. Ornamentis sacrorum abutuntur ad ludibrium, calicibus ad temulentiam. Et ne catholicæ religionis memoriâ relinquerent; bibliothecam flammis absumunt, multorum annorum labore,

labore, atque impendio instructam; & in hac multa clarissimorum ingeniorum monumenta, quibus adhuc typi lucem negaverant. Omnia prorsus vestigia prioris sæculi abolere decreverant, ut novitatem suam impulerent antiquitati, aptatoque mendacio, fabulose origini apud posteritatem illuderent. Nihil ab infesto Christianorum hoste immanius expectes. Plane ut jam non sit, unde succensere Barbaris jure debeant. Igitur omnia quæ reperiebantur, aut rapta, aut consumpta erant. Avaritiam tamen satiare non poterant. Sparsas per agros locupletum domos prædabundi irruerant, cultum ecclesiarum abscondi simulantes. Quæ res multorum iram, rixasque provocavit. Ad eum ut quidem exprobrarent Ministris, nihil aliud ipsos, quam latrocinandam licentiam sub larvâ pietatis aperire fuerant. Et certè non aberraverant à vero. Et Ministri pudore victi, ad declinandam invidiam, aurum omne, & argentum templorum ædituis jubebant restitui sub inventario; cæteroquin ut in furem se animadversuros. Fuere tamen qui abstruderent, & in crucem sublatis exemplum fecere. Ea res avaritiam cohibuit. At ne simili licentia in posterum grassarentur; non dispersi, & palantes ut antea; sed conferti, ac composito ordine iter instituunt. Primi ibant Iconomachi cum bipennibus, cæte-

cæterisque instrumentis, obvia quæque sana invadere, & si resisteretur, fores dolabris per-rumpere jussi. Ministri duo proximè succedebant, homines nullo studio exercitati. In eam provinciam ex furinâ vel textrinâ surrexerant. Populari tamen facundiâ & miscendis seditionibus validi apud multitudinem, crebris contumelijs in imagines debacchabantur. Post illos veniebant Diaconi, & Seniores; quos immensa sequebatur multitudo armis exulta. Hoc modo Stegram perventum est. quos Gallicus ibi Minister magno gaudio excepit. Inde Wervicû, & Menimâ, & Wastenum, & circumjecta populati; ecce Messenensem abbatiam, miserabili vastatione diripiunt. Nec Flandriâ contenti, prætereunt Lysam flumen, & Insulensium aliquot vicos sacrilegio faciunt. Donec omnem iram effunderent in Marquettense monasterium. Hinc Seclinium versi, ab accolis excipiuntur, qui ex finitimis undique pagis ad tutandam templi religionem armati convenerant. Multi Iconomachorum ferro cæsi, alij præcipitati in paludes, obscænum spiritum in cæno evomere. Ad Rassegemium quoque fama delabebatur. qui mox supervenit cum militibus: Sed adventum ejus subitâ fugâ sectarij prævenerant. Et sic ibi aliquando rabies stetit: ut in Flandriâ, rursus atrocius insurgeret, quam non satis habuerant miserimè semel afflixisse. Vix Not-

mannorum olim tanta fuit vastatio. Quadringenta & amplius templa triduanus furor absumpsit. Nec adhuc tamen oppida pertentaverat. Hoc unum deerat publicis malis. Manebat tibi adhuc aliqua magistratuum reverentia: cum e contra in municipiis, vicisque, & pagis sine metu licentia grassaretur. Donec & oppida ad ultimum cessere.

Cæterum Egmondanus ad primum Iconomachorum tumultum Ipras processit, ut auctoritate nominis sui cives contineret in pace. Habebat in comitatu Flandrorum præcipuos. His auctoribus edictum promulgat, quo externi in civitatem recipi prohibebantur. Salutaris haut dubiè lex: sed absque armis excederi non poterat. Et interrogantibus Egmondanum magistratibus, num templa tentantibus vim inferrent; contraxit humeros in cervicem, mandatum sibi non esse respondens. Mox inde se Bruxellam recepit ad concilium. Plerisque multum irridentibus, quòd adversus rebelles, & vim publicam molientes, custos & moderator provinciæ mandatum requireret. Expectandum illi mandatum fuisse, cum Gravelingam juxtà, temerè pugnam ciens, propè in discrimen attulit fortunam publicam. Bonos ergo desperatio cepit. Multi enim haut immeritò suspicabantur ea quæ acciderent sponte, vel fraude Procerum evenire. Malis autem aucta est alacritas. Et ex

alia

alia parte gaudebant flagitiis Iconomachi. Nec tam Ministros, quàm prædam sectantes, proximam quamque civitatem rapinæ destinant. Plures furentibus cottidiè aggregabantur. Corrupta enim erat latius regio, & superstitionis suæ vindex unusquisque videri volebat. Raptim igitur Abbatiam Bellopratensem, haut procul Ipris, inopino tumultu corripunt. Inde à sectariis ex compacto acciti sunt in civitatem nemini clausam. Vi & licentiæ leges cesserant. Obstupuere magistratus adhanc turbam, & quid actura esset expectantes, alienam stultitiam immoti contemplantur. Parum videbatur in plebe opis esse. Major pars occultis studiis favebat Iconomachis. Quibus se obscurissimus quisque statim applicuit. Itaque cum nemo obstaret, furestæ pietatis crudelitatem licenter exercent. Ordinem sceleris non invenio. Totus tamen dies per sacrilegia consumptus est. Nec in delubris amplius restabat, quod polluerent: cum desertum episcopi palatium, canonicorumque domos vi perrumpunt, & tanquam in capta urbe, bonis insultant. Inde tandem digressi, totam illam regionem impunè peragrantes, proximos Franconatus pagos pari audacia funestant. Ulterius progredi metus prohibuit.

Auriacus hæcenus Antverpienses tenerat in tranquillitate, lætissimis auribus accipientes, quæ in Flandria acciderant. Quorum suc-

cessu ad paria scelera animati, sordidissimorum hominum audaciam pretio sollicitant. Et inventi sunt, qui in diurnum solidorum decem stipendium locarent operas suas ad flagitium. Enceniorum tempus erat, decimo octavo mensis Augusti. Tradito à majoribus more, totum hunc diem impendere lætitiæ publicæ. Populus ad hilaritatem effusus, vel temulentiam marcet, vel spectaculis oblectat ingenium. Multi quoque mortales ex proximis urbibus, pagisque ad solemnia confluunt. Magnâ pompâ supplicatio instruitur, quam longa personarum series, in historiam circumducta, exornat. Cives armati procedunt, cultu ad magnificentiam exacto. Post eos geminus sacerdotum ordo, in candidâ veste, & dalmaticis. quos B. Mariæ simulachrum sequitur, suppositis sacrificorum humeris sublatum. Peractâ pompâ, non statim cellæ suæ imago redditur. Sed collocatur in testudine templi, & in octavum diem pietatem populi expectat. Istum sacrorum ordo fuit. Civibus ergo ad spectaculum intentis, fuere qui prætereunte statuam scurrili cavillo exciperent, clarâ voce obstrepentes, Mariola Fabri (ita enim appellabant à B. Iosepho, qui faber fuerat) hunc honorem tibi inter supremos numerata. Quibus auditis mussabant inter se catholici. Sed ante alios sacerdotes excanduerunt. Iamque quod evenit, præfagientes animo,

mo, sacrosanctam statuam vesperascente die cellæ includunt. Forte juvenes a sectariis conducti ludebant in templo. Notantesque sibi simulachrum è testudine subductum: unus aliquis scurrilem captans voluptatem vociferari cœpit, num timeret sibi Mariola, quod tam tempestivè concessisset in cellam. Per fidem, inquit, si *Vivant Genzj* exclamaverit, ut omnes exaudiant, spondeo innocentem in sede mansuram. Cæterùm pro latere templi ligneæ cellula erat. in quâ sedebat anus libitinarum, cereolos vendens, quos supplex mulierularum pietas serrato candelabro in donarium compresso pollice affigere consueverat, ollam præterea habebat, & in eâ absconditum cineribus ignem, extinctis faculis promittentem lumen. Dum ergo juvenes petulantius rident, cultumque divorum infamant contumeliis, quidam ex illis anum accessit; & rogo, inquit, mater, illicet hinc, rerum tuarum commercium interit. Secundum hanc vocem irata anus, præteritisque verberata contumeliis, in loquentis os ollam excussit, quam effusissimus omnium risus sequebatur. Nec procul ab exitu stabant furiosa consilia; cum in proximo obambulans Prætor, ad rixantium clamorem cum stipatoribus processit in templum, cunctisque excedere iussis, minacibus verbis ultus est suum supercilium. Irati juvenes majorem nautarum colluviem accersunt,

rurusque in templum armati perveniunt. Psalmos more suo cantare exorsi, iisque peractis, *Vivant Genus* vociferari incipiunt. Ad quem sonum veluti Berecynthia tibiâ in furorem vertuntur. Principio quidem lâpadem dejiciunt, quæ de tholo suspensa, noctes diesque vigilabat cum lumine. Aras deinde, & imagines prosternunt, & tot sæculorum ornamenta. Horret animus ad memoriam. Multæ antehac hæreses libaverunt pacem Ecclesiæ. Sed animorum possessione contentæ, picturis, cælaturisque pepercere. Hæc una exoriens, omnium ante se ferocissima, ingenuarum artium monumenta sustulit, ipsisque ingeniis bellum fecit. Centum non amplius erant, qui tantum facinus adorti sunt. Duarum horarum spatium furori indultum. Mox calentes iras ad monasteria transferunt, prælucentibus faculis, quas impiis manibus ecclesiis subtraxerant. Franciscanos resistere aulos, pluribus vulneratis in fugam conjiciunt. Et nemo postea insanos sufflamavit. Per omnia templa liberè vagabantur, impetum festinantes, ut ante auroram sacrilegium perficerent. Quidam hæc XIII. Cal. acta tradidère. quibus ego quoque accedo. Siquidem Auriaco absente contigisse constat. At ille quidem cum uxore, & Ludovico fratre publicam pompam spectavit, eademque vespera frequentavit convivia. Sed in tanta scriptorum varietate, exacta temporum

ratio haberi non potest. Parum refert quando actum. Omnes consentiunt in historia. Cæterum Iconomachi scelere audaces, expertique quàm inultè peccassent, primâ statim luce feruntur ad abbatiam S. Bernardi, secundò ferè ab urbe lapide. Nemo adhuc civibus audebat arma opponere, subitæ audaciæ torpore correptis. Consensum urbis latius metuebant. Tantum stabant attoniti in liminibus suis, alter alterum quærentes ecquid vidissent. Provectior dies, nocturnæ tragediæ calamitatem aperuit. Iacebant undique imaginum fragmenta, & majorem, quàm prodamno speciem fecerant. Erant qui majorum donaria, erant qui sua agnoscerent. Metus deinde in valescere cœpit, ne locupletissimorum ædes Iconomachi corripere. Sed illi S. Bernardo reversi, rursus se recipiebant in templum B. Mariæ, funditus everfuri, quidquid præteritus furor intactum reliquerat. Itaque ingentem detrahunt crucem, & in ea pendentem Christi statuam, ad humani mensuram fastigii figuratam. Antonii Helmontii opus erat. cujus nobilissimam artem etiam in reliquiis colimus, atque infra pecuniam voluptas taxavit. Quippe harum rerum pretia, non ex emetium commodo, sed pro cujusque voluptate, aut curiositate extenduntur. Sed in eo scelere occupatis, Prætor supervenit; adjutus bonorû studio, quos indignitas sceleris in ultionem

acuerat. Nihilque tale expectantes coniecit in vincula, ac paullo post in crucem sustulit. Senatus jus suum expertus, palam edixit, templorum spolia deferrentur in publicum. Idem quoque Ministri jubebant. Qui agrariâ licentiâ jam non contenti, concionum novitatem in urbem traduxerant. Eminebat inter eos turbulentus ille Hermannus, è Flandriâ accitus ad concitandos torpentium animos, eâ tempestate facundia uberrimus. Et ille statim Cathedralem Ecclesiam B. Mariæ concionaturus arripuit, suis eam deberi contendens. ambitione Calvinistarum, numero & furore præstantium, & nunquam satis patientium in secundis consistere. Accidit quidem parva res, memoriâ tamen non indigna. Fortè Ministrorum quidam monasterium S. Claræ concionaturus intravit. Claudebantur in eo virgines, quæ ex severissimâ disciplinâ sanctissimis moribus vitam instruxerant. Ad conspectum Ministri, omnes quasi fulmine ictæ proceidebant in terram, pronisque perseverabant jacere capitibus. cum ille attonitus, seu propria conscientia, seu novitatem facti stupens, vocem non invenit. & ab astantibus dicere iussus, cum semel, iterumque frustra tentasset, pudore correptus monasterium destituit. Sed non cæteri Ministri tam segniter agebant. Vacuam tēplorum possessionem tanquam suam prædam rapiētes, catholicæ religionis exer-

citium undique excluderant. Indignum id magistratibus visum. Propositoque edicto, sectarios abstinere templis, suamque catholicis possessionem restituere jubent. Permoti his Ministri, & quanquam suorum pervaciæ viribusque confiderent, non audebant tamen palam contradicere. Videbant se potissimum, vapulare sub Iconomachorum invidiâ, & præteriti sceleris suspicione urgeri. Senatum itaque adire placuit. In curiam admissi templum sibi concedi postulant ad divinum officium. Nihil sua culpa factum ab Iconomachis, testabantur. Stimulis religionis actos esse, nec in potestate sua fuisse pietatis zelum comprimere. si catholici temperarent ab injuria, in potestate se magistratus futuros. Senatus in hoc rerum articulo dissimulandum sibi ratus, benignè respondit. Non esse in potestate sua de tanta re statuere Auriaco absente. gratiam futuram quam ille dixisset. Post pauculos dies reditum promittere. Equum interim esse, pristino cultui delubra restitui. Hac spe dejecti, omnem tamen fiduciam in Auriaco reponabant. Excessurosque se templis denunciant.

Sed non idèò reliquæ urbes quietem fovere. Silvæduccenses eodem tempore haut absimili rabie in templa sævierunt. Inde latè, & passim per omnem Campiniam, nec per vices, sed simul & uno quasi impetu diffusum est incendium. Brædæ, & Bergæ-ad-Zomam ad lassitudinem

itudinem spoliata sunt templa. Lirani ad Iconomachorum propinquantium famam, subductis imaginibus, in vacua delubra furētes admisere.

Aldenarda ut prima inter Orientalis Flandriæ, civitates concionandi licentiam in publicum extulerat, ita quoque prima nefarias manus sacrilegio polluit. Novem Iconomachi intraverant urbem, à Bacquerelio quodam mercatore conducti. Tantillus hic numerus sceleratę pietatis ducatum præbuit, populumque traduxit in partes. Cujus rabies non ante finem accepit, quam deesset in templis quod profanarent.

Gandavenses ex aliâ parte, alieni furoris successum speculabantur. Satisque constabat, non quieturam multitudinem, si vel propius se admovisset Iconomachorum agmen, vel imparatam urbem sectarij aspicerent. Multa furoris indicia eruperant. Magistratus, ut par erat, anxius, ex adverso struebat consilia. Optimates omnes cum tribunis plebis vocat in curiam, sciscitaturus quibus potissimum ratione Iconomachorum furias à se averterent. Non vanâ se conjecturâ augurari, mox in procinctu futuros. Militare præsidium accersendum esse, aut si sua ipsi tueri mullent, solemnî sacramento obstringendam esse civitatē in Iconomachorū perniciem. Optimates professi sunt futuros se in potestate magistratus. Idem factum à tribunis. Nā & hi ex Optimatū numero eligi cōsueverāt, ex quo Carolus

lus Cæsar rempublicam à populo ad primores transfulerat. Dato igitur Sacramento, iussi sunt tribuni legem jurisiurandi deferre ad multitudinem. Sed hic animi in diversa trahebantur. Inclamantibus passim & vndique sectarijs, salvâ pietate sacramentum dari non posse. Existimare se Iconomachos jure facere. Neque unquam effecturum magistratum ut vim inferant pietatem colentibus. Summa itaque turbatio fuit, neutris invicem cedentibus, & quibus pristinæ religionis affectus inerat, & quibus odium. Pavidî interim sacerdotes ornamenta templorum, & quidquid sacrum sanctumque transferebant in arcem. Privatis quoque gentilia donaria conferre permissum. Silebant tristi justitio fora & leges. Silebant ceremoniæ & sacrificia. Ne provinciale quidem Concilium solita munia usurpabat. Captam esse urbem diceres. Pavidis cæteris, & quo tandem res evasura esset expectâtibus, Sectarij quod pravâ mente cōceperant, perficere constituunt. Nec ultra metus aut contatio, quia timeri se conspexerant. Itaq; XI. Cal. Septēb. sordidissima multitudo in globū collecta, Ioannem & Lęvinū Ongena cum Claudio Goetghebure dimittit ad prætorē, denunciare iussos, mādatum sibi à Proceribus imaginum excidium, cæterarum urbium exemplo: si nemo obfisteret sine noxâ fore: sin arma opponerentur viacturos. Proinde si trā-

quillitati publicæ consultum vellet, lictores sibi aliquot statueret in custodiam. Obtorpuit ille ad hanc vocem, iramque multitudinis irritare veritus, satellites præsidio ire iussit, sub publicâ auctoritate licentius grassaturis. Propter Templariorum sanum ingens stabat manus, facinori parata, & responsum opperiens. Claves templi exigentibus, visis lictoribus ædituus fores apervit. Quadringenti omnino erant, qui mercenario opere destituto ex omni parte affluerant. fæx & purgamentum civitatis, in hanc amentiam à sectarijs subornatum, ne quid sacrum oculis occurreret.

Ex his triginta in aras, imaginesque sæviabant; cæteri cum iustis armis ad defensionem confederant. Inde ad Augustinianos, ad Carmelitas, postcâ Dominicanos calentes iras transferunt. Augescente licentiâ, egentissimus quisque ex plebe ad prædam confluebat, nulloque obsistente irrumpebat monasteria. Sacerdotes, & religiosi secesserant in tutum. Penum ac cætera prædæ exposuerant. Magistratus torpore pavidus, finem malorû opperiebatur. Et dum boni timent, pessimus quisq; impune furebat. Iam non uno agmine: sed in partes distracti, alij Nigrarum monialium, alij Agnetensium, plures sancti Michaëlis fana devastant. Quippe Sanctæ Pharaïdis delubrum in transitu contaminaverant.

rant. Post hæc rursus in unum conveniunt; junctoque agmine Carthusianos aggrediuntur. Quippe eâ tempestate extra muros civitatis in vico Royghemio domicilium constituerant. Hinc regressi Beginas, Xenodochium, Ackerghemium, Deinsam, Bylocam, Gallilæam, Groenenbrillam corripunt. Ac tum demum in cathedralem ecclesiam Sancti Bavonis, feruentes sacrilegio manus intemperanter inferunt. Intempesta nox erat, & restabat adhuc quod polluerent. Correptis igitur faculis, ad sancti Nicolai, sanctique Iacobi templa decurrunt. & inde mox in sancti Petri abbatiam, monachorum fuga destitutam. Multa ibi nefanda fecerant: Franciscani tamen ut omnium ultimi, ita extrema rabie afflicti fuere. Quibus rebus senatus permotus, postridie rursus Optimates, cum tribunis plebis ad se accersit. Quippe civitatem à violentia diutius tuteri non poterat inermi consilio. & atrociora sectarij minabantur, afflicturos se divitum domos, iustitiam & tribunalia everfuros. Prætor quantum militum subitis delectibus posset, iustum est conscribere, fora quoque & vicos vigilijs insidere, tutisque præsidijs firmare monasteria. Quatuor duces manipulis præpositi, Franciscus Wychuyse, Antonius Stoppelare, Franciscus Pascharis, & Arnoldus Boefsius. Edictum extraneis urbe cederent.

Cruces in foro ad terrorem eriguntur, denunciata morte sanctitatem templorum violare audentibus. Sed jam Iconomachi portis excefferant. Per pagos vicosque liberrime vagabantur. Non enim habebant qui furori eorum auderet intercedere. Nec jam dubitabant oppidis quoque vim inferre, multitudinis cōscientia freti. Sed magistratibus ad providendum tempus dederant. Alofti, Teneramonde, Contraci à custodibus excluduntur. Clausas quoque portas Brugis inveniunt. Multi quidem in ea civitate novitatibus capiebantur: bonorum tamen numerus prævaluit. Et miles nuper conscriptus, obsequium fidemque colebat.

IX. Cal. Septem. Valēcenenses pervertuntur. aliquanto serius, quam pro civium ingenijs. Noircarmius, uti diximus, huic urbi præfectus erat, egregiā in regem fide & obsequio clarissimus. Ad primam erumpentium concionum famam Valencenas properavit. Sed cum sine armorum metu, cives in officio contineri non posset, Bruxellam festinat ad corroganda auxilia. Interim Ministri superciliosā auctoritate plebem extimulant in Iconomachiam. Turpe sibi credentes facinus differre, cujus ipsi alijs auctores fuerant. Licentia à paucis orta, plures attraxit. Nullo Optimatum obistere auso, fores templi B. Mariæ hortantibus Ministris vi perfringunt. Inde Beginasium, & S.

Gauge-

Gaugerici, ac cætera sana pari furore corripiunt.

Eādē die Tornacenses ex composito paria incipiunt. Initium cœpit ab obscurissimis hominibus, quos ex agricolis Ministri promisso stipendio ad piaculum conduxerant. Ea enim tum maxime ars placebat. quia semel, iterumque feliciter cesserat. Miscellanea plebs mirā densitate conjungitur intrantibus. alios stimulat cupiditas prædiæ, plures conscientia sua & religionis odium, omnes tamen pari animo in furorem surgebant. Milites aliquot in statione locati erant, qui sacramentum Regis acceperant. Eos prætor civitatis ingressis Iconomachis volebat objicere. Sed ad stringendum ferrum compelli non poterant; hauri aliā lege conscriptos se causantes, quā ut civitatem à populatione, tuerentur. Sed à sectarijs pecuniā corrupti erant in patratu facinoris. Vnde enim Iconomachis tanta fiducia, ut manipulis ipsis inspectantibus tam licenter sævirent in templa? & non vindices timerent, quos in se potissimum conscriptos cognoverant? Delubrum B. Mariæ primus grassantiū impetus contaminavit. Rapta & fracta sunt omnia, quibus avaritia, & vis pares esse poterant. Tum denique viscera terræ scurari incipiūt. Quippe canonici impendentē tempestatem prospicientes, aurum omne, atque argentum, & opulenta signa, cum pretiosissimo cultu

cultu humi defoderant. Et hoc ipsum, nescio quo prodente ad sectariorum aures allapsum erat. Forte accidit, ut Adolphi Geldriæ ducis sepulchrum perfringerent, eruentes è conditorio cadaver, quod per tot annos in hunc diem illibatam servaverat unguentorum suavitas. Itaque tanquam non latis pœnarum vivus pependisset, reliquis ejus per ludibrium insultant; indignum humo clamantes, qui violare cum sustinisset, per quem in humum venerat. Ille quidem per summum nefas sceleratas olim manus patri injecerat. egeratque se auctorem facinoris, cujus ipse in alios vindex esse debuerat. tantoque immanius facinus visum, quod nullâ aliâ causâ extimularetur, quàm ut sceptrum, quod expectare debebat, seni eriperet. Ergo ut insignia majestatis viventi extorqueret, prope parricida extiterat. Invalidum quippe senem, & vix firmantem vestigia, per aliquot milliaria, nudis pedibus in carcerè protraxerat. Posthæc ab eodem exhæredatus, cum succedere tentasset, Carolus Burgundiæ dux pari supplicio juvenem affecit, multosque annos, diris vindictam exigentibus, in custodiâ habuit. Cæterum Carolo sublato, à tumultuantibus Gandavensibus dux constitutus, acieque victus, ac cæsus Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea

Tor-

Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea Tornacenses diebus aliquot per scelus exactis Valencenensibus sociantur; junctoque agmine circumjectos pagos pari immanitate vastant. Vrbs Orciacum in proximo erat. Adoriri hanc constituunt improviso facinore. Sed Rassegemius, inductis in eam agricolis, tutam reddiderat. Oppugnare non ausi, iter flectunt, & S. Amandi, Marchiani, & Hannonii abbatias corripiunt. Vicognii præterea speciosam bibliothecam flammis consumunt, quam multis sæculis cumulaverant monachi, & ut in illa ætate memorabilem fecerant. Et sic ibant ulterius, Aquicinctensem abbatiam vastaturi. Sed ibi eos Robertus Longevallius Dominus de Tour, & Fridericus Guyonius territorii prætor armari expectant. Ingentem circa se habebant agriculturæ manum, ex proximis vicis pagisque collectam. Multa cum strage in sectarios investiti, diversis itineribus dissipatos interficiunt.

Nec cessatum est in Hollandia. Sed piget curiosus inquirere in tot facinora. Brederodius turbulentiâ ingenii apud plebem validus, Amsterdamentes, & Viannenses facile concitavit. Quorum audaciam Ultrajectinæ statim, & Lugdunenses imitati sunt. Provincialis concilii reverentia Haghenes aliquam-

P.

diu

diu in modestia continuit Iconomachis ad extremum vulgantibus, mandatum sibi à Proceribus templorum excidium, permitti sunt insaniam suam; quia reprimi amplius non poterant. Delfenses sacro cultu, & imaginibus subductis, nuda altaria furentibus exposuere. Industria consulum Dordracenses & Goudanos à furore cohibuit. Harlemum, Rotterdamum, & Gorcomium nescio sanè qua felicitate, fatalem illam stragem evasere.

Nurantem Frisiam Arenbergius acerrimè cohibebat. Sectarii tamen contineri non poterant; arte & impulsu Conjuratorum, res novas undique molientium. LeeWARDÆ igitur, & Groeningæ ira multitudinis in facta incubuit.

Geldria penè tota pro religione stetit, Megemi sollicitudine. Nec deerat Culenburgius, mobilissimum quemque Neomagi tentando. Cæterùm magistratus conatibus ejus prudenter occurrit, urbem excubiis firmans, & exultare jussis, quoscumque novitatibus deditos perceperat.

At Zeelandi haut tardè descivere, initio à Vlissingensibus, & Campverensibus orto. Cum Optimates cum episcopo haut segniter Middelburgi resisterent, valentiorum impetu ad ultimum succubere.

In reliquis provinciis nihil irarum. Bonorum numerus malitiam supplantaverat. Cameraci

meraci quidam Joannes Clericus ad confessionem Augustanam provocare ausus multitudinem, stultissimam vecordiam capite expiavit.

Horum omnium ignara adhuc fere Gubernatrix, securè contrahebat Proceres in concilium, quod fortè tunc solemne condixerat. Venere ergo in Curiam Auriacus, Egmondanus, Manveldius, Hornanus, Arenbergius, Hoochstratanus, Barlaimontius Hachicourtius, Noircarmius, Viglius, Bruxellius, & Afsonvillius. Recitatae sunt sedentibus epistolæ, Prid. Calend. præteritas à Rege missæ. Adduntur his mandata, quæ Bergëus & Montignæus in Hispaniam detulerant. Crebrior sententia fuit; *Transactum esse utcumque de conditionibus, quas exegissent Conjurati. Inquisitionem quippe sublatam esse. Quid de legibus Rex censeat, ex eo satis intelligi, quod ad examen Concilii Status revocari jussit. Arbitrium ejus expectari de Generalium Ordinum comitiis. Hac priori libello dequestos esse Conjuratos. Posterioribus codicillis cautionem securitatis postulasse. Nec ea in re difficilem se præbuisse Regem, nisi quod intra paucas condiciones esse voluerit, quæ nihil pertimerent ad Conjuratos. Eos itaque primo quoquo tempore securos reddi oportere, ut resolvant sædus, sub cuius fiducia populus, tam permissos inciperet.* Cæterum de formula cautionis aliquantisper variatum in senatu. Quidam enim diploma abolitionis tradendum

censebant. Sed paucorum assensu audita est hæc sententia. Abolitionem enim non concedi peccasse se negantibus. Gubernatrix quoque suffragium his adjecit, iussitque Auriacum, Egmondanum, Hornanum, & Alsonvillium in quem putarent modum, cautionis tabulas concipere. A Proceribus deinde remedium quærere cœpit in præsentium turbarum incendia. Tum quidam ex his diutius non pressere studia sua. Sectarius aliquid indulgendum, dicebant. *inclinatam rem aliter sisti non posse. Validissimas civitates novitatibus accessisse. E tranquillitate futurum, si sacrorum suorum cultum his permitteret.* Gubernatrix tantum se facinus negabat facturam. *Quis deinde, inquit, in officio mansurus est, si hanc semel licentiam aperuero? An non alie statim civitates erupturae sunt in eandem insaniam?* Ad hæc renidens Auriacus, *facies, ait, Domina, quod placebit. Aptiorem tamen medicinam non invenies. Hæc nobis remedia majorum prudentia descripsit. Atque ut optima esse credamus, præteritorum sæculorum tranquillitas experta est. Hac arte Graci pacem tutati sunt, inter tot religionum discrimina. Hi mores Turcas continent, Germanos, Polonosque tranquillat. Nisi forte mavis inter se collidi provincias, funditusque everti quidquid præteritus furor reliquum fecit. Vides quantis viribus sectariis succincti sint. Ducenta armatorum millia in nos promittunt. Quorum numerum, ut de industria augeant multi, magnum tamen vel ex mendacio esse*

con-

conicio. Tuius igitur est exarmatos illos relinquere. insaniam suæ; quam ut contumacia accensi, atque omnia polluentes, dissensione populi abutantur ad tumultus, ac mutandi status occasionem arripiant, tradituri se regendos externis principibus. Diriguit Gubernatrix ad has voces. Ingentique suspirio pectus concutiens, dimisit vultus in terram cogitanda similis; receptoque animo, *quomodo, ait, tantum admittam piaculum? Egon' hisce oculis irreligionem aspiciam, contempto Regis mei imperio? Si fatis ita videbitur, extingui malo in innocentia mea, & innoxium cælo transcribere spiritum, quam tanto dedecore famam polluere.* Simul his, irata similis, recepit se in cubiculum. Erat sane magnanima mulier, & in contubernio amicæ Margaretæ Hungariæ reginæ, ad principales curas nutrita, virili constantia vitia sexus profus exuerat. Proceribus invicem se intuentibus, concilium dissolvit.

Horum omnium Conjurati non ignari, insaniora præteritis agitare incipiunt. Mittunt igitur ad Iconomachos, qui juberent eos accepto signo splendidissima quæque pervertere Monasteria, ac deinde simul ex omni parte in regiam versus iter dirigere. Interim Gandavenium, Tornacensium, & Valencensium, aliorumque facinora crebri nuncii in aulam detulerant. Et in illo rerum articulo perplexæ Gubernatrici, Iconomachi tandem

dem appropinquare traduntur. Hoc fulmine non mediocriter percussa, cogitationem altius mittere cœpit, quod evasura tandem esset tempestas, ex omni parte in caput suum promissa. Ingens vis hominum erat, ex diversis regionibus ad se tendentium. Flandri Affelghemiensem, Silvæduceses Tongerloensem abbatias quieti circumsedebant, expectantes irrumpendi signum, quod ni libertas religionis indulgeretur, duros se Conjurati promiserant. Cum Antverpienses e contra, dispersi per monasteria & pagos, fœdis rapinis, incendiisque grassarentur. Prima luce Mechliniam ex improvîso adorti, mixta sibi oppidanorum colluvie, Franciscanos & Carmelitas exspoliant. peractoque scelere, Vilvordiam se protipiunt. Adventus tumultuantium latè terrorem dedit. Passim enim jactabant, postridie se Bruxellam, atque in ipsam adeò regiam agmen moturos, ad paria facinora. Inops consilii Gubernatrix, jamque magis magisque malorum undique urgentium imagine concussa, cum alii super alios nuncii vera falsis miscentes, & tristiora omnia referrent: Viglium ad se accersit. Consuetudinem illius jam pridem intermiserat, offendere Proceres verita, quibus ille fastiditus erat, ob virtutem & constantiam improbitati inimicam. Metus suos strictim adveniēti exposuit, & quid ad hæc sibi faciendum,

ne

ne differret expromere. *Plus, reponit Viglius, duo anni sunt, ex quo scire potuisti, quo furiosa & occulta quorundam Procerum consilia vergerent. Sub quorum invidiâ potissimum vapulavi. quia libèrius quàm expediebat mihi locutus sum, quæ pertinere credebam ad obsequium Regis, ad integritatem religionis, & salutem publicam. Sed aures tuæ malignis insidiis assueta, uni mihi ita semper clausa fuere, ut nihil nisi læsurum admitterent.* Illa quidem peccasse se fatebatur, amicitia specie deceptam; in eo tamen articulo stare res suas, ut quaerendum potius esset, non quid facere debuerit, sed quid facere debeat. Tum Viglius, an mandata Regis exequi haberet in animo, interrogat. Cùm paratam se respondisset. *Vade ergo, inquit, & eandem legem propone Proceribus, à quibus exiges fidelitatis Sacramentum. His qui obsequium contumacia preponunt, protinus te adijunge. scriptoque milite, custodiam corporis tui delectis attribue. Multi in partes tuas haut dubiè abscedent, ubi te obsitamatam viderint. Satis virium in his tibi. Contumaces tamen ita non devovebis, ut contumeliosè haberi se putent. Arte nempe est opus. Et potissimum dominantium arcuum, dissimulationem usurpa. Blanditiis verborum excultos sic fove, tanquam aliquando redituri sint ad officium. Nam si pati non potes ut suspectos se non sentiant, despectam dignitatem aperies injuriis. Non dubitavit Gubernatrix confestim exequi virile consilium. habitoque senatu*

P4

can.

eandem condicionem Proceribus proponit. Mansveldius, Arenbergius, Barlaimontius, & Noircarmius, sine cunctatione sacramentum accipiunt. Egmondanus paullisper dubitavit. Auriacus, & Hornanus pertinaciter abnuere. Supervacuum dictitantes juramentum dicere, quod in Gubernaculorum auspiciis, & sæpe antea advocassent. Suos quemque mores continere. nulla religione constringi perfidiam. De cætero præfecturam civitatis Bruxellensis Mansveldius accepit, mille octingentos pedites legere iussus. Oppidani mercedem in mille promiserant. Trecenti ecclesiasticorum stipendio meritari erant. Reliquis sufficebat ætarium publicum. Præfecturæ militares distributæ sunt in promptissimos. Inter quos Philippum Launojum Beauvostii dominum, Balduinum Gavrium Inchii dominum, & D. Estanburgium comitis Lignii fratrem eminuisse comperio.

Fotte per eos dies Arschotanus Bruxellam venit. In itinere B. Mariæ Hallensî votum exolvit. Sed ut ostenderet, quanta fiducia sperneret sectarios, ministrorum omnium capitis tegmen B. Mariæ imagunculis instruxit; atque in eo habitu spectandum se Bruxellensibus exhibuit. Cæterum is Gubernatrici magnopere suadebat, ut desertâ Bruxellâ, Hannoniam peteret, caput suum subductura periculis; quoad subsidisset tempestas furoris popularis,

ac

ac propitiora fata regressum promitterent. Sed hoc consilium Gubernatrici magis, quam Viglio placuit. Cumque audivisset de fuga eam cogitare, obnixè rogare cœpit; *ne rebellibus regiam proderet. Quis enim, inquit, deinde pro aris arma sùpturus est, si fugere ipsa perseveraveris, tuo metu ceteros pramonitura, quid metuendum sit a sectarijs, haut dubie erecturis altius supercilium? Dignitatis tuæ præsentia hic est opus. Aliter civitas contineri non potest. Quid enim times? Nemo Procerum, nemo nobilium, ex saniori populi parte nemo, ubi periclitari te aspexerit, auxilium non expediet, salutemque suam tua non præponet; quos omnes pari metu fugitiva percellas, & ad resistendum ignavos efficies. Tanto in bellie momento est præsens majestas, pro qua gloriosum sibi quisque ducit occumbere. Iterum atque iterum cogita, quam magnum Reginorum ministrorû numerum desertura sis, quorû nemo sequetur fugitivam. Vt cumq; igitur ipsa evadas incolumis, ex maxima tuorû parte perire hic incipies. tot fidelissimos viros tractura in ruinam, opperiri paratos quidquid fortuna decreverit. Haut segniter has voces accepit Gubernatrix. Vice-rat pudor contemtionem periculi. Iamque prorsus damnaverat abeundi consilia: cum Auriacus denunciât ei, Iconomachos admovisse propius agmen, omnesque omnino monachos & sacerdotes, cum ministris Regijs statuisse conficere. Idem mox Egmondanus, & Hornanus diversi alius ab alio, detulere in regiam. Seu vera hæc erant, seu ad concitan-*

P 5

dum

dum terrorem efficta, non dubitavit tamen Gubernatrix pro compertis accipere. Itaque consilium fugæ, quod paullo ante constantissime abjecerat, rursus revocavit, ingenti consternatione perculsa. Purpuratos quoque in sequentem diem adesse jubet, discedenti sibi præsidium. Præparatisque omnibus, ad soporem momentaneum processit in conclave. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat, tot simul cogitationibus obversantibus animo. Luce prima Viglius supervenit; & quo tam subito properaret, interrogat. Tum Gubernatrix præsentis metus effata, & quæ manentibus instarent pericula; prudenter quoque facturum, dixit, si fugam simul adornaret in Hannoniam, depulsurus à jugulo certissimam perniciem. Parum se distare à captivitate. Nihil mitius sperandum à furentibus, quam insignem aliquam contumeliam, aut mortem. Non esse opus caput ruina offerre, cum Hannonia pateat, exceptura ipsos, tutissimo hospitio. Viglius convenientem præsentis rei sententiam orsus, longa oratione deterrere rursus eam cæpit ab in tempestiva fuga; hortando, monendo, refutando rumores, castigando formidinem. Et ob id prolixiori sermoni indulgebat, quia interim ad futuros sperabat Proceres, quos eandem opinionem fovere didicerat. Nec mora, Mansveldius, & Noircarmius supervenere. Quorum tum operâ potissimum utebatur

tur Gubernatrix, suspectis ijs, quos novitatis oblectari cognoverat. Illi bonum animum habere eam jubebant, identidem commemorantes; ne *sudissimos*, & de Rege optime meritos Ministros desereret. Fortioribus consilijs obfirmaret animum. Superesse vires adversus inconditum vulgus, nullo duce, nulla disciplina ad bellum, tanquam ad prædam ruens. *Aufuros se tentaturosque, extrema pro salute illius.* Fortunam & Deum adfore conatibus, meliorem causam tutantibus. *Nec suos hæc fuisse, si crederent, caput ejus objectari discrimini, aut victoriam in lubrico consistere.* Dum hi loquuntur interim Viglio spatium fuit, quos dimitteret ad magistratus, qui egressu civitatis aulicis interdicerent. Quorum imperio statim clausæ sunt portæ, firmatæque vigilijs. Multum diei processerat, Procereque passim coibant in curiam solemnio officio. Sed impedimenta quæ præcesserant ante portas cohibebantur. Et hoc ipsum præfecti mulionum, renuntiaturi accesserant. Tum Viglius, *vides*, inquit, *impositam tibi manendi necessitatem? Necdum intelligis quantum in re una momenti civibus sit?* His Viglij verbis, magistratus (nam & ipsos simul in conspectum admiserat) adjiciunt, spondere se milites quos promiserant, mox in promptu fore. Civitatem quoque Regijs partibus se applicituram. Egregiam sane gloriam eo die Viglius tulit servatæ reipublicæ; laxante paulatim animum Gubernatrice fortiori-

tioribus consilijs, quæ ex omni parte congeriebant purpuratorum fidissimi. Et vergens ad meridiem dies itinere non sufficiebat. Proceres itaque à prandio in concilium venire iussit. Actum ibi de pace, cum ijdem illi fugæ auctores, libertate opus esse rursus clamabant. Non quod constaret profuturam in sincera remedia; sed quia pro tempore aptiora non succurrerent. Optimis quibusque jam non adversantibus, & Auriaco potissimum urgente; ne perseveraret obstinata religionis defensione religionem perdere. Multos dum pondere, quo gravantur, flecti nolunt, frangi. Temporaria aliqua indulgentia opus esse, ad avertendam malignitatem fortunæ, quando aliter mitigari non posset. Neque ipsum Regem, si inermis hic fiet, alia medendi ratione usurum. Quacumque tandem condicione perniciem publicam honeste redimi. Per æqua, per iniqua cedendum esse necessitati, qua stare ante rationem, cui prudentia succumberet, & consilia omnia obsequerentur. Cum eadem Hortianus, & similia cæteri confusis vocibus jactarent; victa consensu Gubernatrix, multumque obtestans; ite ergo, inquit, quandoquidem sic videtur, nunciata Conjuratis, si posuerint arma sectarij, eos qui inermes, sine confusione, & scandalo, illo ubi nunc agitantur, ad conciones procederent, non me videri armata, aut via facti persequendos curaturam: quoad Rex aliter statuerit ex Generalium Ordinum consilio. Hac tamen lege, ne molesti sint Romanam religionem exercentibus, usumque templorum Catholicis restituant.

Per-

Perplexa haut dubie oratio erat, nec dantis, nec negantis libertatem; non mansuram tamen, quia salvo principatu concedi non poterat. Facile Conjurati quid vellent, intellexerunt. Sed verba ejus in alium sensum detorquendo, sacrorum se licentiam adeptos imposuere credulo populo. Confestim igitur Asselgemium, Vilvordiam, & Tongerloam dimittunt, qui juberent inde movere Iconomachos, atque suas quemque domos sine noxa recedere. Post hæc Proceres illi, quos ante ad hoc officium destinatos dixi, in colloquium veniunt cum Conjuratis, tabulasque à Gubernatrice obtulere in hæc verba.

Cum supplices nobiles XIII. Cal. Septemb. ad Gubernatricem redire jussi fuerint, libello responsa daturam: commodum ex Hispania nuncius appulsi cum codicillis, rata omnia facientibus qua exegerat. Quippe Rex inquisitionem abrogari, atque edicta resingi non recusat. Generalium Ordinum conventum tantummodo distulit. Ad quem maturandum omnem ipsa operam datura sit. Supplicibus interea cavere non detrectat. quia nihil unquam antiquius habuit, quam scrupulum & dissidentiam eximere ingenijs eorum, quibus tristioribus consilijs imbutum esse Regem existimant. Causam & occasionem malorum omnium. Ex eo quod hinc ille recessit, nullum prætermisit benevolentia signum erga subditos. Ab ingenita clementia, animique bonitate non degeneravit. cum nihil ab animo ejus sit alienius quam iracundia. Itaque præteritarum re-

THM

rum gratiam lubens fecit, & in hanc rem consignandarum tabularum Gubernatrici plenum dedit arbitrium. Cum itaque hoc ipsum exequi ipsa in animo habeat: à supplicibus vicissim pomissorum fidem postulat; nempe ut solemniter sanciant sacramento, non facturos se dolo malo, neque etiam machinatos, quod Majestati Regiæ, quod statui publico, quod provinciis, aut subditis advesetur. Officium fastigis debitum se culturos. Manumque commodaturos, ut tumultus sedentur; ut intra frænum cohabeatur insurgentis populi licentia; ut multitudo deinceps extra leges non exeret, ut cesset templorum monasteriorumque vastatio, & sacrilegia; ut tam abominandi sceleris auctores merita ultione plectantur; ne vis fiat ecclesiasticis, justitia ministris, aut nobilibus, aut subditis; arma confestim ponantur; ab insolitis regionibus conciones arceantur; atque hæc, sicubi jam sint, aut facta fuerint, ut inermes, sine turbis, & scandalo frequententur; ut externos hostes & seditiones excludant; ut hi denique, quos hodierni seculi novitas turbavit, patienter leges accipiant, quas ex consilio Generalium Ordinum decreturus est Rex. Actum Bruxellæ x. Cal. Septemb. signatum. Margareta.

Lectis condicionibus nihil eorum displicuit Conjuratis, nisi quod catholicam religionem profiteri juberentur. Nam hoc ipsum quoque legibus adscriptum fuerat. Et plerique eorum novi dogmatis disciplinam imberbant. Dato itaque solemniter sacramento, Alfonsovillius diploma cautionis exigentibus, porrexit; in hunc modum.

Margareta, divina gratia, dux Parmæ, & Placentiæ,

tia, Gubernatrix Belgarum, hæc litteras inspecturis. S. D. Cum Nonis Aprilis prateritis, libellus nobis oblatuisset à non paucis nobilibus, Inquisitionem & edicta abrogari, & secundum Generalium Ordinum concilium novas leges constitui postulantiibus; digna res visa, quam transmitteremus ad Regem; sed ne supplices interim finistris suspicionibus urgerentur, eundem libellum, & compactum, & que deinde secuta, in peiorem partem accipiendo timeri poterant graviora prateritis: consultis Proceribus, transcripsimus Regi, ut cavere vellet supplicibus. quidquid ante huc diem factum esset, fraudi non fore. Sed cum in illo mora non fuerit; Nos de pace, & tranquillitate solliciti, nihil prius duximus, quam eosdem supplices obsequio reddere, cui ex natura, & sacramento obstricti sunt. Pro auctoritate, & mandato quod à Rege accepimus, pro dignitate, quam gerimus, rogatis Proceribus sententiis, cautionis tabellas, manu nostra signatas indulsimus in hanc sententiam. Formula deinde quam paullo ante transcripsimus inserta erat. Sequébantur autem hæc verba. Sciri volumus, nos pro facultate à Rege accepta polliceri, libellum & compactum, & quidquid in hunc diem factum est, nemini eorum fraudi fore, secundum sacramentum nobis dictum, ad præscriptam formulam. Mandamus itaque Gubernatoribus, equitibus Velleris, Consiliariis Status, Praefidisque ac Concilio Privatae curiæ, cunctisque in officio constitutis, uti hanc eis cautionem inviolatam servant, nec quid in contrarium fieri curent, pattanturque. Quippe ita Regi placet. Bruxellæ VIII. Calend. Septemb. MDLXVI.

Post hæc conjurati quoque solemnibus tabulis

bulis testabantur, pactis se conventis staturos; intercessurosque ne contra fieret. fœdus denique ratum fore, quamdiu fidem datam Rex servaverit. Sic ergo utcumque conciliati sunt animi. Multum iridentibus prudentioribus, quod sponsonem à principe subditi exigent. Quasi vero defuturi sint prætextus Regibus, injuriæ suæ parentare volentibus? Bonos cives obedientia commendat. malos nulla cautio, nullum Sacramentum securos facit. Regnandi lex jugum omne excutit, quod cum summi imperij nomine non convenit. Conventiones & pacta privatos obligant. Nullum tantum est sacramentum, cui salus publica astringitur. Post hæc Conjurati in curiam veniunt. Nec infesto Gubernatricis vultu excepti sunt. Promissorum fidem iterantes, necessitatem cautionis excusabant. Illa quidē memoriam omnem præteritorum delere eos jussit, cancellarique tabulas fœderis. Sed hoc ultimum non impetravit. Proceres itaque dimisit per provincias ad publicandam pacem, motusque sedandos, & subigendos eos qui averfarentur imperium. Denique ut terrorem seditiosis incuteret, ex tempore edicit; *ne conciones frequentarentur ab armatis. Ut vis fieret templa vastantibus. Qui occideret eos jure facturum, præmiumque accepturum, tanquam publica tranquillitatis ultorē. Qui non prohibuisset, aut restitisset injuriæ, cum facere posset.*

eum se pro hoste habituram. privilegia adempturā civitatibus in facinora consentientibus.

Tunc sectarij paullo ante sævi, subito metu obtorpuere. Nullā ferè spe reliquā in Conjuratis, quos pro defensione catholicæ religionis execrationibus videbant obstrictos. Quippe Conjurati, Inquisitionis edictorumque abolitione contenti, sacrorum licentiam communi consensu non exegerant. Multi ex his bonâ fide redibant ad officium. Singuli aut plures in contumaciſſimas quasque civitates delegabantur, qui continerent populum in pace, & promissorum fidem exolverent. E quibus Ioannes Casenbrootius Backerfelij Dominus, Martinum vander Moten, & Ioannem Winghamene, alterum Rotnaci hunc Aldenardæ cuncta turbantes, animose compescuit. Oeconomus is erat Egmōdani, vir cæteroqui rectus, sed infelicitate temporum ad conjuratos abstractus, fidem postea Gubernatrici sincerè exhibuit, & Iconomachorū res primus afflixit. Paullo enim post quadraginta circiter sacrilegi Rotnacensium finibus egressi, ad solitas furias accingebantur. Egmondanus ad persequendos eos Backerfelium dimisit cum turma equitū, agricolis aliquot armatis sequi jussis. Sed Iconomachi extra Flandriam processerant. Angiã Hannoniæ oppidum adorti, adulterato Gubernatricis diplomate ab ignaris intra mœnia recipiebantur. Tēplif

plisq; miserrimè afflictis ad par flagitium Gerardimontes transeunt. Obvium ibi Backerselius habuere. Non præviderant ejus adventum, nec si prævidiscent, satis virium ad resistendum erat. Fit igitur cædes, non prælium. Duodecim ex Iconomachis primo impetu absumptis, reliqui terrore consternati in potestatem venere. Quorum alios Backerselius in patibulum sustulit, alios virgis caesos, mutare solum exilio iussit. Tantumque metum ea clades provinciis intulit, ut ex illo die nemo amplius auderet in sacra peccare. Igitur optimus quisque resumebat animos. Conjuratorum autem præcipuis metus incessit, si turbata cuncta componerentur, ad ultimum se daturus supplicia. Ludovicus Nassovius misit ad Egmondanum sub Conjuratorum nomine, qui absterret eum ab ejusmodi cæptis, & si perseveraret Iconomachis injurius esse, Conjuratos ultionem expetituos. Cæterum Egmondanus hætenus medius, dubiusque, & quasi temporibus insidiatus, huc atque illuc consilia flexerat. Tum demùm victus à fortuna publica, sectariorum conatibus auctoritatem objecit, nihilque tali denuntiatione absterritus, fluentem statum severitate restituit, quem paulò ante nimia indulgentia in præceps deduxerat. Adco turbarum remedia fortiora sunt, quam initia. Sed ante omnia Gandavum præsidia induxit. Iconomachos passim

com-

comprehendi, meritoque supplicio affici iussit. Videres tunc aliam urbem, alios hominum vultus peccasse timentium. Nemo tunc applaudebat Iconomachis. Nemo faultis clamoribus, *Vivant Genssi*, tollebat in cælum. Mæstitia & pavor fontes obfederat, tacite expectantes, quid de se quoque judicia statuerent. Nemo fecisse facinus, cujus ante promptissimus quisque videri voluerat. Ea est natura multitudinis, ut non ante vereatur fastigia, quam timeri meruerint. Idem hic populus, non alios olim principes magis suspexit, quam qui lascivientem bello, atrocissimè affligerant. Sua igitur quies urbi rediit, quia timere mali cœperant. Calend. Septemb. magistratus templa aperiri præcepit. Sacerdotes qui in profana veste hætenus latuerant, pristino decori restituuntur, & sacrorum solemnia ex more repetunt. Consilarii Flandriæ intermissa dudum munia resumunt. Egmondanus peregrinis edixit, cederent provincia. Sectariis denique has condiciones posuit: *Ne intra muros concionarentur. Contenti essent loco, quem præscriberet. Nemini quàm Calvinistis concionandi jus fore. Magistratui morem gererent. In templa furentibus se opponerent. Operamque commo- darent ad expectanda supplicia ab Iconomachis. Ducenti ex sectariorum præcipuis tabule subscriberent.* Deinde locum haut procul à Carthusianorum monasterio petentibus assignavit.

Ibi ædiculam postea construxere. primusque in ea Nicasius Scurius Minister concionem habuit. post hunc Jacobus Carpentarius; & ad ultimum Magister Petrus Dathenus, qui à Poperingensibus illuc transferat. Rebus in eum modum Gandavi compositis, Egmondanus Aldenardam concessit. Ibi quoque; sectarios intra leges cohibuit. Inde in regione Flandriæ Occidentalis, alias ipse civitates ad tranquillitatem perduxit, alias præfectis curandas tradidit.

Ioannes Scyffius Brabantiae Cancellarius, & Baro Petersemius ad Silvæduceses mittuntur. Hi multitudini magnopere suadebant, ut novæ religionis exercitium extra muros transferrent, legesque acciperent quas ceteræ civitates non dubitassent admittere. Sed quo modo ludibrio confictati sint, dicemus post paullo.

Iisdem diebus sermonibus hominum agitari cœpit, militares copias à Rege in Germaniâ conscriptas, brevi iter in Belgium habituras. Ea res concussit Conjuratorum animos. Videbant se peccasse in majestatem. Neque Regem bona fide veniam præteritorum dedisset, persuadere sibi poterant. Dissimulationem ejus suspectam habebant. Nullos tam sanctos principes, qui cum rebellibus bona fide in gratiam redeant. Plerique etiam credebant, nihil ejusmodi à Rege indultum esse: sed hæc ipsa à Gubernatrice ad tempus conficta, ut præ-

præsenti serviret necessitati, & insignii impostura ingruentium malorum discrimen redimeret. Neque ex alia parte Gubernatrix securior erat. De populi rumore anxia, multiplici cogitatione quatiebatur. Generalium Ordinum spem fecerat. quæ si non succederent, novas turbas, bellumque metuebat ab istis spiritibus, quorum conjuratio magis differebatur, quam desierat. Interdum quoque timebat, ne desperatione veniæ in rabiem efferrati, ad opprimendam se venirent cum subito exercitu. Igitur his contemplationibus intentata, quod unum licebat, Ordinarias turmas instrui jubet, distribuendas in idonea præsidia. Fiduciam postea ei adjecit Bruxellensium civium pro religione votum, & animus. Qui non satis habebant pomœriis suis conciones excludere: sed contrariorum studiorum cives, Vilvordiam ad divina concedere solitos, tunc quoque præpediebant. Eam rem Ludovicus Nassovius graviter accepit. Neque mora, ad Gubernatricem admissus, expostulare cœpit, *an Bruxellenses plus, minusve liberi essent, quam ceteri cives. Meminisset fidei data. Nullo se pietatis vinculo obstringi, si prior ipsa pactum frangeret.* Ad hæc illa, *nihil se mutari velle*, respondit, & *si conciones ibi ante diem fœderis habitæ fuissent, quo minus & jam haberentur per se novastare.* Cum hoc responso dimissus crexit sectariorum animos. Sed primores civitatis à Gu-

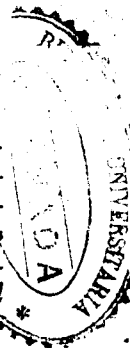
bernatrice clam admoniti, opificum collegia in concilium accersunt. edictumque ex communi suffragio, ne cui fas esset ad aliena sacra urbe excedere. Et si quis intra pomeria conciones tentaret, laqueo se ulturos. Adhuc frequentes armatos in portis constituunt, & quidem diligentissime observant. Marcentibus sectariis inopia virium.

Haut aliis artibus Lovanienses religionem tutabantur. Nec ea civitas adeo corrupta erat, ut optimo cuique non plus liceret, quam multitudini.

Præsentia Hoochstratani Mechlinienses continuit. Leges, quæ in rem videbantur, sapienter constituit.

Antverpiam vero Auriacus processit. Cui primâ luce statim assistebant Ministri cum libello, & questu; quod sub Iconomachorum invidia vapulantes, turbarum, & prostratarum imaginum auctores incusarentur. Proculid à modestia sua. Nuper quidem per consuetudinem officij, semetipsum monuisse, ne quis profana encæmioris pompa, aut procedentium sigillorum spectaculo oculos crederet. Sed hoc quidquid esset, si crimen esset, ad Iconomachiam tamen non pertinere. Nihil tristius sibi impingere posse, quam quod differrentur amare licentiam seditionum, catholica religioni perniciem struere, in tributa, in portoria, in magistratum criminationibus invehere, de surrogandis ad eadem ministeria

ministeria genij sui hominibus habuisse colloquium. Hæc si vera essent, exercerent leges. Non deprecari se de noxiis supplicia. Sin autem alia sibi mens semper fuisset, ne ad infamiam civitatis innocentiam suam traduci paterentur. De qua si dubitarent, provocare se ad Deum, hominesque conscientia sua conscios. Ilicet mitterent, qui concionantium verba exciperent. Fidem se Regi, ut pote principi, Auriaco tanquam vicecomiti, atq; ipsis patribus dare paratos. Neque interim æquum, videtur, cæmeteria, & templa unis duntaxat catholicis cedere, & hæc officia ex plentibus eripi sibi publicarum rerum commercium. Cives omnes esse. Sub uno principe, intra eadē mania, iisdem legibus vivere. Quod ergo attineret quasi contaminatos, & piaculum meritos arceri à publico usu, quem lex cōmunem omnibus statuerit? Mulcebat eos verbis Auriacus libellumque in se recipiens, iussit propediem opperiri responsum. Interim tamen cæmeteriorum usum iis indulxit. Sequenti die magistratum accersit, & è singulis nationibus (ut ipsi vocant) delectos aliquot. E Teutonicis quatuor adveniunt, Marcus Peres, Hermanus Meerius, Cornelius, & Carolus Bombergius. Totidem è Gallis erant, Franciscus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viverius, & Nicolaus Sellinus. Actum cum his de concordia civitatis. Legesque communi suffragio dixere sectariis, quarum sententia hæc fuit. Officia, conciones, & exercitia Romana religionis

gionis ne turbant. In fanis, aut monasterijs alijsve locis Deo dicatis, nova professionis exercitia ne habent. Contenti sunt tribus in urbe regionibus. Nempe prædio Antonij Gevartij in foro equino, prædio D. Liekerkij, prædio Xenodochij. Hac si comparari pecunia non possint, tunc alia æque commoda acquirunt consensu Auriaci. Interim in regione novæ urbis, quemadmodum hactenus, religionis officia insituunt. Intra hos limites una eademque hora concionari fas est diebus Dominicis, & festivis. Ceteri dies nefasti sunt. Si tamen festus dies in septimana non incidit, Mercurij die concionari licet. Duos, si videbitur, Ministros, nec plures, in singulis regionibus admittunt. Ministri Belgæ sunt, aut præcipua alicujus civitatis jure donati. Iuramentum præstant parituros se Auriaco, & senatui in re politica. Cum telo illicito conciones nemo adito. Teli illiciti nomine gladius, aut pugio non continetur. In civilibus magistratui, & superioribus parento. Onera, & portoria ex æquo ferunt. Salutem, & tranquillitatem publicam juxta custodiunt. Cujuscumque religionis sacerdotes, Ministri & professores à seditiosis sermonibus, injurijsque abstinere. Seditiosum tamen non habebitur, quidquid ad doctrinam perinet, vel in corruptos mores prometur. In electionibus, & conventibus Ministrorum, Seniorum, & Diaconorum, unum aliquem è magistratu, admittunt, qui Auriaco, & collegio relaturus sit, quid actum fuerit. Cujuscumque religionis homi-

nes

nes à contumelijs vique & injurijs abstinere. Si contumelia aut vis, aut injuria facta fuerit, indiscriminatim ulciscuntur. Quò minus adversus Iconomachos, noxijsque jure agatur, penaque expectantur, ne faciunt. Nemini palam extra designatos limites psalmos concinere jus est. Auriacus & magistratus, cives & incolæ in tutelam accipiunt, sine religionis discrimine. Ministri, & sacerdotes cujuscumque religionis, has leges publicant, & ad custodiam earum auditores hortantur. Firmæ rataque sunt, quoad ex Generalium Ordinum suffragio aliter à Rege statuatur. ita tamen si quid comitijs illis decretum fuerit, quod salva religione, vel conscientia admitti non possit, liberum cuique sit patria cedere cum fortunis & familia. Ministri, Seniores, Diaconi, & novarum religionum præcipui, harum legum in violatam custodiam in se recipiunt. præsentemque tabulas signant in duraturi fœderis constantiam. His in eum modum compositis, consignatisque, dimissus ab Auriaco est præco, qui publicaret libertatem religionis, civesque à mutua vi abstinere juberet, nec alterutrius iram laceffere contumelijs; præsentem mortem, bonorumque publicationem contumacibus indicens.

Auriacus inde in Hollandiam concessit, crebris Primorum litteris sollicitatus. Bredæ rodium sibi in eadem provincia substitui petierat. Sed is Gubernatrici suspectus admodum erat, satis gnare quàm gravis immineret

Q

recipue

reipublicæ. Caput se Conjuratis præbuerat. Post hæc, Viannæ, Hollandiæ oppido, quod jure clientelæ tenebat, aras omnes imaginefque exciderat, Culenburgii exemplo. Armatorumque catervas circa se habebat. Ethinc suspicionem multis fecerat occupandæ provinciæ. Nec vanitas homini deerat, sæpe obliquos injiciens de principatu sermones. Prostabatque palam ejus imago, laminis insculpta inter hos versus :

*Sum Brederodus ego, Batavæ non infima gentis
Gloria, virtutem non unica pagina claudit.*

Libellus denique vulgatus erat sub isto titulo; HERES ET SUCCESSOR COMITATVS HOLLANDIÆ, qui non obliquè ad Brederodium referebatur. Proinde in subvehendo eo non immeritò Gubernatrix quatiebatur imagine periculi. Hoochstratanum ergo Antverpiæ substituit mitis animi virum. Factionibus Procerum aggregatus, in fidem tamen non commiserat. Consiliarius Allonvillius ei adjunctus, quærebat in præterita facinora, quorum ultio mitioribus fatis reservabatur. Cæterum Auriaci interventus Hollandos compescuit. Leges verò Amsterdamsibus constituit, prope easdem, quas Antverpiensibus dederat, nisi quod sectarios contentos esse voluit Franciscanorum monasterio. Inde Ultrajectû, & ad alias civitates progressus, pari omnes cõditione sedavit. Post hæc litteras ad Gubernatricem

ccem dedit. Ea quæ egisset breviter recensuit. Monebat illam denique; Gallos videret & conterminos populos, quibus nõ essent aversati principis idempetentibus, Plus indulgentia & pace, quam severitate profici, in tantâ novarum religionum dulcedine. Si vesaniam late ferocientem vi premere cogitaret, nihil aliud profecturam, quam ut vastatione, & incendijs provincias desolet. Nam ne Regem quidem totius imperij sui viribus succinctum, adversantium furores sine periculo, & labore, sumptuque excisurum. Hæc omnia vitari posse promiscuâ religionum libertate, vel Augustanæ professionis indulgentiâ, aut si intra suam cuiq; conscientiam sacrorum licentiam permitteret. Sinceram pacem conditionibus emi, non bello. Maximam populi partem favere novitatibus. Vinctarios posse, debellari non posse. Nec amicos fore crederet, si semel vicerit; acrius pro ultione, quam pro libertate certaturos. Tranquillitatem civium beneficium suum faceret sine sanguine. Non primos esse Belgas qui hoc ipsum necessitati dedissent. Prope totum Christianum orbem conspirare in hæc consilia. Compositis rebus, melius religioni consulturum Regem; cum detumuerit ipsa novitas, cum sectarij patientur mitius se haberi, qui nunc jugulo suo metuentes, in fasciculum coeunt. Hæc quidem tanquam ea quæ egisset excusaturus, scribebat. cæterum haut perplexepetebat religionis libertatem, cui per tot ambages semper studuerat.

Longè alia mens Megemo fuit. Contra spem omnium, non invidiam, non odium pavens, gratiæ nihil concessit. Ministros omnes Geldriæ eiecit. Sectariorum præcipuos exilio multavit. Prorsus ut appareret, fatorum culpam esse, quæ reliquis Proceribus animum ademerant. Quibus rebus Culenburgius & Brederodius permoti, scripserunt ad Neomagenses Conjuratorum nomine; ac ni exules reciperent, ultionem minabantur. Quorum iras Megemus generose despexit, totamque Geldriam studio partium in fide continuit.

Arenbergium eadem in Frisia tentantem fortuna destituit. Plerisque urbibus pervicaciam induentibus, fraude præfectorum, quorum multi Conjuratis accesserant.

Majoris operis erat Tornacenses componere. Molbaisius arcis præfectus recenti Iconomachorum facinore irritatus, magno terrore civitatem percellerat. Et tanquam semper erupturus cum militari præsidio, trepidam plebem cõficiabat vigiliis. Cæterùm fœdèrè cum Gubernatrice ic̃to, duo è conjuratis illò adveniunt. Populùmque velut arbitri civilis discordiæ, invitabant ad pacem. Sed cum hoc unum potissimùm urgeret, ut promiscua libertas intrà mænia fieret, adversarium sibi magistratum habuere. Durabat enim apud Optimates reverentia obsequii, quam diuturna contumacia in plebe deleverat. Gubernatrix

corum,

eorum, quæ agerentur certior facta, Hornanum proficisci cõ jubet. Sciebat enim non ingratum sectarijs, tantisque incommodis civitatem auctoritate sua liberare posse. Urbem appropinquanti, multitudo obviam effusa, *Vivant Geusij* certatim inclamavit. In primis autem civibus imperavit, *adempta templa catholicis redderent. Extra mænia quo placeret loco, sectarij concionarentur. Ministri Belgæ essent. Nec plures duobus admisterent.* Sed adversus has leges Ministri fremebant; *ades sacras in usum populi structas esse. Populum ibi intelligi, non ubi patres, aut catholici; sed qua major pars consisteret. Reliquam se multitudinem numero superare. Neque interim tædere condicionum; modo ad erigenda sibi templa tributum omnibus senatus indiceret. Id sæpe antea à majoribus factum. Publica adificia omnium ære lui debere.* Contra magistratus, *templa in nullius esse dominio, dixerunt. Patere cunctis, eo sacrario ad preces uti volentibus. In alios vero usus transferri non posse sine injuria civium, præscam religionem colentium. Parum ad rem attinere, sectarij numero præstarent. Forte haut pauciores pro catholicis, at meliores certe consistere. Imaginem ibi populi, hic senatum esse; ut sciamus illà parte factiones, hac sitare rempublicam. Struerent itaq; templa suo impendio. Nihil in hoc se adversari. Male enim cū catholicis ageretur, si tot injurijs damnisq; affecti, ad omnia præterea astringerentur pensit adæ pecunie, quæ reliquis templorum*

plorum suorum ornamentis, tam fæde spoliatis, impenderint. His utrimque auditis Hornanus ratas esse voluit leges. Sectarios protenus cedere templis iussit. Stipem quantum quisq; ultro conferret permittens accipere. Sed non ideo sectarij parebant. Concionibus acrius intenti, forum & templa muniebant excubijs. Dissimulante primum Hornano vetandi pudore, an metu; & mox quod palam abnuerat indulgente, fœdâ inconstantîâ. Cujus turbidum, ac mutabile ingenium Conjurati obsederant, flectebantque. Molbaisius turbari leges ægre passus, iræ stimulos vix cohibebat. Ita ut interdum cogitaret in inconditum & cõfufum vulgus militem immittere. Deterrebat tamen cum facti atrocitas. ne eadē ruina bonos pariter malosque obrueret. Conjuratos interim extēplo cedere urbe iussit. Gubernatrici quoque scripsit quid placeret fieri. At illa de civitatis discrimine anxia, quæsito prætextu Hornanum accersivit in curiam, secretario Torrio in locum ejus missio. Major inde tumultus in populo exarsit. Sectarij cū supercilio Torrium audebant despiciere. Nec læguidius pro libertate cernebat, quā ille pro legibus ab Hornano descriptis. Turbantem cuncta Tafino isto, de quo ante habita mētio est. Nec finis certaminū apparebat: cum Molbaisius misit ad Ministros, qui juberet eos protenus leges admittere, vel tergiversationē se pro defectione accep-

accepturum. Tristi hac denuntiatione lenita est sectarijs utcumque ferocitas. Præfecto igitur referri jubent; si catholici abstinerent violentis consilijs; si concionibus, psalmodiarum concentibus, sacramentis, matrimonijs, agrorum visitationibus, sepulturis, conventibus, consistorijs, colloquijs, synodisque suis non vim non turbas dederint: si catechizandi, scholas aperiendi, scripturasque legendi promiscuam licentiam fecerint, & in hæc idonea cautio traderetur; in se moram non fore consentiendi in leges, quas aliâ condicione detrectarent accipere. Gravia hæc magistratibus visa. Itaque Ministros alium ab alio seorsim aggressi, orabant, paterentur se esse in potestate. Imminere gravem civitati Molbaisium, eruptionem militum utcumque sustinere possint, tamen non sine clade experuros. Surde erant Ministrorum aures ad saniora consilia. Torrius infectis rebus Bruxellam redijt. Molbaisius autem quanquam justâ irâ accensus ulationem tamen distulit; intentius cavens ne quid moveretur à sectarijs, magna libertate jus in plebem exercentibus, quod malignitas temporum seditiosissimo cuique indulserat.

Non minori cõtumacia Valencenenses agitabātur. ad eos quoq; duo è Conjuratis diverterāt. Quos Noircarmius statim oppido ejecit; paci studens, civesque provocans ad condiciones, quarum summa hæc est. *Pactū fæde-*

ratorum stant. *Templa catholicis restituntor. Ministri Belga sunt. Intra mœnia ne concionantur. Semel in septimanâ extra muros civitatis facta est.* Erat in urbe Minister quidam nomine Grangius, linguâ admodû procax, qui per turbulentiam ingenij cæterorum insaniam supergressus, mirabili consensu plebem devinxerat. Vnus ille pacta, in sui maximè necesse conscripta, non probavit. Erat enim oriundus è Galliâ. Et hinc suspectior esse cœperat, ne rempublicâ (quod facillimum factu erat) ad peregrinos traheret. Crebris itaque concionibus detonare cœpit in leges; quæ sitis que suspicionum causis in pejus omnia attollere. Tradito tunc more, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magistratuum, legibus, & reipublice, sacrificuli isti, sub pietatis specie, seditiosa aut venali lingua, passim illudant. Soli enim loquuntur ad populum, quem honesto nomine atrociter exagitant in suâ libidine; prave æstimantes quidquid illis non allubescit. Inde non pauci ad Grangium respicere, actoque in suffragia populo haut aliter consuebat in leges, quæ si duo sibi templa cum Ministris relinquerentur. Quibus auditis Noircarmius excaduit, & Valécenensiu delegatos Cameracû ad se accersit. Venère ex Optimatibus Antonius Pojurius Roselij dominus, Nicolaus Vivienus, Franciscus Oultremânus; è sectariis Vincetius Restaldius, homo audax, perinde factiosus. Noircarmius

carmius paucis insimulatos, monere cœpit, ut leges quas Antverpienses, quas Gandavenses receperant, & ipsi admitterent; locum se assignaturum extra mœnia, ubi suo ritu facere possent sine cuiuspiam injuria, quoad Generalium Ordinum comitia succederent. Effecturum denique, ut alterum in septimana diem Gubernatrix concionaturis adijciat. Hæc oppidanis renuntiari jubebar, & si placerent, ocius ad se reverti. Res itaque defertur ad multitudinem. Cæterum Grangius, acerbissimis queribus cuncta permisit. Quamlibet potius fortunam subituro se proclamans, quam has leges pateretur imponi. Et si armis agendum esset, Galliarum societatem ostendebat. Delegati ergo re infecta ad Noircarmium perveniunt. Cumque de Ministrorum genio graviter quærentur, quod populi mentem avertissent in tumultus; *Videte, inquit ille, etiam atque etiam cives, quid faciatis. Sciatis licet, aut recepturos vos leges meas, aut pro hostibus me habiturum.* Ingemuerunt Optimates ad hanc vocem. Vocatoque rursus populo in concilium, potentissimum quemque ex plebe orare cœpere, miserarentur civitatis cito periturae unius amentia. Ne tantum concederent Ministro, ut in gratiam ejus patriæ excidium quærent. Scire enim, ex uno illo capite pendere momenta presentis concordix. Cum hæc pluribus & singulis diversi inculcarent,

perpulerè tandem multitudinem ad conditiones. Sectarios deinde pœnitentia cœpit. Noircarmio enim locum templi designato, nemo eorum adesse sustinuit. Qua contumelia irritatus, indignatione exarsit. Verbisque quæ suggererat ira, insanientium vecordiam acculas, conterminarum urbium præsidia contrahit. Subitis quoque delectibus aliquot militum effecit, qui divexarent oppidanos, agrosque ex omni parte popularentur.

Dum hæc in Belgio geruntur, interim Rex Philippus crebris litteris à Gubernatrice conficiebatur. Occultis curis gravem, febris exceperit. Neque ideo negotium, quo tunc maxime angebatur, destituit. Itaque suorum præcipuos in curiam vocans, tradidit eis Gubernatricis codicillos, & quid auctores sibi forent despiciere iussit. Quidam ex illis altius exorfi; Hæc tot mala, dicebant, non adeo Iconomachorum, quam sectariorum; neque Conjuratorum magis, quam Procerum culpa accidere. Quatuor esse genera hominum libertati studentium. Inter eos primos Iconomachos, sectariorum satellites, ad nefanda illa scelera pretio conductos. Quippe sectarios occulta malignitate ab his secretos, in secundis consistere. Inde succedere Conjuratos, quorum fiducia sectariorum iniere consilia in publicam pacem. Qui vero hi sint, aut unde processerint, facile sciet, quisquis privatis necessitudinibus Proceribus annexos intelliget. Etenim quarto gradu Proceres censendos esse, qui Conjuratis statim adsuere, privatis publicisque

licisque affectibus. Prorsus, ne quis ambigeret, totam hanc procellam ex illis nubibus erupisse. Proinde recte æstimantibus, habendos esse caput, & causam malorum omnium. Ne id quidem Iconomachos dissimulasse, palam jactantes, hanc se licentiam, hæc facinora usurpavisse illis consentientibus. Nam & publicatos esse codicillos sub nomine Procerum, Generalium Ordinum comitia Conjuratis addicentium. Ad hæc accedere, quod cum pridie Augusti referarentur litteræ Regis, quibus ille comitia in adventum suum differri præceperat: postridie Idus sacrilegia, & incendia passim, & undique erupisse. Imo ipso die quo mane Antverpiam Auriacus destituerat, vespere in monasteria, & templa impetum factum. Nec inter tot nefanda facinora repertum esse, qui ferrum stringeret. Sed contra quoties Rex scripsisset de rebus ad religionem pertinentibus, si quid in his libertati conduceret, id ipsum Proceres statim amplexos esse; cetera vero ad incolumitatem sacrorum spectantia solerti ratione fastidisse, tanquam minus apta temporibus, & intuta reipublicæ. Sic ergo à malo in pejus cotidie transeundo, postremo libertatem, quam tantopere optaverant, fœderibus, & pacis indulgisse populo. Sed non ignari, voluntati Regis licentiam illam adversari, corroborare velle Generalium Ordinum comitiis. Hæc esse vulnera reipublicæ, in quæ querendum sibi esset remedium. Tum vero itum est in suffragia. Tissenacquiis, & Hoperus, properandum Regi in Belgium censebant. Necdum adeo seditiones invaluisse. Sed si moram hic otiosus traxerit, concessuras in partes civitates, cœcessuras provincias. apud quas prævaleret Procerum amor, si

duces se monstraverint. Seditiosa consilia pernitiosos exitus sequi ; ni in tempore adhibeatur remedium. Cum adversus hæcalij instantem hyemem, & iniquitatem maris causarentur ; Nos tamen inquit Tiffenacquijs, fieri non posse credimus, ut civilis illa tempestas aliter derumescat, quam si adventu suo Rex occupaverit. Hanc alia ratione Carolus Cæsar seditiones sedavit. Ejus placita nobis vice legis servanda sunt. Ille ad unius civitatis Gandavensis motum etiam hereditarijs hostibus in caput suum potestatem fecit. Per Gallias, quas toties concusserat, festinare non timuit. Tumultus ejus eventus docuit, alios esse populi animos absente Principe, alios præsentem. Gandavenses hæctenus feroces, ne portas quidem civitatis venienti clausere. Nulloque momento subacti sunt, qui forte patientia & dissimulatione Cæsaris, in nexum ægre solvendum coituri fuerant. Sed illum aliena stultitia, aut sua fortuna magis, quam prudentia protexit. In hac ego pericula Regem non accerso, ut per Galliam iter instituat. Profecturo patet Italia, ne cogatur externis dubiisque gentibus, aut instantia Oceani credere salutem suam. Majora profecto nos sollicitant, quam ut unius civitatis curemus insaniam. Iam Gandavum, Antverpia, Tornacum, breviter jam totæ gentes & provincia in tumultus feruntur. Quid igitur adhuc moramur ? An donec etiam sana & integra omnia contagio corripiat ? atque in confusionem provincie veniant ? Nam Gubernatrix quoque proximis suis litteris Regi denuntiavit, hanc ultra, quam in

Calend.

Calend. Octob. rempublicam in tranquillitate retineri posse. Videtis quantum absumus ab exitio, nisi accidimus in tempore malum, cunctatione Regis prope adultum. Obstandum est principijs, ne morbus diuturnitate valentior, omnem postea medicinam reformidet. Tiffenacquijs omnibus videbatur optime dixisse. Sed dum profectio tempus præstituerent, quid interim respondendum esset Gubernatrici, consultant. Nam hoc ipsum tunc potissimum Rex quærere videbatur. Omnibus visum, permulcendam Gubernatricem epistolis, nullam Conjuratorum Sectariorumve mentionem præferentibus. Nam quæ peccasset, probari non posse : sed nec palam damnari, nisi in majora detrimenta infunderetur reipublice : Comitium Generalium Ordinum jam sæpe antea satis improbasse. Vni tamen Gubernatrici aperiendum esse, quid de his re vera Rex sentiat.

Postquam hæc relata sunt ad Regem, (nam absente eo concilium fuerat) duas statim exaravit epistolas ad Gubernatricem, alteras publicas, & lectione promiscuas ; alteras secretiores, quas nisi uni illi liceret percurrere. Publicarum litterarum summa hæc erat ; *Enixam esse Reginam. Eo partu prid. Id. Aug. provenisse sibi filiam, appellarique Isabellam, Claram, Eugeniã. Iter se in Belgium adornare. Et de Silva Sigovia, quamvis agrum, & reliquias morbi trahentem, Madritum concedere, ut maturius ibi de tota itineris ratione constituat. De Generalium Ordinum comitijs, & ante se-*

pe, & nunc rursus serio habuisse consilium. Nec in mentem inducere posse, quid absente se allatura sint adreprimendam insaniam istorum hominum. Illud unum affirmare, magnum inde propendere periculum, ne in libertatem & confusionem religio erumpat. Conscientia sua grave fore, nec minus indecorum majestati, sensum rectum, & confirmatum deponere ex subditorum libidine. Nihil concedendum esse recordia. Semperque homines, quantamcumq; libertatē adepti sint, aspirare tamē ad majorē. Nullā ut cessuri, si semel aditum fecerint. Conterminorum Regum exemplo, ab ejusmodi consilio deterreri. Saniora videri remedia, si ferro enitretur, & vi armata vim reprimeret. Quantū ad sanitatē animorum id conducatur, illarum provinciarum exemplo admoneri, quæ hac potissimum arte nequitiam supplantant. Pecuniam & arma in expedito esse. Nec de Magnatum fide dubitare, quorum multos sciret fidos sibi, & religioni addictos conjunctis viribus vindicatuos publicam pacem, suasque ulturos injurias. Secretioribus autem litteris Gubernatricem monobat, ne quo pacto auctoritatem adijceret comitijs Ordinum. Et si forte invitā eā indicerentur, tanquam minus legitima excuteret, quæ sine consensu principum contrahi non possent.

Iisdem diebus litteræ ab Imperatore allatæ sunt Regi. Magnopere autem suadebat; ne vindictam præcipitaret. *V*i agendo, civile bellum incipi. Religionem Catholicam multis in Germania principibus exosam esse, cum quibus necessitudines, affinitatesque Proceribus Belgarum intercederent. Valida inde

auxilia

auxilia exciri posse à desperatis, nihil segnius dimicaturis pro salute, quam ipse pro religione, atque imperio. Crudele bellum cum civibus sumi. Victo sibi periculosum, victori funestum. Nec semper pro meliori causâ stare fortunam. Quocumque tandem inclinaret victoria, ingenti calamitate deformaturam provincias. Benignus facilisque civibus esset, maloque caveret mitioribus consilijs. Suam in hac operam se promittere.

Hæc in eum modum scribebantur; cum in Belgio magis apertum bellum non erat, quam tranquillitas. Velut exercitatum ventis mare, non confestim & subito; sed per gradus mitescit. Et quamvis remittatur ira tempestatis, ardere tamen non desinunt spumarum attritus, & securitatem navigantium interrumpere. Ut adhuc nemo aliquis publicis auspicijs arma corripere; ita multi turbare civitatum pacem. Auctâ per impunitatem licentiâ, genioque sectæ in discordias natæ, denique multorum animis ad seditionem propendentibus. Honscotanus quidam Minister, in conspectu vrbis Alostensis concionari ausus, & ab oppidanis comprehensus, ad aliorum terrorem à Backerfelio in patibulum mittitur. Quippe per leges fœderis concionari ibifas non erat. Quia in illum diem licentiam factorum nemo usurpaverat. Ex alia parte magistratus Axellanus in Flandria, paucos Iconomachos in atroci cogitatione occupatos corripuit. Quos raptis prope telis multitudo

exemit. Sed Backerfelius junctis sibi centum equitibus, tumultuantes ante oppressit, quam venisse senserant. Legibusque actum in fontes. Siquidem Backerfelius, non in speciem, ut Conjuratorum multi; sed quomodo optimus quisque tranquillitati studuit. Axelensem motum Furnensis excepit. Nam & ibi aliquot Jconomachi, manifesti sceleris comperti, servabantur ad supplicia. Nescio quis procurator, dum subvenire eis studet, audacissimum facinus aggressus est. Mille circiter fortis suæ homines ad auxilium inflammavit. Hac multitudine fretus, urbem vi invadere constituit, Catholicosque omnes cum sacerdotibus interficere, ut ex captivis postea rescitum est. Instructos ordines in tempesta nocte oppido admovit. Iamque in mœnia evadere cœperant: cum plebs urbana frementium tumultu excitata, & tela corripiens, armata corpora obiecit scandentibus. Nullo militari ordine ruentes facile proturbavit. Nam plures undique cives statim affluerant, densisque agminibus complebant mœnia. Territi igitur Sectarij, dedere receptui signum. Quo evaserint, qui essent, aut unde venissent sciri non potuit. adeo postridie ex tanta multitudine nemo apparuit; præter unum, alterumve captivum, accepto vulnere retardatum sequi. Viginti ex sectarijs cecidère. Iisdem diebus Delfenses in

Hol-

Hollandia muliebri veste occultati, Franciscanos trucidavère. Cartusiani ab Amsterdamsibus eodem furto petiti sunt. Per idem tempus, quidam Barlaimontius, genere spurius, Antverpiæ rursus Iconomachos conduxit ad sacrilegium. Quinquaginta omnino erant. & jam in templum B. Virginis nefarias manus immittere cœperant: cum à prætereuntibus oclusæ sunt fores. Retentisque intrus captivis mox Hoochstratanus supervenit cum satellitibus. Primo impetu quatuor confecit. Reliqui ad genua ejus provoluti, inditisque vinculis, postridie omnes una cum egregio illo redemptore mittuntur in crucem. Hinc sectarios quisque criminari cœpit; tanquam quietis impatientes, parta jam libertate ad novorum scelerum occasionem abuterentur. Manifestius flagitium erat sub certo auctore, quam ut purgari posset. Nec Ministros utique latebat, potissimum se vapulare sub unius invidia. Componunt itaque codicillos ad Hoochstratanum; quorum forma talis erat. *Egregia tua virtus conscientia nostra fiduciam tribuit. Defensionem non paramus hesterni facinoris. Neminem hic excusaturi venimus. Pacis interversores non merentur patrocinium. Rogamus tantum, ne malevolorum iudicis plus a quo tribuas, vel patrati sceleris insamiam in innocios inclines. Unius peccatum, imò unius potius amentia fuit. Quasi vero ad stabilendam religionem*

ligionem nostram opus fuerit ad nefarias artes confu-
gere. Fides est donum Dei ; quam nulla vis unquam
persuaferit hominibus. Proinde si consulere velis salutem
publicam , promiscuam libertatem indulge civibus , uni
Principi, uni magiſtrati obnoxiiis , onera denique ci-
vitatibus ex equo tolerantibus. Quam multis hodie
Principibus ad tranquillitatem profuerit vanum est
describere. Neq; ad rem attinet, quid alii fecerint. Ne-
cessarium hoc remedium ducimus , quando solida pax
aliter haberi non potest. Quamobrem si nobis hoc be-
neficium praestiteris, ter centena aureorum millia pen-
demus arario, mercedem tantæ benevolentiae. Va-
nam hanc arrogantiam , viriumque sua-
rum jactationem , non sine risu Hoochſtra-
tanus percurrit, transmisitque legendam Gu-
bernatrici.

Ea tum forte pietati intentior, procurabat
publica vota pro partu Reginae, quæ in æde
D. Gudulæ solemnî pompâ persolvebat. Sta-
bant ad fores armati in praesidium. Simul ab
aditu geminum ordinem satellites in lon-
gum porrexerant, ne quis armatus ingrede-
retur viam definientes intrantibus. Magna
quoque lætitiæ signa populus ostendit, festi-
vis ignibus noctem illustrans. Quasi ex tunc
publicis gaudiis fortunam Belgarum destinā-
tibus Eugeniæ. & verè Eugeniæ, hoc est, in
ipsis turbarum initiis natæ, ut aliquando esset,
quæ pietate, vitæque exemplo, labentem re-
stitueret religionem, vulneraque refove-
ret

ret reipublicæ, tot millium sanguine inun-
data.

Inter quæ Valencenenses in aulam dele-
ctos miserant, questuros de injuria militum.
Domi tamen ut hostes bellum instruebant.
Palantes per agros milites alios capiunt, plu-
res obtruncant. Imminentes urbi domos e-
vertunt, tormenta mænibus admovent, agge-
resque erigunt, & quidquid validissimis urbi-
bus reperitum est tolerando obsidio. Adhæc
Carthusianorum monasterium in proximis
destruunt, odio, ira, simul & metu, ne eodem
praesidio Noircarmiani receptarentur. Qua-
rum rerum fama Gubernatrix commota, pro-
pere edicit, ne quis militem scriberet privatis
auspiciis. Veredarios extra unum praefectum,
per stathmos & mansiones nemo disponderet.
Peregrini Ministri Belgio excederent. Adhæc
codicillis Noircarmium edocuit, quaqua ra-
tione Valencensis inferret praesidium militare.
Ille moram non fecit imperio. Delectis magi-
stratum ad se vocatis, decretum Dominae a-
peruit; alterutrum accipiendum esse dicens,
aut praesidium, aut bellum. Intra paucos mili-
tes praesidium fore. Quatuor equitum, sex pe-
ditum cohortes statuisse inducere. Eam rei-
nemini fraudi futuram. Filium suum obsidem
offerre. Renuntiarent hæc civibus, & cras
ad se redirent. Suadere interim, ut voluntate
sua facerent, quod mox coacti facturi essent.

Hæc vox audita est non sine omnium gemitu. Quomodo enim tantam rem persuaderent superbo & obstinato populo, cujus necessaria erat auctoritas? Namque ex magistratu, & Optimatibus & plebe civitas ea constat. Sed tota vis in plebe erat. Hac dissentiente, cæteri Ordines nihil poterant. Periculosa sub regno reipublicæ forma, nec immerito suspecta fastigiis. Plebs non ratione, sed impetu fertur, ea tantum probans quæ libidini suæ conducere senserit, sine respectu utilitatis publicæ. Melius cum eo statu agi experimenta docent, ubi tota plebs sub uno suffragio, cæterorum Ordinum calculo superatur. Sed frustra desideramus bonas leges in ægra atque rebelli civitate, nimiaque licentia in furorem accensa; ubi cuncta agebantur ex fordidissimorum hominum libidine, quos non tenebat reverentia principum, non magistratuum: sed unis Ministris instar Regum dominantibus obnoxii parebant. Igitur Magistratus & optimates inter se deliberatione habita, recipienda esse præsidia censebant. Deinde Ministros ad se accersitos hortari cæpere, ne impedimento essent, quo minus idem plebs statueret. Si quid ipsi sibi metuerent, sine fraude urbe cedere posse. Eam in rem fidem se interposituros. Grangius natura turbidus, regnoque populari superbiior, ad hæc respondit. *Supervacuum*

sui

sui sollicitudinem deponerent. Esse numinibus curæ salutem suam. Fidem colentibus Deum adesse. Nec in animo sibi esse studia civium destituere. Proinde obmutescere malle, quam tam perniciosi consilii auctor plebi fieri. Sub hanc vocem curia egressus, multo acrius quam dixerat, tumultuosa oratione populum concitavit. Quibus auditis Noircarmius iræ non temperavit. Adferri protinus catenas, & delegatos ad se missos in vincula duci iussit. Quos post decimum demum diem libertati restituit. Majores deinde copias ex Hannonia, & Cameraco accersit. Abbatia S. Amandi, Condato cæterisque in proximo civitatibus præsidia imposuit; ostentaturus bellum, priusquam inferret, ut pœnitentiæ spatium daret turbatis. Quia crebris populationibus vexati, obsidionisque metu percussit tutiora consilia inrituri credebantur.

Interea Gubernatrix adventum Regis famulantium rumoribus exposuit. Quippe emanari in populum, & ab omnibus sciri tranquillitatis intererat. Inde bonis fiducia crescere: malis vero nutare conscientia cœpit. Differente simul fama, decrevisse Regem iræ suæ parentare paucorum capitibus. Et ille quidem, re vera, ingentem dolorem conceperat animo. Hoc ipsum quoque Montignæus perscripserat. Qui cum Bergensi Hispania excedere prohibitus, tanquam captivus retinebatur. Nemo tunc ferè ex magnatibus gratiam

tiam

tiam ejus epistolis non præoccupavit. Mansveldius, Arenbergius, Megemus, Barlaimontius, Noircarmius, Rassegemius, Vicecomes Gandavenfis, Vniverſitas denique Lovanienſis, reddebant Regi rationem officii, quod pro republica, & religione impenderant. Egmondanus præterea ad Tiſſenacquium litteras dedit. Sive Regem verè ſibi iratum credens, ſive augurio augente ſuſpicionem animi, haut perplexè querebatur; *Siniſtris rumoribus ſe urgeri, tanquam peccaſſet in officium. Si quid à ſe peractum Rex vellet, voluntatem ſuam exprimeret. Aſſimaturum ſidem ſuam ex ſucceſſu. Credere ſe tamen, prudentius facturum, ſi damnato armorum conſilio, cum ſubditis de tranquillitate tranſigat. Solidam pacem parari poſſe conditione, non bello.* Eadem propemòdum Auriacus ſcribebat.

Benignè magnatum litteras excepit Rex. Sed non ſine dolore codicillos percurrit, quibus mandauerat Gubernatrix, cuncta in pejus procedere. Nulla tamen ſermone, aut vultu triftitię ſigna prodidit. Affectus enim in poſtate ſemper habuit. Et proſectò in illo Rege magnæ eminuere virtutes. Multorum tamen cenſuram impexit, quod gravis animus, & ad conſilia tardus, nimia lentitudine prætervolantem quamque occaſionem, tanquam manſuram, prætermitteret. Sed hæc naturæ vitia erant, non morum. gentibusque illis unà cum ipſo cælo paſſim hauriuntur: ſcilicet atrà

bile (qua potiſſimum urgentur) rapidos animorum motus retinente; cui Galenus medicus conſtantiam attribuit. Itaque in Belgium proficiſci certus, amicos ſecedere jubet, deliberaturos de ratione itineris. In eo concilio iidem illi fuere quos ante nominavimus; Dux Albanus, Comes Feriæ, Magnus Prior Ordinis S. Ioannis, Archiæconomus Reginæ, Comes de Melito, Archipocomus Principis. Hi omnino ex Concilio Status. Tiſſenacquius, Hoperus, & Cortevillius è Concilio Belgico. Viri omnes conſilio, & auctoritate præſtantes, atque ea tempeſtate Optimum præcipui. Conſidentibus iis lectæ ſunt Cæſaris litterę, ſimul quas è Belgio Gubernatrix, magnateſque tranſmiferant. Tum de toto negotio diſceptando; plerique non probari ſibi dicebant, *Regem cum ſubditis conditione tranſigere. De religione, & obedientia hic agi; id eſt, de præcipuis nervis reipublice. Juſtitia & conſtantia imperium retineri: iniuſtitia & puſillanimitate diſſolvi. Proceres cum multitudine peccaſſe in Regem. Vulnus hoc curandum eſſe alterutrius ſanguine. Clementiam in utroſque permiſioſam juxta, ac in utroſque ſeveritatem. Satiuſ fore, cum multitudine mitius agere. Ferociſſimos ex plebe Rex occideret. Eos qui tumultuantibus acceſſiſſent, provinciis ejiceret. Ceteros impunè haberet, ut ſint quibus mitem & pacatum animum præſtare poſſit; ne ultionem quaſiſſe videatur, non remedium. Crudèle fore tot millia togatorum conſicere.*

Intutum ablegare in exilium, civile bellam daturos. Aliquot Proceribus cervices præcideret. Illos turbines afflixisse rempublicam, illos passos esse lascivire plebem. Illos facem subjecisse tumultuantibus. Horum exemplo admonendos esse reliquos, quid Rex possit. Ne impune discant illudere principi, & in publicam pacem consilia inire. Assuescantque vereri hos motus, tam magnis expiatis capitibus. Claritudinem exempli supplicium nobilitare. Nullum inde paci periculum. quando poena ad paucos, indignatio ad infirmos pertingeret. Valgus enim nullâ seditiâ irritatum, timidum & secors, crediturum Proceres meruisse hoc ipsum quod paterentur. Cum e contra, pari ultione utrumque Ordinem provocando, nobilitas populum inventura sit quem ducit in Regem; populus vero duces, quos in bellum sequatur. St tamen Caesar pro noxiis enixè oraverit, hæcenus precibus ejus deferendum esse, ut poenitentia flexi, accepisse veniam se, non meruisse intelligant. Quamquam satis constaret illas Caesaris epistolas, non ab ingenio ejus profectas; sed calliditate studioque Procerum extortas esse. Saxonia ducem proxima affinitate Auriacum attingere. Vxor is ejus avunculum esse. Nec in animo Caesaris quemquam Saxone validiorem. Nullam notio rem esse, quam istorum Procerum, per fas, per nefas ad libertatem religionis tendentium. Quid etiam spectaret: ipsorum lietera ad Regem misse, postulatis Caesaris fere congruentes. Iam quosdam eorum, indignatione Regis percussos, intempetivo fungi officio, & si quid ab illo mandaretur, executuros se denuntiare. Sed quidquid scriberent, haut

haut aliò collineare, quam ut ad indulgentiam steterant iratum Principem, summamque imperii retineant in manibus, ab usuri deinde in religionis perniciem. Cum hæc, & plura in eam rem discussissent: tandem ad ea quæ deliberare iussi erant consilium dirigunt. Duo omnino hæc erant: quo comitatu, & quo tempore concedendum esset Regi in provincias. Albanus, & Feria, nec aliâs fat concordēs, tunc & æmuli, in duas sententias concilium distrahebant. Bello alter, sed alter pace longe præstantissimus. Si armatus proficisceretur Rex, omnis vis & gloria penes Albanum; si inermis penes Feriam erat. Proinde id consilium uterque in altero damnabat, quo potentia, vel imperium in æmulum recideret. Primus Feria, modicum agmen traducendum, censebat; non socijs per quos transeundum esset, non provinciis grave: speciem magis fortuna principalis, quam exercitus. Non adeo desperatas in Belgio res esse, ut tantis viribus sit opus. Incipientem adhuc, & nondum adultam seditiorem compesci posse in ipsis cunabulis. Percussis tumultuantibus præsentia, Majestatis, redituram in animos formidinem, rediturum obsequium. Quod rebellantibus Gandavenſibus olim acciderat. In quos Carolus Caesar nullum hinc traduxit exercitum. Remedium omne in celeritate posuisse. Regem vero eadem vestigia ingredi volentem, tot armatorum apparatus haut dubie retardaturos. Multis Proceribus fidem constare. Atque ubi

ille vim fortunamque principatus ostentaverit, neminem contra hiscere ausurum. Sin armis provocaretur, esse conscriptus in Germaniâ, esse veteranas in Belgio legiones. Adhac ingentem stipatorum numerum, quos ad custodiam sui hinc educturus est. Majoresque copias evocari posse rebus exigentibus. Nihil adversus hæc tentaturum inconditum vulgus, implendis campis duntaxat idoneum. Sin autem nemo obsisteret, quid attineret tantos sumptus, quibus alendo exercitui esset opus, inutiliter profunderè? Non ad hostes ire sed ad cives, non ad imponendum jugum, sed ad emendandam disciplinam proficisci; cui rei tot millia non conducere; at bonæ artes, quæ satis superque Regi suppeterent. Extrema remedia nisi desperatis rebus tentanda non esse. Neminem non videre, ad tot adventantium millium famam armaturos se rebelles, qui tantum exercitum instrui intelligent in suam perniciem. Ita bellum oriturum, ubi non sit bellum. Pacemque futuram bello tristiore, tot legionibus provincias onerantibus, bonosque pariter ac malos eadem calamitate involventibus. Equum non esse paucorum amentiam omnes luere. Suo quemque insanire periculo. Bonos principes non punire, qui nihil deliquerint; armatos non facere, quod inermes præstare possunt. Castigationem paucis necessariam, feralem omnibus fieri non debere. Vulgus enim quamprimum novitatem suam pervicacissimorum ultione damnatam aspexerit, rediturum

adna-

ad naturam; cujus furor perinde cum fortuna mutatur, ac religio cum principe. Ad ea Albanus accerrimus armorum instigator disseruit. Quod si in compositam regionem, & securâ pacem fruentem concederet Rex, nescio an suasurus adhuc fuerim, ne ullum omnino armatum traduceret. Sine cujus fulgore, non externi, non cives majestatem agnoscunt; pace & bello turissimum præsidium. Nunc vero prævalida & adulta vitia, nunc animi sedationibus elati, levioribus remedijs coercendi non sunt, quam magnitudo morbi postulat. Repetamus memoria, quoties à rebellibus illis statum sit, centena millia obiecturos se videntibus. Ego tot millia furentibus non opponam: sed egregium justumque exercitum, ex veteranis, expertisque constatum, qui sciat servare ordines, obsequi duci, hostem ferire, non expavescere. Ut hoc terrore perculsi rebelles, confestim arma excutiant. Cum vires suas, non disciplinâ, non virtute, ac ne copyjs quidem pares, aestimare incipient. Cum se tyrones intelligent, nec ullis magis quam hospitibus metuendos milites in aciem producere. Primis statim auspicijs debellandi fuit, ut opprimi malum cum dignitate possit. Hoc ad gloriam Regis maxime pertinet: Inrita mortalibus natura, famam belli ex inityjs metiri. Nam si in unam, atque alteram astatem bellum Rex extraxerit, quis non videt accessuram hosti disciplinam, & robur; & tunc non sine difficultate, nec absque periculo

S 2

subjci

subijci posse? At enim nullum adhuc in Belgio ardet bellum. Quis tamen pacem esse dixerit? Quis nobis pollicebitur in eodem staturos mansuros, quas ipsa quoque Gubernatrix perscribit cotidie in pejus vergere. Quid si externorum auxilia à seditiosis sollicitentur, quod toties minati sunt se facturos? Tunc scilicet in tempore accesserimus militem, cum instructi exercitus nostris imminerebunt capitibus. Tunc nempe salutem suam crediturus est Rex veteranis in Belgio legionibus, pari scelere contaminati. Quibus ex mea quidem sententia, quamprimum appulerit in provincias, cingulum adimendum est. i. ranserunda sunt denique externa nationes, religionis odio imbutæ, & à seclarijs Belgicis forsitan exstimulatæ in exitium Regis, quem sibi immutare extimescent. Illæ copiæ quacumque perrexerit, securum eum efficiant. In omnem sanè casum; seu restauranda pietati, seu exequendis statutis & supplicis, seu supplantandis, vel anteverterdis furoribus commodissima. Scilicet egregia cura timemus vestitatem terrarum, & incommoda exercitus. Nemo mihi municeps calamitatem obiciat, in communi omnium flagitio. Quam malis suo merito passuri sunt; Boni vero quia malorum coratibus arma non opposuere. Imputare sibi debent si quid detrimenti ab armatis acceperint. An ideo rebelles sibi relinquendi sunt, in cervicibus Regis sui sublatis, quia bonorum conditio futura sit acerbior? Nemo unquam discordias armatus sedavit sine punctum incommodo. Hac est condi-

cio exercitus. Bella aliter non constant. Quantavis gravissima calamitate redimerdum est exirium republica. Intelligent Belgæ nunquam impune contemni fastigia. Hæc oratio, simul & dicentis auctoritas, inveteratæque prudentiæ fama, magnam Procerum partem permovit. Quidam etiam addebant, metuendum esse, ne idem eveniret Regi, quod Gubernatrici acciderat, quæ exequi leges non potuerit armatorum inopiâ. Nam quòd Albanum, aulæ artibus æmulos suos pervertisse Connestagus tradidit, apertum est mendacium, & in odium ejus adumbratum. Cujus moribus multa in deterius posteritas adfixit. Nullam ego hac de re mentionem apud Tiffenacium invenio, è cujus commentario hæc transumpsimus. Nam nec Iacobus Spinosa Inquisitor Generalis, nec Bernardus Fresneda Regiâ Confessionibus Concilio intervenere. Tantum abest, ut alter eorum infestis orationibus cum altero certaverit, quod idem auctor memoriæ prodidit. Quæsitum inde quo tempore Rex proficisceretur. Alii velocitatem urgebant per Oceanum cum paucis navigiis. Sed hoc consilium minùs Hispanis, quàm Belgis placebat, Oceanum hodie intratum, dicentibus, Belgicorum secliariorum metus portus omnes insidentium, quos occlusuri essent armatis in exitium sui appulsurus. Securissimum per Italiam pergere. Sed Italiam perpetuo prærupta-

rum alpium iugo clausam, non nisi duobus aditibus exercitum transmittere. Quorum uno per Tridentinas angustias Germania intranda sit. At Germaniam ex maxima parte corruptam, ac suspitionibus obnoxiam, securitati Regis non conducere. Eundem ergo esse per Sabaudiam. Illam verò asperorum montium scabredine impeditam, hybernisque nivibus obsessam, ante veris initium iter non promittere. Proinde utcumque festinare Rex velit, Februarium mensem habendum esse. Neque etiam citius impedimenta ad tantum iter necessaria expediri posse. In Calend. Decemb. convocatos esse Castellæ Ordines. A quibus abesse Regem non oporteat. Præterea agendos militum delectus, petendas triremes ex Italia. Dum componuntur, reficiunturque sublapsa vetustate naves, aliquot mensium spacium esse. Vernum denique cælum clementiores fluctus promissurum navigantibus.

Hæcigitur in eum modum decreta, X. Cal. Octob. referuntur ad Regem. Qui natura reconditus, & multa cum animo reputans, tunc quidem nihil respondit. Paullò post Albanum exercitui præfecit. Erat hic nobilissimo Hispaniæ loco genitus, virtute militari nobilior. Acer consilio, manu strenuus, experimentifque clarus, & suorum temporum nulli secundus. Quod de illo quoque inimici confessi sunt. Multa sub Cæsare, & Philippo filio prosperè gesserat, magnis præpositus exerciti-

vocavit.

vocavit. Cauta cum ratione consilia, secundis eventu præferbat, disciplinæ militaris diligentissimus custos. Bello, quàm pace melior. Vincere magis, quàm victoriam regere. Fredericum deinde Albani filium magistrum equitum Rex dicit. Hispanorum præsidia ex regno Neapolitano, Sicilia, & Sardinia Genuam accersit. Quatuordecim cohortes in Hispania legi jubet, in veteranorum locum ituras. Alias præterea tres cohortes, quas secum abduceret. Alberico Lodronio assignata est Germanorum legio, quam in comitatu Tirolensi instruet. Lupo Satapa centum velites Italicos, totidem Sancio Davila Ticini præfecto; Petro autem Montagnes Novariæ gubernatori cætum cataphractos Hispanos attribuit. Trecentos hastatos, cum centum cataphractis in Burgundia componi curat. His Baronem de Vergii provinciæ Vicegubernatorem, Baronem de Cherau, dominum de Cleraux, & dominum de Momertin præposuit. Italicis duobus præceptum, veteranorum velitem, longâ pace imminutorum, supplementum conscribere. Ioanni Andrea principi Doricæ, quantas posset triremes comparare iussit, atque ocuis compellere in Bercloniæ littora. Epistolâ deinde ad Gubernatricem dedit in hanc sumam.

Primo vere me expecta cum exercitu. Non ut solitudinem provinciis, aut iugum inferam, quod plebrosque criminari intelligo: sed ut patricium meo-

rum armatus suscipiam. Inermis enim venire non possum, nisi ut externorum injuriis dignitatem aperi- am. Si tranquillitatem alere, non bellum volumus, terrore aliquo rebelles percellendi sunt, infirmitatem suam conferentes meis viribus. Hac mihi ratio fuit instruendi exercitus. Re ipsa docebo, non ad ultionem me consurgere: sed ut clementiam cum subditis communicem, hanc aliter quam principem, & parentem decet. Gratiam eam facturus, quam publica pax, atque securitas patientur. Hac te confestim volo mittere in populum, bona & mala magis ex rumoribus, quam ex vero aestimare solitum. Cujus aures seditiosissimorum voces falso terrore preoccupant. Gubernatricem præterea monebat, ut quanta posset cautione, nobilitatem interim cum multitudine contineret in officio. Et si videretur, legionem unam in Germania mercede conduceret, quam Megemo, & Arenbergio traderet, spargendam in idonea præsidia. Pecuniam quoque adjecit in stipendium. Dein fluctuare animo cœpit, an & Auriaco militem crederet. Siquidem popularibus acceptum, & vicinorum principum affinitate, atque amicitia subnixum, turbandis rebus idoneum noverat. Adhæc multa imprudenti excidisse, quibus obliqua ejus in Regem consilia deprehenderentur, & averfi animi indicia. Sciebat denique peccasse in majestatem. Suspectum tamen videri volebat. Sed cum Megemo, & Aren-

Arenbergio copias militares committeret, Auriacum præterire non poterat, nisi ut videretur de ingenio illius diffidere. Nam Hollandiam, Zeelandiamque juxta armis contineri, ac Geldriam, Frisiâque pacis intererat. Habito itaque amicorum consilio Gubernatrici mandavit, nihil consultius, quàm quinque cohortes Auriaco submittere, quibus chiliarchus Walderfingerus præfesset, refractarius & contumax futurus ad illius imperia. His consiliis Walderfingerum secretò imbueret. Dicta factaque Auriaci speculareretur, & ab omni metu suspicionem ejus averteret. Iisdem artibus Egmondanum placaret. Præfectos Ordinariorum militum rogaret, an sine exceptione ad arbitrium ejus militare, & eisdem hostes habere vellent, quos ipsa jusisset. Si quis eorum huic præfecturam, alteri conferret, ademptam huic præfecturam, alteri conferret, ne stipendia pervenirent ad indignos publicum ararium lassantia. Adhæc magnatibus illis à quibus litteras acceperat, adventum suum nunciavit, missis ad singulos codicillis. Auriacum denique & Egmondanum benevolè hortatus est ad officium. Tissenacuius simul Egmondano rescripsit: *Malignitatem fame rebus ipsis rectius consultaturum. Compararet se ad voluntatem Regis, nec imperio ejus dubitaret accedere. A quo planius mandatam expectare non deberet. Alia esse principum, alia*

clientum officia. Illos providere & regere. Clientum gloriam in obsequio consistere. Habere sibi reges suam rationem. In quam subditis nefas esset inquirere. Si in consilio publico aliquando contraria dixisset, integrum fuisse Regi à sententia ejus recedere, quo se prudentiorem nemo habere debeat. Apud illum electio est & imperium; ceteris consilium & obedientiam convenire. Miseri hac officia non posse, nisi ut pereunte imperio, obsequium intercidat, atque ima summis confundantur. Ne famam quidem dissimulare, sectariorum audaciam potuisse præverti, si vel ipse, vel Auriacus explevisent officium. Sed & nunc in illorum esse potestate, furentium licentiam aut omnino frangere, aut saltem in adventum Regis comprimere.

In his consiliis occupato Regi, transitumque Alpium paranti, aliæ atque aliæ itineris difficultates cottidie suggererantur. Movebat plerosque angustiarum asperitas, præruptis altissimisque rupibus abscessa. In quarum vertices evadendum esset cum exercitu, per arduos præcipientesque vallium anfractus, qui paucos admodum capere armatos, & cumulatam hyeme nivem transituris promitterent. Deleri posse totum exercitum, si quis fatigatis atque incompositis, & nihil hostile metuentibus vim inferret. Nec deesse circumnationes Regi infestas, & sectariorum causa astrictas. Alii sterilitatem, & inopiam regionis, alii frigus, & multorum dierum lassitudinem causabantur.

tur. Quibus difficultatibus Rex permotus, sibi atque exercitui transitum à Gallis petere constituit. Expeditum esse iter appulsuro in Provinciam, haut procul Tolonia, qua Caroli Cæsaris exercitus quondam trajecerat; quod per regionem Lugdunensem brevi compendio in Burgundiam deducit. Igitur Franciscus D'Alava Ordinarius in Gallia legatus, Philippo mandante hac de re cum Gallo egit. Responsum est ei: si quid Philippus Rex vellet, licere illi cum modico præsidio Galliam trajicere. Iter autem exercitui patere non posse. Frequentes in ea regione sectarios esse. Magnitudine exercitus perterritos, & molestiis hospitii affectos, multitudinem concituros ad arma. Quæ sine magno incommodo ipse postea non excuteret.

Hæc in speciem. Cæterum Reges inter se æmuli, nec unquam satis amici, alterutrius exercitum intra fines securè non recipiunt. Desperato per Gallias itinere, Philippus Rex ad Sabaudiam rursus intendit, Joanne de Aragna Vela ad Emanuelem ducem misso. Haut ægrè ab illo impetratum quod petebatur. ea tamen lege, ut centum equites, bis mille pedites Philippi Regis are meritori scriberentur, in regionis suæ custodiam, ne quid incommodi ab exercitu incolæ acciperent. Antonius Medocæ à Carolo Lotharingiæ duce transitum sine exceptione obtinuit. Franciscus d'Yverra annonæ præfe-

præfectus ad dispensanda itinera præmissus, dispositas stationes comœatu instruxit. Rhodanum Dainsumque navali ponte jungere instituit, quo in Burgundiam transportari posset exercitus.

Interea Belgæ longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate famę pulsati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infesto. In Auriacum, Egmondanũ & Hornanum gladio animadversurum. ceteris iudices daturum, & supplicia. Auriaco pleraq; nota, & suspecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, disponit in Gallia custodes, qui veredarios ex Hispaniã remeantes, ereptis litterarum fasciculis occiderent. Consiliũ ejus fortuna sic gubernavit, ut Francisci D' Alava legati Regij epistolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ scripsisti opinionem meam cõfirmari cognosco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, ut cumque nunc tam egregie dissimulent. Horum machinis in quieti populi genius in audaciam sublatus est. Quos proinde accusarẽ non desino. Sed ex commendatione tuã præmium invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut supplicia expetat. Memento interim cum his dissimules. Præbe te facilem credulis, & de benevolentia Regis securos officias, ut fidei tuæ concedere non dubitent. Sic enim quæ destinasti, officies. Ita & me habe; si tibi supplicia eorum sint in animo.*

comagis Regi cura fore, quo hanc ille injuriam profundius imbibit. Epistolã perlectã, Auriacus novitatem facti stupens, Ludovico fratri atque Hoochstratano communicat. Vnicum adversus impendens fatum remedium videbatur, matura defectio. Cui rei conducebat Egmondanum in societatem attrahere. Eundem strenuum militiã, Flandriæque viribus instructum, partibus suis commodissimum noverrant. Auriacus ergo Egmondano significat, esse sibi ad communem salutem pertinentiã, quæ nisi præsentì promere non posset. Diem & locum colloquio condiceret. Bruxellam solum excipere. Vbi Ludovico fratri esse non liceret, à Gubernatrice jussu in Germaniam secedere. Igitur vi Non. Octob. Teneramundę Flandriæ oppido, in unum convenere Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Hoochstratanus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auriacus, quid in Hispania pararetur, aperuit. Strui sibi certissimam perniciem. devotis omnium cervicibus, qui arma in sectarios vibrare distulerint. Itaque ut verbis fidem adderet, primum litteras Montignæi perlegit audientibus, Regis iram memorantes. Deinde epistolam D' Alavæ recitavit, non sine affectu, & atrociorè interpretatione ad singulas periodos. Eam postea singulis relegendam exhibuit, *Sic esse scriptam*, dicens, *ut liquido appareret distineri se à Gubernatrice verbo-*

rum blanditiis, quod simulatione benevolentia delin-
 niti, secure opprimi possint. Constituisse se quidem
 prudenti absentia furori cedere, donec statuisset,
 quid potissimum rebus suis conduceret. Sed profecto
 si se audirent, a necessitate consilium sumerent. Ni-
 hilitutius, quam unam aliquam provinciam vali-
 lidissimis occupare praesidiis, atque ex adverso con-
 silia struere. Non de futura auxilia vexillum ex-
 plicantibus. Neminem principum hodie tam ami-
 cum Regi, qui magnitudinem illius non optaret pre-
 mi, potentiamque Europa formidabilem, civili bel-
 lo collidi. Sectariorum igitur insolentia subministra-
 rent alimenta. Quos deinde in eadem secum cau-
 sa, spe gratia destitutos, & extrema audentes, exer-
 citui Regis ad desperationem objiciant, dum finiti-
 marum gentium subsidia orrentur. Affluxuros si a-
 tim Gallos, atque Germanos, nihil veteranis Re-
 gis virtute concedentes. Ludovicus Nassovius
 subjecit; spondere se Germanorum equitum
 quatuor millia, peditem vero quadraginta co-
 hortem, quos corrasis undique pecunias in Bel-
 gium properè adduceret. Sollicitaturum de-
 nique copias Augusti Saxoniae ducis, Caesarco
 auspicio Gotham obsidentes. Ne caeteri quo-
 que dubitabant, indormiendum non esse in ma-
 nifesta pernicie; neque expectandum donec vali-
 didissimas urbes praesidiis in vaserit Rex, & sopitis si-
 bi manus injiciat. Decora consilia, quae tuta. Po-
 tentiam quidem Regis formidolosam, acriorem ta-
 men necessitatem esse, & incertos belli exitus.

Neque

Neque semper ad potentiores inclinare victoriam.
 Gallos non usque adeo infeliciter delibasse Regis
 sui vires. Opimiorum conditionem extorsisse ar-
 mis, quam obsequio. Dandum Regi penitentiae
 tempus. Impetum ejus quanto vehementiorem,
 tanto & infirmiore esse, quem inopia pecuniae
 statim consumeret. Denique multos nobiles si-
 bi accessuros, cum indignius forte habitis, erubesc-
 cent certare adversus libertatem publicam, pro
 invidioso Hispanorum imperio. Urbes, provin-
 cias sibi ut rectoribus obstructas. Incumbere se af-
 fectui civium servitutem abominantium. Adul-
 tumum si cadere necesse esset, honestius acie pe-
 rituros, quam sub certo lictoris ictu velatis capiti-
 bus, ad posterorum infamiam. Invidiosum Regi,
 decorum ipsis pro spiritu certare, quo nihil morta-
 libus charius est, quem etiam fera antequam de-
 bellata non exuerent. Haec quidem promi-
 cue dicebantur. Vnus tamen Egmondanus
 segni animo accepit. Vir haut dubie, spectatae
 fidei; sed ingenij facilitate in partes abstra-
 ctus, si dicere licet, nimiam bonitate hactenus
 peccaverat. Ordinis sui factiosis consilij, quia
 speciem praeferebant publicae libertatis perti-
 nacius adhaeserat, pudore adversandi; ne mul-
 titudinis gratiam benevolentiamque amitte-
 ret. Tunc palam constantiam patefecit: ita
 formatum se a majoribus, dicitans, ut nihil pul-
 chrius atque honestius duceret, quam pro Prin-
 cipe vitam exponere, nihil contra turpium aus-
 scite-

scelestius, quam fidem exuere. Contumaces autem esse, aut sectariorum licentiæ alimentum subministrare non posse, sine nota perfidia. Quarto plus spei rebellando ostenderent, tanto illustriorem fidem suam fore. Quin potius irati Regis gratiam præuenirent premendis tumultibus. Plerosque nobiles idem tentare. A quibus obsequio vinci non deberent. Ut deinde Rex æstimet, qui gloriosius officia coluerint. Ut cum queres casura esset, meliorem fortunam tranquillando, quam rebellando habituros, quando vincere, aut vinci non possent sine exitio republica. Cæteri qua vellent ratione, incolumitati consulerent sua. Propositum sibi esse expectare potius, quam movere fortunam, & in benignitate principis spem ponere, benevolentiam ejus toties experto. Neque de ingenio Gubernatricis dubitare. Nullis se urgeri conscientia stimulis. Quo denique fugam intenderet, à charissima conjuge, à tot liberis diuisus? Totam suam fortunam pendere ab uno Rege: quem pertinacibus armis irritando, implacabilem sibi suisque relinqueret. Erraturum se exulem, atque extorrem, recipientibus oneri, externisque Principibus vilissimum mancipium. An tam immittis animi Regem fore, ut pro tot meritis hanc sibi gratiam rependeret, & in charissimi ante a capitis duraret exitium? Quocumque tandem esset animo, clementiam ejus metuisse victoris. Vanitati D'Alava tantum non deferre, ut apud se fidem inueniret. An solus ille explorasset mentem

Regis,

Regis, & in secretiora illius penetrasset consilia? Nullius alterius indicium proferri. Ex Montignao quidem iratum esse Regem satis se intelligere. Neque immerito. Nemo tamen ideo dixerit Proceribus infestis, quos tanta humanitate admonuisset officii. Si quid certe statuisset atrocius, id ipsum uni Gubernatrici editurum fuisse sine internuntio. Hæc quidem Egmondanus. Cæteri tamen non dubitabant, quin certissima proferrentur indicia. Auriacus quoque, Suspectam sibi altissimam Regis dissimulationem, ajebat. Neminem Principum tam placabili esse ingenio, ut bona fide in gratiam redeat cum subditis, quos semel timuerit. Facerent alii quod placeret. Nemini se potestatem in caput suum facturum. Nunquam magis blandiri fastigia, quam cum seivire decreverint. Securius se absentem quam in vinculis causam dicturum. Hunc finem habuisse conventum illum inuenio, Egmondano fatalem. De quo plerique postea ab Albano torti, atrociora confessi sunt. Atque anceps quidem est conjectura. Quia hoc se mendacio liberasse cruciatu, morientes testabantur. Nos aliorum judiciis veritatem relinquimus. De cætero propè omnes scriptores mecum consentiunt. Auriacus & Hoochstratanus Antverpiam revecti sunt. Neuter Bruxellam venire sustinuit, quamvis crebris litteris evocarentur in Concilium. Egmondanus intrepidè ad Gubernatricem delatus, quæ de illius consiliis traducerentur, ex epistola cognoscere jussit. Simul enim contu-

T

lerat

lerat exemplar. Illa veluti turbata, nullas conscientiae notas vultu prodidit. Dolentisque speciem ostentans, falsum esse rumorem sanctissimè confirmavit. *Quasi verò, inquit, mihi, aut D'Alava crediturus fuerit Rex tam periculosum secretum? Quomodo tamen D'Alava epistola intercepta est, cum non veredarium, non fasciculum ipsa desiderem? An qui D'Alava epistolas interceptas, Regias non caperet, quae ab eodem tabellario deferebantur? Laxa animum molesta sollicitudine. nec inanes species anxia mente figura. Confer te ad componendam rempublicam, ut si quam forte sinistram suspicionem conceperit Rex, ex animo deleat sine cicatrice.*

Egmondanum verbis mitigatum, percunctari coepit de his qui Teneramundae convenissent, & quid actum in isto consilio. Ille nihil aliud referebat, quam non perfunctoriè queri Auriacum de malevolentia Regis, & quòd Ludovicum fratrem ablegare iussisset in Germaniam.

Dimissus à colloquio, in Flandriam se recepit. Quadraginta aureorum millia ab Ecclesiasticis impetravit, in stipendium mille & quingentorum militum. Quos per idonea praesidia disposuit. Extra Gandavenfes, Iprenses, & Aldenardenses concionandi potestatem nemini fecit. Hullstenses concionari aulos militari manu coërcuit. Totamq; provinciam quietiorem expertus, Iconomachorum facinus rigidissimè vindicavit. Sectarios vero
sub

sub legibus continuit. Gandavenfes concionaturis Ministris suggestum struere aulos, accensis in foro rogis ad dedecus, & infamiam exurere iussit. Parva quidem res. Sed in minimis quoque exemplum eminent. Neque in his quisquam vindicem manum remittere potest, nisi ut ad majora scelera audaciam instruat. Quidquid ad dissolutionem status pertinet plectendum est. in cæteris clementiam excusò. Apud omnes constat, si ab initio tam severe egisset, nunquam perventum fuisse ad tantum nequitiae. Sed cuncta primùm per dissimulationem corrupti: mox ignavia ac praepostero obsequio. dum invidiam Conjuratorum procerumque evitare studet, majestatis crimen meruit. At perperam uni illi imputaverim culpam, quae temporum fuit.

Inter quae non omittebat Noircarmius crebris litteris condiciones offerre Valencensibus, si positâ perviciaciâ praesidium recipent. Ad ultimum nobilem quandam è Conjuratis ad eosdem delegavit. Sed cum obstinata civium mentes sanioribus consiliis aures obstruerent, Gubernatrix hostes esse pronuntiat. D'Alavam deinde temeritatis increpuit, quod tantam rem credidisset veredaris. Si quid ejusmodi denunciare vellet, dabitur fidem aliquem tabellarium ad se destinare. Ad hæc Philippum comitè Eversteinium, & Bernardum Schoonbergium in Germa-

niam proficisci curat, traducendis in Belgium duabus legionibus, quas in comitatu Feretrio conscripserat. Provinciales quoque copias ampliori delectu adornatura, Carolum Mansveldium, Ægidium Barlaimontiū Hierges dominum, Joannemque Croyum Reusii comitem, tria peditum millia legere iussit. Megemum verò, & Arenbergium supplementum conscribere. Ergo undique tubæ & tympana cogeant milites, ad obsidionem Valencensem ituros.

Quibus apparatibus Gallus regio more ad suspicionem versus, & ipse delectum agere instituit. Sex millia Helvetiorum mercede conduxit. Statatim pugnâ gens egregia, per multorum regum feriem venales vires Gallis exposuit; ex quo à Carolo Burgundiæ duce ad fortitudinem coacta, virtutis suæ experimentum dedit. Majori metu Genevenses distinebantur. Ex hac fere officina hæresiarchæ omnes eruperant, aut in illam recipiebantur. Et hinc urbis suæ exitium, publicæ paci devotum conjecerant. Cujus possessioni Sabaudus haut obscure imminebat. Itaque delectu habito, milites distribuunt, qui intra mænia, qui in finibus consisterent. Partem quoque Helvetiorum atque Rhætorum, ad auxilium ex fœdere obstrictam, excivere sedibus. Ea cum nunciarentur Philippo Regi vehementer expalluit. Timebat enim ne tot simul gen-

tes arma sibi opponerent, angustiisque Alpium inclusum ex improvise adorirentur. Et jam primores eum incitare cœperant, ne temeritati fortunæ Majestatem exponeret. Præmitteret Albanum terrestri itinere cum exercitu; primo statim adventu validissimis præfidiis infessurum ostia maris Zeelandicæque insulas, unde ipse Oceano succedens in portus tutò recipi posset. Re deliberata, Albanum cum copiis præire iussit, tanquam mox successurus ipse. Quod initium fuit malorum omnium. Neque tamen damnari consilium poterat, si Rex præstitisset sequi. Sed tædio belli, & averfantibus ministris in Hispania retentus, omnia per duces facilia credidit, quæ nisi præfens componere non poterat. Sunt qui Gomesii de Silva artes suspectent. Erat ille in aula gratosus, Regique charissimus in paucis: sed per æmulationem Albano adversus. Ut potentiam omnem ad se traheret, removisse æmulum credebatur, publicæ utilitatis speciem odio prætexens. Nam Albanus impudicitiam uxoris ei objectaverat, tanquam matrimonio illius Philippus illuderet. Nobis ea res parum comperta est. Quidquid sit, non ante patuit imprudentia consilii, quàm pervicaci Rex absentia cunctos frustratus est. Cæterùm in regionem Luxemburgensem, quâ Albano intrandum erat, Ernestum Mansveldium procedere iussit. Militem,

quantum opus esset, legeret. Præfecturam Germanorum equitum, quam Gallico bello habuerat, eidem attribuit. Bruxellæ, dum ille abesset, Arschotanium, aut Boslutium præfese voluit. Megemum verò tormentis præfecit, quam Glaionius dignitatem, per mortem vacuum fecerat. Magistri artiliaræ apud Belgas vocantur. Cujus munus idem esse, quod apud Romanos olim præfecti fabrorum plerique existimant. Absente Megemo, Arenbergium Geldriam regere iussit. Barlaumontium verò præposuit annonæ militari. Idem munus bello Gallico cum summa laude administraverat. Adhæc ducenta aureorum millia transmisit ex Hispania, è quibus centum & quinquaginta in stipendium cederent, cætera in apparatus belli impenderentur.

At Valencenenses hostes judicati, fortiter obsidionem ferre decreverant, munimentis civitatis confisi. Igitur nihil segnius parare bellum. Assatim commeatum in urbem invhere, arma cunctis qui ferre possent distribuere, recensitos opifices (quorû magna copia erat) in cohortes distribuere, ferocissimum quemq; his imponere. Optimates rempublicam destituerant. Cæterorum tamen amentiam sequebantur, quia adversari non poterant. Michael Helinus, & quidam magister Cornelius regnum obtinebant in multitudine. Helinus auctoritate & opibus eminebat: Cornelius

vani-

vanitate & ferocia. Obscurissimo loco genitus, ex fabro ferrario in Ministerium surrexerat. Agrestes novis rebus addictos conscribere iussus, in finibus Insulensium delectum fecit. Eam rem præfidiarii civitatis agrè passim, cottidianum cum his prælium, & ferè prosperum habuere. Tot incommodis Cornelius attritus, promovit ad ignobilem pagum Kesenetum nomine, omnibus qui sacramentum ejus acceperant sequi iussis. Quadringentos ex his Rassegemius obviam habuit, solutis cunctes ordinibus. Impressione facta compulsi sunt in fugam, proximumque Waterloï templum occupant. Hinc sine damno ejici non poterant. Rassegemius igne tectis injecto universos concremavit.

Cornelium inde persequi cœpit. Cæterum ille comperto Rassegemii adventu, castrisque diffusus, ad Tornacenses flexit. Nam & hi non minore cura, quodam Joanne Sorao duce militem scribebant in suis finibus; nullo quidem publico consilio: sed studiis partium, Valencenenses premi non ferentium. Huc majorem hominum vim insania compulerat. Copiisque junctis, proxima quæque monasteria, & prætoria vastant. Nihil crudelitati, avaritiæ reliquum faciunt. Raptis omnibus quæ ferri poterant, flammam deinde tectis injiciebant. Sed Noircarmius, & Rassegemius à tergo strenuè sequebantur. Mille du-

T 4

centos

centos pedites Noircarmius habebat , cum trecentis equitibus. Rassegemius equites centum , pedites non amplius quàm trecentos. Præter eos tamen magnam agricolarum manum contraxerat. Prior Noircarmius haut procul Lanojo hosti occurrit. Equitibus à tergo circumfusis , pedites à fronte incubuere. Vtrique vis improvisa fuit. Primo statim impetu centurio ex Noircarmianis cecidit, in fronte copiarum collocatus. Milite, & quingenti hostium cæsi , reliqui in fugam versi. Quorum magna pars proximam occupavit silvam densis arborum truncis impeditam. Major pars in Rassegemium incidit , infesta signa inferentem fugientibus. Prælium tamen acriter sectarii exceperunt. Eò enim perventum erat , unde sine pernicie nisi victores evadere non possent. Itaque aut cadere aut vincere obstinati , loco non cedebant ; donec ad Rassegemios inclinavit victoria. Soranus non tam ducis , quam militis fungebatur officio. Sed cum unum illum omnes petèrent , multis quidem acceptis vulneribus , & in equum impostus , cum paucis Tornacum evasit. Ibi vero non minus trepidatum est. Philippus Lalaignius Beauvossii dominus quadringentos milites , jussu Gubernatricis in arcem traduxerat. Centum in his equites erant. Noircarmius quoque cum sua manu eòdem venit. Urbique pavidæ, & servi-

servitio paratæ signa intulit. Nemine contra procedere auso. Quippe ex superiore prælio profugi, formidine cuncta compleverant. Neque tot simul copijs sine certissima pernicie resistere poterant. Civibus statim arma adempta sunt. De principibus seditionum sumptum supplicium. Cæteris venia data, prudenti moderamine, ut in civili victoria, cujus sæpe fructum nimia severitas corrumpit. Comes Reusius civitatem gubernare jussus, legionem quam conscripserat , dispersit in hospitia futuram præsidio.

Noircarmius Hiergitam & Mansveldicam legiones opperiens, ijsque junctis, Valencensium manibus admovit exercitum. Ex omni parte obsidenti affluebant auxilia. Ab Arschotano ducenti quinquaginta equites , totidem à Reusio veniebant. Maximilianus Bossutij comes ducentos adduxit. Terlonius centum, nec minorem numerum Bommius impleverat. Marchionis Bergensis turma ducentos admodum, Montignæ centum & quinquaginta explere dicebantur. Ordinariæ turmæ omnes erant, quas Gubernatrix haut multo ante armari præceperat. Pedites veterani ex Hannonia noningenti veniebant. Paullo minus Balduinum Gavrium Inchij dominum ex Arthesia sequebantur. Reusius trecentos ex suis transmisit. Post quos viginti & unum tormenta trahebantur. Iacobus Cressonerij

dominus Gravelingæ Gubernator ijs præerat. Vrbis vallo circumdata est, & idoneis locis tormenta disposita. Noircarmius tamen asperam fore obsidionem ratus, priusquam fortunam experiretur, misit rursus ad oppidanos, qui suaderent, dederent urbem, dato terrore consternatam existimans. Sed non exaudiebant Ministri saniora consilia, nutantibus civibus spondentes, mox venturum oppressis auxiliû. Nam plerosque Conjuratorum acceperant bellum instruere.

Siquidem Auriacus turbandis rebus intentus, & ut rectius falleret simulato obsequio malignitatem tegens, cum Regem haut segnem videret, ex adverso consilia struebat. Tholousij dominum, & Brederodium clam hortabatur ad legendos milites. In eam rem consistoria stipendium capitatim conferebant. Hollandiam Zeelandiamque adoriri statuerant. Et si destinata provenissent, duces se dicerent sectariorum causæ, & armato Regi undarum obices pro vallo objicerent, cum non mediocri præsidio. Supervenire debebat Ludovicus Nassovius cum Germanorum manu, ab obsidione civitatum averfurus Hispanorum exercitus, aut si vis fieret, fortunam tentaturus. Tres è Conjuratis in Zeelandiam destinabantur, qui factionis suæ homines sollicitarent ad defectionem. Quippe pleraque urbes descituras crediderant, fraude magistra-

gistratum, quorum multos Auriacus subvexerat. Ahæc Gallica auxilia occultis nuncijs pellexerant. Quibus mandatum, ut Dolam atque Vefontionem in Burgundia tentarent infidijs, atque Albano adventanti iter occluderent. Missus Antverpiam à Montmorantio Galliæ Marefchalo quidam nobilis, multa cû Hornano secreto transegit. In quam rem Carolus Slufanus mercator Antverpiensis, quin-quaginta aureorum millia Montmorantio addixit.

Inter quæ studia, Proceres à Gubernatrice advocabantur ad novandum sacramentum. Hoochstratanus multa cunctatione; Auriacus, Hornanus, & Brederodius aperte detrectabant. Et Auriacum quidem Gubernatrix humanitate litterarum sapius interpellavit. Ad Brederodium vero, Quarebbius Lovaniensium prætor, & Secretarius Torrius missi sunt cura mandatis, & questu: *ut sacramentum quod Egmondanus, Arschotanus, Mansveldius, Mege-mus, Barlaimontius, dedissent, non dubitaret accipere. Vnum ipsum esse, in quem potissimum sceleris sui invidiam inclinarent Sectarij. Debere hanc à se amoliri infamiam. Tantundem populum credere, quantum re ipsa ostenderet. Inquisitionem & edicta sublata esse. Scilicet tranquillitatem Gubernatricem sperasse. Quæ per sectarios haberi non posset. Ab ipso officij in Regem prodendum esse exemplum: ne oblatione libelli, seditionis causam quæfisse, videretur. Gravioribus quam antea tumul-*

tumultibus agitari rempublicam. Viannam ab eo militibus insideri. Vallo manibusque claudi. Seditiosos aliquot libellos auspiciis ejus excusos. Ne Regem sibi irasci cogeret, populares hos furioses audientem non satis equo animo. Ad ea Brederodius respondit. Nihil evenisse cur de fide sua dubitare Gubernatrix debeat. Imo vero Bruxellam iturum, ut propius acciperet dissidentia causas. Rata enim pacta esse, quæ cum Gubernatrice susceperit. Quod malignis rumoribus oneretur, id sibi fraudi esse non debere. Linguas hominū frenare non posse. Neque nunc primum calumnijs peti. Quarum sibi non sit reddenda ratio. Male autem condicionem sacramenti sibi præferri, quod Egmondanus, Arschotanus, alii que receperant. Illos publicis muneribus excultos: se vero privatum & olim juratum. Quid ergo opus novo sacramento, si jurato non credatur? Frustra ab eo fidem expectari, qui sanctitatem religionis semel polluerit. Nullo sacramento mitigari perfidiam. Viannam latrocinijs expositam vallo cingere. In cuius etiam tutelam militarem globulum conscripserit, ut integram civitatem servaret Regi, ne quia prædo illo munimento receptaretur. Quod ad seditiosos pertineret libellos, nihil se scire. Duos omnino typographos Vianna esse. Imprimendi facultatem dedisse presentibus. Si quid dolo malo deliquissent, mox cogniturum, pœnasque irrogaturum comperito flagitio.

Cum hoc responso reversi, gravem sollicitudinem incussere Gubernatrici. Quippe jam Brederodium timere cœperat. De pervicacia illius dubitare non poterat. Simul mæsta omnia

nia in aulam referrebantur. A Ludovico Nassovio Germanicos ad Gotham exercitus sollicitati in auxilium. Fredericum Saxonem, & Lantgravium Hessum memores injuriæ à Carolo Cæsare acceptæ, ultionem meditari. Cameracenses episcopum præsidij nudatum, oppido eiecisse. Præter hæc Silvæducentes hostiles animos aperte induerant. Brabantia Cancellarius, ac Petersemius, uti diximus, in urbe agebant. Multitudinisque pervicaciam in accipiendis legibus experti, Primoribus auctores fuerant, ut præsidium militare in civitatem reciperent, Megemus quoque Legionem propius admoveret. Eares Auriaco suspecta admodum fuit. Occulto igitur mandato Antonium Bombergium Silvæducis procedere iussit. Erat is homo plebeius ingenio moribusque ferox, juxta turbidus, & religioni infestus. Nec minorem favorem Silvæducis invenit, quam Antverpiæ habuerat, ubi inter sectariorum principatum gesserat. Igitur captivitatem urbis strui questus, plebem in senatum armavit. Cancellarium & Petersemium proditionis insimulatos in custodiam tradidit. Neque senatus, quanquam adversus, imperijs illius audebat intercedere. Munia magistratus in se retraxerat, & privati juris sui rempublicam fecerat. Tantum apud vulgares animos præsidiariorum metus valuerat, ut alienigenam, nulla magis re quam turbulentia insignem; non

non dubitarent in ducem assumere.

Megemus autem intrandæ urbis spe deiectus, in Hollandiam contendit ad subigendos eos qui averfarentur imperium. Ultrajectum appropinquans, nemine resistente intra mœnia recipitur. Igitur quæ turbata erant componere adorsus, Ministros omnes egredi iussit. suaque catholicis sacra restituit. Brederodius adventum ejus exspectare non ausus, Viannâ destituit, & in catharactis, quibus Rheno Leca conjungitur, castra firmavit. Mox inde pulsus, Amsterdammum processit. Munimenta ab eo cœpta Megemus destruxit.

Per eodem dies Hermannus Antverpiensium Minister Trajectenses ad Mosam in Iconomachiam concitavit. Quorum mox rabiem Maseicenses, & Hasletenses eodem auctore imitabantur. Cæterum Gerardus Groesbekius Leodiensium episcopus id ægre passus, ad ultionem sutrexit. Tria peditum millia, ac trecentos equites subitario delectu effecit. His copijs Hasletum contendens, effusum incondite populum obvium habuit. Eoque levi prælio intra munimenta compulso, civitatem circumfedit, crebrisq; tormentorum ictibus verberatam, his tandè legibus in deditiōnē redegit. *Catholico ritu viverent. Sectarios civitate eijcerēt. Publica pecunia exornarent templa. Ministros, seditionisq; auctores traderent. Sumptum belli restituerent. Muros deijcerent, quorum fiducia obsidiōnē pertulerāt.*

Masei-

Maseicenses desperata urbis tutela, delegatos misere, veniam petituros. Qua impetrata, Hermannus habitu Franciscani assumpto, opportuna fuga se subduxit. Hinc Trajectum aggredi placuit. Urbem non civium multitudine solum, sed etiam opere munitam. Mœnia enim Mosâ interfuit. Sed cum pervicacibus ad defensionem civium animis, nulla spes potiundi oppidi offerretur, Episcopus obsidionem destituit.

Interea Gubernatrix accessione mali turbata, ex omni parte quærebat remedia. Tot simul urbes nequibant armis redigi in potestatem. Nec Valencenæ omitti poterant, nisi ut frustrato impetu augetur defectio. Simul in rem famamque videbatur, validissimum oppidum armis subigi, cætera exemplo suo tracturum ad deditiōnem. Pudebat deinde Cancellarium & Petersemium captivos relinquare. Ergo inter ruborem metumque destituta, epistolas misit ad Silvæducenses, jus gentium pollutum inculsans Bombergius modo in Auriacum, modo in Brederodium perpetratæ rei culpam, & in neutrū falso conferebat. Quippe & Brederodius Bombergio scriperat; quamvis uterq; manifesta inficiatione declinaret invidiam. Gubernatrix ergo consilij incerta, apparitorem ad legatos recuperandos Silvamducis destinat. Feccialis quoq; sequi iussus, denunciaturus bellum contumacibus.

Appa-

Apparitor in senatum deductus, multa exposulavit, atque intra horas viginti & quatuor legatos dimittere, aut bellum opperiri eos jubet. Horruere senatores ad hanc vocem, & perpetrati sceleris infamiae multitudinē substituunt, relaturōsque se ad populum respondent, apud quem nullo suo jussu captivi tenerentur. Primo mane tribunos plebis in curiam accersunt. Cum quibus etiā Bombergius intravit, popularibus studijs accinctus. Quippe jam centuriones ei sacramentum dixerant. Vni illi patulae plebis aures erant. Facundia, & auctoritas aderant, flectendique vulgum artes, quibus omnem sectariorum factionem præcipitem egerat. Quem cum senatus hortaretur ad dimittendos captivos, insigni cavillatione apparitorem ad Silvæducentes, non ad Calvinistas missum arguebat. Superveniens mox populus, curiam armis circumvenit, turbidisque clamoribus cuncta permiscuit. Quorum fiducia Bombergius claves civitatis extorsit à consule, & nequis invito se egredere-tur, validioribus præsidijs portas firmavit. Apparitorem tamen emisit incolumē, renunciare Dominæ jubens, non ante se captivos dimissurum, quam Brederodius id ipsum mandasset. Post hæc fecialis urbem intravit. Bellum indicere parantem, Cancellarius absterruit ab intempestivo consilio. Nam si arma in animo haberet Gubernatrix, id ipsum denunciare

ciare superfluum esse jus gentium violantibus. Perduelles palam judicari non posse, sine sua pernicie.

Hæc tum in Brabantia. Cum interim Flandri obsequio parati, juvere quoque Regias partes collatione pecuniæ. Ex qua novum delectum militum Egmondanus adornavit; Occidentali Flandriæ futurum præsidio; ne quis à Noircarmio & Rassegemio dissipatos, revocaret ad vexilla, vel irrequietos sectariorum animos ad nova rursus flagitia erigeret. Quadringentos ex his Aldenardæ imposuit, qui sectarios continerent in pace, & armatorum conspectu compararent ad patientiam obsequii. Iam quippe resumpto animo Gubernatrix, occultam inibat viam restaurandæ religionis in pristinum statum. Sectarios concionibus contentos, baptisate, communionē, sepulturis, & hujusmodi ritibus in totum abstinere jussit. Tanquam hæc ipsa tabulis fœderis non comprehenderentur. Et si verum volumus, nihil aliud quàm concionandi libertatem tumultuantibus indulserat: cætera quidem hæcenus tolerans ad dissimulationem coacta. Quia intempestivo tempore prohibere non poterat. Nam is rerum status erat, ut amentia popularis componi magis, quàm irritari debuerit. Quod in omni seditione optimum est remedium, si penitentiae spatium iratis concedendo, pauca indulseris, quæ ab oppressis

pressis statim repetas. Proposito itaque edicto effrænem sectariorum licentiam ad verborum suorum formulam revocavit. Nihil æquè sectarios perculit. Principium esse credebant, ut mox & conciones perverterentur. Per occultos igitur nuncios Generale suorum concilium Antverpiæ indicunt. Ex singulis synagogis Minister unus; cum præcipuis aliquot iussi sunt adesse. Illuc quoque Brederodius venit, & cum illo sexdecim Conjurati selecti militum intenti, quem ex omni parte instituere cœperant. In eo Concilio sectarii Gubernatricem incusare adorti, magnoperè querebantur peccasse in fœdera. *Simulationem duntaxat fuisse ad decipiendos Fœderatos, vanis promissis extractos, ut ex voluntate ejus tempus procederet, quo rebus interim consuleret suis, partæque securitate pacta rumperet. Quem enim sana mentis non videre, concionis nomine cætera quoque exercitia cõtineri? Nec opus fuisse legibus fœderis ea describere, sine quibus stare non potest ipsa religio. Scire quoque Fœderatos hanc aliam fuisse mentem Gubernatricis cum dimitterentur ab illâ. Hoc ipsum Proceres rectius intelligere, qui eandem interpretationem interrogantibus dederint, plenâque hætenus libertate frui permiserint. Iam verò ne conciones quidem inviolatas esse, quas in oppido S. Amandi, hanc dubie, jussu ejus, Noircarmius dissipasset. Nec Ministrorum supplicijs abstineri, quorum alios in crucem, alios in exilium actos acciperent.*

rent. At hoc nihil aliud esse, quàm in sanguinem suum exercere edicta, & atrociorẽ solito Inquisitionem reducere. Valencenenses præsidia in necem religionis suæ conscripta repudiare ausos, obsidione premi. Eandem mox fortunam reliquis civitatibus expectandam esse. Quas communes hostes duceret Gubernatrix, atque aliam post aliam aggrediretur cum exercitu; donec ecclesias suas undique exstirpaverit. Viderent itaque Fœderati quam hoc tutum sibi atque honestum esset, & sine morâ principijs occurrerent. Nunquam magis afflictam religionem. Nec aliud sibi quàm in Fœderatis auxilium, quibus pacta conventa tueri incumberet. Brederodius bonum animum habere eos jubens, cum Cõjuratis proficisci constituit ad Gubernatricem. Misitque qui peteret, num pace illius liceret venire. Ad ea Gubernatrix, si veniret, ut in hostem se animadversuram respondit. Neque mora, centurias aliquot militum accersivit in regiam, frequentioresque pro valvis stationem agere jubet. Præsidariis denique mandavit, ne Brederodium, vel Conjuratorum quemquam in urbem admitterent. Nec Brederodius ausus est accedere. Codicillos autem misit sub communi Conjuratorum nomine Gubernatricem insimulans; quod nova religionis exercitia adimeret, publicam libaret tranquillitatem, conciones dissiparet, in Ministros surreret, denique nullo metu externo imminente sub signis haberet descriptum militem, commercium ci-

vitatis sibi eriperet, vias obsideret armatis, vim inferre iussus iter sibi facientibus. Satisque intelligi, sanguinem suum peti tot apparatus, nec publicæ securitatis rationem haberi. Quid inde aliud eventurum, quàm vastitatem provinciarum, & ruinam publicam? Despiceret igitur, an utilis non duceret, exauctorato milite abrogari edicta, ad legem fœderis se componere, libertatemque religionis inviolatam relinquere: quàm contra fas jusque gentium violare fidem solemnî sacramento sancitam. Hanc se benevolentiam ab illâ expectare. Ad hæc Gubernatrix ex sententia Viglii generosè respondit. *Qui sint illi Fœderati, qui ad me scripserint, satis adhuc nescio. Qui a communi suffragio dissoluta est societas. Ne adduci possim ut credam, omnes queri, utpote cum plures in officio perstare videam. Vos tamen qui qui estis, (nemo enim libello nomen adscripsit suum) mihi certè estis injuri, quòd contendatis vulgatam à me libertatem religionis. Ad verborum meorum formulam provoco. Scitis quidem quàm agrè promiserim me non imperio, non vi, interversuram conciones, eò locorum ubi tunc fuerant, modo absque scandalo, & confusione agitentur. Quibus verbis utcumque conciones toleraverim; nemo tamen libertatem religionum indultam dixerit. Neque mihi unquam fuit hic animus. Populum in tumultus sublatum, aliquà ratione mitigare studui; quoad strictos à jugulo meo averterem gladios: mox deinde pacatiorem à concionibus abstraherem.*

rem. Hæc fuit summa consilij mei. Spæge mehercule ut consistoria institui patiar, hoc est; regnum in regno, rempublicam in republicâ, populum in populo, creati ab his magistratus, tributa indici, communionem, baptismata, matrimonia, sepulchras damnato ritu institui, sacrum ordinem, doctrinamque perverti. Non est profectò conscientia meæ tantum probare flagitium. Si quis eam vobis libertatem indulserit, ego utique non consensi. Cum illis expostulandum est, non mecum. Atenim in pacta peccavi. Quoniam solemnibus tabulis jussi vos esse securos. De præteritis rebus quidem. Ea cautio ad futura non pertinet. Libellum mensis Aprilis nulli fraudi fore sponondi. Nemo quoque securitatem vestram in hoc sollicitat. Si qui ad magistratus edicto meo pulsentur, imputandum ipsis est, qui verba mea aliter interpretati sunt, quam oportuit. Magistratus, ut par est, officio funguntur. Si tamen justo dolori plus æquo indulgeant, deferte ad me illorum nomina, ego quod videbitur constituam. Nescio verò quare mihi objiciatis pactorum religionem, quam priores ipsi violastis. Non infero vobis injuriam, sed propulso. Non succurrit vobis, opinor, præteritorum scelerum memoria. Spoliata sana, civitates seditionibus concussis, fœdera cum peregrinis in perniciem provinciarum contracta, delectus institutos privatis auspicijs, nobilium prætoria & monasteria direpta atque incensa, famam Regis petitam maledictis. Quantum abest ut palam in bellum ardeatis, quod clam machina-

mini? Hæc mihi causa fuit contrahendorum militum. In hæc facinora edictis intonui. Sine exito publico arma ponere non possum, ad quæ divini humanique juris necessitate adaucta sum. Si sani esse vultis domum regredimini, revocata curam à negotijs publicis, quæ ad vos utique non pertinent. Minas vestras secunda despicio. Desinite eam terrere, quæ supplicia expetere potest. Prudenter vos facturos existimo, si vanam illam & indecoram proterviam in posterum omiseritis. Scitote Reges non impune despici. Principibus longas esse manus. Pænasque exacturos contempti imperij.

Non omittebant interim Conjurati clandestino delectu militem efficere. Reliquias cladis à Noircarmio acceptæ, per idoneos homines seorsim alîi ab alio Antverpiam perducebant. Ad quorum famam certatim undique confluebant Iconomachi acerbiore quæstione domo expulsi. Multi quoque nobiles, privatim degeneres, publicè perniciosi, nullam in pace spem, omne consilium in turbidis reponerant. Wallacriam insulam in Zeelandiâ, atque Amsterdamum in Hollandiâ ex consilio Auriaci occupare susceperant. Ibi in mediis undis nidificantes, Regis vires quassare, ærariûmque ejus lassare decreverant. In hæc facinora duces electi, Dominus Tholousius, & Brederodius. Hunc Amsterdamum proficisci volebant, cõtumaciam eorum penes quos civitatis regimen, studio partium viribusque

fractu-

fracturum. Zeelandiam Tholousio invadendam destinaverant. Erat hic ex Marnixiorum nobili familiâ, Domini S. Aldegondi frater, manu strenuus, militarium artium gnarus, & turbandis rebus aptissimus.

Nec solutiori curâ Gubernatrix agebat, cui paratus hostium ferè noti. Nec inter tot confcios occulti manere poterant. Tres cohortes Tornaco venerat. Iter in Zeelandiam habentes, missus statim nuncius assequitur, ut Axelæ, & Terneusæ subsisterent. Præmiserat enim Gubernatrix in Walacriam Cattermii Dominum cum ducentis militibus. Cæterùm præfectus arcis militares præsidio. Cæterùm præfectus arcis militares præsidio detrectavit recipere; fide ambiguus, palam regias partes, occulto favore rebellibus adhærebat. Cattermius inde Middelburgum contendit. Eandem quoque claudentem sibi portas invenit; Petrus Heckius perfidiæ imminens, multitudinis animos in tumultum crexerat. Erat is devinctus Auriaco, cujus suffragio in præturam emerferat. Et hinc dignitatis prærogativa ferox, proditurum se civitatem Tholousio ad dixerat. Iacebat ergo exclusus miles in littore, nec laceffens quemquam, nec laceffitus. Quippe tanquam mox recessurus exspectare credebatur Gubernatricis imperium. Nam & Cattermius securitatè civium interrumpere timens, hanc famam rumoribus dederat. Aversis signi-

tur à sinistra suspicione omnium animis , surgente aurorâ , nemine sentiente Vlissingam intravit. Densa enim nebula prospectum abstulerat. Advectis mox tormentis totam insulam terrore consternatam Regii juris fecit.

Interea Gubernatrix Auriacum & Hoochstratanum Antverpię agentes, crebris epistolis admonebat de occulto Brederodii apparatu, atque ut oppido cedere juberetur. Nec moram rebelles fecere. Verebantur enim maximè ne præsidarii Regii Zeelandiam præriperent, quos in procinctu esse cognoverant. Proximâ igitur die cohortes ad parata deduxêre nâvigia. Brederodius copiarum parte accepta, cursum in Hollandiam direxit. Major numerus Tholoufium sequebatur velificantem in Walacriâ. Nunciatur ei in itinere insulam à præsidariis Regiis occupatam, ad obsequium Gubernatricis se componere. Sexcentos non amplius milites habebat, nec armis nec disciplina instructos, cum quibus fortunam belli tentare amentia videbatur. Consilii incertus, retortis puppibus relegit flumen, & propinquum Scaldi pagum, haut procul Antverpiâ Austerw elium nomine, castris occupat, ampliorem delectum habiturus. Multi enim impigrè nomina dabant, studio Ministrorum, variis artibus juventutem subruentium.

Postquam autem de Tholoufij machinis certa fide Gubernatrici relatum est, priusquam præ-

præcoces rebelliū apparatus in justum crescerent exercitum, prælio experiri constituit. Philippum Lanoium Beauvoisij dominum egredi adversus hostem jubet. Quadringentos ei milites ex Bruxellensium præsidariis attribuit, additâ Ioannis Gravij Brabantię prætoris equitum alâ. Valentinus de Pardieu Mottę dominus cohortes jügere jubetur, quas Axellæ & Terneusæ substitisse diximus. Hanc tantillam manum Beauvoisius tertius Martias promovit in hostem. Frequentem eum per agros palantem invenit. In hos eques invehi jussus, pedes in munimenta incubuit. Multi primo impetu obruti sunt, necdum justis armis instructi. Et statim pavor intravit animos. Fit igitur passim fuga ex castris. Nec consilio, nec imperio ad vexilla revocari poterant metu mortis percussî. Castra in plano sita erant, & in medio prætorium, quod haut multo ante canonicus quidam ad voluptatem construxerat. In hoc Tholoufius, à majori suorum parte destitutus, se recipit cum promptissimis. Qui magnitudine criminum à spe veniæ exclusi, ac necessitatem æstimantes, ad ultimum fortunam experiri æcreverant. Sed inde nec vi pelli, nec ad pugnam elici poterant: cum Beauvoisius ignem tectis injici jussit. Ac ne tum quidem deditioem fecerit. Pauci viam ferro aperuerant; & confecti sunt à circumfidentibus. Correpta latius flamma contumaces

maces absumpsit. Cæterum qui fugam acceperant, ab equitibus ferè proterebantur. Quorum impetum ut evitarent, multi se præcipitabant in flumen, declivia ejus prosequentes, quoad eminente aquis vertice lubricisque stantes vestigiis, aut absumerentur ab æstu, aut destinato scloporum ictu conciderent. Sola insequentium tela metuebantur, ad quæ effugienda, non dubitabant etiam barbaro elemento spiritum committere. Duarum non amplius horarum prælium, & incruentum Regiis fuit. Duo tantum desiderati traduntur. Cecidere rebellium circiter mille. Inter eos plurima nobilitas, atrociora supplicia metuens honestæ mortis gloriam quæsierat. Fuerant qui se dederent, & Beauvoisij jussu occisi sunt. Per sequentes verò dies, multi ex fuga retracti, quidam etiam prodebantur ab agricolis petulantix eorum infensis. Quos deinde Gubernatrix in exemplum crucibus affixit. Ioannem Dionysium centurionem torquere jussit, sciscitatura quo consilio conscriptus esset tantus exercitus. Delectum ille in Flandria habuerat. Tormentis admotus exstimulatum se ad arma fatebatur à Petro D'Atheno Ministro. nihil præterea quidquam scire.

Cæterum dum colluctantur acies, populus Antverpiensis à mœnibus arceri non poterat. Ruebant omnes ad spectaculū prælii, in spem aut metum propensi, pro cuiusque affectibus.

Sceta-

Scetariorum tamen animos intentior cura terrore miscebat, utique posteaquam discusso ventis fumo & pulvere, liberius cælum ostendit in Beauvoisianos inclinare victoriam. Vbi verò apparuit transactum esse de fortuna partium, Tholoussiumque prætorio inclusum, ultimo discrimine laborare; clamoribus cuncta fervere cœpère. Nec deerat seditiosissimus ille Minister Hermannus, voce, manu hortari singulos, ne publicæ libertatis protectores ante suos oculos tristissimâ morte perire paterentur. Calvinistæ igitur correptis raptim armis, ad portam quæ Auster velium versus ducit, uno impetu feruntur. Sed eam Auriacus diligenter occludi, firmisque custodiis observari iusserat, Beauvoisij adventum suspectans. Ac ne tunc quidem aperiri volebat. Calvinistæ furore ammentes, in pontem Merium secedunt densis agminibus. Totâ urbe non alia vox audiebatur, quàm clamantium ad arma. Et undique tympana pulsari cœperant: cum tam cives, quàm milites sub suis quisque signis conveniunt. Cæterum miles ad cõtinentam civium tranquillitatem in sacramentum adactus, atque in octo cohortes distributus, stationes in foro agere consueverat. Nectum quemquam civium propiùs accedere patiebatur. **E**ores acuit tumultuantium animos, in se armari credentium. Consultatum est, an impressio-

nem

nem in milites facerent. Plus quindecim Calvinistarum millibus stabant in Mereo ponte. Prætor eos quatuor millia Coperbruggiū pontem infederant. Urgebatque asperiora Minister Hermannus. Cum magistratus fama mali perculsus, Auriacū adiit. Hoochstratanus quoque ad eundem pervenit. Illo protenus ad mitigandos Coperbruggios procedere iussit, Auriacus in Merium pontē contendit cum Stralio consule. Propinquantibus obviam venere tumultuantes, quasi per officium. In quorum medium receptus; *Quid, inquit, viri Antverpienses hæc sibi vult repentina consternatio? quo ruitis armati? quid vobis vultis? quibus ista secessione excidium machinamini? si quis injurius est vobis, accedam ad partes. Sed ante omnia intelligam in quos undaturus sit ille impetus, utrum in hostes, an, quod abominor, in cives. Ut nemo aliquis audebat loqui ita atrocissimus clamor oriebatur, indifcretis, vocibus foro se excludi frementium. Tum illi: Si nulla alia res concordiam vestram remoretur, armorum contentione non est opus. Continete manus à civili sanguine, nec in viscera vestra armamini. Parum interest utrum vos, an illi forum insideant. Milites quos videtis vestri sunt, vestro are merent. ducum vestrorum imperia testamque accipiunt. Pro vobis stant. Pro vobis excubant. Communem civitatis tutelam gerunt. Neque eos utique, sed in seditiosos, pacisque turbatores conscripsimus, in hac potissimum regione*
urbis

urbis custodiam agere iussos. Ita fert rigor militaris disciplina, ut intra fines sibi assignatos, armatum neminem extra commilitones recipiant. Si tamen ita vultis, per me licet, ut pari jure in foro excubetis cum militibus; modo vos quietos, regendosque præstetis. Hæc dicenti, ij qui ad Coperbruggium confederant, superveniunt. Nequaquam pari modestiâ Hoochstratanum ad se venientem exceperant. Cui nec par gratia, nec favor, & minor auctoritas apud vulgum, quia non aperte, ut Auriacus, in causam sectariorum descenderat. Circumstiterant densis agminibus orantem, insano tumultu identidem proditorem appellantes: adeo ut quidam pannitonfor pectori ejus sclopum admovens, minaretur se explosurum, ni statim referantur portæ civitatis, ac sua jura civibus restitueret. Ille præsentī metu mortis exterritus, cuncta ex voluntate eorum facturum se respondit. Portarum claves Auriaco commissas, nec per se stare quo minus acciperent. Irent secum, & peterent, nullam in illo morâ fore. Inde seditiosissimum quemque verbis permulcens, flectere cœpit mobiles animos. Signo igitur clamore dato, in pontem Merium viam instituunt. Venientibus Auriacus obviâ factus, & incôdita vociferatione portarum claves flagitantibus adferri curavit. Minister Hermannus eas accepit, & per medios crumpens cuneos, ducem se ad portam præbuit. Conclamatio-

matione facta universi sequuntur. Auriacus pro-
perantibus se inseruit, eos qui proxime venie-
bant crebro inculans; *quo se ruerent, inepta bello
turba, & disciplina nescia. Freni quo velent, sex-
centos equites in suburbis instructos, amentiam il-
lorum expectare.* Eadem à magistratibus con-
stanti asseveratione ingerebantur. Nec à vero
aberrabat conjectura. Beauvoisius enim tu-
multu audito, equitatum omnem præmiserat, ac
si res ferret, disiectis obvius, in urbem prorumpere
iussit. Iamque frequens armorum globus
excesserat portis; cum Auriacus ad eos qui se-
quebantur conversus, *ego me, clamabat, in tem-
pore subducam manifesto discrimini, ut interne-
cionis vestra nuncium domi expectem. Sapiet is
quidem, qui exemplo meo idem faciet, damnat à
illorum temeritate, quos incondite portis egressos,
praesertissimum exitium accersere video.* Simul
his pedem referebat. Abeuntem illum pri-
mo proximus quisque, deinde qui successerant
sequi cœpere. Mox ij qui egressi fuerant, cum
nemo amplius sequeretur, & ipsi in urbem re-
vertuntur, cæteris prodicionem identidem
exprobrantes. Hermanno auctore signa
rursus transferuntur in pontem Merium.
Aditus omnes vigiliis firmant. Præsidia &
stationes in foro locant. Crebrisque clamo-
ribus, *Vivant Geny,* exultantes, noctem tur-
bidam & minacem egere. Pavida interim
civitas, & prædæ exposita mutuo metu suspen-

spendebatur. Hi qui domi quieti confede-
rant, Calvinistarum pervicaciam extimesce-
bant; incerti quo tanta vis tandem crumpe-
ret. Calvinistas contra anxios habebat, ne
ulcerata cæterorum civium patientia, ad
Regias partes subsidiaque respiceret. Or-
tâ luce, in pontem Merium tormenta tra-
huntur. Quamvis nihil in commune turba-
retur, non defuere tamen qui sacerdotibus &
monasterijs, potentiorumque civium for-
tunis illuderent. Crederes urbem ab hosti-
bus infestam. Suspecta tumultuantium ava-
ritia, pari metu omnes concusserat. Nec
deerat Auriacus, æquis condicionibus iratos
componere. At Ministris immodicâ cupidita-
te flagrantibus, nullæ satis leges placebant. Ani-
mi ex seditione creverant. Quibus rebus per-
motus Auriacus, residuam plebis partem & ipsam
armatam, furentibus opponere constituit. Co-
acto igitur domi senatu, tribunos simul plebis,
atque optimum quemque in concilium adhi-
buit. Et si pacem habere vellent, ostentandum
esse bellum edocuit. Arma armis cōpescerent.
Neque enim turbulentos illos spiritus rabiem
posituros, quam si contra paratos aspexerint,
qui opes suas possent defendere. Nemo erat cui
non placeret hæc sententia. Missi sunt clancu-
lum per civitatem, qui catholicos atque ex-
ternos omnes citaret armatos in crastinum. Lu-
theranos quoque Ministri spodebant venturos.

Multi

Multi enim in civitate catholici, plures Lutherani erant, juxta Calvinistis infensi, qui in omnes semper imperium usurpant. At hi, tametsi validiores singulis, ab omnibus tamen numero superabantur. Cæterum Lutherani genio sectæ quieti, nec catholicis discordes, hætenus in Kilio pago pari jure divina fecerant. Et hæc quoque inter reliquas sectas à magistratu potissimum fovebatur. Non odio pristinae religionis; verum ne in tanta novarum opinionum dulcedine, Romanisque ritibus infastidium versis, omnia ad Calvinistas vergerent. Quorum factio regnantibus gravis; Lutherani civilium patientes, nec adversi sceptris habebantur. Et hinc magistratus æquo animo acceperat, vocatos ab his è Germania plerosque doctores, & inter eos Mathæum Flaccum Illiricum Spangenburgicum, hominem non ineruditum. ut discordias exerceat cum Calvinistis, haut dubie in utriusque sectæ perniciem instructas, quoties secura professione, segnique pace aluntur. Postridie igitur Lutherani, ut constitutum erat, in forum equinum frequentes conveniunt, & Ministri in partibus. Simul ad delubrum S. Michaëlis ingentem plantitiem multitudine complent. Catholici autem Oosterlingorum diversorium occupant, atque una cum his Itali, Hispani, Lusitani, cæteræque externæ gentes. Nemo omnino erat, qui in partes non secederet. Non

tam

tam studio reipublicæ, quam privatarum rerum cura, & Calvinistarum formidine spolijs inhiantium. Sed in eo discursu occupati, cum alijs alij occurrerent, invicem suspecti, & quam religionem colerent interrogantes, non sine mutuo terrore ferebantur. Triste mortalibus spectaculum datura videbatur civitas, & sub mutuis iactibus vapulatura; cum Auriacus, cunctis sollicita expectatione suspensus, & quid futurum esset invicem quærentibus, dandum adhuc penitentiaæ spatium Calvinistis censuit. Misit itaque ad ministros, qui significarent, usurum se promiscua cæde ni sanioribus consilijs flecterentur. Neque multo post à Calvinistis ingenti metu correptis, venire delegati. Ministri una aderant, tanquam ex officio sequestres pacis, quam nimia ferocia concusserant. Illic agi de concordia cœptum. Consensumque in conditiones, quas pridie reiecerant. Paucæ omnino erant. *Paçta mensis Septembris rata sunt. Eidem Regi magistratibusque præstanto. Externi milites, nisi consentiente populo, intra mœnia ne admittuntor. Jurata privilegia servantor. Cujusque religionis homines concordiam fovento. Claves civitatis Auriacus obtinetor. Nocturna, diurnaque vigilia, nullo religionum descriptimine habentor. Tormenta bellica manibus redduntor. Cavebatur præterea, ut Auriacus, cum magistratibus, & collegijs quadringentos equites legerent, naves ad bellicos usus*

X

in

in flumine instruerent. In hanc rem Ecclesiastici cum civibus stipendia conferrent. Publicatis legibus primi omnium Hispani atque Itali arma posuere. Eos mox Calvinistæ secuti sunt. Deinde Catholici, & ad ultimum Lutherani.

Civitas quidem magno discrimine exempta videbatur. At non Gubernatrici jucunda hæc erant. Movebatur præcipue præfidiariorum navium, equitumque mentione fœderibus illata. Et quamvis magistratus fidem faceret, non sua voluntate conditionem hanc adscriptam legibus; sed ut aliquo blandimento amentiam civium ad quietem deduceret: Gubernatrici tamen ad insidias vigilanti suspecta omnia erant. Siquidem Auriacus & Hornanus in verba Regis detrectabant jurare. Trajectenses ad Mosam, & Silvæduceses novos delictus agebant. Nec multò lætiora ex Hollandia nunciabantur. Amsterdamm à Brederodio militibus infessum. Præfidiarias naves à tumultuantibus extrui. Contractis igitur in concilium Proceribus, quid de his factò opus, consultat. Quorundam suffragia ferebant; *Querendum ab Auriaco an sacramento tandem obstringi cuperet. Quod si id ipsum detrectaret, provincias eo statu redderet, quo à Rege acceperat. Amsterdammum ab amicis ejus occupatum esse. Ac ni concepti sceleris conscius foret, non dimissurum fuisse Antverpia Brederodium, cum tanta multitudine legibus*

legibus proscripta. Quippe sciebat eum publica paci illisurum. Hæc tamen ut cumque excusari possint: purgare certe non posse, quod haut ignaro ipso rebelles in Hollandia classem instruerent, ut, militem scriberent, palam bellum tractarent. Iam quidem ipsum scribere, paratum serenuntiare provincijs. Nempe ut excusandum non haberet, quod ibi peccaretur. Simulationem duntaxat esse, ut pro amico facilius imposeret callidissimus veterator. Nam si provincias dimittere velit, cur id protenus non facit, ut fidelioribus, quam ipse sit, tradi possint? Cur reservat sibi gubernaculum Burgundiæ? cur Antverpiensis civitatis? Fastidientem beneficia Regis, alia ex his retinere, alia remittere non posse pro sua libidine. Denique contra morem facere, quod ordinaria turmæ præfecturam injuratus possideat. In hoc potissimum sacramentum exigi: ut Regi serviant sui milites, & eosdem amicos inimicosque habeant, quos ipse habuerit. At non idem consultioribus probabatur. Nihil adhuc aperte agendum, censebant. Cum vulpe vulpinandum esse. Pari arte, pari simulatione, qua ipsos cogitaret pervertere, fallacem eluderent. Hortandum esse blandioribus litteris, ut ab inceptis Brederodium avertat, vel contumacem Amsterdamo ejiciat. In hanc rem Hollandiam peteret, & accepto Regis Sacramento provincias curaret, aut aperte denuntiaret, quid de his fieri vellent. Sine rectoris diutius relinqui non posse. Ex hac sententia secretario Bertio ad Auriacum misso, Torrius simul ad Brederodium destinatus est, cum mandatis quæ juberent eum Amsterdamo cedere, Inter hæc

Gubernatrix Hermannum & D'Athenum Ministros proscriptis. Ingenti pecunia promissa, si quis vivos ad se retraheret. Sed exitiabiles homines, sua ipsorum solertia supplicio subduxit. De ira in rempublicam, quam post aliquot annos nō minus atrociter concussere.

In hac religionum tempestate, III. Idus Mart. primus Gandavi Iesuita sermonem instituit. Quippe Iesuitarum societas surgente Luthero exordium cœperat. Quasi præcaventibus fatis, ut essent, qui effrænam licentiam, quam ille priscorum hæreticorum vestigia ingressus, torpenti sæculo induxerat, severiori disciplina exemploque corrigerent. Igitur ad excipiendum concionatorem recens a lvectum, magno concursu populus affluxit, ut ferme solet ad nova omnia. Multitudinem templa non capiebant. Christianæ religionis rudimenta magno plausu exposuit. Res à prudentioribus hæctenus desiderata, nec frustra cecidit. Multi illo auctore revocati sunt ad ecclesiam. Ut facile appareret, non tam suo, quam doctorum ingenio laborasse provincias. Ministri cœptis ejus æmuli, ac paucitate auditorum contempti, & ipsi acrius concionari cœpere, nec non sordidissimum quemque ex plebe donis illicere. Quibus cognitis senatus interdixit, ne quis sub eleemosynarum specie pecuniam publice distribueret. Cæterum ut ad ordinem historię redeam,

redeam, varia legatorum fortuna fuit. Torrium à Brederodio contumeliosius exceptum, Conjurati captivum faciunt. Commentarios & mandata intento mortis metu tradere subigunt. Ac ni magistratus tanti viri calamitate motus, clam emisisset portis civitatis, haut multum aberant à cæde legati, cujus etiam summa semper reverentia valuit apud barbaros. Auriacus autem Bertium benigne habuit. Pari quoque humanitate ad ea quæ rogaretur, in hæc verba respondit. *Renuncia Gubernatrici, quæ hæctenus fecerim, omnia contulisse ad salutem imperij. Cur ergo de fide mea dubitare debeat, non intelligo. Multis honoribus à Rege excultus sum. At in auspicijs singulorum sacramentum dixi. Quod in hunc quoque diem illibatum servavi. Idem vero revocare non possum, nisi ut venisse videar in suspicionem perfidia. Ex quo gubernaculis admotus sum, privatis necessitudinibus rempublicam semper antehabui. Brederodium Antverpia abire permisi, cum incondita multitudine, quam scripsisse se dicebat in ordinaria turmæ supplementum. Neque enim, quod sciam, Gubernatrix ei præfecturam ademit. Proinde si in Hollandia hostilia cepit, fuerit ejus ista excusatio. Scito me perinde falli potuisse, ac ipsam Gubernatricem. Eadem solertia utrisque imposuit. Facturum hoc eum divinare non potui, cum quo consilia non communico. Ego ut primum licuit, quieta turbidis anteposui. Efferatam hanc civitatem pacavi, non sine discrimine vitæ meæ.*

Nullum ob privatum respectum. Sed ut in obedientia Regis contineam. Et hæc causa fuit, cur in Hollandiam non concesserim. Arctius hic detineor, inconstantia civium, bona fide pacem non colentium. Nec me pœnitet obsequii. Quod in obedientia hujus civitatis magnam partem tranquillitatis positam esse videam. Gubernacula vero resignare non possum, nisi volente eo à quo accepi. Per me non stat, quo minus Gubernatrix provincijs consulat, prout expedire ipsa duxerit. Ego omnino manum subtraho. Vnum tamen momentum velim, solidam pacem haberi non posse, nisi ex tota gente Concilium contrahens Rex, præteritarum rerum gratiam sponte fecerit. Quippe eam memo petiturus est, nisi ut ex propria confessione nocens esse sustineat.

His in aula relatis, multiplici sollicitudine Gubernatrix tangebatur. Centum & amplius nobiles Conjurati cum Auriaco pacti ferebantur, haut aliter se cum Rege in gratiam redituros, quam si & ipsos, & civitates, decreto suo absolveret. Antverpienses quoque hoc ipsum oraturi, libellum curiæ obtruserant. Ad hæc prope tertius mensis erat ex quo Valencenenses obsidione pressi, pertinaciam non consumpserant. Nobilis & potens civitas defectione sua reliquas attraxerat. Eaque deditâ pervicacissimorum animi redituri rursus videbantur ad respectum imperij. In quam proinde justa ira stimulabatur. Sed in obsidione perseverando graviora timebat. Ne forte ad Gallorum auxilia oppidani respicerent. In quo-

quorum studia Ministri accendebant. Deinde pudebat hæreere circa muros unius civitatis, aliarum opportunitate relicta. Omnia igitur circumspicienti optimum visum, oblatiis condicionibus deditioem exigere. Ad tentandos obsessorum animos Egmondanus & Arfchotanus mittuntur. Valencenensium delegatos Beuvragium evocant. Eos Noircarmius protinus adduxit, ut leges acciperent admonens, quas Gubernatrix præscripserat. Urbem dederent. Præsidarios reciperent. Iis quibus placeret, integrum esset proximis diebus quindecim oppido cedere. Intra quos bona distrahere, vel transportare possent. Cateri sine fraude in urbe agerent. In officio se continerent. Edicta de religione acciperent. Aboleretur memoria rerum præteritarum. Integram cuique fore innocentiam suam testificari coram Rege, coram Status aut Privato, aut Mechliniensi Concilio. Anxijs ad hæc delegatis, Egmondanus magnopere suadebat, ne vim, quam clementiam Regis experiri vellent. Nullam spem in armis reliquam. Rebellium copias ad internecionem casas, cum Tholoussio duce. Nullam opem restare. Solos in contumacia persistere. Reliquas fere civitates majestatem agnoscere. Dum liceret, voluntate sua facerent, quod coacti mox facturi essent cum pernicie omnium. Inducias in triduum fore. Intra quos responsum operirentur. Ea postquam Valencenis audita, magis Optimatibus, placebant, quam multitudini. Seditiosissimi quique cum Ministris plebem stimulabant ad

bellum. In procinctu stare subsidia. Falsaque esse quæ de Tholoufio traderentur, Optimates autem in contrarium tendebant. Nec interim multitudo se continuit, quin crebra tormentorum explosione in inducias peccaret. Patrum precibus ad ultimum victa, ita legibus assensa est; *si crimine læsæ majestatis cives absolverentur. Edictum quo hostes judicati essent irritum fieret. Vtrimque dimitterentur captivi. Bona in fiscum redacta aut ab eodem distracta, restituerentur. Præsidiarij are Regis mererent, sine molestia vel incommodo civium. Urbem non intrarent, priusquam hi, qui discedere vellent, fortunas suas extulissent. In hanc rem legitimum tempus præstitueretur.* His perferendis, duodecim ex Optimatibus delecti sunt. Proceres infesto vultu ad se venientes excipiunt; fortunæ eorum non convenire intonantes, victoribus leges præscribere. Clementia vero indignos videri, qui sanctitatem induciarum polluere sustinuerant. Proinde ni civitatem, seque deditum venissent, uti sine mora decederent. alioquin vincētis post tergum manibus in urbem propulsuros. Diriguerunt illi ad hanc vocem, & de multitudinis genio multa questi, Ministros substituebant in crimen. Ad ultimum id modo petebant, ut sibi salutem mitigati esse vellent, ac bona eorum pacē extra oppidum liceret persistere. Surdæ erant Procerum aures ad has preces;

cum

cùm universi se prostraverunt in terram, genibusque Egmondani advoluti, per illius genium veniam precabantur. Sed ne tum quoque Noircarmius flectebatur. Catenis igitur adferri jussis, contumeliæ metu in oppidum compulit. Timebat enim ne vel invitos retinuisse crederetur, vel melioribus oppido abstractis insanæ multitudinis studio cuncta regerentur. Nam in omni seditione tutissimum esse remedium, si & boni in partes secesserint. Quod & legibus suis sanxit Solon. Ut semper essent, qui inconditam multitudinis ferociam sanioribus consiliis imbuerent. Oppidani ergo desperata venia, ad defensionem se convertunt. Multi in civitate veterani erant. Quibus ferocissimus quisque ex plebe permixtus, de corpore suo ducein eligunt, & Cardoniâ portâ in stationes erumpunt. Prælium acriter, nec ut cives sumpserunt. Multi ex Noircarmianis cadunt, plures pavore amentes in fugam conjiciuntur, & ingentem trepidationem castris inferunt. Jam terror quoque ad præfatos pervenerat, in suspicionem lapsos, non civium hanc aciem esse, sed externorum militum auxilia ferentium. Ad primum tumultum Noircarmius contra legiones instruxit. Cum parte equitatus victoribus incubuit, & non sine strage in civitatem compulit. Hujus vero cladis dedecore admonitus, intentiore disciplina suos habuit. Militibusq; distributis,

qui ad tormenta confisterent, quique vallum tuerentur, Mansveldicam legionem secum assumpsit, & quâ extrema definit fossa, vallum promovet. Deinde portæ Montensis suburbia, nullo suorū desiderato, intempesta nocte occupat. Ibi verò aggerem erigi curat, propè æquantem portarum fastigia. Quo intra secundum diem absoluto, machinas attrahi, & in summitate ejus constitui jubet. Vnum & viginti tormenta erant. Quibus ingens globorum vis fuit excussa. Turris S. Nicolai, in quo oppidani machinas aliquot locaverant, in primis dejicitur. Sub cujus ruina non pauci oppressi sunt. Mox in eminentiores domos tormenta diriguntur. Tunc plura undique funera, & semivivorum hominum amputata, & adhuc palpitantia membra, ipsis funeribus propemodum tristiora. Ejulatus quoque, & testorum cadentium fragores per totam urbem passim audiebantur. Questusque mulierum præcipuè, & puerorum aliis maritos, aut liberos, aliis parentes desiderantium. Jamque muri civitatis crebro verberati, ictibus cessarent. Portæ quoque nudaverant latera; cùm obsessos ingens desperatio incessit. Jam non ambigua bonorum voluntate, iis quoque qui ferocius egerant consensu multitudinis victis, IX. Cal. Apr. caduceator mittitur, conditiones petiturus. Sed majora per contumaciam deliquisse videbantur, quàm quibus

igno-

ignosci posset. Deditionem sine exceptione facere jubentur. Hæc vox non sine consternatione audita est. Sed si adversarentur cogi poterant. Itaque ut petebatur, Regis potestati se permittunt. Ingressus urbem miles, per custodias dividitur, ne quis exire aut dimitti posset. Noircarmius civibus arma ademit. His qui seditiosius egerant, catenas injecit. Eos deinde Gubernatrix ad terrorem omnium publicæ paci immolavit. Bona publica privatorumque in fiscum redacta. Insignis calamitas singulorum fuit. Nec multò post Michael Helinus, cum filio, simul Guido Bresseus, & Grangius Ministri, ex fuga in urbem retracti, tanquam principes seditionis damnantur. Helini pecuniâ, potentiâ, & auctoritate; Bresseus & Grangius turbido ingenio, & virulentia linguæ primùm ad cœptandam seditionem, mox ad obsidionem contumacius tolerandam populum erexerant. Et Ministri quidem patibulo suffiguntur. Helini vero gladio percussi. Sed non aliud supplicium spectantium oculos majori misericordia affecit, præteritæ fortunæ magnitudinem recordantium. Quippe tanta vanitas inerat illis hominibus; ut Egmondano se potentia sustinuerint æquare. Cœptaveritne seditionem multitudo ad supplicii spectaculum conglobata, an cœptare credita fuerit, hæc satis liquet: miles tamen

cir-

circum theatrum positus, ut in tumultuantes impressionem fecit, paucisque interfectis universos discussit.

Valencenensium deditio quantò tristior, eò velocius audita est per provincias. In unius hujus civitatis fortunam intentis omnium animis. Hoc initium Gubernatrici fuit resumendæ potentia. Sectarii enim contemni passim cœpere. Calvinistæ Cameracenses de salute sua solliciti urbem fugâ destituunt. Ad eam deinde componendam Archiepiscopus processit cum militari præsidio. Magistratus illi obviam venit. Magno plausu à multitudine excipitur, honoratiùs revocante, quem contumeliose expulerat. & hanc ille populi benevolentiam clementia pensavit. In neminem gladio sæviit. Profugorum bona fisco addixit. Reddita ecclesiasticis dignitate religionem restituit.

Hunc finem annus habuit, Gubernatrici haut lætus, multis verò exitiorum causa. In quorum scelera superveniens Albanus acerrimè postea quæstionem exercuit. Fatalis quædam rabies fuit. Cujus causam haut aliam prudentiores inveniunt, quàm amentiam nobilium, de clementia diffidentium. Præteritæ insanix veniam, quam Rex, suo pte ingenio ad consilia tardus, cottidiè differebat, per seditiones, & crudescentem armorum libidinem extorquere nitebantur. Donec omnia in confusio-

fusionem venirent. Tum justâ irâ accensus Rex, militares copias ad ultionem instruxit. Et hinc metus quibusdam Proceribus, conscientia stimulo pulsatis, quia sectariis indulgentiores fuerant. Ex metu vero diffidentia nasci cœpit, non habentibus fidem verbis Gubernatrici quam suis detraxerant. Quoad ad ultimum Auriacus, ut vel invito Rege incolumis esse posset, à sceptro defecit. Quem statim secuta est frequens nobilitas. deinde & populus. Nam (ut postea trademus) utriusque patientiam Albanus juxta exasperavit, cum alteruter tantum plectendus fuerit, ut multitudini eriperet capita, quæ sequeretur in Regem: vel capitebus multitudinem, quam Regi opponerent. In summa, tutissimum fuerat, suppressos tumultus in pace relinquere, non adeo inhonestis sopitos conditionibus, nec diutiùs mansuris, quàm Regi libuisset. Nunquam enim prætextus desunt dominantibus, ut à tranquillis repetant, quod rebelles expressere. Hæc illius temporis sententia fuit. Quam nec affirmare, nec refellere sustineo.

Gubernatrix victoriæ potita, non modica lætitia ferebatur. Quidquid virium sectariis fuisset, illa deditio videbat prostratum. Brederodium, & si qui præterea in armis erant, audebat despiciere. Nam quid posset, rebelles admonuerat, claves se civitatum invenisse jactitans. Itaque Billium in Hispaniam delegat,

nunciaturum Regi de victoria, & ut in provinciis maturaret sine exercitu. Sectariorum res planè accisas. Nulloque se negotio totam brevi provinciam sub imperio, legibusque habituram. Deinde religionem erigere adorsa, conventiculis & concionibus, sectariis undique interdixit. Univerfos cives pro Rege ac religione obstringi iussit. Vulgi affectus cum fortuna mutabantur, quod non aliter Principes, quam ex successibus æstimat. Et semper ii meliores creduntur, quorum virtus timeri meruerit. Sectas quas tanto plausu populus exceperat, pari fastidio detestabatur. Pauci in Flandria, & nisi sectariorum pervicacissimi, jurisjurandi condicionem repudiavêre. Prætor eis arma ademit. Ministri præcepta fuga Antverpiam se contulere. Perculerat animos eorum Valencenensis exempli atrocitas. Et quod ipsis timendum foret, expectare non audebant. Gandavum, Aldenarda, & Ipræ novis cohortibus firmata. Et apud eos, qui sacramentum distulerant hospitia iussæ sunt accipere. Duæ aliæ cohortes Axellam missæ, quarum opera in domandis Antverpiensibus uteretur Gubernatrix, & circumjecta regionum à novitatibus abstraheret. Ecloa, Rotnacum, Deinsa, & si quæ alia opulenta municipia, ad Prætores Metropolitanos arma deferre jubebantur. Sectariorum templa everfa. Ac ne quod vestigium

gium sceleris relinqueretur, ipsa etiam fundamenta eruebantur. Certantibus æmulatione populis, ne externus miles hanc laudem incolis præriperet.

In hac rerum facie, Auriacus quoque timida sollicitudine pulsabatur. Egmondanum itaque rursus sollicitare constituit in partes; magnum indole virum, armisq; clarissimum. Qui Gallicanis expeditionibus ita se semper gesserat, ut Albani providentia laudaretur magis, audacia Egmondani timeretur. Cùm Auriacus contra civili prudentia, & consilio insignis, armisque timidior, imperatoris artibus utrique concederet. Dicta est colloquii dies in Willebroeckio pago, non adeo procul Antverpia sito, quâ Bruxellensis alveus Scaldi committitur. Ibi rursus Auriacus Egmondanum hortari cœpit, ut nunc saltem admoneretur ad tutiora consilia imaginè periculi. Et occupata aliqua insigni provincia, conjunctis viribus Albano resisterent, in utriusq; perniciem accincto. Arma & consilia in expedito esse. Populi mobilem animum. Non defutura auxilia, si ducem se paribus ostenderit. Principe præteritis rebus infestum, & vindicem, nunc quidem si ceta benevolentie speciem facere. Sed ubi provincias exercitibus infederit, non illi, non Albano securitatem redditurâ, nisi sublati capitibus, quibus præteriti furoris insaniam imputant. Hac se crebris litteris ex Hispania admonitum, & de salute ejus sollicitum, non dubitasse denuncitare: ne vir tantus insani caderet exitu,

Et ut piacularis victima Regis ira immoletur, spiritumque, quem per virtutem retinere posset, per contumeliam effunderet. Eas voces Egmondanus legnignus quam ante accepit. Neque tantam Regi iracundiam, referebat, ut non majorem in clementia illius fiduciam poneret. Pene peccare Auriacum, quod in animum induceret tam nefandam perfidiam. Si quid ejusmodi moliri Rex vellet, nemini fuisse proditurum. De officio Procerum queri non posse, qui concionandi licentiam protervis ademerint, Iconomachos justis supplicii affecerint, atrocissimos quoque sustulerint. Hac esse beneficia in Regem sua, quibus vel gratiam sperare meruerit. Quod aliqui tantum suum delictum, ut in corpus suum peccare sustineat? Si tamen ille perseveraret irasci ad ultimum se pro fide moriturum. Paullatim inde Auriacus ad indignationem prolapsus; age ergo, inquit, fidem ei ut voles serva, qui te perfidia sua decipiet. Vter nostrum nimia credulitate peccaverit, tempus aperiet. Hoc unum scio, adurum te aliquando poenitentiam spreti consilii mei. Trunco corpore pontem substernes, per quem Hispani calcaturi sunt provincias. Post hac mutuis complexibus functi, invicem valedicunt. Adjecit Auriacus cum se posthac non visurum, nisi amplecteretur saniora consilia. Et sic in præparatam descendens navein, ad Antverpienses, quibus potissimum fidebat, rediit. Egmondanus in curiam regressus, & futurorum sollicitus, Gubernatrici blandissime adulabatur. Convivia comiter instituebat, quibus ipsa quo-

quoque Gubernatrix frequens intererat, ut ex animo ejus eraderet diffidentiae cicatricem; insigni dissimulatione intimos sensus, verbaque recondens.

Interea Noircarmius paucos dies Valencenis componendis rebus insumens, & accepto Gubernatricis imperio, Trajectum ad Mosam traduxit exercitum. Duodecim tormenta simul trahebantur. Quorum conspectu cives, desperatâ urbis tutelâ delegatos misere ad Gubernatricem, potestati ejus omnia permittentis. Nec ingratus Gubernatrici adventus fuit. Quippe & hujus urbis obsidio magni operis videbatur. Itaque facto veniam dedit, splendido exemplo cæteras civitates invitatura ad deditionem, clementiam ejus doctas. Ministri tamen & seditionis auctores tradi jussi. Sed illi hoc ipsum metuentes in tempore excesserant. Præsidio Trajecti relicto, Noircarmius Tornhautum movit; quo propiore metu Antverpienses Silvæduceseq; percelleret, & terrore virium reduceret ad reverentiam majestatis. Nam in omni populari tumultu plus fama, quam vis potest. Megemus cum Frisca sua legione eodem contendit, Noircarmioq; junctus magnum terrorem cunctis injiciunt.

Inter hos dies gravior motus Silvæduces concusserat. Cives ex edicto Gubernatricis citabantur ad Sacramentum. Et erant qui præstarent. Cùm Bombergius suorum agmine sti-

patus processit in forum, clausasque curiæ fores viperfregit. Nemo violentiæ obstabat. Diuturna tyrannis reverentiã pepererat. Ergo senatum ingressus supercilium suum verbis ulciscitur; & quid hoc rei esset, quod injustu populi conscientias obstringerant, interrogat. Senatu contra fortiter loquente, utrimque clamor oritur. Et concursus vulgi ad certamen instructi, fiebat in curiam, cum senatus furori cessit, iussa multitudine ad sua quemque redire opificia. Sic per aliquot dies quies stetit. Donec pavidi agrestes, adventum Noircarmii in urbem referrent, consternatumque fama populum, majori terrore afficerent. Quippe Noircarmius popularium animorum haut nescius, lento agmine Tornhautum movebat, ut contumacibus daret poenitentia spatium, atque ex seditiosorum manibus sine sanguine tela excuteret. Tum oppidani versare animo cœpere, quanto suo cum discrimine expectarent exercitum. Neque mox parem conditionem habituros, si mora deditiois perseverarent irritare victores. Valencensium supplicium in oculis erat. Et Bombergiani passim marcebant deposito supercilio. Facilique impetu, ut sunt vulgi studia, à multitudine destituebantur. Plurimi cum senatu sentire cœperant; cum Bombergius, & ferocissimus quisque, urbe excedunt. Nulloque factionis duce jam reliquo, tota respu-

respublica concessit in gremium optimatum; qui cōfestim quadringentos suarum partium cives conscribunt in centurias. Petersemium, & Cancellarium liberos dimittunt, & trecentorum civium præsidio deducunt in regiam. Delegatos denique ad Gubernatricem destinant. Pollicentes se imperata facturos, modò ne cogentur præsidium accipere. Sed illa conditionem omnem aspernante, rursus alios mittunt qui deditioem offerrent, inquam universus populus sponte, aut metu jam consenserat. Noircarmius civitati præsidium imposuit, & Tornhautum rursus exercitum traduxit.

Siquidem Antverpienses defectione validissimarum urbium, Procerumque in pacem conspiratione perculsi; simul abscissâ undique spe, remittebat sensum altiores spiritus, & haut obscure civium studia nutare cœperant. Nec Gubernatricem fallebant illa consilia. Proinde ostentari potius obsidionem, quam promoveri iusserat. Longè tunc alia civitatis facies. Quid de ipsis quoque statueretur, si contumaces esse pergerent, propinquo Valencensium exemplo admonebantur. Redacti itaque sunt ad summam desperationem. Nec tacita consternatio in omnium animis percipiebatur. Ministris impetus exciderat. Metus seditiosissimis furorem excusserat. Sciebat quoque magistratus, nihil salutaris, quam

pacem experiri , gaudebatque id ipsum non displicere civibus. Auriacus in pristina simulatione perseverabat. Eoque auctore missi sunt , qui Gubernatricem deprecarentur , datisque conditionibus invitarent in oppidum. Illa nec se pacem daturam , nec ante venturam respondit , quam præsidium militare recepissent. Hæc in urbem relata Ministris & seditiosissimis non satis arridebant , querentibus unos se peti , duros sanguinem vindictæ publicæ. Placuit tamen delegatos ad Gubernatricem rursus proficisci. A quâ tandem has condiciones accepere. *Ministros, apostatas, exules, ceterosque improba nota homines, finibus ejicerent. Illicitas conciones & ministeria tollerent. Religionem catholicam, & delubra restituerent. Sectariorum templa, si ita Regi videretur, diruerent. Nova non adificarent. Cives sacramento Regi obstringerentur. Religionem quam vellent, sine fraude profiterentur. Miles à magistratu lectus, idem sacramentum acciperet. Incole obedirent legibus, que de religione deinde ferrentur à Rege, vel sine fraude oppido cederent. Ad Iconomachos, perduelliones, eosque majestatis hæc pacta non pertinerent, nec diutius rata essent, quàm Majestati placuisset.*

Dura profecto hæc omnibus videbantur : sed per fortunam recusare non poterant. Ad flecendas vulgi mentes magno momento Auriacus fuit. Non amore pacis, quam tunc potissimum oderat , sed necessitatem æstimando

mando obsequium præferbat. Tacito, quàm professo odio semper perniciosior consiliis publicis. Adventum Gubernatricis opperiri non ausus, Bredam se cum uxore recepit. Ibi paucos dies moratus , privatorum negotiorum obtentu in Nassoviam proficiscitur. Hoochstratanus, & Hornanus eum sequebantur. Post quæ, dimittitur per vicos præco, qui intra horas viginti & quatuor Ministros omnes excedere juberet. Exulibus, apostatis, diaconis, senioribus, breviter omnibus qui è Consistorio fuerant, triduum præstitueret. Tunc primùm tacita indignatio defixit sectariorum animos. Quid agerent , quid secum efferrent consilium præ metu defecerat. Compita & portas implebat continens migrantium agmen. Illi uxores & liberos tanquam ultimum visuri amplectebantur. Hi secum in fugam trahabant. Iram Gubernatricis expectare nemo audebat. Pars ad Brederodium in Hollandiam , pars in Germaniam proficiscitur. Magistratus interim sacramentum Regis accepit. Nec reliqua multitudo, mutari facillis, moram fecit. Quinque urbana cohortes exauctorantur. Cum statim turma equitum supervenit sub Gubernatricis auspicio. Sequebatur Ernestus comes Mansveldius cum sex peditum signis. Et post eum Carolus ejus filius cum plena legione. Dein tria vexilla Beauvoisius induxit. Cujus terga claudebat Lic-

kii dominus, cum ea centuria, quæ Gandavi per aliquot dies steterat. Miles tanquam in hostili solo iter fecit. glande ori inserta sclopos pulvere oneraverat. Tum demum successit Gubernatrix, succincta mille admodum equitibus, armorum fulgore splendentibus. Proceres Dominam sequebantur. Quidam è Finâtiis & Privatâ curiâ comitatum instruxerant. Noitcarmius quoque propius admovit exercitum, ut si tumultus in urbe oriretur, in tempore adfisteret. Armati pedites gemino ordine dispositi, intrantem Dominam excipiebât, deducebantque in hospitium quod publice præbebatur. Animis civium expectatione detentis, quid primum actura esset, quatuor captivi repente producuntur. Eos Brabantix prætor ex fugâ retraxerat. Cruce in foro erecta seditiosum spiritum laqueo evomuere. Nec multò post Joannes Onghena (quem Iconomachorum principem Gandavi extitisse memoravimus) eodem supplicio dignam sceleribus mercedem accepit. Tranantem Antverpiæ flumen, Gandavensis consul sibi notaverat, manumque injici fugitivo jussérat. Octavo Cal. Maji his legibus civitatem ordinavit. *Incola pacem quietemque fovendo. Concionatores novæ religionis amissis bonis capite plectuntur. Fautores eorum puniuntur arbitrio Gubernatricis. Parentes & heri, pro familia tenentur. Conventicula ne sunt. Magistratus hæc ipsa dissipant. Si*

quis

quis indicasset, impunitatem habeto, ita tamen si deinceps legibus se accommodaverit. Iconomachi laqueo vitam finiunt. Si magistratus non prohibuerint, damnatum refundunt. Matrimonia, aliosque ritus novæ religionis exercentibus, laquei pœnam irrogant. Infantes ab hereticis baptizati, rebaptizantur. Obstetrices intra horas viginti & quatuor puerperas magistratus denunciato. Ludimagistri non publicè, non privatim juventutem instruunt, nisi prius examinati, & jurati. Docere illicita capitale est. Magistratus, prætores, visitatores bibliopolarum & typographorum diligentem rationem habent. Qui libros illicitos sepius distraxerit, capite plectitur, ceteri pœna extraordinaria. Tributa injussu Regis ne imponuntur. Ne conferuntur. Qui secus faxit quadruplum restituunt, & arbitrio judicis plectitur. Eleemosynarum collatione pauperes ad novam religionem ne alliciunt. Qui ad legendum militem pecuniam contulerit capite luito. Conventiculorum auctores rebelles habentur. Exules & apostata, urbe excedunt, similiter & hi, qui in provinciis confluerunt, sine vita testimonio. Catholicis vel sacerdotibus nemo injurius est. Sinsecus, capite & amissione honorum punitur. Nulli sua religio fraudi est. Ecclesiasticis pareto. priscis legibus cædictisque statuto; quoad à Rege ex consilio Ordinum aliter statutum fuerit. Gubernatrici interim cura fore, ut generalem gratiam Rex indulgeat. Post hæc sectariorum templa militibus prædæ dedit. Cives arma sua ad magistratus deferre jussit. Imagines templis restituit. Sacrificia, & supplicatio-

Y 4

nes

nes restituit, queis ipsa ingenti intererat pompa, cum Purpuratis & Optimatibus, ad cæterorum exemplum. Scholas quas erudiendæ juventuti sectarii erexerant, ad alios usus trāsferunt, ut nervos eorū paullatim excinderet; & inclinatis ad pœnitentiam seditiosorum animis, impetuque novitatis consumpto, populus amaret redire ad quietem, quam tumultuantium furor excusserat. Urbanus miles reliquus exauctoratus est. Firma præsidia civitati imposita. Vectigal quo idem miles ante alebatur, præsidiaris cessit in stipendium. Quibus rebus effectum est ut vinaria, & cereviliaria vectigalia sine ulla Regis invidia intenderentur per omnes provincias. Semper quidem mansura. Nullo postea fastidio populi oneribus assueti, nec averfantis rerum speciem longouso conciliatam, quam diuturna patientia legitimam fecerat. Ea tum quidem haut difficulter impetrabantur à magistratibus, hac ratione salutem publicam redimi credentibus. Cùm econtra paullò post Albanus, nullo necessitatis prætextu eadem augendo, res prisca novare, vimque Regiam intendere arbitraretur. Populo certè nimix libertati innutrito aliis artibus imponere debuerat. Omnia ipse per externos agebat. Cùm id rectius provinciales faciant. Qui fastidita tributa non favori, non libidini, aut sceptro; sed necessitati publicæ dare credun-

creduntur. Tantum interest quid à quoquam, & qua causa fiat. Populus duci vult, non trahi regi, non subigi. Nec refert qua via, dum eo quo tendis, pervenias. Ergo rebus in hunc modum Antverpiæ statutis, comes Mansveldius civitati præficitur. Summa benevolentia populum continuit, nulla remedij asperitate lacessitum.

Cum interim in Flandria acerrimæ quaestiones de noxijs haberentur. Civitates tanquam semet absolverent, ultione gaudebant. Multitudo metu percussa impune contemnebatur. Nam & vis aderat imperium exercentibus. Ipris duo Ministri attolluntur in patibulum. Quibusdam spectatorum fremere ausis, circumfunditur miles, & intento ferro turbatos discutit. Cecidere multi ex plebe, & quidam innocentes in promiscuo discrimine. Nemo deinde ausus est obstrepere. Seditio auctores per provincias conquesti varijs suppliciorum generibus afficiuntur. Ioannes Winghamene & Bacquerelius, vitam laqueo finire. Sectariorum quippe principes fuerant. Illi crimini datum, quod Rotnenses ad publicandas conciones Gandavum deduxerant. Hic vero Iconomachos in sacrilegium Aldenardæ redemerat, ut supra retulimus. Bona utriusque fisco illata. Reliquum vulgus extra periculum, quod aliena magis insania, quam proprio ingenio deliquerat. Pro

Rege tamē & religione iuramentum præstare jubetur. Iconomachi passim & undique sine misericordia necantur. Infamati magis, quam convicti relegantur in exilium. Replentur cruces cadaveribus, Germania exulibus. Nullatantum quidem Gubernatricis invidiâ, quando omnia per magistratus agerentur. Nam & ipsi magistratus non iræ, aut sævitie imputabant supplicia; sed utilitati publicæ. Seditiosissimi quique jure putabantur damnari, tanquam sceleribus suis promeruisse exitium, quod à proprijs civibus irrogabatur. Et hoc re vera in ejusmodi tempestate sincerissimum est remedium, ut optimorum civium suffragijs delicta vindicentur. Qui à nutu Regis pendentes, ex utilitate ejus omnia constituunt. Et si quid severius fecerint, merito facere videntur, sine infamia, vel criminatione Principum. Et si dicereliceret, famam Albani nihil magis oneravit, quam quod extraordinaria ratione, & externis in consilium adhibitis, in eadem facinora tam animose surrexerit. Pœnâ remedij loco admoveere non credebatur: sed malis publicis ad occasionem avaritiæ abuti, qui conscientiam magistratuum suspectans, extra ordinem judicia institueret. Quarum rerum documenta apud antiquos multa recensere possem. Sed hæc commodius suo tempore. Igitur Sæctarij ad dandum sacramentum passim citabantur. Contumaces adeptis bonis

in

in exilium acti. Et quia promiscua fuga fuerat, ne civitates incolis destituerentur, & ad externas gentes transirent commercia, fugitivis ea lege edicto publico reditus permittitur, si religioni Regique sacramentum dicerent. Fuere qui præferrent exilium, fuere qui reverterentur.

Cæterum Lutherani tam infami proscritpione exulcerati apud Electorem Saxonie fortunas suas deflebant. Nulla culpa provocatam Gubernatricem maximas contumelias in se statuisse. Non se sponte concessisse in Belgium: sed communi consensu invitatos. Ibi quoque in summa magistratuum obedientia egisse, citra cujuspiam injuriam. Civitatem imperij Antverpiam esse. Vnde certe ejici non possent sine religionis sue infamia, quæ non alia esset, quam religio imperij. Quod ergo suum delictum? an quia pro catholicis nuper armati, & ne violarentur, vitam suam obtulissent in discrimen, in quorum perniciem Calviniste surrexerant? At si pariteret obsequij honestius saltem dimitti potuisse, quam sub seditiosorum invidia. Lutheranorum protectorem Electorem esse, eique potissimum incumbere, ut innocentiam illorum vellet adiutam. Hæc & plura in eam sententiam referentes: pervicere tandē, ut Oratores mitteret in Belgium. Quibus Gubernatrix, habito consilio, in hunc modum respondit. Scitote me, quæ de religione constitui, nihil proprio fecisse judicio. Regis imperium executam sum, quod sine crimine prætermittere non poteram. Cum illo igitur

expo-

expostulandum est vobis. Prudentius tamen facturi, si eodem jure permittatis Regem frui, quo ipsi utimini. Quid vobis cum nostra provincia? quare vultis alijs regnandi modum præscribere, quem ipsimet à nemine accipitis? Quid in Germania Vestra faciatis Regem non sollicitat. Religionem quam libet amplectimini. Paci publica, ut placet, consulite. Nemo deposcet à vobis rationem imperij. Relinquitte, precor, Regi provincias suas, in quas nemo principum jus sibi vindicat. Ille quidem religionem à majoribus traditam, & solemnem sacramento sancit am retinere statuit. Bellum & omnia potius toleraturus, quam libidini populari electionem sacrorum permitteret. Neque enim videri ex majestate, ut his malis tanquam impar, succumbat, ac libertatem indulgeat, quam vulgare non potest, sine sceptri discrimine. Quod & Illustrissimus Elector probe intelligit. Qui extra unos Lutheranos sacrificandi licentiam nemini facit. Ministri ergo vestri quid queri possint, non video. In pacem publicam serpentes provincijs exegi. In quas injussu meo novas religiones, & nescio qua turbamēt a ausi sunt adferre, & in quaestionem adducere, qua ratione colenda sint numina. Ut in tanta fidei varietate, nihil sacrum, nihil sanctum, nihil denique superis certum populus credere assuescat: deinde viribus sceptri contumaciam suam conferat. Audivisse vos arbitror, labefactatam ab his populorum fidem, descriptos exercitus, sublata vexilla in Regē, parumque absuisse ab omnium pernicie. Quid si vires illorum hominum patientia nostra adolescant, qui pacē ferre non possunt? Cum hoc responso oratores dimissi sunt.

Dum

Dum hæc Antverpiæ geruntur, Noircarmius interea cum tota exercitus mole contendit ad subigendos eos, qui averfabantur imperium. Arenbergius in itinere conjungitur ei cum sua legione, & non modica Germanorum manu, quos sub præfectis ejusdem gentis, ij quibus imperatum erat, paullo ante in Belgium deduxerant. Brederodius multo armatorum præsidio Amsterdamum tenebat. Sed tolerandæ obsidioni imparem se existimans, uxore atque omni instrumento, & pecunia navigio impositis, fugam adornat. Profectio in Germaniam parabatur cum Conjuratis; militibus vero jussis sibi quemque consulere. Pecunia in stipendio deerat. Nec erat turum tot armatos, & in illum fortasse peccaturos, sine stipendio dimittere. Circumjecta monasteria prædæ data. Gaudebarque rapinis miles. Duces è Conjuratis erant. Qui & ipsi infania feroces, imparatos circa agrestes undique diripiunt. Lasciviebant ergo præda graves, expilato per vim Egmondano monasterio, quod in illa regione habebatur lautissimum. Sed in tempore supervenit Mege-mus. Primum exercitus agmen ducebat. Prægressusque cum parte equitatus, eos omnes qui occurrerunt, fudit. Incondita turba erat, non imperio, non disciplina instituta, neque aliter quam in latrocinijs fortitudinem exercere solita. Multi incompotè fugientes occisi.

occisi. Alij refugiebant in civitatem. Plures longius terror abstulit. Centum & amplius in æstuarijs maris securè prædæ incubantes, proteruntur ab equitibus, quos adesse necdum perceperant. Quinque naves Amsterdami stabant in anchoris, quæ ad fugam à Conjuratis conductæ, expectabant vectores. In has non tantum Conjurati, sed & Ministri & exules & flagitiosissimus quisque desiliere. Nulloque jam partium duce reliquo, quia nihil magis Amsterdamsibus, quam deditio placuerat, delegati ad Megemum destinantur conditiones petitori. Quibus impetratis, intra mania recipere præsidium. Brederodius propitijs usus ventis Emdam appulit. Vnde se in Germaniam contulit. Vbi paulo post morbo ex mæore contracto, extinguitur. Vna omnino naviserat, qua vehebantur Conjuratorum præcipui. Hæc Hollandiam Frisiamque inter, pulvino deprehensâ, hærebat in brevibus. Quibus prora cumulis arenarum impedita, par esse non potuit. Casu id acciderit, an ira gubernatoris, ebriorum vectorum injuriâ faucij, non satis constat. Et utrumque traditur. Cæterum Mulardus Arenbergij jussu fugitivos persequeretur cum quinque navigijs. Quos cum mira opportunitate comperisset ijdem brevibus occupatos, ad dediti-
onem compulit. Jnditis vinculis Harlingæ in
Frisia

Frisia carceribus mancipavit. Superveniens inde Arenbergius, de singulis quæstionem habuit. Eos qui arma in Regem tulerant, laqueo confecit. Nobilium sanguine abstinuit, Gubernatrici significans quid de his fieri vellet. Illa vero ad se perducijussit. In septem gladio animadvertit. Reliquos septem altiori sanguine genitos, arcta custodia Vilvordix habuit. In his duo fuere Battenburgij, fratres admodum juvenes, Hermannus Galama & Sicurtius Bayma Frisij generis. Octo & triginta è captivis, ad Wackemij dominum, ea tempestate Zeelandix præfectum vincti mittuntur: ut de singulorum sceleribus ille cognosceret, traderetque supplicio. Flandri omnes erant, aut fugitivi, aut proscripsi. Apostatæ laqueo necati sunt. reliqui catenis stricti alligantur remigijs.

Omnes jam provincix in gremium Gubernatrici concesserant. Albanus tamen tanquam manente adhuc bello iter instruebat. Septendecim Hispanorum cohortes novis delectibus effecerat. Eas omnes Cartagini Novæ imponit in naves. Quippe Andreas Auria triginta triremium classem in portum deduxerat. Rege deinde protenus salutato, v. Id. Maij soluit à littore. In itinere febricula correptus Nicæam divertit. Ibi curandæ valetudini quatrimum infumens, septimo demum, postquam navigare cœperat die, Genuam appulit.

pulit. Classis in portum appulsa exposuit mili-
 tem. Ex his quatuor cohortibus Sardinienſi
 legioni in supplementum adiectis, cæteræ per
 Inſubriam in præſidia diſtribuuntur. Albanus
 paucorum dierum intervallum Genuæ traxit,
 prodagra invalidus : ſed tolerandæ moræ im-
 patiens numerum copiarum iniri juſſit. Hiſpa-
 norum peditum octo millia , ſexcenti &
 octoginta cenſi traduntur. Alſonſus de Vlca
 Neapolitanæ legioni præpoſitus duo millia,
 ducentos & triginta habebat. Decem vexilla
 Iulianus Romero ex Sicilia traduxerat. Toti-
 dem Sanctiomeri de Loudogne ex Inſubria ſe-
 quebantur. Octingenti ex Sardinia appule-
 rant, quibus tyrones illi, ut ante diximus, per-
 mixti, mille ſexcentos & viginti milites exple-
 bant. Gonſalvus de Bracamont ijs præerat.
 Hæc pedestris acies , & veteranorum prope
 tota. Mille & ducentos numerus equitum im-
 plevrat. Hiſpanorum cataphractorum duæ
 turmæ, quinque ex eadem gente levis arma-
 turæ. Itali tres, duas turmas Albani leviter ar-
 mati explebant. In hunc modum recensitos,
 Sancto-Ambroſium pergere jubet. Urbs hæc
 ſita eſt in radicibus Alpium, Italiam à Germa-
 nia Galliaque ſeparantium immani ſaſtigio,
 Albanus Turinam profectus, aliquot dies fuit
 cum Sabaudia Duce. Inde ad præmiſſum ex-
 ercitus ſe recepit , & per Alpium anguſtias
 iter inſtituit. Acies hoc modo proceſſit, in tres
 partes

partes diſtincta. Frontem Albanus tuebatur,
 ſpeculatores qui explorarent iter ſubinde præ-
 mittens. Neapolitanicam legionem & cata-
 phractoros Hiſpanos ſibi applicuerat. Quos
 Itali antecedeabant leviter armati, ſimul itineri
 parati, & prælio. Medium agmen curabat Fre-
 dericus à Tolledo Albani filius. Inſubricam
 legionem habebat, & Hiſpanorum equitum
 quatuor turmas. In hoc impedimenta vehe-
 bantur. Tergum exercitus Sicula, & Sardinica
 legio cum Albanis equitibus, conſtituebant.
 Præerat huic Chiapinus Vitellius Marchio
 Cotonæus, magni in Italia nominis, manu
 promptus, belloque clariffimus. Arcta erat
 ſemita, & occurrentibus sæpe rupibus incle-
 mens, quæ paucos admodum caperet armatos.
 Viam tamen ſic diſpenſaverant, ut in ſtativa,
 quæ primum agmen habuiſſet, ſequenti die
 ſecundum ſuccederet. Poſt alterum diem ter-
 tium agmen perveniret, iſdem ſtativis uſu-
 rum. Hoc modo exercitus deſcendit in pro-
 fundiſſimam vallem, exigua planitie procum-
 bentem in flumen, cujus ſons per prona mag-
 no ſtrepitu aquarum decurrens, parvo alveo
 vehitur, donec Iſeræ commiſſus, haut aliter
 quam ponte traijcitur. Latera utrimque aſpe-
 ris, præruptiſque rupibus clauduntur, cacu-
 minibus in immenſam altitudinem ſurgenti-
 bus, humano negatis veſtigio. Hac ſemita An-
 nibalem Romanis bellum inferentem, propu-
 riſſe

rupisse volunt in Italiam. Neque dubium, quin in his angustijs deprehensus Albani exercitus debellari potuerit, si extitisset, qui modicâ manu resisteret in ulteriori ripa, transitu prohibiturus. Vbi non solum cum hoste, verum etiam cum iniquitate loci præliandum erat, qui tantam multitudinem redegit ad paucitatem. Vnde sine pernicie, ac nisi victores recipi non poterant. Nam si reverterentur qua venerant, eos ibi deprehendisset inopia rerum omnium, fameque ferro acutior, cõsumptis alimentis, quæ sterilitas loci suppeditare non poterat. Quippe stativa sic instructa comæatibus fuerant, ut non nisi in unam noctem toti exercitui cibaria sufficerent. Sed continua felicitas exercitum decimis quartis stativis in Burgundiam perduxit. Ibi quatuor turmæ, nuper conscriptæ, Albano junguntur. Militem fociorum terram permeantem, egregiâ severitate & disciplinâ continuit. Flagitiorum militarium insignis vindex, atque implacabilis peccantibus. Quod etiam inter laudes ejus à contrariarum partium scriptoribus numeratum est. Qui tamen ex odio, atque irâ famam illius divisere mortalibus. Cogitaveritne Genevenses Calvinisticæ sectæ artifices & propugnatores ad deditionem compellere, & hoc ipsum cum Sabauda agitaverit, equidem nescio. Vtrumque tamen calumniatus est rumor. Nec Genevenses solum multo præsidio urbem

compleverant: sed & Helvetij montibus suis egressi, ingenti multitudine fines infederant. Gallus quoque subitis delectibus multum militum effecit, Helvetiorum sex millibus mercede conductis. Quacumque incedebat Hispanicus exercitus, paribus ipsè passibus obsequitabat in confinio regni, laterique Albani suum admovebat exercitum. Sic tandem in Lotharingiam, atque inde in Belgium perventum est.

F I N I S.

Z 2 HISTO-

HISTORIA Belgica, quam ab ANNO
CHRISTI M. D. LVIII. Nobilis at-
que Clarissimus vir, Dominus NICOLAVS
BURGVNDIVS I. C. & Codicis in Vniuersita-
te Ingolstadiensi Professor Ordinarius con-
cinnavit; quia nihil Fidei Orthodoxæ, vel
bonis moribus adversum continet; adeoque
concinnè ac eleganter conscripta est, ut le-
cti non utilis minus, quàm jucunda futura
videatur: typis & luce publica digna esse vi-
detur.

Ita censeo

Nomine atque loco Admodum Re-
verendi & Spectabilis Domini
Decani Theologici,

*Leo Menzl. S. Theolog. D. Prof.
& Vniuersitatis Ingolstadt.
Procancellarius, &c.*